

EDITURA CARTEA AROMĂNĂ
FUNDATSIA CARTEA AROMĂNĂ

Rivista di LITIRATURĂ shi
STUDII ARMĂNI

Anlu 5, Num. 2, (Tom XI), 1-lu di Sumedru, 1998

Fundator shi Ridactor Shef: Tiberius CUNIA

RIDACTOR SHEF (1994-1996): Thiuhari MIHADASH

COMITET DI RIDACTSIE: Maria PARIZA, Dumitru GAROFIL,
Ilie A. CEARA, Vasile TODE, Sutiri GALANI, Dina VANGHELI

Rivista di Litiratură shi Studii Armăni easti publicată di: (i) Editura Cartea Aromână, 107 Britain Road, Fayetteville, NY 13066 USA shi (ii) Fundația Cartea Aromână, Str. Ioan Borcea, Nr. 38 Constanța, Cod 8700, România, Tel. 619505 shi 669178. Scoasă di dauă ori pi an, tu 1-lu di April shi 1-lu di Sumedru, revista s-vindî tu librării. Tratselj tsi vor s-u aproachi acasă, pot s-facă abonamenti la adresa-a Fundatsiiljei. Abonamentul pi an (tră dauă numiri) custuseashti (i) tu Rumănie shi tsârli balcanitsi: 50000 di lei, (ii) tu alanti tsări: 50 dulari. Costul a abonamentului s-dipuni la: Banca de Credit Cooperatist "BANKCOOP-S. A.", Constanța, Strada Cristea Georgescu nr. 6, Telfun: 617890, Fax: 617600, Telex: 14484, Cod 8700, România, cont: (i) ăni lei, 40240051.6428, (ii) ăni DM, 40240051.2809 shi (iii) ăni dulari, 251 102 400 5184 00006. Comiteltu di redactsie invită autorlji tsi vor s-publică tu rivistă, s-pitreacă manuscrisili la adresa-a editurăljei ică a fundatsiiljei.

Tehno-redactarea: D. Garofil shi T. Cunia

SUMAR

Zbor di la Editor.....	7
Theodor Zuca – Tindilini shi Alti Puizii.....	9
...Partea I – Adutseri Aminti.....	11
....Galani – Todî Zuca: Bardul a Pindului.....	11
....D. Bacu – Năndauă Zboară ti Theodor Zuca (I).....	15
....D. Bacu – Năndauă Zboară ti Theodor Zuca (II).....	16
...Partea II – Tindilini: Puizii.....	20
....La Moartea-al Toni Ciumetti.....	20
....Zboară sh-tră Mini sh-tră Voi.....	20
....A Tată-njui.....	22
....Tiyiula Teguyeani cătră Mă-sa.....	23
....A Lală-njui dit Xeani.....	24
....Dit Xeani.....	25
....Cundiljaua.....	26
....Toamna n Pindu.....	26
....Videari din Casă.....	27
....Primăveara-a Mea.....	27
....Dor di Primăveară.....	28
....Tsi Vream tra s-Hiu.....	28
....Anăltsari.....	29
....La Cunachea-al Hagibira.....	30
....Moartea-a Celnichui.....	31
....Tră Vruta Nyisată.....	33
....Tră Atselj tsi s-Alumtară.....	34
...Partea III – Alti Puizii.....	35
....Ia Spuni-nj Gione Picurar.....	35
....Prumuveara.....	35
....Picurarlu.....	36
....Limba Dultsi Armănească.....	36
....Pindul sh-Plândzi Soartea!.....	37
....Loară Giuglu.....	37
....Floarea dit Pindu.....	38

...Partea IV – Transpuniri.....	39
....Adixits Puetlu.....	39
....Miserere... (I).....	39
....Easti Toamnă Daima.....	40
....Shi Easti Chirolu.....	40
....Zboară li tsi nu Pot s-li Dzăc.....	40
....Shi Naparti di Andzari.....	41
....Aoa.....	41
....Adutsirli Aminti duc cătră Moarti.....	42
....Aestăljei Tătseari.....	43
....S-Alasă Bruma.....	43
....Miserere (II).....	44
....Tu Calea-a Noastră cătră Betleem.....	44
....Mi Nvets cu Idyea-a Mea Moarti.....	45
....Dorlu a Dzenurlor di Zămănj.....	46
....Prohod (Miryiuloi).....	46
....Singur cu Pontul Euxin.....	47
....Ashseptu pri Meal.....	47
....Pontul Euxin.....	48
....Anabasi.....	48
....Singurătăts di Vulturi.....	49
Dina Cuvata – Pănăyirlu di Nigotina.....	50
S. Alexandrov – Astăvărsearea cu Locurli Armăneshtsă.....	65
Mihaela Shutsu – Puizii.....	80
....Dispărtsări.....	80
....Nă Carti ti Tini.....	81
....Camena.....	82
....Vreari Agărshită.....	83
....Amare, Cohi Avros di Tser!.....	84
....Anghil di Vreari.....	85
....Nă Paree di Oclji Lăi.....	86
....Altu Soari.....	86
....Odiseea-a Armănjlor.....	87
....Cănjina dit Gean.....	88
A. Mushi-Ciolacu – Tsi Lăeatsă, tsi Uryie.....	89
Pripuniri tră un Āndriptar a Scriariljei Armănească: Vocalili shi Semivocalili.....	96
....Prifatsă.....	96
....Litira A.....	100

.....Litira <i>Ă</i>	108
.....Litira <i>E</i>	116
.....Litira <i>I</i>	119
.....Litira <i>O</i>	130
.....Litira <i>U</i>	131
George Perdichi – <i>Il Ritorno dall’Estero</i>	139

Suplimentu: Cărtsă Veclji Armă neshti
Ioan Foti – Căntitsi shi Ndoauă Isturii Aleapti

.....Ioan Foti – <i>Cătră Armănj</i>	149
.....Ioan Foti – <i>Aprindu Crăciun</i>	151
.....C. Belemace – <i>Dimăndarea Părintească</i>	152
.....George Murnu – <i>Vărculaclu</i>	153
.....Ioan Foti – <i>Vitsinili</i>	155
.....C. Belemace – <i>Murgul</i>	158
.....Zicu Araia – <i>Toamna n Pindu</i>	158
.....Ioan Foti – <i>Aprindu Pashiti</i>	159
.....Nushi Tulliu – <i>Căntic</i>	160
.....Petru Vulcan – <i>La Shoput</i>	161
.....Ioan Foti – <i>Cum mi-Adrai Arugucear</i>	161
.....C. Belemace – <i>Un Căntic</i>	163
.....George Murnu – <i>Miha sh-Furlu</i>	164
.....Ioan Foti – <i>Picurarlu</i>	166
.....C. Belemace – <i>Blăstemlu a Cucotlui</i>	167
.....Anonim (G.) – <i>Giudicata al Ali-Păshă</i>	167
.....C. Belemace – <i>Meslu-al Mai</i>	170
.....Ioan Foti – <i>Plăngu di Cloput</i>	170
.....George Murnu – <i>Armănhui</i>	171
.....Ioan Foti – <i>Cucutsăl ditu Livadi</i>	172
.....Lev Tolstoi – <i>Cum Agiundzi la Giuneatsă</i>	172
.....Ioan Foti – <i>Primăveara</i>	174
.....C. Belemace – <i>Arniulu</i>	175
.....Ioan Foti – <i>Io u Chirdui</i>	176
.....Ioan Foti – <i>Mama</i>	176
.....Ioan Foti – <i>Garela</i>	178
.....Ioan Foti – <i>Armănhu</i>	181
.....Ioan Foti – <i>Ardirea-a Muscopuliljei</i>	183
.....Ioan Foti – <i>Amirărilja-a Noastră</i>	185
.....Ioan Foti – <i>Yislu-a Picurarlui</i>	189

.....Ioan Foti – <i>Hăngioanja</i>	191
.....George Murnu – <i>Soe Armănească!</i>	192
.....Ioan Foti – <i>Striaushlji</i>	193
.....Ioan Foti – <i>Căntic di Vreari</i>	195
.....Ioan Foti – <i>Araftul</i>	196

Tiberius Cunia

ZBOR di la RIDACTSIE

Putsãnj armãnj au avdzãtã di Theodor (Todi) Zuca. Amintat Samarina easti cunoscut ma multu trã scrierli tsi-ari faptã pri limba gãrtseascã. Dusi la sculia rumãneascã di Grebini, tu Gãrtsie, featsi univãrsitatea București, tu Rumãnie iu-sh tricuu ma marea parti dit bana-a lui di om adultu. Protili scrieri, ândauã puizii scriati pri-armãneashti cãndu eara ninga elev la liceu, li publicã tu “Lumina”, revista-a liceului rumãnescu di Grebini. Dupã shapti anj lundzã tu filichiili comunisti dit Rumãnie, scrie ma multu pri limba armãneascã; manuscrisi, probabil chiruti tora, treidzãts di anj di la moartea-a lui. Cum nu putea s-publicã tsiva tu Rumãnie, s-turnã tu Gãrtsie sh-aclo transpusi scrierli a lui tu trei cãrtsã di prozã tsi lu-aspusirã ca un mari scriitor contemporan grec. Cunoscut ghini di oaspitslj-a lui di shcoalã di Grebini, oaspits ca Bacu shi Caciuperi, ndauã puizii shi nuveli di-a lui furã transpusi dit limba gãrtseascã tu limba armãneascã. Ma aesti putsãni transpuniri s-aflã tu publicatsii putsãn cunoscuti di armãnj.

Un altu oaspi di-a lui, Sutiri Galani, ndreapsi tr-aestu numir a rivistãljei a noastrã, unã editsie cu puizia-al Zuca. Tu-aestã editsie aflãm singura carti cu puizii scriati pri-armãneashti, Tindilini, publicatã tu crehta ilichie di 21 di anj, deadun cu alti ndauã puizii armãneashti loati dit revista “Lumina” di Grebini shi cu ndauã transpuniri di puizii scriati pri rumãneashti di Zuca shi transpusi pri-armãneashti di Galani. Tu un altu numir a rivistãljei va s-publicãm prozã di-al Zuca, transpusã dit limba gãrtseascã di Caciuperi shi Galani. Sh-avem sh-umutea ca tu anjlji tsi yin s-publicãm la Editura Cartea Aromãnã, transpunirli pri limba armãneascã, a cãrtsãlor al Zuca scriati pri limba gãrtseascã.

Dina Cuvata, cunoscutlu scriitor dit Machidunie, urmeadzã cu unã nuvelã originalã di-a lui shi unã transpuniri dit limba sãrbeascã a notilor di cãlitorie tu Machidunie, a unei armãnã di Belgrad, Smiljana Alexandrov. Dãm deapoea ndauã puizii di tinira puetã armãnã Mihaela Shutsu, cari ari publicatã sh-altã oarã tu revista-a noastrã, shi unã puizie, “tip popular” a unei armãnã, dit Machidunie, Anastasia

Mushi-Ciolacu, tsi bãneadzã tora tu Australie.

Tu anlu 1997, s-tsãnu Bituli, un Simpozion trã Standardizari a Scriariljei Armãneascã. La aestu simpozion s-avea loatã apofasea ca si sã scrii un ândriptar a scriariljei armãneascã. Tu numirli tricuti a rivistãljei, publicãm dauã articuli cu materialu ndreptu trã discutiili di Bituli, shi un articulu cu normili di scriari ashi cum furã astãsiti la simpozion. Prumuveara tsi tricuu ânchisim s-lucrãm la editurã trã un ndriptar shi unã parti dit aestu ndriptar, partea tsi trateadzã scriarea-a vocalilor sh-a semivocalilor, easti aspusã, ca unã pripuniri, tu-aestu numir.

Cã nu-avum un stat shi sculii tu limba armãneascã, oaminjlji a noshtri di litiraturã, scriarã ma multu tu limbi xeani. Cãndu scriarã sh-pri-armãneashti, u featsirã cã limba di dadã nu lj-alãsa isihi tu criatsia-a lor litirarã. Ândoi di nãsh puturã s-publicã, di ma multili ori cu paradzljji a lor, atsea tsi-au scriatã. Ma multã litiraturã armasi tu manuscrisi, nipublicatã tsi s-chiru.

George Pirdichi easti un di scriitorljji di dupã anjlji 1930, cari fu arcat di bora-a chirolui tu xeani. Tricuu ndoi anj sh-tu Italie, nãinti ca si s-ducã la un frati ma mari di-a lui, tu Amirichie, iu shi ncljisi sh-ocljilj nu dupã multsã anj. El easti un di scriitorljji a noshtri tsi easti cunoscut ca un di-atsej tsi ari scriatã shi ari publicatã mash pri armãneashti. Ma putsãnj shtiu cã, tu chirolu tsi-l tricuu tu Italie, nvitsã ghini limba italeanã shi cã transpusi, tu limba italeanã, frãmturi dit litiratura armãneascã. Avem la editurã, unã mushatã transpuniri a baladãljei “Dit Xeani” al Nacu Scrima, baladã publicatã pri-armãneashti sh-tu revista-a noastrã, Tomlu VII, dit April 1997. Cu titlul “Il Ritorno dall’Esterò” dãm tu-aestu numir a rivistãljei, tr-atsej tsi cunoscu limba italeanã, aestã mult mushatã transpuniri di-al Pirdichi.

Sh-tu soni, ashi cum nã easti adetea, publicãm dit litiratura veaclji armãneascã. Aestã oarã publicãm un carti njicã scoasã tu anlu 1912 di Ioan Foti, un scriitor dit generatsia clasicã al Batzaria shi Murnu. Aflãm publicati tu carti, prozã shi puizii di-al Foti, deadun cu ndauã puizii di scriitori contemporanj di-a lui, ca Belemace, Murnu, Araia shi Tulliu.

Theodor (Todi) Gher. Zuca

TINDILINI shi ALTI PUIZII

Editsie ndreaptă di Sutiri Galani

Zbor di la Ridactsie – Putsă nj armă nj au avdză tã di Theodor (Todi) Gher. Zuca. Avu unã banã multu greauã, plinã di tirãnj, sh-muri relativ tinir, nincljish ninga 50-li di anj. Publicã mash unã carti njicã pri armã neashti, trei cãrtsã pri limba rumã neascã ma, atsea tsi-l featsi ma ghini cunoscut shi-l consacrã ca scriitor shi filuzof, suntu treili cãrtsã scriati pri gãrtseashti.

Dupã cãti shtim noi la ridactsie, Todi s-amintã Samarina tu anlu 1920. Yinea dit unã fumealji ghini cunoscutã Samarina, fumealji tsi-avea datã mãri alumtãtori trã fara armã neascã. Bunã oarã, preftul Zisi Zuca, tsi bãnã aoa sh-ma nsus di 100 di anj, eara ghini cunoscut ca un ãnfucat shi lunjinat patriot shi fu un di protslji armãnj dit seculu tricuit, tsi loarã parti la tuti alumtili tsi s-deadirã trã cauza armã neascã. Iarã scriitorlu Gheorghe Zuca, ficiorlu-al Zisi Zuca shi profesor la Liceulu Rumãnescu di Bituli, eara sh-el cunoscut trã activitatea-a lui di alumtãtor trã tsã nearea sh-promovarea-a limbã ljei armã neascã. El fu shi ridactor (dit anlu 1903 tu anlu 1908), a protã ljei rivistã a liceului di Bituli, “*Lumina*”.

Dupã tsi bitisi liceulu rumãnescu di Grebini – atsel di Bituli s-avea ncljisã di vãrã 30 di anj – dusi București, tu Rumãnie, iu featsi “*Facultatea de Litere și Filozofie*”. Ca multsã altsã tiniri armãnj di ilichia-a lui, fu loat azvarna di bora comunistã shi shidzu ncljis shapti anj, dit anlu 1948 sh-pãnã tu anlu 1955. Fãrã s-hibã giudicat, mizi ascãpã cu bana dit hãpsã nadzljji, lagãrli di consentrari sh-di lucrul faptu cu zorea la sãparea-a canalui tsi leagã Duna di Amarea Lae.

Inshit dit hãpsani, tricu unã banã multu greauã, cã nu putea s-aflã lucru shi nu putea s-publicã tsiva dit opera-a lui litirarã, multã di ea scriatã pri-armã neashti. Fu anãngã sit si s-toarnã nãpoi tu Gãrtsie, tu anlu 1964. Sh-aclo u dusi greu. Shi dupã tsi transpusi ma multa operã a lui pri gãrtseashti shi rumã neashti, publicã patru cãrtsã, trei di prozã, pri gãrtseashti shi unã di puizii pri rumã neashti. Dupã ndoi anj, tu anlu 1969, muri di hãrchin la plumunj, plãmtu di mult-vruta-lj nicuchirã Oltea Maria, sh-di frats, surãri shi oaspits.

Cu tuti cã scrie multu pri-armã neashti, tu sculie prota sh-deapoea nafoarã, dupã tsi bitisi sculia – sh-aoa avem mãrturilji di la oaspits bunj di-a lui, cari bãnarã cu el multu chiro tu Gãrtsie icã tu Rumãnie –el nu putu s-publicã pri limba-a noastrã dicãt unã njicã carti cu 17 puizii, “*Tindilini*”, tu crehta ilichie di 21 di anj. Ændauã di-aesti puizii furã scriati cãndu eara ficior tinir ninga, 15-18 di anj, sh-furã publicati tu revista “*Lumina*” a liceului rumãn di Grebini. Cartea easti dedicatã “*A Marilui Luptãtor di la Lupoanja¹, Toni Ciumetti*”, directurlu-a liceului di Grebini.

Tu Partea I di ma nghios, publicã m ãndauã adutseri aminti di bana sh-opera-al Todi Zuca, scriati di doi bunj oaspits di-a lui: Sutiri Galani, tsi ari ndreaptã aestã editsie cu tuti puiziili a lui scriati pri armã neashti (la cari adã vgã m shi ndauã puizii transpusi dit limba rumã neascã) shi scriitorlu Dumitru Bacu. Elj va-sh deapinã, ma nghios, atseali tsi l-armsirã tu minti dit oarili tsi bãnarã deadun cu Zuca. Tu Partea II publicã m puiziili dit cartea Tindilini. Tu Partea III publicã m tuti alanti puizii – atseali tsi putum s-li-aflã m, tuti publicati tu revista Lumina a liceului di Grebini – scriati pri armã neashti tu chirolu tsi autorlu s-afla ninga la sculie. Sh-tu soni, publicã m shi Partea IV cu ndauã puizii scriati pri limba rumã neascã – tu volumlu “*Miserere*” publicat Anthina – shi transpusi pri armã neashti di Sutiri Galani.

Cartea Tindilini a autorlui, publicatã tu anlu 1941, eara scriatã cu sistemlu traditsiunal di scriari. Noi u-alãxim scriarea cu-atsea noaua, fãrã seamni diacrititsi, shi cu standardurli cu cari scriem la editurã. Unã alã xiri, poati, cã lipseashti dzã tseari, unã alã xiri cari easti ligatã di soea cu cari u zburãscu limba armãnjli di Samarina. Cãndu li articuleadzã, zboarã ca: Pindu, Olimpu, Zmolcu, muntsã, pulj, calj, etc. Zuca li ari scriatã ca: Pindlu, Olimplu, Zmolclu, muntsljji, puilu/pulji, calji, etc. Aesti zboarã li-avem scriati dupã regulili a noatri ca: Pindul, Olimpul, Zmolcul, muntsãlj, puljlu/puljlji, caljlji, etc. Cãtivã roarã featsim exceptsii. Bunã oarã, cãndu lipsea sã scriem zborlu “muntsãlj”, ca tu expresia “muntsãlj aeshti”, iu dauã li zboarã lipsea ligari un cu-alantu, sh-iu ritmul a versului cãfta unã silabã ma putsã n, avem scriatã “muntslj-aeshti”.

¹ Trã atsely tsi nu u shtiu, Lupoanja-a Romãljei eara unã sutsatã faptã di studentsã shi profesori di la ghimnaziul di Ianina shi liceulu di Grebini. Aestã sutsatã avea unã flamburã cu unã lupoanji tu mesi.

PARTEA I – ADUTSERI AMINTI...

Sutiri Galani

TODI ZUCA: BARDUL A PINDULUI

Ăndauă Adutseri Aminti...

Toamna dit anlu 1936 s-aspunea multu mushatã. Armãnjli, cu cupiili di oi, dipunea dit muntsã tu cãmpul dit Tisãlie, tu arniu, iara noi ficiorlji sh-featili ahiurseam sculjolu. Intram tu clasa a tsintsea la Liceulu Rumãnescu di Grebini, tu Gãrtsie.

Multu agonja featsim sutsatã di la internat, tu avlia-a liceului, cã ti doi-doi i ma multsã, sh-fãtseam muabeti; cãftam s-n-adrãm sots, fãrtats, s-nã cunushtem ma ghini.

Ahoryea di noi tuts, videam un tinir di a mea vrãstã, analtu, minut, cu fatsa ca galbinã, sufrãntseali sh-mustacã cundiljatã. S-priimna singur, fãtsea volti shi zbura singur, tu mãri minduiri. Bea nã tsigarã Papastratos sh-cã tivãrnã oarã mutrea aroatili di fum cari s-chirea nsus. Atselj vecljilj dzãtsea cã bana-a omlui va hibã isihã, icã tãxidea pri amari va hibã fãrã chindin, cãndu fumlu va s-ducã nandreptu nsus.

Tinirlu bãna tu altã lumi, mash a lui. Tihilailu, nu shtia atumtsea tsi lj-avea ursitã mira. Fu bun la nvitsãturã shi dit peana-a lui insha protili puizii “Tindilini”. Eara Todi Zuca.

Tu-anlu 1938, ti Pashti, niscãntsã di noi elevilji, nchiseam trã Anthina, tu un autobus SEK, iu Gioi, tu oara 12 loam pamporea rumãneascã “Romãnia” tsi s-turna di Eghiptu s-nã ducã Custantsa, tu Rumãnie. Njrdzeam București, s-lom parti la “Concursul Tinerimea Romãniã”. Earam: Apostul Caciuperi, Nida Galica, Todi Zuca, Limona, Cristea Ruva, pedagoglu Garelja, L. Badralexi, Caraiani shi altsã.

Tu aripidinã, nãinti di unã punti ningã Cojani, frenili s-asparsirã, shuferlu li chiru, lo mãnjli di pi timoni shi ninga putsãn lipsea s-nã arucutim, tu unã vali ahãndoasã, tu grem. Ljirtatlu di Toni Ciumetti, directurlu-a liceului di Grebini shi Marioara, nveastã-sa, tsi shidea pri scamnul di dinãpoi di shufer, apucã timonea, u turnã nastãnga shi agudi cimentul di mardzinea-a puntiljei sh-aclo armasi.

Sum punti, tu aviro, niscãnti turcali tu shilvãri, lãhtãrsirã. La stranjlji, sh-niheamã lipsi s-li pitreacã tu lumea alantã. Altu autobuz nu s-afla.

Di-aclo lom tsintsi taxiuri sh-tutã noaptea earam pri cali.

Astã mãtsim tu loclu cu numa Thermopile, iu gretslji s-avea alumtatã cu pershilj cu njilj di anj nãinti. Pluina caldã avea astã mãtsitã, luna nyilicea ca dzua sh-unã anjurizmã di lilici tsi ti mbita. Unã noapti di mãyie.

Tode nã adunã sh-nã zburã multu trã mira-a omlui, cã bana-a catiunui om s-aflã ngrãpsitã tu unã tifteri. Ama a lui mirã lu-avea agãrshitã. Cum deadi peanili shi s-alinã nsus, peanili-lj di tsearã s-tuchirã sh-ca Icarlu, cãdzu, cumãts s-adrã. El s-avea aflatã tu unã oarã lae, tu unã oarã slabã. S-avea aflatã chirut.

Agium sim București, trapsim la Cãminlu a Studentsãlor di pi Str. Iorceanu, iu nã vidzum cu altsã frats armãnj adush dit tut Balcanlu. Elevi avea vinjitã sh-di la Liceulu Rumãnescu di Sofia. Apoi intrãm la concursu. Cu autocarlu nã dusim tu tutã Rumãnia. Astã mãtsim Sinaea, apoi Bushteni. Di-aclo, Bzãșov, iu fum filipsits la liceulu Andrei Șaguna, sh-iu si shtia cã him di idyea mileti cu Mitrupulitlu Șaguna, cunuscutlu alumtã tor trã cauza rumãneascã, dit Transilvãnie. Deapoea nã turnãm nãpoi tu Iladã.

Tu-atsel chiro eara mari alumtã cu chivernisea dit Iladã. Cu gricu-manjlji, mari mintiturã. Polimlu bãtea la ushi. Lucrurli s-avea streasã. Italia avea intratã tu Arbinshie.

Unã dzuã, sculjolu rumãnescu di Samarina, lo foc. Tode s-afla ningã sculjo; draclu lu-avea pimtã aclo. Mutrea pira-a focului shi ngrãpsea... Alantã dzuã, tu dzuarlu di Grebini ash ngrãpsea: “Theodor Zuca di la Liceulu Rumãnescu, dupã tsi deadi foc a sculjolui tra s-facã zizani, ngrãpsea puizii, ca Nero altã oarã. Lu-adusirã la giudicatã, ma lu-alãsarã, cã nu avea vãrnustepsu.

V injl București, dupã tsi bitisi liceulu shi si scrie la Universitati, la “Facultatea de Litere și Filozofie”, pri cari u absolvi “cum laude”.

Eara anjlji grei di polim, apoea, anjlji tihilã di dupã polim. Rumãnia fu ndzinucljatã shi tuts atselj cu simtsãminti patriotitsi agiumsirã tu-ahapsi. Todi-a nostru, daima tu prota aradã, fu acãtsat sh-bãgat tu-ahapsi shapti anj di dzãli, fu dus shi tu ncljisoarea di Jilava. Nicuchiraa lui, Oltea curbishana, eara nafoarã, ama sh-ea s-afla ca ncljisã. Mari taxirati.

Avea tricutã multsã anj di-atumtsea...

Nã vidzum diznou cãndu inshi dit budrumi, lãndzit, nu-l tsãnea ciociarli. Shidzu niheam chiro tu Spitalu Azuga, aclo iu, eu sh-altsã doi armãnj, earam yeatsrã.

Aclo nã dipinã tuti trãdzerli a lui di cãndu vinji tu Rumãnie. Dit un sac scoasi unã tifteri iu avea scriatã unã parti di-atseali pãtsãti di el...

Unã searã, cu multu suflit, nã citea dit un roman di-a lui, “Vlahus-

trata” unã isturie pri armã neashti dit bana picurã reascã a armã njlor dit Pindu, cã ndu urdina cu tutiputa di la munti tu arniu toamna, sh-nã poi prumuveara nsus tu pâshunjli verdzã cu apili di crustal a Pindului. Isturiili al Todi nã mã yipsea...²

Nã dyivãsea: “... *Avea adratã cidãri ningã unã vali, discãrcarã furtiili sh-fumeljli, cãnjli ca dãrgats, pistimenj, di-avãrliga... O! lai Cole, ia bagã niheam pãrnãri tu foc... crãnts-crãnts, pãrnarea plãscãnea... Mãcarã chibapi, iarã cofa di yin tritsea di la un la-alantu. Sh-ahiursirã cãnticlu... Ti halivis Ismail-Smail-Aga, Furca, Furca che Samarina³... Ma nãpoi, dupã tsi li si ncãldza mãdularli, ascuchea tsãruhili s-nu-arudicã, loa un ceamcu i singatisto.*”

Nã vidzum tu 1964, putsã nãinti ca elj sh-noi s-nã turnãm tu Machidunie, tu locurli iu prota vidzum lunjina... Veara nã dusim Samarina shi-lj vidzum aclo. Nã mata vidzum diznou Anthina iu earam vitsinj. Bãna tu un singur udã, rifudziat, shi cu putsãnj paradz tu gepi ca si-sh tsãnã dzãlili. Aclo, serli fãtseam muabeti shi, cu multã dureari, nã dipinam adutserli aminti dit anjlji chiruts tu Rumãnie, anjlji atselj ma bunjlji dit bana-a unui om. Polimlu mari dit 1939-1945 n-avea adusã ahãti ghideri! Iarã polimlu tsivil shi contra-a comunismului tu Iladã dit anjlji 1945-1950, avea irmusitã horli.

Polimlu s-purta tu muntsãlj a noshtri. Pirivoli eara spitalu al Markos, a comunishtilor. Oaminjlji avea fudzitã, avea chirutã avearea, avea dipusã tu pulitie shi nu s-mata avea turnatã. Ashi chiru atsea tsi-avea armasã di-armãnami dupã adutsearea-a atsilor 1.000.000 di grets tsi furã adush dit Asia Minorã cu alãxirea-a populatsiiljei ãntrã Ilada shi Turchia, dupã Protlu Polim Mondial. Alumtili di la muntli Gramos suntu cunuscuti. Ca sh-tu Protlu Polim Mondial, alumtili di la Skra tu mesea di armãnami, canda s-adra maxus.

Multsã armãnj shi grets, comunishtilj lj-adusirã tu lagãrili di Bureli, tu Arbinshie, shi di-aclo tu Rumãnie, tu 1949; sh-dit Rumãnie mpãr-

² Romanlu pri armãneashti pari si s-aibã chirutã. Pistipsim cã, ma nãpoi, aestu roman fu turnat shi publicat ca unã variantã gãrtseascã sum numa “*Pories Pera Apo ti Stahti*”, va dzãcã, “*Cali Naparti di Cinushi*”. Iara tora tu soni, aflãm la bãginaclu-a lui ditu-Amirichie, John Halmaghi, atsea tsi pistipsim cã easti unã versiuni ineditã rumãneascã, “*Locul lui Allah*”, unã copie a curi s-aflã tora sh-la Editura Cartea Aromãnã. Versiunea publicatã pi gãrtseashti nu u-avem la editurã.

³ Pri armãneashti: Tsi cãftai Ismail-Ismail-Aga, Furca, Furca sh-Samarina...

tsãts tu tuti craturli comunisti; atselj ma multsãlj adush trã chireari Tashkent, tu Uzbekistan, ningã China. Noi nã dusim la chivernisea comunistã dit Rumãnie, sh-cã ftãm s-lj-alasã armãnjli tu Rumãnie, macar fumeljli a noastri; nã agru-mutrirã s-nu adutsem zbor altã oarã.

Dupã ndoi anj, unã sãrachi ãlj mãtsinã trupu sh-tiniramea. Niheam cãti niheamã, tu anlu 1969, Todi Zuca ncljisi ocljilj trã totna.

Al Todi ãlj si frãndzea inima cã nu putea s-publicã tsiva, puizii icã prozã, pri limba-a lui di-acasã. Ashi cã, tut tsi-avea scriatã pri-armãneashti, li turnã multu agonja, pri limba rumãneascã shi gãrtseascã.

Cãt shidzu tu Rumãnie tipusi: (i) *Tindilini* (puizii pri armãneashti, ãndauã publicati prota tu rivista “*Lumina*” a liceului di Grebini), (ii) *Vãzduh ãn Vitralii* (puizii pri limba rumãneascã) shi (iii) *Prichindel* (pãrmit, pri limba rumãneascã). Ma nãpoi, dupã tsi s-turnã tu Gãrtsie, publicã, trei volumi di prozã sh-un volum di puizii: (iv) *Pories Pera Apo ti Stahti (Cali Naparti di Cinushi)*, (v) *Anisiha Monopatia (Cãrãri fãrã Arihati)* shi (vi) *Exomologhisi Enos Nekru (Xumuluyisirea-a Unui Mortu)* pri limba gãrtseascã shi, pri limba rumãneascã, volumlu di puizii (vii) *Miserere* (tsi va s-dzãcã: eleison, njilãea-nã). Si spuni cã treili cãrtsã gãrtseshti di prozã di ma nsus, furã scriati prota pri limba armãneascã.

Tora tu soni, la bãginaclu-a lui dit Amirichie, John Halmaghi, s-aflarã ndauã manuscrisi inediti, scriati cu mãna icã bãtuti la machina di scriari. Ashi avem, pri limba rumãneascã: (viii) *Cãptũşala Samarului (Samarõscutlu, icã Astarea-a Sãmarlui, unã colectsie di nuveli, turnat pri armãneashti aia shi ndoi mesh di Ionel Zeana)*, (ix) *Locul lui Allah* (un roman, cari nu pari s-hibã ghini bitisit, cã ari multi alãxiri sh-pitritseri la padzinj scriati, cu numiri di padzinã icã volanti, fãrã numir, roman cari easti transpus tora pri limba-a noastrã di Dina Cuvata) shi, pri limba armãneascã, unã editsie priliminatã ali: (x) *Dumnidzãeasca Lituryie a Sãmtului Ioan Gurã di-Amalamã*. Si spuni cã ari transpusã, pri limba armãneascã shi gãrtseascã, puizii di puetslji rumãnj Eminescu, Bacovia, Blaga sh-altsã, di cari aflãm mash ãndauã fragmenti la Halmaghi, shi pistipsim ca ma multili si s-aibã chirutã.

Cãptũşala Samarului shi *Anisiha Monopatia (Cãrãri fãrã Arihati)* suntu dauã versiuni a idyljei carti, unã pi rumãneashti alantã pi gãrtseashti. Mash cã versiunea rumãneascã ari mash shapti di dauã sprãdzatsili nuveli dit versiunea gãrtseascã. Iarã *Locul lui Allah*, pistipsim cã easti unã versiuni rumãneascã a cartiljei gãrtseascã *Pories Pera Apo ti Stahti (Cali Naparti di Cinushi)*. Dzãtsem pistipsim cã nu-avem la editurã nitsiun exemplar dit versiunea gãrtseascã tra s-

putem s-li comparăm. Shi dauă li aesti versiuni, pistipsim că suntu idyili cu versiunea armănească, tora chirută, *Vlahustrata*.

Opera-a lui di puizii shi proză zugrăfseashti (i) bana-a lui di Samarina, bana-a armănjlor, ma multu atsea picurărească sh-apoea (ii) pă tsârli a lui dit filichiili comuniste dit Rumănie.

Dumitru Bacu

NÂNDAUĂ ZBOARĂ TI THEODOR ZUCA (I)
(ashiptă ndalui ca altsă sã spună ma multi)⁴

Ti Todurlu suntu multi ti dzătseari, ma căti s-dzãts, nu pots vãrãoarã si ncljidz tu trei-patru frãndzã, bana-a unui om. Atselj tsi- cunuscurã nu au ananghi, că zboarãli suntu di primansus. Alantsã nu va s-aflã mari lucru, sh-atselj tsi va citească atseali scriati di el, va lã spunã ma multi dicãt pot sã scrii ti el, unlu shi altul.

Vlãstar amintat Samarina, ăl pimsi tihea la sculie shi agiumsi pãnã tu Rumănie, iu putu s-bitisească universitatea. Cãndu, pristi Rumănie s-alãsarã niorlji arosh, lu ncljisirã sh-Todurlu a nostru cu tuti că nu avea vãrã stepsu – bun cum eara, că nu putea s-facã arãu nicã la unã furnică.

Trapsi multi mãratlu! Cum sã spunj tu zboarã tirã nsearea-a unui om cãndu zboarãli suntu arãts, diparti di aver shi catiun aducheashti tsi va... Ninvitsat cu greulu, poati că Zuca trapsi ma multi di noi tuts alantsã sots di ngljets ali Dobrugi, dit budrunjli ntunicati di la Zarca di Aiud – fãrã soari, fãrã lunjinã, fãrã cãldurã, fãrã mãcari, cu geandarlji cama arãi ca luchilji, bãtut shi ngiurat ma lai ca furlji di cali...

Cãndu, dupã anj, putu s-easã dit hãpsani, nafoarã lu-ashtiptarã alti lãets, alti griutãts! Ninvitsat s-lucreadzã cu mãnjlj – sapa sh-lupata eara singurlu lucru tsi nã dãdea s-fãtsem – dzãlili al Zuca s-dipina unã ma lae di-alantã. Deadi sh-el mãratlu s-tipusească tsiva ca sã scoatã vãr lai mitilic, ma atselj tsi lã eara fricã sh-di aumbra-a lor nulj vrurã lucrãrli că atseali tsi scria Zuca, nu para sã ndridzea cu propaganda a lor.

Tsi putea sã shtii chirutslji di la propagandã di picurarlji a noshtri dit Pindu, di gaileili a lor, di ghiderli-a atsilor tsi chirea cãshladzljji di pãshunj cã yinea muagirlji sh-fãtsea agri aclo iu elj avea pãscutã di

⁴ Nota-a Editorului – Aesti Adutseri Aminti furã publicati, sum numa psefã di Papu Micu, tu rivista “Cuvântul Românesc” (Avgustu, 1978) di Hamilton, Ontario, Canada. Singurli alãxiri tsi featsim suntu (i) la sistemlu di scriari: traducãtorlu scrie cu sistemlu traditsiunal; noi, cu sistemlu fãrã seamni diacrititsi shi cu standardurli aleapti Bituli la “Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãnească” dit 24-31 Avgustu 1997 shi (ii) la ndauã zboarã shi expresii fãrshiruteshtsã di-a traducãtorlui tu loclu-a curi bãgãm zboarã shi expresii dit grailu pindean a scriitorlui Zuca.

njlj di anj cupiili di oi... că horli a noastri s-astindzea ună după-alantă, că fumelji s-mă tsina namisa di limba veacji di la pã pãnj sh-limba a cratlui iu băna, ană ngãsits sã nveatsã ca s-poață s-intrã tu vãrã lae pãni! Di aesti shi di foamea al Todur, elj nu avea tri tsi sã-sh batã caplu...

Cã ndu-l vidzui tri soni, eara-njsi pari ti Vãiu, Dumãnica... tu Piața Mãri, București, dinintea-a unã ljei tsi vindea lilici! Cu putsãnjli paradz tsi lj-avea, vrea s-acumpãrã dauã lilici ti muljari-sa (vahi eara dzua a ljei!) sh-tugearlu ãlj cã fta ma multu dicãt avea el! Ashi fu el tutã bana! Naparti di averi, puet, tricut pit banã la njilj di anj diparti di lã etsli sh-giudicã tsi a oaminjlor...

Soartea nu-lj fu ma bunã nicã după tsi-agiumsi tu Gãrtsie... Avu niheamã tihi sh-putu s-tipuseascã dauã-trei cãrtsã, ma cã ndu ahiursi shi el s-veadã mardzina, Dumnidzã lu-l lo di ningã noi, sh-Todurlu tricu tu lumea alantã cu tuti atseali tsi avea s-nã dzã cã, după treidzãts di anj di ghideri, atumtsea cã ndu avea agiumtã matur cã ndu, dit peana-a lui, va insha poati lucrãri tsi vãr di noi nu va poatã s-li dzã cã.

Zuca eara unlu di cama bunjlji cunuscãtori a limbãljei a noastrã, poati cama bun di tuts cãts avem armasã. Tsi s-featsi cu manuscrisili a lui, atseali scriati pi armãneashti, vãr nu poati s-nã spunã ninga. Vahi doamna-lj... Pãnã atumtsea, ti adutsirea-a lui aminti, ãnj loai inima tu dintisã, sh-tricui pri grailu a nostru unã schitsã njicã, tsi fu scriatã pi gãrtseashti tu 1968, sum titlul “Mãrturia-a Unui Mortu”⁵. S-mi ljartã atselj tsi cunoscu ma ghini limba, ma mini l-aruc cheatra tu grãdina-a lor s-facã elj alti ma mushati, cã easti ananghi, mari ananghi, tu xerea tsi trãdzem azã...

Dumitru Bacu

NÂNDAUĂ ZBOARĂ TI THEODOR ZUCA (II)⁶

Di cãti ori nj-aduc aminti di Todi, nj-easi dininti icoana-a unei mu-

⁵ Titlul pri limba gãrtseascã easti: “Exomologhisi Enos Nekru”.

⁶ Nota-a Editorului – Aesti Adutseri Aminti furã publicati (Flivar 1992) tu revista “Cuvãntul Romãnesc” di Hamilton, Ontario, Canada. Singurli alãxiri tsi featsim suntu (i) la sistemlu di scriari: traducãtorlu scribe cu sistemlu traditsiunal; noi, cu sistemlu fãrã seamni diacrititsi shi cu standardurli aleapti Bituli la “Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã” dit 24-31 Avgustu 1997 shi (ii) la ndauã zboarã shi expresii fãrshiruteshtsã di-a traducãtorlui tu loclu-a curi bãgãm zboarã shi expresii dit grailu pindean a scriitorlui Zuca.

ljari, tricutã di etã, cai s-da cu dealaga după un “leoforiu” tsi fudzea ca zurlu. Muljarea tsãnea tu mãnã unã buccEAUã njicã. Fatsi semnu cu mãna, ma aftuchinata nu chindrueashti. Sh-cum s-cheari machina, muljarea armãni ca di cheatrã, ncãrfusitã tu pulbirea di pi cali. Bratsãli ãlj cad, aftuchinata s-cheari tu unã mardzini sh-Todi armãni cu fatsa alichitã di geamea lãvoasã.

Tricurã di-atumtsea ma nsus di tsindzãts di anj, earam tiniri ficiori la shcoalã, cu caplu mplin di yisi... ma videarea ninga nu s-astindzi...

Muljarea eara dada-al Todi. Tritseam prit Elasona tu cali cãtã București, iu nã dutseam acljimats la “Tinerimea Romãnã”, cum eara adetea, an di an, la sãrbãtorli di Pashti. Yinea tiniri dit tuti sculiili dit Rumãnie ma sh-di la sculiili rumãneshti di nafoarã, cãti unã ceatã, aleptsã di-atsej cama bunjlji trã unã soe di “antreatsiri”.

Noi aveam ãnchisitã di Grebini, di la liceu, sh-lipsea s-agiundzem Pireu alantã dimneatsã fãrã di altã, ca s-lom pamporea ti Custantsa, ma isapea di-acasã nu s-uidiseashti cu atsea din pãzari. Cu aftuchinata cu cari fudzim di Cojani nu featsim ma multu di dzatsi chilometri cã, la unã aripidinã s-asparsirã frenili, shuferlu li chiru di-aspãreari sh-mashina u pãrnji la vali ndreptu cãtã unã rãpã pristi cari eara arcatã unã punti, di vãrã dzatsi metri analtã. Dumnidzã s-lu ljartã Anton Ciumetti, directurlu di la liceu, cari tu oara tsi va nã arãsturnam pristi punti, trapsi di timoni sh-nã ascãpã di-unã moarti sigurã.

Pãnã s-putem s-lom ligãtura cu stashonea di Cojani, tricu ca multã oarã. Di aoa sh-pãtsãrea cu dada al Todi. Aftuchinata nu chindruu cã lipsea s-agiungã trenlu tsi tritsea Larisa... Amisticatã isapi di cari mãrata muljari nu avea hãbari... Pit gremurli di la Sarandapur va li spilam di ma multi ori... Cu tutã agunjisearea, trenlu nu lu-apruftusim, altã dizligari aflã directurlu, ma aestã altã istorie...

Todi s-trãdzea dit unã fumealji fãrã aveari. U dutsea greu acasã, ma Dumnidzã lu-avea ahãrzitã cu mãri dhoari, lu-avea ncãreatã cu multi hãri. Bun la carti, bun la suflit, niheam ca chirut tu lumea tu cari bãna sh-cu cari nu putea sã s-uidiseascã. Bitisi ghini shcoala di Grebini shi s-dusi tu Rumãnie, la alti sculii cama analti. Tu chirolu atsel, cusurinjlji a noshtri dit Rumãnie, nã mutrea cu altsã oclji... Ma di-atumtsea tricurã anj shi multã apã tu Sãlãmbrie...

Pi Todi ãl vidzui diznou multsã anj după tsi nã dispãrtsãm di la sculie, tu Rumãnie. Polimlu avea tricutã shi sh-avea alãsatã seamnili. Noi li purtam tu suflit, ma sh-tu carni.

N-adunãm diznou, nu tu un loc di hãiri, ma tu heari, la... canalu tsi-l sãpa tu irnjia di Dobrugea tuts atselj tsi nu eara di partea-a puteariljei... Mãratlu Todi! El, cari tutã bana nu avea tsãnutã tu mãnã altutsiva dicãt cundiljlu shi tsigarea, eara furtsat sã sapã cu mãnjli goali

cheatra seacă, tu ună arcoari tsi ngljitsa ascucheatlu ninti s-cadă mpadi pi loc. S-nu zburăscu di foamea tsi nă mǎtsina matsǎli... Cǎftǎ lailu di Todi s-u ndreagǎ, featsi taha sh-nǎ njicǎ puizie (di cari sh-arǎsirǎ sotslji, ma el el nu putu s-lj-arǎdǎ pi comunishtli...). Trapsi vǎrǎ trei anj sh-ishi di la Poarta Albǎ, fǎrǎ s-hibǎ giudicat.

– *Cum ti acljamǎ?*

– *Dzǎsh di unǎ njilji di ori numa.*

– *Iu ti amintash?*

– *Dzǎsh di unǎ njilji di ori iu mi amintai.*

– *Sh-cǎtse ti amintash?*

– *Aestǎ easti ntribarea! Cǎtse s-amintǎ omlu?*

La aestǎ ntribari Todi nu apǎndisi. Di iu putea el sǎ shtii cǎtse s-amintǎ? Eshti stipsit cǎ ti amintash!

Dupǎ altsǎ anj grei, dupǎ tsi inshii sh-mini dit hǎpsani, n-adunǎm cu Todi, București. Todi s-avea nsuratǎ. Trǎdzea doilji “matsa di coadǎ”, cǎ doilji eara tricuts tu tifterea-a “dushmanjlor a popului lucrǎtor”, ma Todi tut puet avea armasǎ.

Unǎ dzuǎ, n-adunǎm dinapandiha tu pǎzari. Earǎ Dumǎnica di Vaiu sh-mi dutseam la un sots tu vizitǎ. Todi tsǎnea tu mǎnǎ, stǎngaci, dauǎ lilici aroshi, garoafi nj-si pari.

– La cari hii acljimat, ore furate, di ti duts cu lilici? S-veadi cǎ acǎtsash dzatsea icǎ lozlu atsel marli...

Ca s-pots s-ancupǎri lilici tu chirolu atsel, lipsea s-ai zgrǎmadz, sh-nu para videam di iu putea s-lji aibǎ Todi, cǎ lucru cu mari griutati putea s-acatsǎ.

– Lj-adun di ma nsus di un mes, dzǎsi Todi cu gura amarǎ. Azǎ easti dzua-ali Oltea-Maria, cum sǎ-lj dzǎc tri multsǎ anj, fǎrǎ unǎ lilici? Tsi altutsiva ma curat dicǎt unǎ lilici poati s-aspuǎ tsi sǎmtsi tu suflit, cǎt di mari easti vrearea tsi lj-u portsǎ ali aleapti a inimǎljei?

Oltea-Maria earǎ numa a muljariljei al Todi. Ca s-poatǎ s-ancupǎrǎ lilicili, Todi avea strimtǎ curaua, avea agiunatǎ poati multi dzǎli...

Dauǎ vreri avu Todi tu bana-a lui! Ninti di tuti, vrearea ti Oltea. Scribe tu “Prefatsǎ” dit “Miserere”: “O ltea mea, una și pentru totdeauna, cum sǎ-ți dedic aceste stihuri cǎnd dintr-ale tale sunt și ale mele trǎiri? E în sǎși viața noastră comuniune de dragoste și mister...”⁸

⁷ Dit Xumuluyisirea-a Unui Mortu.

⁸ Transpuniri faptǎ la editurǎ: *Oltea-a mea, unǎ sh-ti totǎna, cum s-tsǎ spun cǎ trǎtini li am scriatǎ aesti versuri, cǎndu dit a tali azvom*

Alantǎ vreari al Todi fu cundiljlu. Todi ahurhi sǎ scrii puizii, ninga di la liceulu di Grebini. Tu Rumǎnie stǎmbusi, ma ninti un volum di puizii pi armǎneashti, acljimat “Tindilini”, dupǎ cari vinjirǎ “Vǎzduh î n Vitralii”, deapoea “Prichindel”. Dupǎ tsi-l sǎlghirǎ dit hǎpsani, nu ma putu sǎ scoatǎ altutsiva, cǎ atseali tsi scria Todi nu earǎ pi chefea-a comunishtilor. S-pari cǎ manuscrisili armasirǎ la editura la cari li-avea datǎ, nu putu s-li scoatǎ. Sh-cǎndu, pǎnǎ tu soni, cu mǎri griutǎts, sh-nu mash di la rumǎnj, putu s-ascapǎ sh-el dit hǎpsanea mari cari earǎ tu chirolu atsel Rumǎnia, aflǎ apanghiu Anthina. Tuti tsi avea scriatǎ tu limba rumǎnǎ, fu anǎnghisit s-li traducǎ pi gǎrtseashti ca s-poatǎ s-li stǎmbuseascǎ. Limba greacǎ u cunushtea ghini, ca tuts tinirlji armǎnj tsi nvitsarǎ carti la sculiili rumǎneshti dit Gǎrtsie ninti di polim. Mash tomli di puizii “Miserere” lu scoasi pi limba rumǎnǎ, cu putsǎni dzǎli ninti ca si s-astingǎ.

Nu ma shtiu di alǎsǎ altutsiva, tsi avea ninga scriatǎ. Shtiu mash cǎ, dupǎ cǎti nj-avea dzǎsǎ cǎndu zburǎi cu el ninti s-fug dit Gǎrtsie, Todi avea multi scrieri armǎneshti. Iu s-aflǎ azǎ, cari li ari, nu shtiu. Ma pi Todi nu lipseashti s-lu-agǎrshim. Treili pezografii scoasi Anthina: Pories Pera Apo Tin Stahti” (Imnari Naparti di Cinushi), “Anisiha Monopatia” (Cǎrǎri turburati) shi “Exomologhisi Enos Necru” (Mǎrturisirea-a Unui Mortu) suntu poati lucrǎrli atseali cama buni shi furǎ scriati pi limba-a noastrǎ di un armǎn. Poati cǎ va s-aflǎ cariva cu inimǎ s-li traducǎ shi s-li stǎmbuseascǎ, easti yishteari scumpǎ, sh-noi nu avem ahǎt di multi ca s-li alǎsǎm si s-hǎriseascǎ altǎ mileti cu eali.

Yisili sh-minduerli al Todi, putem s-li-aduchim ma s-arucǎm unǎ njicǎ mutreari mash pi nǎndauǎ puizii, aleapti dit volumlu “Miserere” sh-adusi pi armǎneashti⁹. Poati cǎ altsǎ, cu ma multǎ hari s-poatǎ s-li scoatǎ cama ghini. Lipseashti s-ai mash, niheamǎ vreari sh-putsǎn curaj!

sh-a meali bǎnǎri? Easti isish bana-a noastrǎ, cumnicari di vreari shi mistiryiu...

⁹ Puiziili, *Miserere (ii) shi Prohod (Miriyuloi) tu transpunirea-al Sutiri Galani (nu tu-atsea al Bacu), s-aflǎ publicati tu aestu numir a rivistǎljei, tu Partea (IV) dit soni.*

PARTEA II – TINDILINI**Puizii****LA MOARTEA-AL TONI CIUMETTI**

Că nd puljlji că ntă prit almă chi, că nd yini primă veara,
Că nd loclu nyeadză shi-i pri loc ară slu sh-dulsi bana,
O, vrute Toni, durute Toni, cum s-ts-aprindem noi tseara,
Sh-că tse jilos, cu bots di pljumb, si s-deapiră că mbana?

Că nd Pindul, sã ndzinatlu Pind, ashteaptă dzua mari,
Că nd Pindu-a tă u, tsi ti-acriscu sh-ti-avea că mară -aleaptă ,
Cum s-avdă Pindul moartea-a ta, iu s-veadă -a ta ngrupari
Că nd el pri tini, că pitan, tu bratsă li-lj ti-ashteaptă ?

Plã ndzets fã ntã nj tsi-l diznjirdat cu boatsea-vã di-asimi!
Plã ndzets-u sh-voi, o muntsã -analts fidanea-a voastrã frã mtã !...
Iar Varyea n lã i anveashti-ti, tu că si, lae chilimi...
Au s-plã ngã -armã njlji tuts dit Pind ashitsi cum nu-au plã mtã !...

Pã rinte Toni, durute Toni, tsi vrei s-nã dzã ts, zbura-nã !
O, moarte! ninjiloasã hii, că nd surchi, talj sh-usuts
A primã vearã ljei nã die sh-dishcljidz nã greauã -aranã !...
Că nd earba creashti pristi loc, giuneale, tine iu ti duts?

Aclotsi nsus, la tser, vai dai di mults di-a noshtri, frate,
Tsi-ashteaptă -aclo tu paradis pri tini, o giuneale,
Aoa că nd s-vearsã -arã u di lã crã nj shi jalea nã strã bati
Tin', du-ti, oarã bunã shi, mutrea-nã di la steali...

ZBOARĂ SH-TRĂ MINI SH-TRĂ VOI

“Nastur di-asimi, scoalã -nj-ti
S-ti diznjardã soarili.”
Nji dishcljish ocljlilj sh-chicurã dulsi,
Tu grailu armã nescu, zboarã li.

Prit firidi schitsi, schitsi
Arusi di lunjinã arunicarã .
Dzua nji arã si. Yisili cu dzã ni,
Tu apili a somnului s-nicarã ...

Un pulj, pi almachea di prun,
S-leagã nã lishor di vimt.
Că nticlu-lj, nã diili mi dishteaptă ,
S-mi scol cu tinireatsea-nj tsimt.

Pri mur, ascã lnati, vrã ndauã cadri
Aspun aushanj tu albi sã rtsi...
Nipotslji lunjinosh, cu dzeaditli n gurã ,
S-njirã ... Banã dit că rtsi...

Mi-alipidai ca tinir tsirboplu
Dit yis, dit bana di-aeri cu-aush.
Nyisai că taha arhanghilj
Nj-dishcljisirã -a că nticlui ush.

Casã -armã neascã , hii tini timeljlu
A banã ljei a noastri-armã neshti,
Pri muntsã lj tsi readzimã tserlu
Casã tsi-acreshti dimã ndã ri asã neshti.

Tu leagã n, dulsi-nj chicurã ,
Armã nescul grai, mumea;
Ma di c-njic geanlu-nj suschirã ,
Că eara-armã n sh-lu-avinã lumea.

Unã searã , că nd stealili scã ntilja
Prin tser, di la fucurinj,
Flueara sh-virsa jalea sh-mi pitrumsi!
Lj-am frats picurarlji sh-armã njlji cusurinj.

Că nd somnul, seara, yinea s-mi-afurã ,
Totna nã că rvani tritsea tu cali,
Sh-cu boatsi astimtã că rvã narlu
Că nta un că ntic ca di jali.

Nu puteam ocljilj noaptea sã ncljid
 Geanlu-nj pitrumt di cã njinã
 S-bã tea ca pescul pri mal
 Shi zghilii: Voi banã , lunjinã !

Samarina, hoarã -nj aleaptã ,
 Dzã nã teasã pri plai, nji hii mumã .
 O Zmolcu, aush cu percea di neauã ,
 L-armã nj i sã ntã -a ta numã .

Apirii unã oarã pri-a tã u cã rciliu
 Sh-vidzui aclo n dipã rtari
 Turmi, plaiuri, hori armã neshti,
 Sh-cã nj cu jiloasã -alã trari!...

Eara dimineatsã ! Soarli pri Olimp,
 Ca nã fucurinã pi sã ntã -ayishteari!...
 Ndzinucljai, sh-budzã li-nj trimurarã :
Pãrinteasca dimãndari.

Bã shai loclu sh-di lã crinj criscurã
 Njilj di tindilini sh-tindilini...
 S-li-arã spã ndzã sc, armã nilji,
 Ca balsam trã tini sh-bana nauã tsi yini!

A TATÃ-NJUI

Nu-ts lunjineadzã cã ndilã murmintul, tatã ,
 Sh-nu-i vã rnu, grã n si mpartã
 Trã “Dumnidzã s-ti ljartã” .
 Tã tsearea-ts,
 Anvã rligheadzã mash nã crutsi mã rnatã .
 Aduchish, tatã , cã di mult i casa-a noastrã aspartã ?

Eu fudzii, tatã ,
 S-dishcljid ocljilj diparti tu xeani;
 S-pot s-agiut, pri dada sh-pri frats,
 Cã nd vai ascap vã rnã oarã .
 Ashi-nj grã ish tini nã oarã !...
 Ma nj-u dor trã turnari.
 S-avearim eu peani!

Multi-arã nj am tu suflit
 Sh-mi-aspar (tsi greu i tu xeani!)
 S-nu mor sh-eu diparti di hoarã ...
 Trec anljji, un dupã -alantu
 Sh-anlj-aduc fìciori sh-arã suri cu moarti.
 Mã chiljo s-featsi, tatã , pri loc
 Sh-di la dada, di mult, nu loai vã rnã carti...

Tsi ghini fum, tatã , n hoarã la noi!
 Ti nyisedz cati searã
 Sh-tu suflit, dorurli-a meali
 Aprind a vreariljei tsearã ...

Nu-ts lunjineadzã cã ndilã murmintul, tatã ,
 Sh-nu-i vã rnu, grã n si mpartã
 Trã “Dumnidzã s-ti ljartã” .
 Tã tsearea-ts,
 Anvã rligheadzã mash nã crutsi mã rnatã .
 Aduchish, tatã , cã di mult i casa-a noastrã aspartã ?

TIYIULA TEGUYEANI CĂTRĂ MĂ-SA

Nu voi s-plã ndz, s-ti deapiri, mumã ,
 Cã nd vai ljai aestã carti.
 Nã lã ngoari fã rã numã
 Greu mi-aroadi-aoa diparti...

“Nu-i tsiva”, nj-au dzã sã , mumã ,
 Yeatsrã mults; ma eu am fricã .
 Tsi-i lã ngoarea fã rã numã ?
 Tusea, cheptul nji disicã .

Galbin hiu tu fatsã , mumã ,
 Ca fluria sh-ca limonja.
 Mumã , tusea tut mi zgrumã .
 Mumã , vai ascap agonja?

Nu voi s-plã ndz, s-ti deapiri, mumã .
 Nu-i tsiva? Tuti va s-neacã ?
 Sh-atsea heavrã fã rã numã
 Ca un vimt lishor vai treacã ?

Vream s-earam la voi aproape...
Nj-easti frică. Sh-tsi-am tu cheptu?
Ah, s-earam un pulj sh-pri api
S-pot s-azbor la voi andreptu!

Shi s-acljenj pi tsal Mitrulja
S-facă ea yitriili-aleapti
S-him ca picuraru Tulja.
Că t mi-aspar că nd s-fatsi noapti...

Nu voi s-plă ndz... ma ghini bagă
Pri fră ticlu-nj si-nj pitreacă
Carti lungă, carti ntregă ...
Sh-heavra, tsi dză ts, nu vai treacă ?

A LALĂ-NJUI DIT XEANI

Tricură anjlji sh-ninga trec
Iar tini, hii diparti!
Sh-di lă crinj ocljilj nă si nec
Că nd nu pitrets nă carti.

Tricură anjlji, sh-anjlj-aduc
Ficiori, ară suri sh-moarti...
Sh-lă i cucuvă i că ntă la noi
Tră maica-ts di diparti...

Ashi sunt tuts di că nd fudzish
Shi nu-s ashitsi tuti.
Vedz, că sli-a noastri, ermu-că si!...
Ti-ashteaptă ashtirnuti.

Azboară anjlji!... Nu ti vedz.
Au fratslji perlu neauă.
Sh-cari shtii, hoara, u nyisedz?
U shtii atsea dunjauă ?

Di că nd fudzish, tu-a tã u udă
Sunt cadri nică rtiti,
Cu plă nguri, maica-ts, li udă
Shi stau amu jiliti,

Că n-agă rshish, că nu vai yinj...
Nă mal shidzush tu xeani.
S-ai dor tră noi sh-tră cusurinj,
Andreadzi-ti sh-fă peani!

DIT XEANI

Bana-a mea di tinir, bană nfă rmă cată,
Hii aveari tu irnjii, chirdută bană !
Mash nă diili-a meali-azboairă diparti
Sh-canda nj-avd a moartiljei că mbană !...

Fră ndză galbini prit că ljuri s-ashtirmură ...
Sh-puljlji alghi, tu amă ri, nacă s-nicară ?
Sh-cari s-nj-aducă -a njia-ară s di-arusă primuveară ?
Xinitie! lasă -mi s-ved hoara nica-noară !...

***

Disfă ts-li peanili, pulj njic,
Sh-azboairă nelo, tu Vlahuhori,
Că iar mi-aroadi dorlu greu;
Pulj njic, andreadzi-ti s-azbori!

Eu nu ma-aravd, nu pot s-bă nedz,
Va s-mi tuchesc tu xeani
Sh-di lă crinj bana-nj sã ndzinedz,
Pulj njic, lja-mi pri-a tali peani!

Voi muntslj-a mei, s-lji ved voi mash,
Că nd lja tra s-apidă, dimneatsa...
Sh-dorlu tră fratslji n Pind armash,
Nj-u neacă di lă crinj fatsa...

Va-nj ljau agalea calea n vali
Sh-vai trag la noi acasă
Sh-vai că nt un că ntic ca di jali
Cum că ntă dada că nd lja s-tsasă .

.....

Fudzii ficior cu bana-nj dină inti
Sh-mi pitricură tuts pã nă la Cruysi.
Ma că nd ască pitai di la Murminti

Pã durlu uhtarã shi-nj grã irã :
 “Tu xeanã sh-alt giuneali s-dutsi!”
 Sh-di neguri muntsã lj sã nvã lirã ...

***

Ca pulj di primã veara
 Yin minduiri di-acasã ...
 Shi-nj pari cã hiu seara
 La noi! Ma nu mi-alasã
 Iar dorlu; ca sã rachi,
 Dit somnu mi dishteaptã
 Sh-armã n, mash cu mirachi.
 Sh-a melj tuts cã rtsi-ashteaptã ...

CUNDILJAU

Iutsido s-ts-aruts mutrita,
 Vai vedz muntsã , cu pã duri.
 Na, ia Ciuca na sh-Palita!
 Gortsã mults sh-ma nclo ljanuri...

Di la Cruksi, vedz diunoarã ,
 Nã drã shtealji sh-nã bã talji.
 Nã drã shcljauã sh-hii la moarã !
 Prit ciiri pasc numalji...

Ia un shoput sh-va mi-aducã
 Calea-acasã ! Ia grã dina!
 – O! xinite, Todi-al Zucã ,
 Ghini vinjish Samarina!

TOAMNA N PINDU

*Publicatã prota tu Lumina, revista-a liceului rumãnescu di Grebini,
 Gãrtsie, Anlu 2, Numirlu 4 (1938) padz. 22.*

Uhteadzã pã durlu,
 Almã chili sh-li frã ngu!...
 Suschirã ljanurli,
 Sh-tu vali,
 Cu jali,
 Fã ntã njli plã ngu.

Niorli bubneadzã
 Agiunj luchi-aurã!...
 Nu s-ma bã neadzã !
 Apã rneashti,
 Zghileashti,
 Nã ploae ca zurlã!...

Iar vimtul, turbatlu,
 Stihiu niacã tsat,
 Lj-ul avdz alã tratlu.
 Prit cã ljuri,
 Prit vã ljuri,
 Cu ploaea-i fã rtat...

Pindul, Olimpul, Zmolcul
 S-dirinã cu vreavã ,
 S-cutreamburã loclu;
 Stihii s-dinjiã ,
 Sh-tsã -i fricã ,
 Tu noaptea tsi-i gavã .

VIDEARI DIN CASĂ

Di neguri chilinj
 Muntsã lj acoapirã !
 Un sfulg ascapirã ,
 Shi-i vreavã prit chinj!

Ploaea cadu subtsã ri,
 Ntsirmutã ca n tsiri,
 Tu oarba noapti!
 Pri murlu alb, lapti.

Sherchi di lunjinã sã ncaci
 S-aprind, s-tind, s-asting!...
 La firidã -nj, di ploae, lundz atsi,
 Sh-canda gioacã daratslji pri tsing...

PRIMĂVEARA-A MEA

Primã vearã , Primã vearã , Primã vearã ,
 Cã ntic dulsi, chicurat cu trimurari di fluearã .

Primă veară , cu-armă namea
Tsi u-alinj pri munts sh-u-aduts,
Cu-a ljei flumini di turmi,
Sh-cu cã ntari di la cuts,
Tu-unã altã nauã banã .

Primă veară ,
Va-nj ljau sh-eu nã cã rlibanã
Sh-turma-a yisilor a meali
Va u-analts tu munts cu vreari
Sh-fucuring v-aprind di steali
Pristi dzenuri, la cã shari.

Chipri njilji va-arã sunã pristi plaiuri
Sh-njeljlji njilji mushitets vai sugã !...
Bana-nj s-hibã mash un cã ntic
Sh-a s-him totna picurar fã rã di-arugã .

DOR DI PRIMĂVEARĂ

Pri plai
Tu meslu Mai
Vedz turmi di-oi
Cu picurari
Sh-cu cã nj nã poi!

Avdz cum flueri
Vearsã plã ndzeri
Di-aclo pri plai
Tu meslu Mai?...

TSI VREAM TRA S-HIU...

*Publicatã prota tu Lumina, revista-a liceului rumãnescu di Grebini,
Gãrtsie, Anlu 2, Numirlu 2-3 (1937) padz. 38*

Vream s-him un gioni picurar,
Un picurar cu-anami;
Cupia-a mea tu munts s-u pasc,
Avdzã t s-him tu-armã nami!

Vream s-him un gioni picurar,
Cum furã tuts pã pã njlji,
Ca elj s-bã nedz, ã nsus tu munts,
Shi s-am sutsatã cã njlji.

Vream s-him un gioni picurar,
S-am bratsã li ca herlu.
S-beau apã-aratsi, vimt curat,
Tã mbarea-nj s-hibã tserlu!

Vream s-him un gioni picurar,
Cu readzim, cã rlibana,
Sh-cã nd vai aurlu prit pã duri
Si s-trundueascã bana!

Vream s-him un gioni picurar,
S-bã nedz la fã ntã njali
S-am muntsã lj, chinjlji sh-bradzlji frats
Shi s-am surã ri pri steali!

Vream s-him un gioni picurar,
Shi s-cã nt cu vreari seara!
Sh-trã Pirushana-a mea dit yis
S-anoadã mã yi flueara!...

Vream s-him un gioni picurar,
Sh-un dor trã munti nj-ardi!
Ma-ashi cum hiu, hiu astã ljat
Iar bana-nj s-dutsi, s-sheardi...

ANĂLTSARI

Ntsearni pulbirea-lj di-asimi,
Luna n muntsã lj Pindu!
Sh-albã di lunjinj, chilimi,
Stealili pri api s-tindu...

Prit almã chili gulishani
Vimtul shuirã subtsã ri,
Sh-niorlji alghi, ca nã cã rvani
Ncarcã alba-nj minduiri!...

Sh-tu sirina noapti-agali,
 Eu mi-analts lishor la tser
 Pri-unã lunjinoasã cali...
 S-dislã chi sh-chiru nã steauã n hã u sh-eu cher...

LA CUNACHEA-AL HAGIBIRA

Soarli-ascapitã diparti sh-tserlu tut easti sirin
 Vã zesc chinjlji sh-la cunachi
 Ialea-agiung, fumelji yin!
 Cã lã uza, deadi cap, ea dinã inti,
 Sh-arujeashti hã rios.
 Na cã rvã njli, cum s-discarcã
 Sh-feati tri-apã s-duc ã n vali nghios!...
 Cã rvã narlji ndreg amu cã rvã njli
 Sh-li sã rghesc trã la pã shteari.
 Muljeri sh-featili purava-lã sh-u-adarã cu-arã deari,
 Sh-troarã vedz cum ia, s-adarã,
 Alã vdatili cidiri!
 Ficiuritslji, cu harauã, lja sh-ansar pri furtutiri.
 Leamni-apoartã tuts giunarlji
 Sh-loclu nyeadzã -aushlj-aclo.
 Pri la gurli di cidiri bã rbã rutã sh-pirã lo...
Hãr, hãr! mã carea hearbi tu cã ldurã ...
 Njits tu bratsã mã ili-amu disfashã sh-cã ntã :
 “S-acreshti mari, moi fidane, cã voi s-trag un cor la numtã !”
 Ma truoarã tuts tã curã
 Yini celniclu pri cal.
 Easti-avdzã tlu Hagibira
 Tsi-ari mult di mari-anami,
 Tsi-i avdzã t prit dzatsi hoari
 Shi tu ntreaga armã nami!
 Drept, ca bradlu ditu munti,
 Sh-truplu-lj agalmã tsã s-pari!
 Fustanelã -apoartã -aleaptã ,
 Sh-tsi zinghii durilu ari!
 Gura-lj, nu-ari dzã sã zboarã
 Tsi s-nu-acatsã loc tu lumi.
 Sh-cã ti buni nu-ari-adratã
 Sh-mintimen, tsi nu s-aspuni!
 Tuts ficiorlji ma lu-ascultã
 Sh-bana sh-dau trã el nipotslji!

Armã nilja sh-u-ari vrutã
 Sh-ca di frats lj-ari pri sotslji.
 Dupã el, da cap cupiili,
 Tã sh ca neguri albi sh-lã i.
 Picurarlji yin, nã poi-lã
 Yin tuts cã njlji mã ri sh-arã i...
 Chipurli-arã sunã dultsi,
 Valea sh-dzenurli-arã sun,
 Ma n cutar cupiili s-pun.
 Tsi-i aestã mushuteatsã ,
 Tsi harauã -i la muldzeari!
 Tuts agiutã sh-aspumeadzã
 Laptili ditu cã ldari!
 S-bitisi sh-aestu lucru,
 Sh-arã esc oili n pã duri
 S-bagã measa nveasti-aleapti
 Tsi ts-au ocljilj ca di muri.
 Iar la-a celnicului measã ,
 Njelj sugari sh-avea elj friptã .
 Yinlu-arosh nu lã lipseashti
 Sulili tu loc sh-au hiptã .

“S-nã ‘tsem ghini! S-nã ‘tsem ghini!’”, celniclu cu cofa n mã nã
 “S-nã ‘tsem ghini sh-tu ghineatsã!’”, tuts ureadzã dipriunã ...
 Scoalã measa sh-na-lea-aroshlu, tsã dishcljidi gã rgã ljanlu.
 Anvã rtesc featili coruri. Totna-ashi s-lã hibã anlu!
 I tricutã oara tora sh-la cidiri dorm tuts sh-tuti
 Sh-luna-arã di pristi dzenuri cã vidzu adets duruti.
 Sh-di-la purava-a picurarlui la-a purava-al Hagibira
 Un yis mash pri tuts diznjardã : Totna-ashi s-lã hibã mira!

MOARTEA-A CELNICLUI

Versiuni noauã-a puiziljei publicatã prota sum numa “Noapte-a Chirdeariljei”, tu Lumina, revista-a liceului rumãnescu di Grebini, Gãrtsie, Anlu 3, Numirlu 1-4 (1938-1939), padz. 33,

Ncã lar pri psar
 Un cã vã lar
 Da cap t-ampaturlea
 Di tru pã duri...
 Azboarã psarlu

Sh-nã poi-lji harlu
Canda lu-avinã.
Tu cior lu-au furi!

Ljanuri vã jescu
Furlji zghilescu
Tufechili cad
Sh-asdorli s-vearsã.
I foc shi-i vreavã
Sh-tu noaptea gavã
Celniclu cheari
Sh-budza lj-u arșã.¹⁰

Strã ndzi-ti! Hai!
Di oi vai dai
Sh-pri plai, na s-veadi,
Duruta-ts hoarã...
Azboairã psarlu
Sh-na cã vã larlu
Ca puljlu tru oarã
Sh-ca vimtu azboarã!

Ma-andartul arã u,
Fã r Dumnidzã u,
Lj-astalji calea
La Fã ntã njali.
Sh-un pljumb cu moarti
Di psar disparti
Pri cã vã lar
Sh-lu surpã n vali.

– Ah! cã nj, mi mã cat
Sh-tru trap mi-arcãt!
Ma voi s-u shtits:
C-armã njlj-armã nj armã n!
Sh-trã fapta-adratã
Am hiljlu trã platã!...

¹⁰ Aestã strofã nu s-aflã tu cartea Tindilini, ma s-aflã tu versiunea dit revista Lumina. Pistipsim cã tu carti s-ari fãptã alatusi; tr-atsea u adãvgãm aoatsi.

Sh-muri di pljumbilj
Di pã ngã n...

Aumbri lã i,
Ca lã ili gã i,
Yin ningã trup!
Jiloasã -i seara!...
Psarlu-arujeashti,
Pri domn jileashti,
Sh-pri plai cu dor
Plã ndzi flueara!

TRĂ VRUTA NYISATĂ

Dedicatsie ali ELLY NIC...

Muntsã lj urdzã scu, mash trã noi,
Umbrili-a searã ljei...
Sh-budzã li-nj treamburã
Di dorlu-a bã shariljei...
Di-arusi lunjinj
A luniljei, njilj,
Mpã ltii mushati chiling,
Sh-di verdzã li almã chi li-ascã lnai.
Noapti bunã, pã duri di chinj,
Pã dinj,
Hrisusiti steali,
Sh-voi fã ntã njali!
Durnjits!...
Cã ntic mushat vai asunã.
Turmã -nj, amu noapti bunã!
Pã ndzã nj sh-pã ndzã nj di tealji
Apili – anoadã sh-par ca yilii...
Avdzã?
Urdinã n hã u nisumnati bã talji,
Tats cã s-aproachi cã nticlu-a Vrearijei.
Avdzã preagalea nividzuti-avyiulii?
Yinu s-dai banã -a tã tsearijei!
... Asimea-lã stealili sh-vearsã.
Tsi sã mtã sh-tsi mushatã i seara!
Iu hii, cã nd budza nj-easti arșã,
Nu nj-avdzã cum plã ndzi flueara?

TRĂ ATSELJ TSI S-ALUMTARĂ

Vă sã ndzinarã ,
 Dushmanjlji, suflitli armã neshti!
 Ma cu-arã vdari
 Ca di sturnari,
 Ma sh-cu nã diili-vã livendi sh-vã rtoasi,
 Tu locuri pondi sh-dipã rtoasi,
 Nã u anã ltsat pri cã rciliuri di giuneatsã
 Tirã njipsita-a noastrã farã ,
 Tsi-ashteaptã s-yinã alba-lj dimineatsã !

Voi hits anamea,
 Cã voi hits atselj tsi s-alumtarã !
 Mã chilipsits
 Di mã nj fureshti,
 Voi tuts cu geanlu-vã di-aceali
 Nu v-aspã reat di tumnã reshti
 Pluinj,
 Di schinj
 Sh-cum voi earats di ngiurã turi muceali,
 Shtiats cã soarili va s-yinã ,
 Sh-cã tserlu iar va si nsirinã .

Arã njli-a voastri scriu cu sã ndzi,
 Tu isturia-a noastrã , lunjinoasi-arã dz,
 Trã populu tsi-alumtã shi nu s-plã ndzi,
 Sh-aprindi,
 Cum prindi,-a
 Iroilor, a vreariljei lã mbã dz!...

Noi n-anã ltsã m pristi dureari,
 Pristi murminti, pristi-arã nj,
 Sh-prit cã rciliurli dit Pindu
 Bat njilji sh-njlji di cã mbã nj,
 Trã dishtiptarea
 Sh-trã Sã rbã toarea-a noastrã mari!
 Anyeadzã sh-mortsã lj sh-tuts armã njlji
 S-cumã nicã trã totna
 Cu *Pãrinteasca Dimãndari!*

PARTEA III – ALTI PUIZII

(loati dit Lumina, revista-a liceului rumãnescu di Grebini)

IA SPUNI-NJ GIONE PICURAR

– Ia spuni-nj, gione picurar,
 Trã tse ahã tã jali,
 Trã tse-i irnje tu cutar
 Shi plã nguti tu vali?

Iu sunt fã lcã rili di oi
 Cu lã nã -arudã tuti,
 Iu suntu sh-tsachilji di la noi
 Cu chipurli duruti?

Iu suntu cã njlji alã vdat
 Sh-pri dzenj, analt, cã sherli,
 Iu suntu sh-picurarlji mshats
 Cã ntã nd pri plai fluerli?

Iu-s jocuri, ceamcuri, sã rbã tori,
 Iu suntu-adetsli-a noastri
 Shi flamburli dit Vlahuhori
 Sh-mulã rli ca niveasti?

Iu-i portlu-a nostru alã vdat,
 Cã marea-ali-armã nami,
 Tsi-arã u pã tsã t, di lu-alã sat,
 Shi s-dusi-a noastrã -anami?

– S-tsã dzã c, lai frate, nvirinat:
 Adetsli si chirurã
 Di cã nd a nostru loc mushat
 Mash xenjlji nã l-umplurã .

Anlu 1, Numirlu 2 (1936), padzina 33

PRUMUVEARA

S-tuchirã neurli dit munts
 Shi erghili-acriscurã

Shi puljlji di-ună iarnă -ascumts,
Pri tut s-ară spă ndzã ră .

Tu plai lilicili-arushesc
Shi-i bană pri tut loclu;
Armă njlji cã trã munts chinsec,
Cu dor lj-ashteaptã Zmolclu.

Ăncarcã casa pri mulã ri
Shi sh-fug, ti lja haraua,
Cunachi fac, cu joc sh-cã ntã ri,
Shi-lj zilipsesc dunjaua.

Pri dzenj alghesc sh-lã esc cupii,
Asunã iar flueara,
Anyeadzã muntslj-analts sh-irnjjii,
Dit somn s-dishteaptã hoara.
Anlu 2, Numirlu 1 (1937), padzina 37

PICURARLU

Lu-am vidzutã prumuveara,
Lu-am vidzutã ,
Cã nd di dor sh-frã ndzea flueara,
Nsus tu munti, noaptea tutã ,
Mash cu luna sh-a lui vrutã ,
Prumuveara.

Lu-am vidzutã iar sh-tu iarnã ,
Lu-am vidzutã ,
Cã ndu neaua stoguri sh-tsearnã ,
Cum sh-da bana-lj, gionli, tutã
Trã cupia-lj mult durutã ,
Njadzã -iarnã .

Anlu 2, Numirlu 4 (1937-1938), padzina 50

LIMBA DULTSI ARMĂNEASCĂ

Limba dultsi armă neascã ,
Tsi-i ca njarea dit cushori
Scumpa-a noastrã ayishteari
Tsi-i ascumtã n vlahuhori.

Frats armã nj, di tuti pã rtsli
S-u vigljats ca nã icoanã !
Cã him noi aclo nã untru
Cã -i ã ntreaga-a noastrã banã !

“Pãrinteasca Dimãndari”
Shtits cum blastimã -atsilui
Cari sh-alasã limba-lj dultsi?
“S-lu-ardã pira-a focului!”

Nu-agã rshits limba mushatã ,
Hilja-a vecljilor romanj!
Ca cã ndilã s-hibã -apreasã
Shi s-bã neadzã njilj di anj.

Anlu 3, Numirlu 1-4 (1938-1939), padzina 32

PINDUL SH-PLĂNDZI SOARTEA!

Ljanurli s-trihirarã sh-pã durli lung vã jirã ...
Arã urli tu vali cu plã nguti suschirã ...
Iar umbrili a muntslor tsã s-par cã sunt stihii...
“Ma ghini-i ca s-nu hii, cã nd hii ashi cum hii!”
S-avdzã nã boatsi greauã tsi vã ljurli u loarã
Pri peanili a vimtlui s-u-aducã pã nã n hoarã ...
I Pindul cari-sh plã ndzi, tu negurã sh-tu noapti.

“Ma dultsi easti moartea! Nã dia-nj canda-i moarti,
Earam avdzã t nã oarã , nj-eara avdzã ts sh-armã njlji”,
Sh-tra s-plã ngã apã rñjirã pri plai cu dor fã ntã njli...
“Ved cum armã njlji-nj limba sh-u agã rshesc agalea
Sh-pri mini mi ngã rlimã pã ngã njlji... Na, ia-nj jalea”.

Ljanurli s-trihirarã sh-pã durli lung vã jirã ...
Arã urli tu vali cu plã nguti suschirã ...

Anlu 3, Numirlu 1-4 (1938-1939), padzina 32

LOARĂ GIUGLU

Loarã giuglu-giuglu oili
Sh-picurarlu-i tes tu fearits...
Vedz mash cã nili tsi-aveaglji
Sh-avdz cum toacã la bisearits...

Tsi mushat chiprili-asunã,
Sh-tsi virdeatsã -i pristi loc!...
Florli-arouã lã crã meadzã
Sh-doi njilush pri plai s-agioc...

Dimineatsã -i... Soarli easi
Sh-tu pã duri puljlu bati...
Picurarlu si nyiseadzã
Sh-bana-lj treatsi tu-arhati.

Cum vream s-hiu ca picurarlu:
Dimineatsa s-es tu-arouã,
S-hiu cu muntsã lj totna frate
Sh-turma s-hibã -a mea harauã...

Anlu 4, Numirlu 1-2 (1938-1939), padzina 61

FLOAREA DIT PINDU

– Trã tse plã ndz, o, floari,
Tsi-ai di jileshti?
Ti-aroadi lã ngoari
Shi nu pots s-ma creshti?

Cu tuti c-ai soari
Trã tse ti pã lish,
Ia dzã -nj, tsi-nj ti doari
Sh-ahã t ti tuchish?

Trã tse plã ndz, o, floari
Pri veardili plai,
Cã nd dultsili soari
Arã di, cã -i Mai?

– Alargu di mamã
Hiu singurã eu...
Gã rdina-i dushmanã ...
S-bã nedz nj-easti greu!

Anlu 4, Numirlu 1-2 (1938-1939), padzina 61

PARTEA IV-a – TRANSPUNIRI

(di Sutiri Galani dit Volumlu di Puizii Miserere)

ADIXITS PUETLU

Nji stã vrusirã mã njli, nji neljisirã ocljilj
Tu a chirolui litã nie. Irnjii voi,
Frats schinj, cu irmuxiri di monolog.
S-dishcljisirã portsã li-a noptsã lor di dupã moarti.

Shi nu him singuri. Dit savani di humi
Es schileti geti, romani, cu pindã ri tu mã nã,
Sunt shi shasi vã siljadz... xumuluyisiri dit alantã lumi...
Somnul nã acoapirã, ljirtã tor, tu idyean groapã deadun.

Avdu vã zura-a amariljei pri aproapea sh-pristi tut,
Sh-treatsireea-a lunã ljei di nsus, atsel di ma mã poi yis.
Va ma hibã cã ntitsi, cã ljuri, frats schinj, aliluea...
Voi blistimati irnjii, adixits puetlu nsã ndzinat shi avinat.

(padzina 11)

MISERERE... (I)

Prit irnjii cu yernji shi oasi,
Tã tsearea – anjurizmã di urvali
– Bidrunj di tã tseari –
Mash schinjlji, tu un amã nat bã bã lescu
Miserere...

Tserlu surpat la sinur
Nu mata da, a noptsã lor, a stealilor, hari.
Sh-vã rnu nu s-mata dutsi
Sh-vã rnu nu mata yini...
Chirolu s-alã xeasti tu urvali.

Trã tse ti-ascundzã? Nu-ai tsi s-ascundzã
Easti idyean frã ndzeari, iutsido, iutsido...

(padzina 13)

EASTI TOAMNĂ DAIMA

Toamna, tu itsi că rari,
 Cad aumbri mă ri di singură tati...
 Nafoară, pă durli par stranji prifteshti cu platanj
 Shi aspun aurioli aroshi – vā nā tati...
 Easti cariva, cari tora ndzinucljadzā
 Sh-vā rnu nu lu-avdi tsi dzā tsi.
 Cariva sã ndreadzi trã moarti,
 Easti ahã ntu-aproapea, ahã ntu diparti...
 Ninga putsã n sh-va hibã anamisa di voi.
 Sh-vã r nu yini sã spunã un zbor,
 Nitsi unã vrutã tu oara dit soni.
 Di njilj di anj, pristi tut, totna,
 Easti toamnã pristi loc.....

(padzina 15).

SHI EASTI CHIROLU...

Mutrea tora
 Zboară li tsi grã escu –
 Ca stealili,
 Cã ndu arsar, cã ndu dipun...

 Cum bati inima,
 Cu nustalyii
 Da apandisi, agã rshiti galaxii...

 ... Shi easti chirolu!
 Cariva va s-fugã
 Asã ndzã – mã ni.
 – Mini, tini, cari altu?

(padzina 16)

ZBOARĂLI TSI NU POT S-LI DZĂC

Galaxia ardi diparti –
 Foc a nimã rdziniriljei,
 Albã vã nã tati...
 Pristi mini cadi pulbiri,
 Cad aumbri,
 Mì ngrop tu tsarã .

Lucrarea, mistiryios
 U neljid trã totna,
 Idyea-a mea moarti –
 Shi nvets tra s-tac...

Galaxia ardi diparti –
 Foc a nimã rdziniriljei,
 Albã vã nã tati...
 Suflite-a meu, trã tse ti cuturburi?
 Armã n zboară li
 Tsi nu pot s-li dzã c...

(padzina 17)

SHI NAPARTI DI ANDZARI...

Dzua tatsi cu-almã chi uscati
 Sh-easti isihie, amã natã, di primansus;
 Stri loclu ermu lunjina
 Cadi ca unã cinushi...

Schileti neljisi tu budrumi
 S-disfac dit clidusi, os cu os –
 Putridi, blã stimati heari.
 Shi naparti di andzari
 S-dizvileashti unã nibitsitã singurã tati...

Shi nu ma s-aflã chirolu s-treacã,
 S-yinã. Ancot.
 Dzua tatsi cu-almã chi uscati
 Sh-easti isihie, amã natã, di primansus.
 Dit sinur, tu sinur...

(padzina 18)

AOA...

Aoa nu vã zescu pă durli, frate,
 Budzã li arsi di heavrã nu pot, un zbor
 S-ma scoatã,
 Fã ntã njli au sicutã, tã tsearea s-alasã
 Shi noi anjurdzim ca tsara...

Soarli nu ma easi cu mă rilji,
Stealili sh-luna dzac tu-ună agă rshari di eti, fãrã hari.
Noaptea-i moartã, ca un castru surpat, ermu,
Sh-tu cati minutã lâ htã rsim digeaba...

Aoa nu crescu lilici, nu mata easti nitsiun pirazmo,
Aoa ti-alasã itsi vrutã.

Mash tserlu s-tradzi azvarna cu putridi savani
Pristi teasili irnjii fãrã nitsiun murmur
Sh-tuti tirã nsescu deavã rliga sh-ashteaptã.
Ndoi schinj uscats shi noi
Ăn tã tseari ashtiptã m oara dit soni...

Dit curbanea-a noastrã pristi eti,
Prit arinã, frate,
Tsi va s-armã nã?
Seamni di romantismu shi vã nã tati –
Lipsanili a noastri agã rshiti
Shi – poati – hearili di la mã nã ...

(padzina 22)

ADUTSIRLI AMINTI DUC CĂTRĂ MOARTI...

Vrea vream sã shtiu numa-a lui, a nicunuscutlui
Mastur di Altamira. Am un semnu di la el.
Tu somnu s-aproachi, nj-pushpureadzã tsiva
Shi dipriunã s-alã xeasti la fatsã
Shi aveaglji, tu neguri...
Nu shtiu tsi-nj dzã tsi, tsi va.
Poati va si s-toarnã acasã
Shi nu sh-ma cunoashti pishtireaau...

Cu mã na tserlu nj-aspuni,
Ănj pari, sã -l cljem Haraburu.
Haraburu, tsi-arã di zã rcã dzli...

Nu shtiu ma s-aibã bã natã vã roarã, Haraburu,
Nu shtiu cu cari-ari cã dzutã tu vreari...
Ama am un semnu di la el, tu sã ndzi, tu inimã,
Noaptea, cã ndu mi-acatsã stealili nafoarã.

Cã ndu mi-agudescu lunjinj galbini
Nj-aduc aminti di Haraburu.
Lã htã rsescu shi-nj yini s-bag botsli,
Sum tserlu a singurã tatiljei,
S-mi-aruc tu hã uri
Shi vã rnu s-nu shtibã di numa-a mea...

Atselj tsi va cã rteascã lipsanili a meali,
Lipsanili va tacã, lunjinati di trã dzeri...
Cavai di-atselj tsi va sã ntreabã:
S-hibã tsiva Eulalus, s-hibã tsiva
Lipsanili-a puetlui atsel di ma nã poi?
Cavai, cã tuti adutserli aminti duc cã trã moarti...

(padzina 24)

AESTÁLJEI TĂTSEARI...

Aoa, anamisa di chiparish shi agã lnji, seara...
Pristi ploci di marmurã curã fãntã nj,
Pri tser un pulj tsi da dit peani, chirut...
Stihurli tsi nu tsã li-am grã itã
Poati, a aestã ljei tã tseari, s-li ncljin.

(padzina 30)

S-ALASĂ BRUMA

Un agrucucot zghileashti di diparti, singur,
Muntsã shi transhumantsi. Amurgishuri agunjisiti
Di toamnã. Tã cut, ploili sh-pispilesecu chicutli. Adu-ts aminti...
Hior ahã ndos cu multu agunjisiti neuri.

Bagã-ti...
Sindonjli albi ascundu unã ficiureascã harauã.
Turnats cã trã nustalyii, arburlji tac tora,
Cã sã badzljji aprindu lunjinj tu negurã; sh-easti Brumarlu;
Vruta-a mea, avdzã cum s-alasã bruma?

(padzina 31)

MISERERE (II)

Mini ts-am dată sfungul cu puscă ?
 Earam ningă tini ncă rfusit,
 Earam tu ceată ,
 I că rturar pirifan?
 Iuva earam, nu s-poati...
 Mini tsă ncă rfusii penurli?
 Mi-ară d că tivă roară , Dumnidzale,
 Cu un stepsu minut.
 Poati că fui zugraflu
 Cari scrie pi ploaci I. N. R. I.¹¹
 Mash amă rtia mi discoapiră
 N tă tseari.
 Iisuse, miserere...

*(padzina 35)***TU CALEA-A NOATRĂ CĂTRĂ BETLEEM**

– Transeamus¹²...
 Gri un dit ceata-a picurarlor
 Frică nda-sh ocljilj;
 Shi noaptea s-lunjina cu anghilj
 Shi nibitsiri.

– Transeamus...
 Turnai zborlu, nchisindalui calea
 Fă ră tă lă gani, fă ră sarits, discupirits,
 Sh-fă ră că rlibă nj.
 Mash tu că mesh albi,
 Ca tu ună niavdză tă ală xiri
 A ntreagă ljei a noastră hiintsă.

Nitsiun om nu putea s-nă tsă nă pri loc,
 Nitsiun munti,
 Nitsi amiră lu, el idyiul,

¹¹ INRI easti inscriptsia (pri latinicheashti) di pi crutsea-a Hristolui tsi, pri-armăneashti, va s-dzăcă: "Iisus di Nazareth, Văsiljelu-a Uvreilor".

¹² Dit limba latinichească: transeamus = tritsem tu alantă lumi.

Cu să ndziroasili a lui ascheri...

Noaptea nyilicea lunjină ndalui cu anghilj,
 Cu steali shi nibitsiri,
 Ca ună dumnidză ească primuveară .
 Că njlji tă tsea,
 Tă tsea oili, tă tsea muntsă lj,
 Shi apili sh-pă durli.

Canda, tră prota oară , tora aduchindalui
 Un scupo a lor, di mistiryiu,
 Ma nsus di fisi.

Iară mini, un ficiuric ninga,
 Ală gam prit că ljuri, că ntă ndalui dit flueară
 Un alt niho –
 Sh-nu eara ca atsel a njeljlor
 Nitsi ca atsel a chiprilor,
 Nitsi boatsi di om.
 Că nta un anghil

Tu calea-a noastră că tră Betleem...

*(padzina 36)***MI NVETS CU IDYEA-A MEA MOARTI**

Ponj tă pinusits, almă chi goali, uscati,
 Seamni curati –
 Ca ali că lugrilor tu irmjie.
 Lunjină , putsă nă , pari curună di lunjină
 Shi stră veclji tă pii.

I toamnă –
 Chiro di dizligari.
 Stepsul nj-ul shtiu, Dumnidzale,
 Nu ti ndipă rtheadză
 Ti aduchescu aproapi
 Că ndu hiu ahă t di singur
 Sh-ascultu n tă tseari
 Cum s-fatsi vrearea-a ta,
 Cu cati amurgu
 Cu cati dureari.

Tora, tsi va si s-facã,
 Vã rnu nu shtii.
 Catiun shadi singur
 Shi amã nã ...
 Cã rtsã li suntu greali di amã rtie,
 Seamni chiruti n vã nã tati.
 Dumnidzale, alasã -mi ninga niheamã
 S-mi nvets cu idyean-a mea moarti...

(padzina 38)

DORLU A DZENURLOR DI ZĂMĂNJ

Cã t cã dzu Cartagina
 Sh-io, nu mi-analtsu pi Capitolju,
 Hiu aoa, ningã -unã furnicã,
 Un mushuronj...

Istoria-a noastrã
 Easti unã cã rari di tsarã tricã toari,
 Easti lutlu tã pinusit
 Cu erburi fã rã numã .
 Diparti di mururi di castru
 Cu vulturi di burdzu shi catapult.

Aoa, vã rnu nu easti roman
 Vã rnu nu easti elin
 Icã uvreu.
 Aoa easti mash dorlu-a dzenurlor di zã mã nj.

(padzina 47)

PROHOD (MIRYIULOI)

Ts-alag urmili tu tuti cã rã rli, ã nsã ndzirati,
 Urmili a tirã njlor, fuga tu surghiuni, singurã tatea-a Ta,
 Tu greali budrunj ... Nu Ts-avdu boatsea, nitsiunã shushurari
 Dit cã ntarea di ma nã inti... Mi pidipsescu cu zboarã li a meali
 S-Tsã grescu numa-a Ta, mistiryios shi sã mtu –
 Unã soe cu stealili, lunjinã ndalui nimã rdzinirea.
 Pi tuti cã rã rli Tsã ved urmili nsã ndzirati,
 Urmili a tirã njlor. Ti caftu. Ti caftu sh-aurlu:
 – Mushuteatsa, iu ts-u-alã sash,
 Primã vearã dulsti?

(padzina 55)

SINGUR CU PONTUL EUXIN

Tu crutsi cã ljurli-a aishte oarã,
 Tã tsearea toarnã zborlu.
 Tã tsearea armasi.
 Niscã nti erghi cu ftohã aumbrã
 Tu arinã tã pinusiti treamburã
 Shi s-apeacã ...
 I searã.
 Puljlji di-amari, di pri azbuirari,
 Cad prit creacuri, ã nj cad pri-anumiri –
 Cad tu singurã tatea-a lor.
 Di njilj di anj argonautslji
 S-turnarã diznou tu njadzã dzuã .
 Mash plã ngu-al Ovidiu¹³
 L-avdu prit undi.
 Tu crutsi cã ljurli-a aishte oarã
 Singur, cu Pontul Euxin, armash.
 Inima-nj bati, ninga-nj bati
 Tã tsearea-nj toarnã graillu, trã eta-a etilor.

(padzina 72)

ASHEPTU PRI MEAL

Asheptu pri meal sh-astrisar.
 Deaneavra, avdzã i Tomis,
 Hã barea cã yini dit Iladã
 Unã triremã¹⁴.
 Cã yini un om cu-anami.
 Dzã c unjlji cã -i Herodot
 Sh-alantsã lj cã -i un Dumnidzã ...

Dipusirã milets pi Istros: Carpi, Dats, Agatirsh
 Sunt shi Schits...
 I dzuã mari ã n tsitati...
 Asheptu pri meal sh-astrisar,
 Æn vã nã tati...

(padzina 81)

¹³ Ovidiu easti un puet roman tsi fu avinat di Roma si-sh treacã bana pi mealu-a Pontului Euxin (Amarea Lae di azã).

¹⁴ Trirema easti unã cã ravi dit chirolu veclju cu trei arã dz di lupã ts.

PONTUL EUXIN

Gramati sã pati tu marmurã , cu seamni elini,
Albi-albastri. Li trapsirã nitrapti nã vaiuri
Njilj di anj; sh-curundu, va mata treacã sh-alti njilj di anj...
Cari Cronos u-alã xeasti lumea tu urvali?

Aryesilaos, dit monumentul a tã u funirar
Sh-asã ndzã dã nã seashti unã ploaci cu gramati elini
Tsã nuti n bratsã di erghi tsi crescu trã eti shi s-cher.

S-toarnã diznou veclji nustalyii...
Aryesilaos, embur di Milet,
Di multu ti tuchish tu lutlu schit.
Di multu triremili s-featsirã pulj di-amari
Di mult, ali Histrie, ã lj dizgrupai lipsanjli albi –
Mã rata vrutã ...

Aryesilaos, cu drahmazlj-a tã i
S-acumpã ri, nu ma pots, sclayi traco-dats
Avdzã ts tu puteari!
Ni Chealea cu Lã na Hrisusitã, ni grã ni...
Mash paradzlj arudzinits, dizgrupats,
Shi asã ndzã ts-aspun fatsa la soari.
Ama zã mã njli, fã rtate, nu s-ma toarnã vã rnã oarã ,
Pã nã sh-cã ntã rli a lor suntu aplã nisitoari...
(padzina 82)

ANABASI

Tiniramea-a noastrã, ore, Xenofon,
Cã nticlu dit atsea protã Anabasi¹⁵,
Coifurli¹⁶, alghilj calj,
Asiili hã ndoasi
Prit njilj di anj, s-analtsã munts di oasi
Sh-nu aflã ninga pã trida
Tsi pristi tut, ã ncot u cã ftam.

¹⁵ *Anábasi easti expeditia tsi u-avu tu Ivropi, tu chirolu veclju, vãsijelu Cirus din Persia (carti scriatã di Xenofon).*

¹⁶ *Coiful easti unã cãciulã di her cu cari sh-afirea caplu alumtãtorlji di-aoa sh-un chiro.*

Cã tivã rã oarã canda n-adutsem aminti di un pã rmit.
Plã yiili nu va li vindicã zã manea
Sh-nitsi unã Anabasi...
Earam tiniri, unã oarã sh-un chiro, sh-n-avem alumtatã,
Avem ã ngrã psitã , avem agã pisitã ...
Ore, Xenofon, prit njilj di anj s-analtsã munti di oasi...

(padzina 87)

SINGURĂTĂTS DI VULTURI

Strã aushlu a meu ma marli
Nu nj-alã sã diadohie,
Alexandrie
Shi nicã un coifu di zeu
Perikefaleu...

... Mash shcã mbili
Cu singurã tã ts di vulturi,
Arujirea-a bineclui Ducipal
Tu-arsã rirea-a soarilui,
Giuneapinjli, cu-astrisã rearea dit somnu a zulapiljei
La protlu-a ljei yis...

... Mash arã urlu tsi-azvom diznou
Cã nticlu di dimultu
Cu alti bots, di eta-a etilor...

(padzina 101)

*Dina Cuvata***PĂNĂYIRLU DI NIGOTINA**

Casa-a noastră eara tu măhălălu di nsus a hoară ljei. Di casa-a noastră, cătă tu Lacă, avea nica ndauă casi cari, tu chirolu-a turcului, eara nai ma mărli casi dit hoara tută, shi lă dzătsea “culili”. Eară dauă, ună ningă-alantă. Tu eali băna conjari, ma tu soni li-avea ancupărată armănj. Tu una băna Puranjli sh-tu-alantă Băhoranjli. Tu-a turcului, spunea aushlji, nicuchirlu tsi li-avea dauă li atseali casi sã nridzea ta s-facă bei shi vrea ta s-bagă sh-poartă la atsea tsi eara dip ningă cali shi nu vrea s-alasă cană ta s-intră tu Lacă, cum ălj dzătseam loclu di hoară shi nsus, mardzina di Bregalnitsa shi dip pi sum ponjli di schinarea Deli-Mara. Ama, chirolu s-alăxi, vinjiră altsă anj, furlji lu spăstriră conjarluc-atsel ună seară sh-di tut tsi-sh lugursea el, armasiră mash culili cu pimitlu tsi s-turtsea pit hoară, cum ălj li loară fluriili-a muljari-sai că ghio-taha vrea-lj lu-ascapă bārba-su. Bārba-su nu lu-ascăpă mărata di cadă nă, ama fluriili dusiră tu drats. După vără iami spusiră că furlji-l tăljară nica di-atsea seară la olnjilj tsi suntu di Stimeltsi sh-ma nclo. Yislu sh-lu vidzu cadăna-a lui cu doilji ficiurits, pănă-lj criscu.

Conjarlu-atsel avea-adrată ună casă sh-tu partea dipardisupră a Lacă ljei shi lugursea s-bagă simenji, cari nu vrea s-alasă nitsi pulj sazboairă cătă tu Lacă, tu biglăchea-a lui. Casa eara mari, cu doauă patomati sh-cu mari ubor, deavnă rligalui ăngărdit cu stizmă. Nica conjarlu sh-u-avea pătizată *Cula* casa-atsea, sh-armasi ashitsi shi la armănjli cari s-purtară după fuga-a conjarlor ti tu Turchie. Nu dusi multu shi cula-atsea sazvrui, ma loclu sh-az tută dzua lj-u poartă numa, sh-az tută dzua adutsi-aminti di-ună zămani cari dusi pandilo.

Nu multu largu di cula-atsea, cata tu brica-a Lacă ljei, vără oară avea avută cearcuri ti scuteari apă cu cari s-adă pa agărli cari eara anvă rliga di eali shi s-adra băhceadz dit cari sã scutea shi s-aduna len-turlii di zărzăvãts. Ashi cum spunea aushlji, că shi elj shtea di la aushlji conjari, cearcul lu-adutsea-anvã rliga un cal orbu di doilji oclji, shi el cari nu videa tsi-adra, yinea nvã rliga shi tut ună cali, sh-ashitsi scutea apă. Di multă apă tsi cura aclotsi piningă cearcu fitursiră multă căvats, curii nreagă shi, ca tsiva căbãtladz shidea mproshtsă tu mesea di Lacă.

Tricură anj grei, tricură pulemati cu-anj multu grei ti dunjauă,

chirură multsă di conjarlji cari u lucra Laca cu băhceadzli shi cearcurli atseali bătăsiră, tu loc s-hãnducusiră. Cu-atsea furnjie bătăsiră shi băhceadzli

shi bā hci vā ngilā chea dit hoara-a noastră, sh-ashitsi cā tu anjlji cā ndu mi feci mini shi criscui Dubrushana, di cula-atsea sh-di cearcul atsel, avea armasā mash gumārā dz di chetsā ri shi cā vatslji, cari shidea mproshtā sh-u viglja Laca.

Veara, cā ndu avra pinigā searā, pisti cā vatslj-atselj s-aduna urdii di gā i cari dā nā sea pi lumā chili-a lor di tsā fā tsea un halat tsi loclu-l muta shi Laca tutā vā isea di boatsea-a lor afurisitā, ti cari mash eali dzā c cā-i bunā sh-altā canā yeatsā di pisti loc. Aclo iu s-aduna doi picurari cama-aush, ma lj-avdam niscā ntiori cum shi ftsea muabeti: “Nu va s-hibā sh-ti ghini, bre, tsi-ahā ntu aurlā shi gā ili aesti, di cap cā lā fu!” Nu shtiu, sh-nu voi ta s-pistipseacu, ma ti vārā yinghits di-anj shi hoara armasi fārā di oaminj, cā tuts fudzirā pit lucrī di vā silie shi s-mutarā s-bā neadzā pit cā sā badz.

Tu-anjlj-atselj, di cari-acā tsai mini, sh-multu ghini li tsā n minti lucārli, ponjlj-atselj, cā vatslji, tricurā doi nicuchiri. Prota-lj tsā nea, sh-pi elj nicuchir sā ftsea Mamuti-al Ibu, un conjar dit mā hā lā lu di nghios, cari sh-u-avea casa dip ningā giemie shi nu multu largu dit mesea di hoarā. Mamuti-al Ibu nu eara vārā bā tā hci conjar. Alidzea di tuts alantsā sh-tu lucru sh-tu-aveari. Tu-anjlji dit soni vidzu cā mash cu loclu nu putea s-bā neadzā shi, cara videa di la armā nj, sh-adrā shi el cupia di oi shi mandrā tu padi, ashī cum avea tuts armā njlji, cari avea intratā Dubrushana di cama-agonja. Mamuti-al Ibu lucra shi multu loc, ara cu dauā zivgā ri. Fen-su spunea armā njlji, eara vārā multu cu minti shi irbapi conjar. Nu pot sā shtiu cum vinji el pā nā di agurlu cu cā vatslj-atselj. Earā un multu mari agur, ca dauā dzā li arari sh-cama...

Agurlu-atsel di ningā cearcuri, voi s-dzā c agurlu tu cari eara criscuts, deapoea, cā vatslji, eara cunuscūt shi dupā-atsea tsi eara mplin cu ponj di purni mashcani, icā purni di Bosna, cum lā dzā c niscā ntsā. Avea cā vārā sutā di ponj-purnji. Sh-tu-alanti agā ri avea ahtā ri purnji ma cā ti vārā, shi nu ca tu-aestu agur. Di largu s-pā rea ca vārā pirivoli di purnji.

Purnjilj atselj agiundzea tā sh dupā ari, cā ndu lā frā ndzea sila-a gortsā lor, cari li-avea multi tu Dubrushana-a noastră. Dzua, daima noi ficiorlji nirdzeam pit Lacā shi tritseam sh-pi la purnjilj al Lali Halciu-al Buhā. Agurlu atsel lu-avea ancupā ratā lali Halciu-al Buhā, cā ndu fudzirā conjarlji di Dubrushana. Atsea eara tu anlu 1957. Serli, cā ndu picurarlji sh-li pā shtea oili noaptea, shi elj tritsea pi la purnji sh-aduna sh-di eali di sh-avea cā ti vārā tu tastru shi-sh arca cā ti vārā n gurā di lā tritsea oara aclo dupā oi.

Tu-atsel chiro, di njadzā-vearā, picurarlji nu eara sh-dip ti njilueari cā Laca eara mplinā di bustā nj sh-di cā tā tut putea s-arupā cā ti vārā

hiumā nic shi canā s-nu-lj vā ryeascā. Dubrushana-a noastră eara avdzā tā tu hiumā nits. Sh-lali Halciu nu dzā tsea tsiva cara s-arupea omlu cā ti vārā purnā di pi purnjilj, a curi lumā chi lā cā dea pā nā mpadi di vā ria-a purnilor. Am, lali Halciu, ia, tora, nu mi veadī, ca-atsel tsi dzā si s-shadā omlu strā mbu shi sā zburascā ndreptu, ma easti-amā rtie s-adarā sh-ahtari arā deari. Lali Halciu eara multu bun om, shicā gi fārā di mardzinā, ts-avea un bric largu sh-tsiva nu-l durea, cara s-eara cu pas shi cu-aradā.

Loclu dit Lacā eara arinos, tu niscā ntili locuri eara pā nā shi mano-arinā shi ponjlji di purnji nu putea ta s-li tsā nā purnili, cā ndu ftsea multi, a anlu eara xeri. Ma multili di eali atumtsea nyirminea shi cā dea pi sum ponj nica di verdzā shi nu eara buni ti mā cari. Purnili-atseali li-aduna lali Halciu sh-lā li didea a portsā lor s-li mā cā. Cā ndu-avea vārā lucru la lali Halciu shi nu s-dutsea ta s-li-adunā, li mā ca oili-a dunjauā lor, cari-agiundzea. Lali Halciu, ti-atsea nu s-nā rē ea shi nu lu-acā tsa inatea, sh-adra bileam shi shicā i cu-atsel tsi vrea lji spunā cā oili-al tadi picurar li mā carā purnili tsi-avea cā dzutā di vimtu pi sum ponj, ā mpadi. Multi ori adra shicā i, ma nā oarā tsi lj-adrarā, tsi coacā-lj trapsirā tsi va u spunā, sh-tu-aestā sh-tu-alantā etā. Va sā spunā pā rmit pā nā iu s-aibā armā nj Dubrushana. Pirmittlu-atsel va s-armā nā s-lu spunā shi ficiorlji cari nu va u veadā putes Dubrushana-a noastră. Va lu spunā dupā spunearea-a pārintsā lor. Cata ti-atsea shi mini vream sā spun. Tutā bileaea lj-u-adrā paplu Goga-al Mit.

Tsi eara lucrulu?

Moubetea-aestā s-toarsi pit hoarā multu chiro, veara tutā, toamna shi iarna tutā. Altsā u shtia tu-ashi, altsā u shtia cā tā-ashi shi canā nu fudzea di-atsea tsi eara dealihea, mash cā u spunea cari cum duchimā sea shi ca cum s-avdza di tini di mini. Dip tu soni s-vidzu tsi eara dealihea: Paplu Goga-al Mit sh-hearsi pisti shaidzā ts di cā zā nj di-arā chie, a poati sh-unā sutā, cari drac sā shtibā cā ti di tamam li hearsi. Cara s-adar arā deari, mi sprigiur pi chetsārli sh-bā rtsirli tuti di pi Curceauā, di la cuibairlu-a ornjilor sh-pi bā rtsirli di pi Costa-Mar di stri moara di pi-arā u. Cari nu mi pistipseashti pi giuratu-a meu tsi-l dau, la s-ducā shi s-li veadā chetsārli sh-bā rtsirli, ma ti cuibairi di ornji nu mi-acats chifili, cā sh-mini di multu nu mi-am dusā pri-aclo.

***

Primveara-atsea featsi multu bun chiro shi ponjlji tuts tsi dishcljisirā li tsā nurā lilicili, li tsā nurā shi purnjilj al lali Halciu. Veara, shi ea featsi bunā, pluinā, shi purnjilj al lali Halciu iara eara ncārcats cu purni. Cari tsi tritsea pinigā agur di li videa, tuts s-ciudusea pi birichetea tsi bā htā sea pi ponj. Cara loarā di crishtea purnili, ahurhirā

sh-di ngrica pi lumăchi sh-li frândzea, cându trădzea vără vimtu zurlu. Lali Halciul s-dusi ună dzuă sh-lă băgă ndrăpături a lumăchilor, atseali tsi-lj si pără ngricati sh-tsi nu vrea u tsănă vărăria-purnilor. Chirolu lă eara nica-agonja shi purnili nu s-cutsea.

Pi la purnji tritsea tuts shi lă băga ergu, ma cană nu l-arca shi mirachea, cã shtea a curi suntu. Mirachea-a purnilor lă u-arcă nai ma salami paplu Goga-al Mit. Cafî oară cându tritsea pri-aclo sh-lu-adra sh-planlu cum s-lă li lishureadză lumăchili, cã s-u dzătsim sh-aestă, lj-yinea njilă ti purnji, nu ti purnili tsi vrea li-adună! Shtea el cã sh-lali Halciul avea sh-alti lucri, shi nu lipsea ta s-heară oară, ună oară cu-adunarea sh-altă oară cu hirbearea-a arăchiiljei. Un om, cari lipseashti ta s-aibă ngătan ararea sh-alanti lucri di pi la oi, nu lipseashti s-heară oară cu-ahtări chirături. Sh-tsi vrea s-adară lali Halciul cu-arăchia? Mari lucru cã vrea sã scoată vără dauă suti di chiladz di-arăchie. Atumtsea pã hălu-a arăchiiljei nu eara mari shi cã ts pãradz vrea s-facă un ahăt di mari pidimo?! Chirături! Lali Halciul vrea sã scoată ma multsă pãradz cara s-mutrea ararea sh-oili dicăt cu purnjilj tsi vrea s-heară stămănj! Vrea s-ardă shi cari shtii cã ti vândăchi di leamni. Nu, nu lipsea el s-lu-alasă omlu s-adară ahăti hărgi ti dip tsiva! Ma ghini eara sã-lj li-adună el purnili shi s-lji scoată gailelu-al lali Halciu!

Oh! Atsel lucru sh-lu shtea mash el...

Veara avea ca frămtă. Tu hoara-a noastră veara frândzea dicara tritsea Agustia. Triirarea di multu avea tricută. Tută hoara s-minduea cum s-u-ashteptă toamna, voi s-dzăc s-minduea la-ararea tsi lipsea s-u facă ti naua semi.

Lali Halciul sh-dealihea cã sh-mutrea lucurlu, ma mintea lj-eara cã ti niheamă sh-la purnjilj, c-avea multi purni shi cã nu vrea s-li-alasă s-li-adună vără xen, vără dit altă hoară, tricător... Nu-lj tritsea prit minti cã omlu tsi-lj si ndrîdzea s-lji scoată gailelu lu-avea dip tu cicloari. Casili li-avea dip aproapea, un trap li dispărta, cafî dzuă s-astă vărăsea shi-sh fătsea moubets dultsi, s-dutsea deadun ă n pãzari shi pasa oară s-dutsea priimnari pãnă tu Lacă, tritsea sh-pi la purnjilj-a lui...

Lali Halciul sh-durnja arăhati, ma...

***

Ună mirindi-oară, s-adunară bărbatslji tu mesea di hoară shi-sh fătsea moubeti; cari tsi vrea s-adară shi cum vrea s-ahurhească s-li mută agrăshurtli shi s-li mintească avragurli. Vără di elj, nu shtiu cari, adusi-aminti cã vrea ta s-ducă pãnă Nigotina, la pãnăyir, di iu vrea s-ancupără vără bou cã unlu nu-lj fătsea, nu imna tu-arari shi-lj lu cãpăea sh-alantu. Lali Halciul, sh-a lui nu para-lj fătsea unlu bou, ma nu-lj si dutsea pãnă-aclotsi mash ti un bou. Nu more s-avea bitisită

boilji di Sviti Nicola.

– A, bre, sh-mini nu-nj fatsi unlu bou, ma nu shtiu tsi s-adar! Nu-nj si bati cali pãnă Nigotina, shi cari shtii sh-că va s-aflăm? Nu mi-am dusă altă oară shi nu shtiu sh-tsi tutipută ari sh-pri-aclotsi? S-nu bătem calea pãnă-aclo shi va s-chirem shi dauă dzăli ti tsiva, dzăsi lali Halciul shi s-ca minduea. S-vidua cã eara ca pi ndauă, em ălj si dutsea, em canda nu-lj si dutsea.

Nu-adapsi ma nelo altu tsiva, ma s-vidua cã mintea u-avea shi la purnjilj dit Lacă, cari eara hăzări ti-adunari. Lj-eara frică cã, cu duca-a lui la pãnăyir, s-nu pãtsa sh-alti lucri di znjia vrea-lj hibă sh-nica ma mari, diplo. Ama, dzăc aushlji cã draclu ni ară ni sapă, shi tut tsiva ană pudzălj avină. Aestă-aradă, un drac njic si nvărtea di lali Halciul, ma nica nu putea sã-lj bagă mănă, s-lu-archiushură...

Ansări Tira-ali Marie, ansăriră sh-altsălj shi, lucurlu s-ca s-avea ndreaptă vără turlie, vrea tuts ca s-ducă la pãnăyirly di Nigotina, ta s-ancupără boi. Draclu sh-avea ngrupată ungljili ghini... Aclo iu elj, foc pi foc, lu-adra planlu, ma-l băga pi cicloari, cum vrea s-ducă? pri iu vrea s-ducă? tsi boi lă lipsea? Draclu sh-lu mutrea lucurlu shi ti-agiutor lu-află shi paplu Goga-al Mit. Di iu lu scoasi-atsel cu-un cicior, di iu lu-adusi atsel gamatugona tu-atsea oară? Paplu Goga vinji ca pi dimăndată, lucurlu-atsel lj-vinji ca puljlu cu cucuveaua. Lali Halciul, canda-lj cã dzu nă negură pi oclji, lj-si scutidisi dininti, ma nu sã fteua di cană turlie, nu putea s-ascundă.

– Lali Goga, tini-mini, ansări Tira-ali Marii, cum shi fătsea el, s-nă spunj tini-a nauă cum easti pãnăyirly di Nigotina, cã vrem ta s-neam s-ancupără m boi, ma nu shtim cum va s-tritsem.

Paplu Goga, s-ca mindui niheamă shi nu dzăsi tsiva. După niscăntă oară, dicara sh-li uidisi pit minti niscăntili lucri, paplu Goga ntribă:

– Cari sh-cari vrets ta s-neardzits, cã tini Tira shtii sh-di tsă li-adari arăderli niscăntili ori, nu poati om s-ti pistipsească multu-multu? Naca vrets s-vă fatsits vără maitapi cu mini? Va vără lja draclu tas tsi cu mini-aflat s-adrats shicăi, mea!

Paplu Goga, tora mintea-lj si dusi la lali Halciul. Ashi ca pi-afurishalui ăl mutri pi sum peanili di oclji, ma tsiva nu putu s- duchimă sească. Paplu Goga aclo-lj lucra mintea, el naca-l pindzea cãtă-aclo, naca-lj chirea fana din hoară ndauă dzăli, mea-alantu lucru shtea el cum vrea-l bitisea. Alantili lucri tuti sã ndrîdzea cu ifculii.

– E, lali Goga sh-tini, nu mi pistipseashtă, tini-mini, cându ti-am arășă, de? Mea, vrem ta s-neardzim mini, Halciul, Naca, Coli, Santanjilj-aeshti doilji sh-altsă niscăntsă, lj-dzăsi Tira ca splinsit (cã el multu lishor s-aprindea) shi cu urecljili ca aplicati, plahur... Halciul n-aspardzi lucru, mea noi him etinj shi vrem s-nă dutsem... el nu putem

să-l cãndã sim, nu putem sã-l bãgãm pi cali... iara u lo Tira, cara vidzu cã canã altu nu-adapsi moubeti, ma sh-ashi lj-eara zborlu, tabaetea, tu tuti lucãrli s-agonjisea sh-ansã rea ca gumã rãtslu dinintea-a gumarã ljei.

Ta s-u ca minteascã apa, lali Halciul duchi cã lipsea s-u shutsã moubetea naljuea, shi dzã si:

– Defi s-ti fats tu Taucci (c-al Tira ashi-lj grea pi pãrnoanji – om cari furã gãljinj, pi turtseashti), tsi-ansari ashi ca cãcot? Tu tuti lucãrli ti minteshtsã sh-deapoea “oh, lele, ma ti duts!” Cara s-earai bun tini, nu vrea ti didea ti fumealji... Vedz cã nica nã fatsim moubeti?... Tsi tini, Halciul nu va... Vedz, bre hute cã sh-alantsã s-agioacã maitapi cu tini?! Ia ntreabã-lj, cari va s-ducã? Canã! Ti-arã di, ti-arã di, lali Goga, ma nu-lj pistipsea... sh-a alãntor lã featsi cu ocljul, ashi-lj ticni tsiva, sh-aidi s-neardzim Nigotina la pãnã yir! Noi nã fãtseam altã moubeti tsi nu-avea ligã turã cu-aestã tsi ti ntreabã Tira! s-minti tu moubeti lali Halciul, ta s-u ducã naljuea moubetea, ma shi sã-lj da ntsã pãturi al Tira, ashi cum shi zate totna lj-adra.

Tira, armasi ca balj. Paplu Goga nu shtea cãtã iu s-mutrescã, nu shtea cari s-pistipseascã. Sh-Tira nu eara ti pistipseari, ma sh-lali Halciul lu-avea draclu s-lu-adarã omlu funi. Alantsã sh-murea di-arã s. Cara s-adrã moubetea, ca aclo sã-lj hibã.

Paplu Goga vidzu cum eara lucurlu, duchi cã avea dealihea di-atsea tsi-lj zburã Tira, shi-lj si shtsã al lali Halciu, shi mash a lui, cã sh-a lui, la el shi la duca-a lui lj-eara mintea:

– Fudz, Halcio! Du-ti, nu ti minduea multu-multu. Du-ti, nu-ari s-esh arã s... multã shi bunã tutiputã scot huryeatslj-aclotsi... atselu-i mari pãnã yir, nu shicae. Mini, cã ti ori mi-am dusã aclo, tsi nu sã spuni... casten dipuneam dit muntsã ta s-neardzim la pãnã yirly di Nigotina... E, tsi cal ancupãrai nãoarã di-aclo! stihui, nu shicae... (Tora, paplu Goga, duchi cã-lj deadi plailu-a moubetiljei cu-arã dearea tsi u-adrã, ma nã poi nu s-putea, nu-avea ca cum, cã di nã untru-l pindzea tsiva tsi nu lu-alãsa arãhati.) Atsea mileti di-aclo, olungim, multu sh-u va tutiputa... Tsi boi tsãn aclo, cã-i valtu shi loclu-i gros pinigã-Avãrdarlu. Nu-i ca di la noi tsi-arãm cu tsãpopanj cãt bushlu, cum suntu boilj-a noshtri. Aclotsi va boi, nu shicae. Atsel loc nu s-arupi-ashitsi culai-culai. Cara s-vrei bou, ashi cum vrei tini, du-ti pãnã-aclotsi, cã ia sh-iu easti, aclo didindi! Ti dauã dzã li va s-neardzits shi va vã turnats. Atseali dauã dzã li va li cheri sh-aoatsi, pãnã s-ti duts unã pãzari Shtip sh-alantã Sviti Nicola, shi cari shtii cã iara va s-aflji bou cum vrei... more, s-nu cheri shi ma multi dzã li, pãnã s-ashteptsã s-ljai di pri-aoatsi, di pit locurli-a noastri... Fudz, macã vor sh-alantsã. Va vã hits shi sutsatã cali, cã locurli suntu strãmbi. Omlu, cãndu s-

dutsi pi cali bunã, easti ghini s-aibã shi moubeti, sh-ti itsi-pasa... Fudz, Halcio, fudz, cãndu tsã dzãc mini, lucurlu putes nu s-bitiseashti shi cara s-nu lu-alash, el nu ti-alasã putes..., dzã si paplu Goga, sh-ashi canda-lj yinea s-lu pingã sh-cu mãnjli.

Ãngã sã earea-atsea, s-pari cã mash lali Halciu u-anjurdeza cã ti tsi eara lucurlu. Alantsã, nu-avea cum s-lã ticneascã tsi eara lucurlu. Ama, ashi cãt s-lã treacã oara, shi sã-lj da tu shteari cã nu eara shi el di-atsej tsi dip tsiva nu shtea:

– E, cãndu ti-ai dusã more-m tini, lali Goga, la pãnã yirly di Nigotina, ia s-avdu, cãndu?

Shi hamu-arã si, cã shtea c-aestu lã u-avea adratã-arã dearea. Mutri cãtã la-alantsã sh-lã featsi sh-cu ocljul.

– Cum nu mi-am dusã, more Halcio? Mash nã oarã mi-am dusã? Tsi escu di-aseara io? Tsi, tini cama shtii di mini pri iu mi-am dusã?

Shi paplu Goga pisicã di li ciumina zboarã li, unã frixi canda-l tãlja tu-atsea oarã. Mash lji nyilicea ocljilj, shi cafiun cari lu shtea cama ghini, putea s-lu ducheascã, cã tu-atsea oarã u-adrã arã dearea.

– Va neam, Halcio, va neam, ma aidi nu-adarã ashitsi tora! Tsi, tora tini-aflash s-ti dispartã di tuts alantsã, tsi him cãndã sits?! Cara s-nu lom boi, canai va-l videm pãnã yirly. Sh-ashitsi altã oarã nu n-avem dusã Nigotina... Vedz cã lali Goga s-ari dusã, sh-tsi vrei noi s-armãnem ma nghios, mea-alasã?! A mtrea Tira ghini nchiseashti tsi easti ti fumealji loat, sh-deapoea tini nu va s-yinj, tsi eshtsã faptu tu casa-al pap Buhã? Nu fã cãrshilãchi, ma aidi, siligheats inima niheamã!... Purnili va li-aflji shi va li-adunj sh-dicara s-ti tornji sh-di la pãnã yir. Noi tuts va ts-agiutãm unã dzuã shi va-l bitisim sh-atsej lucrul... u loarã ca pi shicae tuts alantsã.

Sh-ashitsi armasi, cã tuts s-ducã la pãnã yirly di Nigotina, s-ancupãrã boi mãri shi s-arã cama multu...

Ashi ca pi shicae, vãrã ca di dinã poi, arcã unã moubeti:

– Cara s-nu li-apruftuseshtsã purnili, nu-adunã gaile, purnjilj va s-armãnã sh-di vãrã oarã va s-adunj sh-cama multi!

Tuts cari avdzãrã s-cãpãirã cu boatsi. Atselj tsi nu duchirã cã tsi eara lucurlu, carishti tsi s-minduirã, ma canã shi cu tsiva nu u-adapsi moubetea, lj-bãgarã sarea, cum sh-avea adeti s-lj-u dzã cã armãnjli atselj di-un chiro. Ghini ma, tuts shtea tsi eara lucurlu.

***

Nu tricunã ntreagã stãmãna, sh-unã mirindi-oarã s-adunarã tuts atselj tsi vrea ca s-ducã ti Nigotina shi s-arcarã di-arãu anaparti, ti cãtã Scandaltsi, shi di-aclo sh-acãtsarã schinãrli ti cãtã Nigotina. Cu tuts elj, trapsi shi lali Halciul. El imna cu elj, ma mintea sh-u-avea la purni.

Cându-agiurnsiră Scandaltsi, ă n hoară, dă nă siră la-aputs di biură că ti nă apă-aratsi. Di apa-atsea sh-mini am biută, easti aratsi ca chiper, ca dit munti, c-aputslu eara ahândos shi ghini căpăchisit. Hoara di multu eara pāryisită, ma avea un ugeac di mândzări di-un colectiv sh-aputslu totna lu fătsea mirimeti shi lu ndrizea. Shidzură pisti chetsārli di-anvārliiga di-aputs, s-ca shintiră baia oară, ta s-discurmă di tricuta cali, că lj-ashtipta nica ma mari cali. Calea ti Nigotina tritsea pit niscāntsă pāluri shi locuri strāmbi, cum nu sã spuni shi cum nu-aflj-aljurea ahāntu bātā lit loc. Omlu dzua canda lu-acătsa puvria, cara s-tritsea singur, am iu noaptea, cum ă nchisiră elj. Iara lucrul eara sh-altă turlie, că eara multsă shi cu moubeti, canda sh-nu s-ducheashti omlu cāndu imnă, canda treatsi sh-oara ma ghini. Atumtsea omlu canda nu s-ducheashti că-l dor cicioarli, ma s-ară di shi-sh mindueashti la moubetea tsi-u fatsi cu tuts alantsă. Moubetsli, zate, pi cali sh-nu vor shi multă-alidzeari, că eali niscāntiori shi singuri sh-yin shi s-leagă ca bair ună di-altă, shi oara treatsi. Tuts atselj bārbats avea criscută deadun, tuts sh-u shtia tabaetea shi nu lipsea sh-multu-multu s-lj-u minduească că tsi moubets lipsea ta s-facă. Sh-erapoi, lu-avea shi Tira cu elj shi, ună ntsă pātūră a lui, ashi cum shtea s-lj-u facă lali Halciul ică Santa-al Dima-al Momcu shi, putea sã scoată moubeti ti ună stă mănă imnari, a nu ti ună seară, că t tsi lipsea s-treacă aestă-aradă.

Cum tsi s-hibă, lucrul s-pindzea vāră turlie. Mash ună că lali Halciul nu s-ashtirnea vāră turlie mpadi, ă n cali, el mintea lj-alăga aljurea, la purnjilj shi ti-atsea tut ma shidea minduit, nu s-pārea chifili. Omlu, că tivāră oară canda shi singuri-lj bucnescu minduerli shi-l da tu padi, iu di harauă, iu di gaileadz. Ashi pātsă aestă-aradă shi lali Halciul. Aclo iu shidea shi taha-asculta că tsi moubeti fătsea tuts alantsă, ca nintribat di cană, hamu-ară si shi dză si di lu-avdză rā tuts:

– He! Lali Goga, s-hibă ghini, ma tsi ncāltsari-nj featsi sh-tsi ngă sã eari-nj deadi ta s-yin cu voi, sh-mini ca hutslji, mi-ară sh... Ama, va s-videts că tsi va s-pată tora seara purnjilj a melj dit Lacă. Yislu va sh-lu veadă că, cara va lă u shadă cu ciumaga, pānă di ună va li-ascutură purnili... Tu turnată, io vā dză c, va s-tritsem pri-aclotsi shi va s-videts shi voi cari-i lali Goga tsi ghio-taha s-avea dusă, ca pi chetsārli, la pānăyirly di Nigotina. Ma, ah! că nu-aveam tsi s-v-adar a vauă, cara mi-acătsat ca scalji... More, mini-i ma ghini sã-nj mi tornu sh-di-aoatsi ndreptu la purnji shi, ia ca tora canda-nj si spuni, va adună m doilji cu lali Goga sum purnji, ca oaspits bunj...

Lali Halciu nu u bitisi moubetea. Multu s-ca mindui, ama-lj yinea ca betcă ta s-toarnă c-avea nchisită sh-avea tricută sh-ahāntă cali. Loclu nu-l tsănea, ă l muta shi-l didea di padi, ma s-avea ligată di zbor shi

nu-avea ca cum.

– Aidi, more, sh-tini, cāndu ari-adrată lali Goga ahtari lucru? El ni un palj nu-ari loată di la dunjauă, sh-tini vrei s-lji scots numă, că easti fur omlu, u lo ca pri shicae, ca ti-apuitueari, Santa-al Momcu, sh-adapsi: Tini s-eshtsă ghini, mea purnjilj shi divāră oară va s-da purni, nu l-adună gailelu ahāntu, mutrea-ts chefea tora macă nchisish cu noi! Cara s-nu-aveai bāgată sh-tsiva ndrūpāturi pi sum purnji va s-lipsească s-pidipsească shi nu-a s-aibă cu tsi s-lj-ascutură purnjilj, sh-nu suntu shi putsānj pushtsālj... Va s-lipsească s-talji vāră mari furtutiri dit curie. S-nu-arătsească tsiva, că tu hāryie, ashi s-pari ma ca-arcureadză niheamă, di-aclo va lu-adrām lucrul... Nu va s-aibă cari s-facă devră noaptea pit bustānj shi pit uboari... Aclo va lu-adrām lucrul, mea la purnjilj a tălj, multu-multu nu lă si minduea... Altu sh-ahtari lali Goga nu va s-facă tu dunjauă, irbapi om cari la tuti lucrili u-ari mintea, sh-ti hoara tută adună gaile.

Tuts arăsiră pi-atseali zboară shi sã sculară shi-sh trapsiră calea tsi loa di cātă Scandaltsi nsus, cātă pi schināri. Cu tuts elj, ca fāră di chefī, trapsi shi lali Halciul. Cu trupu eara shi imna deadun cu elj, ma cu mintea iara eara aljurea, mintea lj-alăga la purnjilj a lui, tu Lacă. Canda-l videa paplu Goga cum ascutura shi cum s-aplica pi sum purnji sh-aduna, aduna... umplea trasti sh-li virsa tu sats...

Imnară noaptea tută. Eara ună noapti cu lună tsi nu sã spuni, ca dimāndată ti-ashitsi. Li tricură trapurli tuti shi, ca tu-apirită, inshiră tăsh agnanghea di Nigotina. S-adunară aclo tu padi ningă niscāntsă pāluri, shi s-teasiră sã-lj tragă sh-un njic somnu di ndauă sã hāts că nu vrea s-agiungă sh-niahurhită pānăyirly.

Tsicara c-avea frāmtă ghini veara, soarili agonja deadi shi elj lj-află aclotsi iu-sh durnja, ningă pāluri. Vāră oară sã sculară shi elj, sh-fricară ocljilj ghini-ghini. Sh-loară trastili shi nchisiră calea nclo naca da di vāră apă shi s-la tu fatsă ma shi ta s-gustă, di măcarea tsi sh-avea loată di-acasă. Ashi ca cuscri cum eara, vāră hopă-agiurnsiră pit pāzarea-a pānăyirly. Oaminjlji di-aclo nu para shtea ti-armānj shi ca ghini s-ciudusiră cara-lj vidzură, shi atsea ahāntsă multsă. Elj sh-mutrea lucrul, tsicara că tuts lj-mutrea.

Aclo iu-arăiră sh-u umplură pāzarea, tsi s-lă veadă ocljilj? Ciudie mari! Ma tsi ciudie? Ca sã-lj creapă numa! Niscāntsă boi, ca bushlu. S-anvārtră tu-ashi, tricură tu nclo sh-tu ncoa, nu bre! Deadiră di ndoi boi cama tirsirts, ma nu sh-ahtări cum lă-lj spunea paplu Goga, boi ca stihii! Loclu lă yinea nvārliiga pi sum cicioarli-a lor, mintsă lj lă yinea, ma cearei nu videa. Atumtsea s-duchiră elj că tsi coacă lă fu traptă, fură arăsh ca cānj... Aflară ndoi shi ghio-taha s-acătsară sh-tu pāzārli chi, ma tsiva. Cum vrei dză-lj-u, nu tsiva, ma dip tsiva. Cană

nu l-acãtsa ocljul. Naca-a Coneanjlor s-acãtsã di-un cal shi lu-ancupãrã. Alantsã lj tuts, atselj mirã cladzljji ti boi bunj ti-arari, canã tsiva nu-adrã. Sh-armasirã ca balj aclo tu mesea di pãzari, ni ninti ni nãpoi. Geaba u bãturã calea sh-cicioarli lã ciucutea di-ahãntã immari... Neisi...

Arãsh-arãsh, ma nu putea sh-aclotsi s-shadã. Tsi vrea-lj bãga nunj, de. Sh-loarã calea ti nãpoi shi sh-adra shicãi, ca barim Naca lo calu ta s-nu li poartã sh-trastili cu capotili deandumirea. Am trastili eara goali, nu-avea tsiva nãuntru ma, iara, ma ghini-i cãndu li-aruts pi sumarlu-a calui shi tsã immjji aileac, cu mãnjli dinãpoi, ca tsiva chihãe. Iara cu moubetea-al pap Goga (c-a lui ãlj cripa curlu di zboarã li-a lor) shi cu altili moubets shi shicãi ti cari tora avea sh-ti tsi s-li-adarã, cama lã tritsea oara shi multu ma lishor u tricurã calea shi, canda sh-nu duchirã, cãndu, na-lj tu sinurlu di Dubrushana aclo tãsh tu laca di Scandaltsi. S-turna ca mushatsljji, ca balj cum dzãtsea aushljji. Tora, canã nu-adutsea aminti ti purnjilj al lali Halciu. Lali Halciu mash nu-l tsãnea loclu shi imna cu ndauã jgljoati cama nãinti. Sh-featsi naeti s-tragã ndreptu di Scandaltsi shi s-ducã pit Lacã, ma canda nu vru ca sh-tu turnatã s-dispartã di sutsatã. Ma multu tãtsea. Tihea-al Tira-ali Marii, cã nu-l cãrti ici, shi-sh imna arãhati. Cara s-eara pi chefi lali Halciu, bash tora lj-eara mãsa cã s-lu-adra funi el Tira-ali Marii, di nu vrea s-ducea ici cãndu-a s-agiundzea Dubrushana shi vrea u treacã, tsi s-dzã tsi zborlu.

***

Tu-atseali dzãli paplu Goga nu durnja. Cara sh-lo ndoi sats, sh-lo gumarljji sh-nica nicãdzutã ghini scutidea, nchisi cãtã tu Lacã.

– Iu, bre, lali Goga, tini-ashits, tu-aestã oarã? lu ntribã nu shtiu cari di-armãnjljji tsi lu-astãvãrsi cãndu-avea nchisitã ti oarã bunã, ta s-lj-u-aprindã tseara-al lali Halciu cu purnjilj.

– Mea, more, adunai dzua ndauã gortsã aclo tu Lacã, tu curie shi s-nergu ta s-li ncarcu, cã dzua gumarljji nu eara aileats shi nershu-ashi, cãt di li-adunai mash. Nu-nj s-alasã-aclo tu padi, cã noaptea s-nu da tsiva oi pisti eali di li mãcã. Cãtse s-ducã znie shi gortsãli shi pidimolu-a meu. Oili ari tsi s-pascã, nu s-ti njilueari. Deadi Dumnidzã ploae sh-earbã ta s-pascã di ncãnit. Nu pot ta s-plãngã sh-picurarljji, amãrtie easti cara s-plãngã cã nu-ari tsi s-mãcã oili... u shtsã moubetea alozyiula paplu Goga.

Deadi pi gumari shi nchisi dupã lucurlu a lui... “Urbarea s-ti batã tsi va tsã spun mini a tsãia cã iu nchisii... ahãt va s-eshtsã, iti-ts... iu ti scoasi-atsel cu un cicior...” sh-dzãtsea tu minti paplu Goga, sh-lj-avina gumarljji cama nyie.

Cãt s-ca scutidisi ghini-ghini, cara lã si dusi-a purnjilor, cara lã u

intrã cu furtutirli tsi eara pi sum elj ca ndrumpãturi... (tihi cã shi s-nu s-pidipseascã s-talji alti shi s-hearã di oarã!). Mea, frãndzã nu-armasi pi ponj, a nu purnã s-putu s-ascapã, pãnã di unã li-ascuturã mpadi. Luna lunjina sh-ghini s-videa... avea sh-tihi nitihisitlu... Paplu Goga eara pilat ti-ashitsi, mãnjli ca foarticã li dutsea sh-pãnã s-ti shuts li umplea trastili sh-li-adyisea tu sats. Ti-unã noapti lã u vidzu isapea-a purnilor, li bãgã tuti tu talari sh-tu vulerili tsi li-avea scoasã. Noaptea tutã purtã cu gumarljji. Poati sã scoasi sh-cama di dzatsi furtii. Tu-apiritã-arihniipsi, lj-vinji inima la loc, tsi sh-avea minduitã, bitisi... Na, deapoea nu-avea gaile, lali Halciu, tsi s-vrea s-adarã cu pãnã yirlu di Nigotina sh-cu boilji. Putea s-facã el tsi s-vrea shi iu s-vrea la s-dutsea... paplu Goga sh-lu scoasi gailelu (cã paplu Goga zate sh-li ca avea niheam tu gaile purnili al lali Halciu). Ashi-i cu oaminljji cariadunã gailelu ti tutã hoara, sh-nu-alasã dauã deadun, cum dzã tsi zborlu.

Alantã dzuã, aclo iu s-priimna pãrmãteftsãlj a noshtri atselj mãrlji, cu mãnjli dinãpoi pit pãzarea di Nigotina, paplu Goga s-tindea tu guneauã, sh-cutsea somnul, cã noaptea tutã-avea faptã grãpnealã, sh-pãnã sh-tu somnu hamu-arãdea shi-sh frica pãlnjili di harauã. Aushljji dzãc un zbor: unlu cara sh-freacã pãlnjili, sã shtii cã altu vãrã sh-freacã ocljilj sh-coatili! “Aidi la s-ducã iara Halciu Nigotina ta s-ancupãrã boi, maca nu lu ncãpea tuti pãzãrli tsi eara di-aoa deavnãrliga!...” vãhi sh-dzãtsea paplu Goga.

Dzua, cama pi tinihai, adunã nica ndauã furtii di gortsãli-atseali cama acrilu sh-cu-atseali tsi li-avea adunatã di ma-agonja, sh-cu tuti purnili, li misticã ghini-ghini tu vuleri... Shtea el cã lali Halciu lu-avea draclu ti-ashitsi shi cã vrea-lj mintea pit talari sh-vuleri. Ama, tsi putea sã-lj facã? Shi la Pap Goga avea ndoi purnji, cãt ti bileae, cãt ta s-poatã s-dzãcã cã sh-ashi nu-avea multi ta s-li hirbea mano purni. E, tora putea ta s-doarmã-arãhati, purnili li-avea bãgatã la loc, lj-avea scoasã sh-gailelu-al lali Halciu, cã vrea s-hearã carishti cãt di dzãli pãnã s-li-adunã shi s-li poartã tu tinihai... vrea s-hearã shi nica-ahãnti sh-ma multi dzãli pãnã s-u hirbea-arãchia, a lucru multu insha cã yinea toamna cu lucãrli dit cãmpu sh-ma multu cu siminãtura...

***

Pãzãryiotslj-a noshtri, cãndu-agiumsirã Scandaltsi, avea-apiritã. Soarli cãt avea lutsitã. Lãcustili nica nu-avea-arãitã pit erghi. Cãt i vãrã pulj mash s-avdza iu bãtea pi sãltsãli sh-pi ehliili di pi budza di-arãu. Di largu s-avdza-alãtrat di cãnj picurãreshtsã... Vãrã cupie s-avea alinatã pi schinarea di Tisa, cari cu una parti, cheptul a schinariljei, cãdea sum sinurlu di Scandaltsi. Carishti cari picurar sh-

cutsea somnu bun, c-aclo eara loclu-apurat shi sã dinjli sh-alanti erghi s-avea adratã pã nã di dzinuclji.

Iara dãnã sirã la-aputslu di Scandaltsi. Ligarã calu di-un pã ljur, cã lã eara fricã s-nu lã fugã nã poi. Scoasirã apã-aratsi cu cuvã lu, sh-turnarã un-alantu di s-larã tuts tu fatsã. Shidzurã mpadi, cama nclo di-aputs sh-u scoasirã sirghia cu mã cã ri, cari tsi-avea, sh-adrarã gustarea.

– Tora, io dzã c, sã-lj dãm pit arã u shi s-tritsem anaparti, tu Lacã, s-nirdzem shi pi la purnjilj-a noshtri... va s-videts tsi s-featsi dzã lili-aesti pri-aclo. Va s-videts, cu ocljilj a voshtri ti tsi ngã sã ea ahãntu lali Goga... urbarea s-lu-avea bãtutã tsi shtea el tsi putea s-aibã la pã nã yirly di Nigotina... dzã si lali Halciul, cu unã frixi tu boatsi, shi loclu nu-l tsã nea.

Shidea ca pi schinj. Pã nea u mã ca, ma nu s-acã tsa di el, nu u ducheia cã-lj si dutsea la loc, ma canda-lj si dutsea tu pã ltã ri.

– Aidi, more, sh-tini Halcio, tut aclo tsã-i mintea. Iu ts-adarã lali Goga ahtari lucru?! Canda el nu putea s-tsã li-adunã purnili shi cãndu vrea s-eshtsã tini-acasã? Nu lj-avea ciuciuratã-atsel cu un cicior, mea, vrea tsã spunea cã cãndu vrea tsã li-adunã! Sh-cara s-li-adunã, iara nu-adrã slab, tsã scoasi un gaile! Tsi vrea s-cheri tini dauã dzã li di lucru, el li-ari-adunatã ti-unã noapti! Iara va s-va sã-lj dzã ts bravo! Va tsã da vãrã chelchi di-arã chie, nu va ti-alasã ashitsi, cãndu va u hearbã-arã chia la cã zã nitsã. Mash sã nãtati la s-hibã sh-nu tsã bagã cã trani tu inimã! ãlj dzã si, ca pi shicae, Santa-al Momcu shi lã featsi cu ocljul a alãntor, shi tuts ahurhirã s-arã dã.

U loarã tuts a mã itapiljei. Lali Halciu hirbea. Nu cã-l durea ahãntu multu purnili, ma cãtse s-lj-adarã ahtari archiushurari, cãtse s-arã shi-ahãt ca ficior njic, cãndu lu shtea cã tsi drac eara.

Vãrã hopã sã scularã shi nchisitã cãtã tu porlu di Scandaltsi, la cã-vaclu-atsel marli. Apa eara nica-aratsi. Arãulu tut eara tu-aumbra di-anã ltsã lj cãvats di pi budza di-arã u tsi cãdea tu loclu-a nostru, tu sinurlu di Dubrushana. Soarli s-anã ltsa nsus shi tut ma multu lutsea, canda shi el sã ndrizea ti gustul tsi vrea-l veadã, tu mesea di Lacã, cata tu brica-a Lacã ljei...

Ãl tricurã arãulu shi sã nviscurã. Ãnchisirã pit agrã shturli cari eara mutati, pit cã licili tsi li-avea cãlcatã oili cari tritsea pri-aclo cãfi dzuã.

Imna cu capitli-aplicati, ca la ngrupã ciuni. Canã nu vrea s-u frãngã tãrhia cari s-avea-ashtirnutã pisti elj. Di largu, di cãtã la Culã, s-avdzãrã bots di cãnj sh-di oaminj, picurari, misticati. Vãisea unã *uuuaa, aaaaa breaaaa!*... *a Cuuuljooo, aaaa breeaaa*... Tuts li mutarã capitli. Vrea s-eara vãrã picurar cari-avea vidzutã vãrã lup, sh-aurla shi lu-angãna cã nli-a lui di dupã oi ta s-asparã-agrimea shi s-fugã.

– A, va-lj bashi nveasta mãna-a vãrmului picurar, dzã si Santa-al

Momcu, cari nu s-alã sa di-atseali.

Tuts iara-amutsãrã. Sh-ashi eara largu sh-cu tsiva nu vrea s-putea s-lj-agiutã. Boatsea chirea pit pãduri shi la elj agiundzea nica mash vazea cari u trunduea tutã Laca.

– Halcio, gri Tira-ali Marii, tora taha s-lu-aflãm lali Goga cum lã bagã ndrumpã turã-a purnjilor ta s-nu lã si frãngã lumã chili di vãrie... Dyeafura va tsã hibã gailelu shi cãhãrea tsi u-adunash calea tutã, tu ducã sh-tu turnatã...

– Ahãt va s-hibã el tsi va s-bagã ndrumpã turi, ma dzã cã naca nu-l bãgã Ceaciu di li-adunã, mea... u lo moubetea lali Halciu shi imna cama-nyie di tuts, cã nu-l tsã nea loclu, sh-tu cheptu-lj si muta undili.

Ashi cu imnari sh-cu shicã i agiumsirã la purnji. Cãndu, aclotsi... tsi s-lã veadã ocljilj a cushuradzlor: purnjilj tuts cu lumã chili frãmti, pi sum purnji stãvãnii di frãndzã cãlcati di oi... pi purnji... nitsiunã purnã... nu-avea ni cãti vãrã cãt si sh-bagã n gurã, s-lã treacã dorlu.

Lali Halciul, canda-lj si tãljarã cicioarli, lj-trimbura. Gura lj-u-acãtsã un amurtsãt sh-nu putu ta s-greascã ni un zbor. Unã sudoari-aratsi lu-arupsi din creashtic shi-lj dipusi pã nã tu pãltãri. Prosuplu lj-alãxexa buei-buei. Ori-ori s-adra vinit ca cãndusha, hopi-hopi s-adra albu ca azvestea.

– E, more Halcio, ascãpash di-un gaile. Tora pots s-li-aladz pãzãrli tuti shi pã nã yirili... Adunã-ts canai ã ndrumpã turli-aesti ta s-ai cu tsi s-ti ngãldzã shti iarna, cara s-facã vãrmã iarnã-arauã... Ma s-nu li-adunã tini, lali Goga va tsã-l scoatã sh-atsel gaile... iara u lo cu shicã ili Santa-al Momcu, sh-lã featsi cu ocljul sh-a alãntor shi tuts s-cãpã ea di-arã deari.

– Cara s-nu, dã-lj-li-a atsilui tsi li-adunã purnili shi s-li-ardã ndrumpã turli, cã hirbearea-a lor sh-caftã leamni, nu shicae. Lipseashti sh-cu-aestu lucru s-lj-agiuts a atsilui cari li-adunã purnili di tsã scoasi un mari gaile, Halcio, u lo cu-altã shicae Naca-a Coneanjlor, shi iara tuts arã sirã.

Shtea shi elj cã-arã slu-atsel shi cu shicã ili, nu eara la loc, ma altu sh-tsi putea s-adarã tu-atsea oarã di scãnjiseari, cãndu zate sh-nu shtea sh-cari eara atsel ehtru tsi lu-avea adratã atsel lucru. Atsea cã tut chirolu iftiraea u-arca pi pap Goga, eara cã lu shtea tsi om easti sh-cari-lj suntu hãrli-a lui...

– La cap sã-lj li ved shi ndrumpã turli, bulachim!... Canda shteam mini cã vrea s-adarã vãrã drac lali Goga, ma cara mi pimsi-ashitsi gamatugona, tsi va lj-adari? Moartea s-lu-avea mãcatã, bre... dzã si lali Halciul shi scoasi sh-nica unã “oh!” di-ahãnda di pãnticã, mplinã cu pon. ãlj si nudã.

Lali Halciul avea unã largã pãnticã, nu dzãtsea el culai-culai “Oh!”

ma, aestă-aradă, nu putu s-aravdă, lj-vinji ca căpachi pisti tuti-arăvdă rli-a lui. Eară multi purni, nu eară shicae... Cara s-eară lucurlu ti vără trastu-dauă, aidi la s-eară sh-ună furtie, el nu vrea s-shutsă ureaclja ici, sh-bileam, sh-ma multu vrea s-adară shică i...

– Să nă tati la oaminj, Halcio, purnjilj suntu tărnti sh-di veară iara va să scoată, poati sh-ma multi. Aidi, nu-adună gaile, divără oară tini eshtsă pi-aradă s-li-adunj... ghio-taha lu-apuituea alantsă, njilă osh – capicheatra...

S-anvăr tiră tsi s-anvăr tiră pi sum purnji, ma hă iri nu-avea. Sh-loară calea-calea sh-agiursiră n hoară. Nă inti di elj, nica di-alantă dzuă, moubetea s-avea teasă pit hoară, avea umplută hoara. Cafiuu u spunea, cari cum u-achică sea. Shi, di tini di mini, s-avdză ră zboară că sh-dealihea paplu Goga, sh-altu cană, ălj lu scoasi gailelu-al lali Halciu. Tuts spunea că-l vidzură că ndu dusi tu murgish că tă tu Lacă, cu doilji gumari shi cu satslji. Ama, cană nu lu-avea vidzută sum purnji, aclo iu-adună. Ca cafiună moubeti sh-atsea ca baia chiro s-toarsi pit hoară, di curmu s-adră funi, sh-la njits sh-la mări, sh-ashitsi canda sh-dină oară muri, s-chiru, s-agărshi shi canda tsiva nu s-avea faptă. Dunjaea sh-avina lucurlu sh-cafiun sh-avina sinferlu-a lui. Să shtii c-ashi suntu tuts oaminjlji, ahtări eară sh-armă njlji di Dubrushana-a mea...

Lali Halciul nu-lj dză si nă oară-al pap Goga, ni ună oară nu lj-adusi aminti, nu-lj discăr fă si ahtari moubeti. Lj-eară arshini, că di multu sh-bă na deadun. Paplu Goga... sh-tă tsea shi-sh mutrea lucurlu.

***

Sh-tritsea dă lili. Tricu un mes, cama vrea s-avea tricută. Toamna avea că lcată ghini cicior. Lucurlu tu că mpu avea nyeată, pisti tut iu s-nirdzeai avdzai bots di oaminj, di ficiori, di prăvdză. Cămpul tut s-părea ca un furnigarnic. Tuts atselj tsi-avea băgată că ti vără vuleră di gortsă ti-arăchie, ahurhiră di li hirbea, pi-aradă. Serli s-aduna bărbatslji la căză nitsă shi-sh fătsea moubeti, pănă tu njadză noptsă. Tuts ashtipta s-ADCĂ s-hearbă shi pap Goga, s-veadă tsi vrea s-hearbă. Paplu Goga, măratlu, hevrili lu-acă tsa. El, ici nu s-fătsea mali.

Dicara tricură tuts cu-aradă, lu-acă tsă ceareea shi paplu Goga. Nu-avea ca cum. Adusi sh-el ă ndauă vuleri la căză nitsă. ăndreapsi tut tsi lipsea sh-ahurhi cu prota că zani. Sh-la el s-aduna, cafı seară, bărbatslji shi-lj bea sh-a lui că ti vără chelchi di-arăchie. Shi tuts, cari cum bea, dză tsea că paplu Goga nai ma ghini u-avea apugudită arăchia, că a lui arăchie s-ducea dină oară, c-avea altu nostu. Cană nu-adutsea aminti altu tsiva, ma tuts shtea c-arăchia-adrată di gortsă mano nu putea ta s-lu-aibă idyiul nostu cu-atsea tsi s-hirbea di mistică tură di gortsă sh-di

purni. Atsea tsi eară heartă di gortsă mano agudea niheamă ca pi acră. Shi fătsea moubeti ashi shi-sh si mutrea ntr-ocljji, shi ca hamu-arădea.

– E, tora s-veadi cari easti mastur ti-arăchie, nu mash vă curdisits aoatsi shi spunets moubets. Lali Goga, aestu an, nai ma ghini u-apugudi arăchia!... Ia, videts, c-a lui arăchie ici nu da pi acră... shi noi vără hi lipsea s-li dăm cama năpoi căză njli, s-li tsă neam gortsă li cama tu vuleri... noi n-agonjisim ca corghilj shi tsi-adrăm? Tsiva. Noi hearsim puscă, bre, noi nu că hearsim arăchie! Altu-an, lali Goga, tini va ti băgăm s-herghi prota! Tora iarna, să shtii, că daima va tsă yinim oaspits, ta s-n-angăldză shtsă di-aestă arăchie... s-nu dză ts vără oară că nu tsă spusim... ma-lj dză tsea Santa-al Momcu, shi lă fătsea sh-cu oclju-a alăntor, shi tuts arădea pi sum mustăts, tuts ma u tindea sh-u turtsea moubetea.

Paplu Goga ma lu-avdzai:

– Ghini, more! Yinits, more! Cari fudzi di oaspits, more!

Shi s-fătsea că ghio-taha pindzea leamni sum că zani, ghio-taha li ndrizea alanti căză nj ti hirbeari, mash shi mash ta s-afllă pi lucru, s-u cheară moubetea.

Ghini ma, moubetea tut aclo s-anvărtea, shi tut canda idyea...

Aclo iu zbură tuts bărbatslji ună-alantă, lali Halciul shidea mprostu ningă vuleri shi tut ma mintea cu mănă pi nă untru shi mash scutea pisupră oasi di purni. Shi oasi, că ti s-vrei, mnă ts ăntredz.

– Tini, lali Goga, ca baia purni-ai nă untru... ti-atsea s-pari ma bună sh-ma nostimă arăchia-a ta!... ma-lj dză tsea lali Halciul, shi casten aurla cama cu silă că s-avdă sh-alantsă.

Tuts alantsă s-mutrea, iara, oclji-ntr-ocljji shi ca hamu-arădea. Tuts atsea zate sh-ashtipta shi s-u lja na-arăsalui. Ashi lă tritsea oara, shtea că tsiva nu vrea s-adară cu-atsea.

– Ari ndauă more, pustili... atseali ndauă tsi-adunai... nu vrui ta s-li bag ahoryea, că mash căt vrea s-acats vulerili cu eali... ashitsi vinji aestă vuleră, more... ma strindzea budză li paplu Goga, ma gura-lj si liga că shtea c-atsel eară drac shi că vrea-l creapă tu cheali.

– Tsi ndauă, more tini? Aoatsi, cum ved mini, pots ta s-dză ts că tu purni ari ndauă gortsă, nu că tu gortsă ari ndauă purni...

Alantsă s-căpăea di-arădeari. Ashitsi tut ma lu stuhina tuts atselj păză ryiots cari s-avea dusă la pănă yirly di Nigotina.

E, paplu Goga u chirea moubetea, vrea s-lu-arucă aljurea, ma-aestu ni dai ni pridai, tuts aclotsi lu-anvărtea, ca cărcă dac. Sh-alantsă, că shtea că tsi-i lucurlu, cană nu loa vără di moubetsli tsi lă li discăr fătsea paplu Goga, aclo-lj li murea. Tut aclo-l tsănea – la moubetea-a arăchiiljei.

Sh-ashitsi cripa tu cheali măratlu di pap Goga, pănă nu li hearsi tuti

cã zã njli, pã nã nu fudzi di dininti-a atsilor tsi lu stuhina.

Hoara tutã sh-armasirã cu moubetsli goali, lali Halciul sh-armasi fãrã di purni shi fãrã-arãchie, paplu Goga shi el nu c-amintã vãrã mari aveari – mash vãrã sutã-dauã di chiladz di-arãchie – ma, de, oclju di om, nu-ari sabiri shi sat cu tsiva sh-di tsiva, sh-ahtari un oclju shi tã mahi-avea shi paplu Goga. Shi el vã hi nu vrea, mã ratlu, ma ashi ã lj eara tabaetea. Tsi putea s-adarã? Loclu-aestu multi-ari traptã shi vidzutã, li triclu sh-atseali...

Scopia, 25-li di Sumedru, 1983

Smiljana Aleksandrov (transpuniri: Dina Cuvata)

ASTĂVÂRSEAREA CU LOCURLI ARMĂNESHTSĂ

(Transpuniri dit limba sârbească)

Nă dusim tu Gãrtsie s-n-astăvãrsim cu locurli armăneshtsã sh-agiunsim tã sh tu brica-a Pindului.

La sinurlu di ningã Ghiurghilji agiunsim pi 29-li di Mai la sã hatea 15, mash noi di cã lã tori. Pulitsia gãrtsească lã yini ca ghiuci, atsea tsi noi earam faptsã di Sarajevo. Cã dea tu-apã tuti explicatsiili a noastri cã pãrintsã lji a noshtri, tu-atsel cã sã bã, lji-avea adusã niscãnti vinturi ti cudiie, nica di nã inti di Protlu Polim Mundial.

Tu niscãntã oarã agiunsim Sãrunã, pi sucachea Egnatia. Earã Lunea, shi cã sã bã lu earã tu unã mari tãrhie. Aestã veaclji sucachi easti unã parti di calea-a romanjlor, *Via Egnatia*, cari ahurhea di Durus shi li liga shi Searlu, Sãrunã shi Bituli. Dinã oarã u cã ftã m bisearica Ayiu-Dimitri, patronlu-a Sãrunã ljei, cari nu earã diparti di *Via Egnatia*. Bisearica easti unã veaclji bazilicã, iu s-ved veclji, ma ghini tsãnuti, pãrtsã.

Suvenirli li vindea unã-analtã shi pripsitã doamnã cu ocljilj njirlji. Pi limba armănească lji spush mini cã escu armănã, la tsi ea pi inglizeashti nj-apãndãsi cã tuts him oaminj. Ancupãrai unã njicã icunicã cu Ayiu-Dimitri shi inshii di-aclotsi cãndãsitã cã doamna atsea earã armănã.

Armasim Sãrunã 24 di sãhãts. Mi hãrseam cã tahinima, dupã carishti a cãta oarã, vrea u ved pãzarea din Sãrunã. Ma s-nã stritseã tu-aurlari zãrzã vãtceadzljji, hãsachilji, atselj cu peshtsã lji shi masinili, cari di cari sh-alãvda pãrmãtia-a lui cari sh-ashitsi earã unã pãrmãtii fãrã di cusuri. Vidzui, poati, vãrã dzatsi-dausprãdzatsi di turlii di masini. Ciliparlji vindea len-turlii di simits, a nicuchirili ancupãra shi cãti tsintsã pãnj. Prãndzãm la risturantul dit pãzari, di mãcãrli tsi ladra shi baba-a mea.

Ca pi la sã hatea 16, inshim di Sãrunã shi nchisim calea di cãtã Ver-yea, calea cari, dinã oarã, canda u lo anifurlu nsus.

Ti Ver-yea sh-arãdzãmlu a Pindului – Ver-yea icã veaclja Beroia, easti un mushat cã sã bã, ca pi schinari, aspindzuratã pi padea-a unlui surin, dip nou sh-avut cã sã bã. Nu-armsim, tsicara aveam shi oaspitslj-a noshtri, di ispetea cã canda nu vidzum tsiva di vicljiturã armãnească.

Ânchisim calea ti Cojani, schinarea cari-a nauã nu nã si pãrea sh-ahãntu anifurã, di ispetea cã calea earã multu di multu bunã, largã shi nu cu multi autumubili. Cã earã mari anifur, duchim mash atumtsea cãndu nã si ngãldzã amaxea shi nu-avina. Anifuri di-aesti nã li-avum noi tutã calea tsi u tricum. Ma, ti tihea-a noastrã, aoatsi earã un loc ti discurmari cu un shopat cu apã-aratsi di munti. Nã featsim moubeti cu shuferlji a camioanilor cari tu-atsel loc sta di s-avreadzã. Elj zate sh-nã urnipsirã cã s-durnjim noaptea-atsea tu cunachea-a mã nã stirlui Ayea-Sumela, la mash 4 km di-aclo iu n-avram noi.

Mã nã stirlu shi cunachea s-afla la nai ma marea anã ltsimi-a anifurlui, di iu ahiurheashti di cadu tu himã calea ti Cojani. Natura-i aoatsi dumnidzãească, a bisearica, nauã sh-mushatã. U viziteadzã parei di oaminj cari aoatsi fac shi cunachi. Nã inti s-nã bãgãm s-durnjim baia oarã nã priimnãm, a udãlu nã fu dat tu casa cari mash ti noi u dishcljisirã. Avea multsã udadz cu cãti 3, 5 sh-ma multi paturi. Udadzljji tuts earã golj. Ti durnjari nu s-pãlteashti, ma lja cari cãta da. Tahinima, la sã hatea 7 nã dishtiptarã cãmbãnjli a bisearicã ljei. Ahurhi slujba, sh-mi-agunjisii di mi dush tu bisearicã s-aprindu unã tsearã ti calea mbar.

Cojani easti un mushat cã sã bic tu cari agiunsim agonja tahina, pi cafẽ. Cafẽgeadzljji pi-agunjie li scutea stoalurlu. Cã sã bã lu earã ascã ldat tu avrã, nou shi modernu, ma iara, tu partea di nsus a sucã chilor anifurati, vidzui ãndauã veclji portsã di-atseali di lemnu, cu mandali. ãndzã nam pit uboari, cu hãshtea cã vrea s-ved canda vãrã om di-a melj. Tu mesea di cã sã bic, anamisa di bancurli sh-atselj cari sh-si priimna, artisea un stur ti electricã, a pi el pilicanjlji sh-avea adratã cui-bair. Cojani nj-earã nai ma mushatlu cã sã bic pi-atsea cali shi nu-nj si vdzea di-aclo.

Trapsim calea ti Grebini. Numa-lj yini di la zborlu armãnescu grebini. Cã ljlurli pit cari tritseam, cama multili earã adratu pi-atseali vecljili, tsi earã di nã inti di suti di anj, cari tritseã pisti schinãrli-a marlui masiv a Pindului. Grebini nu dã nã sim. Easti vãrã turlie tu valtu sh-cu pulbiri. Nu s-vidza znjiseri di mãrli, di cutrimburarea-a loclui. N-

agunjisim ti cãtã Calabaca¹, cã sã bic sum Meteora. Urdinam piningã unã mireauã cu multi cidãri mprustati shi cu multi lilici anamisa di eali, tsi-alã sa unã impresie di multu mushat ândreptu cãmpu.

Calabaca – Calabaca, ânsus pit shcripurei, easti unã veaclji hoarã cu casili njits. Putsãni di eali suntu fãpti mirimeti, a tu-atseali tsi suntu fãpti mirimeti bãna shi oaminj. Earam, ashi s-dzãc, dip sum Meteora sh-ghini li vidzum njitsli schituri shi pishtireili a aschitadzlor. Turish-tsãlj li ngãireadzã shi sã ngãrlimã pisti eali. Nj-aveam hãshtea cã vrea s-dau di vãrã n hoarã cu cari vrea s-grescu “un zbor”.

Eara ca ti prãndzu-oarã shi oaminjlji s-avea apridunatã pit casi. Anamisa di vecljili casi anvãliti tu trandafilji, shideam shi adãstam. Deadi cap unã moashi. Cata sh-ahtari ashtiptam zate. Âlj grii pi-armãneashti, ama ea nj-apãndisi pi gãrtseashti sh-ascãpitã dupã niscãnti portsã. Armash ashitsi niscãntã oarã shi zgãrleam tu poarta-atsea, shi singurã nj-mi ntribam desi sh-va s-pot ta s-avdu vãrã zbor.

Dipusim tu cã sãbã shi tricium la unã ducheane cu suveniru. Inshi unã muljari ca tu ilichie. Âlj grii pi-armãneashti shi ea nj-apãndãsi. Mi ntribã cã desi him dit Rumãnie. Ânvitsai cã tu Calabaca mash aushlji u zburãscu nica “limba vlãheascã”. Intrau tu ducheane cu bãcãlãchi ta s-ancupãr niscãnti lugurii, ma lucurlu eara, ta s-pot sã-nj fac moubeti. Un om, ca tricium, cu chefi ahurhi moubeti. Shi el mi ntribã desi escu dit Rumãnie, di ispetea cã daima lã yinea parei di turishtsã di-aclo. Armãnjlji dit Ipir ca baia s-duc tu Rumãnie la hãmãnji, a niscãntsãlj shi cãti dzatsi ori.

Fudzim di Calabaca cãtã Aminciu² – Locurli di cãtã Aminciu suntu ti lja haraua. Mireili shi pãshunjlji s-ved pisti tut. Un arãdzãm tamam picurãrescu. Ca pi la sãhatea 17, gionjlji cu amãxili, a tu eali shi cãti vãrã babã, s-duc di la cupie la cupie, li mulgu oili, lu-adunã laptili shi fug. Tuti-atseali li mutream di pi unã dzeanã, aclo iu-alã sãm ca s-arãtseascã amaxea niheamã. Geadeili suntu ti mirachi, cu multi shopati piningã cãljuri, dit cari bucneashti apa-aratsi dit munti.

¹ Nota-a Editorului – Pri gãrtseashti, numa-a cãsãbiclui si scrii Calabaca, cu tuti cã s-avdi Calabaca, sh-pi gãrtseashti sh-pi-armãneashti; pi gãrtseashti, sonlu “b” s-avdi “v”, shi ta s-lu scrii sonlu “b”, gretslji u fac cu dauãli litiri “mb”. Aoa, noi lu scriem zborlu pri-armãneashti.

² Nota-a Editorului – Numa gãrtseascã a cãsãbiclui Aminciu easti Metsovo.

Cãt n-aprucheam di Aminciu, shutsãturlu s-fãtsea tut ma strãmbi sh-ma di-aradã, anifurli tut ma mprustati. Dãnãsim pi unã patumã, sh-anvãrliga di noi pisti tut mash livãdz shi cupii, niscãntili mano oi, niscãntili misticati, oi shi cãpri. Aproapea di cupii eara shi mãndzãrli. Bãtea chipurli dit tuti pãrtsãli. Pisti tut anvãrliga s-veada shi cãnj picurãreshtsã. Cãnjlji aeshtsã aleg di-atseaj di-a Sharlui.

N-aflam la unã anãltsimi di 1989 di metri. Vidzum un picurar aush cari nãmuzli nã s-aprucheam. Lishor sãndrupa pi cãrlig, a pisti astãngul anumir sh-u-avea arcatã tãmbarea. Cu niarãvdari âlj grii unã “bunã-ts dzua” shi el nj-u turnã cu ghiunueari. Canã di noi nu n-agunjiseam. Lji spush mini cã di iu him sh-ti tsi vinjim tu Pindu. Ljvinji ciudie di cãt u shteam mini limba. Aclo iu nã fãtseam noi dultsi moubeti, s-avea ca ntunicatã.

Oaspili a meu tricium peanarga pisti larga cali, ta s-u-aprindã cãndila la unã capelã di ningã cali. Ahtãri aflam noi calea tutã, sh-cara s-nu vidzum vãrã sutã. Adetea-atsea cu capelili, tradzi dit antichitati. Alantã dzuã eara sãrbãtoari. La dispãrtsãri, picurarlu nã urã un “mes bun”, tsi va s-dzãcã meslu-ambar, cara eara prot di Cirishar.

Ânchisim calea ti-Aminciu, cari di-aclo shi nelo ahurhi di sãscãdea tu nghios.

Agiumsîm Aminciu – Âl vidzum cã sãbã lu cari-i amplatea plichisit tu ohtu. S-aflã la unã anãltsimi di 1200 di metri. Pisti cipitsli deavnãrliga, a Pindului, nica s-veada baia neauã.

Intrãm Aminciu pit unã sucachi aspindzuratã, plailu nghios shi dãnãsim dinintea-a protãljei uteli, “Aneta Uteli”. A nicuchirãljei lji zburãri pi-armãneashti, cari-ahurhii ghini di u zburam, fãrã ta s-li caftu zboarãli, la tsi shi ea ahurhi di nji zburã. Lji spush cã di iu yinim, cã yinim s-videm oaminj shi sã zburãm cu elj cata aoatsi la izvur, tu Pindu. Aneta sãspusi dip ashtiptatã shi durutã. Nã u njicshurã niheamã tinjia ma, sh-dupã ahãtã cali, tinjia nitsi cã sh-nã intirisa multu.

Nã dusim tu mesea di cã sãbã ta s-nã priimnãm pit anifura sucachi, atsea marea-a cã sãbãlui. Tu-Aminciu tuti sucãchili suntu strimti sh-anifuri, a tu niscãntili locuri, anamisa di casi, ari loc di mash unã jgljoatã. Pisti tut mash chischineatsã sh-aradã, a casili mushutitsi cu chindisituri di lemnu sh-cu balconj. Tuti suntu uidie cu natura, cu-aradã shi mirachi-adratã. Nai ma marea mushuteatsã suntu duhenjlji tu cari s-vindu lugurii di lemnu, lãnã sh-adãrnãminti di-a cuiungeadzlor. Vidzum shi chilinj di China sh-di Piroto. Multu s-bagã actsentul pi prilucrarea-a lemnelui, tu tut arãdzãm lu-a Pindului. Tu pãzarea-a cã sãbãlui, sh-ninti shi dupã prãndzu, s-curdisescu aushats

ândrupăts pi cărlibănjli a lor. Nu multu diparti easti monumentul al Averof, shi muzeulu cari lju poartă numa.

Ca ti marea harauă a mea, tu Aminciu nica ari tiniri. Nu lu-alasă căsăbălu, di ispetea că multu ghini sh-băneadză di turizmolu, sh-cama multu di-atsea. Tiniri dadi cu njitslji dipun sucăchili nghios ti tu pãzari, uniclu loc băgat tu tut căsăbălu, iu pot, shi fãr di agiutorlu a babilor, s-li ducă amăxitsili cu njitslji.

Tsinăm ună “pită cu prash shi mărcaț”, a bărbat-nju lo sh-ună salată iu nu-ari ascăpari di masinili. Eara scumpu foc cara s-u lom cum eara n Sărună.

Sezona turistică nica nu eara ahurhită. Earam printri putsănjli oaspits, madan niscăntsăingleji, cari yin pit muntsălj a Pindului. Aminciu lu-au mash ti durnjari, sh-alantă tahinimă s-arucăpisti schinãrli a muntelui di partea-a Ianinãljei iu lju-ashteaptă autobuzlu si-lju ducă la aerodromlu di Ianina.

Durnjim ghini tu un udă cu balconea pisti tut căsăbălu. Tahina, dinintea-a noastră, scântilja Pindul, cari nica eara sum neauă. Ândzarea-atsea nămbită, a bărbat-nju vru cătută bana s-armănă Aminciu. Ahurhi di-acăchisea armăneashti sh-di partea-a măsai ahurhi di dizvãlea niscănti zãrtsinj armăneshtsă.

Prota dimneatsă a noastră di-Aminciu, l-lu di Cirishar, Analipsea, ică a 40-a dzuă după Pashti, aoatsi n Pindu, s-fatsi ca mari sãrbãtoari. Aneta, chihăoanja-a noastră, năcãlisi s-u vizitãm veaclja bisearicã armănească, pi patumă, iu, pi-atsea dzuă s-fatsi mari dyeavasi. Ea nu putea s-ducă căavea multu lucru, ma ti-atsea erapoi cafidzuă aprindea cãndila. Bisearica eara ca la 4 km cãtã Calabaca. Amaxea nu puteam s-u dutsem, sh-di-atsea ispeti, ca nvirinats, nănchisim pit sucachi. Mi-aprucheai di dauă tiniri shi eleganti muljeri ti cari canda aduchii cãeara ndreapti ti la bisearicã. Lãspush cãcari him noi, di iu him, sh-ti tsi him aoa, di tsi ispeti, sh-cu mari harauă năcãlisirã s-neardzim deadun la bisearicã.

Veaclja bisearicã eara di-ună simplă arhitectură, adrată di chetsrã, ama cu multu mushati shi veclji iconj. Artisea tu tută patuma atsea pisti, tut deavnãrliga s-videa livãdzli fãrã di mardzinã, pispiliti cu narcish. Cãndu agiumsim noi aclotsi, muljerli sh-ficiorlji tuts avea gaire tu mănã tufchi di-atseali lilici cari nostim anjurdzescu. Di bărbats avea putsãnj. Babili eara tu portu-armănescu, a ma multili di eali idyi ahtãri stranji sh-poartã shi cafidzuă. Sh-avea loatã cu eali shi mãcari shi după dyeavasi, sh-lji loarã ficiorlji sh-nipotslji pit livãdz iu tuts deadun s-arãdãpsirã anvãrliga shi prãndzãrã. Cari nu sh-avea babã nu-avea sh-anvãrliga di cari s-arãdãpsească tu mushata livadi. Muljerli atseali cama tinirli, di ispetea-a stranjilor moderni, nu u fac

atsea adeti. Mini, ca ti fimisi, dit veaclja bisearicã armănească dit Pindu, loai unã njicã pungã cu fimnjamã.

Limba armănească, aoatsi, tuts u zburãscu. Aminciu easti unã oazã armănească. Dimi cãmini earam xinitã, prota nji zburã pi gãrtseashti icãinglizeashti. U-ascultam Aneta cum sh-fãtsea moubeti cu un ficiorrac di soea-a ljei, cãndu s-turna di la sculie. Prota ntribari eara “cum tricush?” Ashi nãoarã sh-mini dada mi ntriba, sh-nu mash ãn ligãturã cu sculia.

Nai ma marea mirachi nj-eara s-es tu cadur cu portul armănescu. Aneta sh-avea stulia a ljei, di cari niscãntili pãrtsã li-avea faptã insush ea, cu mănãa ljei. Nãdusi noi tu udãlu-a ljei, tu binaea-a hotelui shi nãbãgã tu un udã dealihealui armănescu. Tuti eara ashtirnuti, dushumelu, paturli, stiznjili. Pisti stiznji aspindzura chilinj di pinush cu motivi orientali, iu s-videa shi turtsã cari trãdzea dit lundzã cibucuri, a featili crishtini ãljchirnisea. Pisti paturi ma multu li-avea chilinjli iu bueaua atsea aroshi artisea di tuti-alanti. Pirdadzlji, shi elj, di mănãmpiltits. Unã sãhati ntreagã tricui tu ndrizeari shi inshari tu cadur. Bãrbat-nju multu vrea sh-si tindã pi-atsel pat armănescu.

Alantã dzuã, cu mari caimo tu inimã, fudzim dit Aminciu shi nchisim ti nai ma arcata hoarã di cãtã Albanie, Samarina. Aneta nãdzãsi s-u lom calea cari nitsi cãeara simnatã pi harta geograficã, ama tritsea pit horli armăneshtsã, Amer³ sh-altili. Calea pãnã Amer eara nibitisitã sh-nisimnatã. Calea-atsea tritsea pit niscãnti pãduri di chinj shi eara zate sh-adratã ti-atselj tsi li tãlja. Cara s-nã si ftsea vãrã hãtae tu-amaxi, zori cãs-dideam di un servici. Pit niscãntili locuri avinam pi gãdãrmã, a niscãntili locuri eara mash trasa-adratã. Aneta casten nãpitricu pit aesti pãrtsã, ta s-tritsem pit nai ma mushatili locuri a Pindului.

Pindul easti Elvetsia-a Gãrtsiiljei. Gãrtsia ca ahtari canã di noi nu u shtii. Pãdurlj di chinj nu-au mardzini shi tufoasi, a nsus pit pãdzli nsurinati, alghescu horli armăneshtsã.

Amer, calea eara ahãntu strimțã, tsi nu puteam s-tritsem di unã amaxi. Discãrca tsiva dit amaxi, a mini agno mirachi inshii dit amaxi ta s-pot sãzburãscu tsiva pi-armăneashti. Amerlu eara mushatã hoarã pi-aestã cali, cu multu mushatã bisearicã pi ohtu. Dininti-a unãljei ducheani, vidzui ca vãrã sutã di njits tãlãrici di lemnu tu cari s-bãgacashlu. Ânj pari arãu cãshi eali nu li scoasim tu cadur. Ghini ma, cara vidzum nãmultu mushatã livadã, dãnãsim niheamã ta s-nãdiscurmãm, shi s-gustãm “pãni cu cash”.

³ Nota-a Editorului – Numa gãrtsească a cãsãbiclui Amer easti Milia.

Tu-altă ună patumă nă discurmă m sh-nica ma multu. Nă njiram cu ună cupie di oi shi că pri cari yinea anvârliga aclotsi. Că prili eara lă i shi ghesi cu că prina până di padi, ma multili di eali shi cu chipuri di gushi, shi multu mushat vâzea bă tearea-a lor. Până shi că njlji eara cu chipuri. Că njlji picură reshtsă, mări shi gionj, shidea piningă cali, a niscăntsă lj ală ga sh-după noi, că tsi ma-agonja s-n-avina di-aclo.

Pindul easti un mari shi fără di mărđzinj munti, di patru ori easti ma mari di muntili Shar. Pit pătunji-a Pindului suntu pispiliti multi bise-rits, sh-ma multu di partea-a Samarina ljei ti cari avdză i multu intiri-santi lucruri. Cara s-adra shi nu eara simnată calea, oaminjlji nă dză tsea, imnats mash schinarea shi va s-agiundzets Samarina.

Samarina yini di la zborlu⁴ *samar*, spun atselj di-a loclui, că easti curdisită pisti Pindu, ca sumarlui-a calui. La 4 km di Samarina, ntri-bă m un picurar, nica că t ari până Samarina. Gionli-atsel, analtu, sup-tsări sh-arsu di soari, nă spusi pi sârbeashti, 4 km. El u-avea vidzută tabla-a registratsiiljei multu ma ninti di tsi-l vidzum noi el. Atsea sh-lj-eara lucurlu, s-mutreasă shi s-veadă tut tsi s-fătsea. Eară un arbines di Shcodra, cu-arugă pi ună sezonă. Sh-armă njlji dit Albania yinea pit aesti pârtsă a Gârtsiiljei, aproapea di sinur shi multu lj-aprucea că eară bunj lucrători. Li lucra elj tuti lucrili cari armă njlji dit Gârtsie nitsi că li lucra sh-nitsi că va li lucreadză vără oară.

Calea-atsea di-Aminci până Samarina, sh-tsicara nibitisită shi greuă ti-avinari amaxi, nu va u-agârshescu putes. Di ispetea-a galnică ljei avinari puteam ta s-nji diznjerdu oclilj tu mushutetsli-a Pindului, cara tritseam pit nai ma imirli pârtsă-a lui, di pi schinari pi schinari. Trasa-a caliljei cari tora s-adra, s-dutsea pit veaclja cali, că lcată ghini di cicioarli-a chirageadzlor, cu anj ma nă poi. Tuts chihă eadzlji a utelilor di axă pit că s-badzlj-a Pindului, ma shi pit tută Gârtsia, după pătunj suntu di pit atseali locuri.

Agiumsîm Samarina – Samarina agiumsîm cama-amănat după prăndzu. Tu nsurinatu tseantu a că s-bă lui, shidea aushatslji. Lă s-apruchem, lă si spusim cari him shi vrum s-fatsim moubeti, ama prota n-agonjissim s-n-află m loc ti durnjari.

Samarina, un chiro avdză tă hoară di Ipir, âlj deadi zugraflji, Mihail shi nica ma avdză tlu hilj a lui, Daniil. Ază Samarina easti njică shi veaclji. Agonja u tricum tută shi nă turnă m tu mesea di hoară, la aush.

⁴ Nota-a Editorului – Aestă easti mash ună tiurii; că alti tiurii nă spun că numa-a hoară ljei poati s-yină di la numili: “San-Marina” ică “Santa Maria di Pretoria”.

Ma multsă lj di-atselj oaminj băneadză nghios pit tută Gârtsia, a nai ma multsă lj Larisa. Samarina âl trec chiro lu di-agonja tu primveară shi până tu toamnă, că ndu s-mută di-aclo. Armă n că ti 8-9 inshi cari u veaglji hoara di-arbineshlji furi tută iarna, a sinurlu nu-i multu largu.

Tu sala-a uteliljei, sta aspindzurat cadurlu di la ncurunarea-a pap-sui a nicuchirlui a uteliljei. S-turnă dit Amirichie, ta sâ-sh si nsoară Samarina shi s-u disfacă utelea aestă. Ază, sâ shtii, binaea easti ună dip nauă constructsie, di-analtă categorie. Utelea u tsă ni un nipot di-a lui, a curi tată shi lală shed dinintea-a uteliljei cu tuts alantsă aush. Lală-su nă chirnisi cu biră sh-di la el, tu ună moubeti, li-avdză m niscănti lucruri.

Tu chiro lu-a Defturlui Polim Mondial, Samarina eară dip surpată sh-apreasă, 1500 di gionj di Samarina chirură ică lă si chiru fana pit Albania, iu eară pitricuts ta s-alumtă contra-a Italeanjlor. Aesti suntu spunerli-a omlui cari li tricui pisti cap atseali fapti, sh-a curi ma mari frati chiru atumtsea tu Albania. Dzatsi anj Samarina nu s-videa yiu suflit. Peanarga-anarga sh-si turna shi sh-li muta casili pisti scrumlu tsi-avea armasă.

Samarina ază-i didip diznou adrată. Tu mesea-a că s-bă lui nai ma vecljul cearnicean easti siminat anlu 1940, cu lumă chili teasi, shi easti ilichia-a mea. Samarina easti loclu ti “Week-endu” ti ma multili fumelj. Atselj tinirlji, shi cari suntu pit lucruri, Samarina trec că ti 10-15 di dză li tru an. Ashteaptă elj ta s-easă tu pensie, sh-aushaticlu s-lu treacă tu nai ma s-nă toasă hă vae, ca shi pătunjli a lor, că ndu sh-si turna di la amintatic.

Omlu cu cari fătseam moubeti nica nji spusi, că el sh-cu nica doi altsă urtats dit hoara-a lui, easti nicuchirlu-a cupiilor di 5000 di oi pisti pătunji anvârliga di Samarina, piningă cari noi aveam tricută. Oili li-aduc tu-Apriir ică tu Mai, cu camioanili, di Larisa. Aoatsi trec până tu Sumedru, a deapoea peanarga dipun, pri padi, ti 12 di dză li, ca di-un chiro. Laptili tut lu-ancupără un om di Samarina.

Tu utelea-atsea di oaspits earam mash noi. Scoasim ună multu mushată durnjari la ană ltsimea di 1650 di metri. Samarina easti nai ma-analtul loc iu băneadză oaminj dit tut Balcanlu. Zate sh-tuti horli armăneshtsă suntu-adrati la ană ltsinj di pisti 1200 di metri, tu pătunji nsurinati, aproapea di cupiili a lor. Dimineatsa dit udă mutream cata tu mesea di hoară. Un om dinintea-a casă ljei a lui, di-andicra a uteliljei, bilea ună oae.

Di Samarina fudzim, dină oară după tsi-l bium cafelu. Nicuchira-atsea tricuta nă chirnisi. Videam că dizbilea niscănti zărză vâts ti prăndzu. Eară ca mără nyisiti shi nu shteam cum âlj dză tsi. Nicuchira nj-dză si că di Samarina nica tsiva nu-avea inshită shi că tuti

zã rzã vã tsi s-adutsea di-aljurea, a eara 3-li di Cirishar.

Di Samarina ti Clisura – Clisura easti cã sã biclu cari yinea pi-aradã pi calea-a noastrã. Yeani shi Costuryeani nitsi cã vrum ta s-li videm, cã s-featsirã mã ri cã sã badz shi-l chirurã duhlu armãnescu. U-avinam amaxea pit unã multu bunã cali sh-ca la prãndzu u vidzum agnanghea nsurinata Clisurã.

Nã ngãrlimã m la tseali di nai ma nsus adratili casi, cã ftãndalui s-aflãm tsiva tsi nica nu s-avea alãxitã. Aflãm unã ahtari. Earã di-atumtsea agonja datã cu azvestri, ma aljuntrea ici nu earã cãrtitã, ve-clji di 150 di anj. U pãlãcãrsii unã moashi di 86 di anj, sh-a curi tatã u-avea ndreaptã casa atsea, s-mi-alasã ta s-u ved di nã untru.

Intrai nã untru cu fricã shi-nj mi mindueam cã tu-ahtari unã casã vã rã oarã bã na shi pãpãnjlj-a mei. Casa, sã shtii, easti cu patomati shi da pi dauã sucãchi. Pi patomata di-analtu ari trei udadz ti durnjari shi unã dulapi. Udadzljji suntu mãri, cu cã ti dauã geamuri shi dauã paturi, di nandreapta shi nastãnga parti. Udadzljji, tu mesi suntu golj. Idyca aradã earã shi tu utelea-ali Anetã di-Aminciu. Pi dushume shi pisti paturi avea chilinj. Pi stiznji fãr di altu ari ndrumpã ti cãpitãnj, un ningã-alantu. Pi ngiumitati suntu-anvãliti cu pãndzã albã cu chinadz di mãnã-adrats. Earã atsea un cadur dit anljji ficiureshtsã a melj, ama dip s-avea ca ashtearsã. Nu shtiu cum di udadzljji earã ahãntu mãri, cãndu casa, di nafoarã, s-pãrea njicã.

Âmpadi easti mãyiryolu, cari easti dispãrtsãt di udãlu ti shidearea di dzuã. Tu mesi avea chiumbet pi leamni shi un pat mari, anvilit cu chilimi. Dit mãyiryio s-dutsi ndreptu tu cãmara ti leamni. Tuti bunitãtsli li-aflj-aoatsi shi, iarna, nitsi nu lipseashti omlu s-easã din casã.

Moasha-atsea yini di Costuryeani, cafu primuvearã tu Martsu. Earã nguvatã tu lucru. Atsea dzuã didea cu azvestri cãlj-ashtipta hilj-su cu nor-sa shi fumealja-lã di Costuryeani. Ti veara-atsea avea tu plan s-facã mirimeti pi n casã, ma mini ma multu mi-arisea cã u vidzui nã inti di mirimeti. Moasha-atsea ãnj dzãsi nica, cã vrea cã moartea sãlj yinã di mproastã. Lj-si mi hãristusii shi-nj li bãgai pãputsãli cari li-aveam scoasã, dinintea-a ushiljei.

Nafoarã mi-ashtipta bãrbat-nju, cari nu-avea cama filmuri ta s-mi scoatã tu caduri.

Pistri casili di ma nsus a Clisurãljei, s-afla mirmintsãlj. Unã schinari li dispãrtsa di patuma iu pãshtea caljlji. Mirmintsãlj earã ghini ngãrdits shi cu cljae. Tu mesi avea unã capelã, unã casã albã shi lungã iu-lj tsãnea mortsãlj nã inti ca s-lji ngroapã.

Tu Clisurã avea trei biserits. Ti mari jali, la oara-a prãndzului, tuti earã ncljisi. Tu cafu unã hoarã armãneascã, cã ti unã bisearicã lu-ari

hramlu a Stã-Mãriiljei, a icoana-al Ayi-Dimitri, ca di-aradã easti nai ma mari tu cafu unã bisearicã.

Clisura, ahurhii moubeti cu ma multsã di-atselj tricutsljji. Muljerli ma ghini u zburãscu armãneasca dicãt bãrbatsljji. Elj u-agãrshirã cara lucra, shi cã ti 40 di anj, largu di-acasã. Tu dauã casi fum cãlisits pi cafu.

Prota aleapsim unã preaclji di-aushats di cama di 80 di anj, cari avea casã, nsus pi schinarea din Clisurã. U-avea ncupãratã nã inti di 30 di anj, s-cljamã tu-aushatic, di la niscãntsã cari s-muta di-aclo. Di pi balconi avea unã panoramã dumnidzãeascã. Aushlu, 40 di anj avea lucratã ca shufer di camion. El a nauã nã dzãsi cã, pi calea di Clisurã cãtã Florina, fãrã di-altu s-prãmãsim tu-a patra hoarã, Nevesca. Shi, noi lu-ascultãm. Tu moubetea cari u fãtseam, unã cama tricută doamnã ma nj-li spunea niscãntili finesi tu limba armãneascã shi cã tu Clisurã nu s-dzãtsi cama “limba vlãheascã”, a “armãneashti”. Clisureanjli u zburãscu nai ma mushata armãneascã, ashidzãsa grãmustineasca.

Al doilea cafu ãlbiu tu mãhãlãlu di nghios a cãsbãlui, la unã doamnã cari tsãni cafine. Tatã-su-i machidon. N-avdzã noi cã zburam, lu-alãsã cafinelu dishcljjs shi singurã vru ca s-nã priimnã prin Clisurã. Multu vrea ta shi zburascã machiduneashti, la tsi shi noi cu harauã cãndãsim. Nã dusim pãnã la bisearicã ma earã ncljisã. Ningã bisearicã avea un loc ti-agiucari a ficiuritslor tsi nu s-dutsea la sculie. S-cljamã cã n Clisurã ari tinirami.

Tu Clisurã s-bãneadzã. Nu-i sh-ahãntu un cãsbã a aushatslor cum earã Samarina, a Aminciu erapoi earã cãsbãlu-a giunamiljei. Shi Clisura easti un cãsbã di “Week-endu” ti tinirlji armãnj cari lucreadzã pit tutã Gãrtsia. Tuts elj trec, canai 15 di dzãli n Clisurã, cãndu nghios bat mãrli cãnjinj. Casili atseali veclji, tuti suntu fapmi mirimeti, a multi s-adarã shi diznou. Atseali nauãli li-adarã atselj di-a loclui cari aoatsi sh-bãneadzã. Oaspita-a noastrã nã u spusi casa-a mã-sai, casa-a hilji-sai shi treili casi a ljei. Din Clisurã nu fug oaminljji iarna cum fac atselj di Samarina. Aushatsljji iarna shed prit cafineadz sh-agioacã domino. Atumtsea shi oaspita-a noastrã cama ghini-lj si dutsi lucurlu.

Mushata Niveascã-Nevesca – Ti cãtã Niveasca icã Nevesca, unã multu mushatã hoarã armãneascã, prãmãsim la 9 km di Clisurã, pi calea ti cãtã Florina. Avinam pit unã bunã cali cu anifurli a ljei di cari nu ascachi shi la anãltsimi di 1350 di metri. Amaxea u-alãsãm tu intrata-a hoarãljei shi dinãoarã n-alinãm pi schinarea cari nã si pãru multu mushatã. Dinintea-a noastrã cripã unã ndzari tsi mardzinã nu

lj-avea. Armasim aoatsi până tu murgiu. Zgârleam mini tu ndipărtârli di cari nu puteam să-nj dispartu ocljilj. Putes nu-aveam vidzută ahântu largu a s-nu mi dau di la loc. Atumtsea lă pistipsii a versurlor al Petar Petrovici Njegosh, că ma multu veadi atsel di pi schinari, dicăt atsel di sum schinari.

Tu vali s-vidua dauă băltsă adrati di mână di om shi loclu tut ângârdit, până di palmă. Diparti nelo s-anăltsa fum di vâra fabrică. Poati că atsea eara Machidunia. Lucri-ahtârli nu lă u mintea mutrita-a pãpãnjlor a noshtri, cari pisti schinârli aesti sh-urđina cu cãrvãnjli a lor. Sh-nu earam mash noi aclo. Loclu aestu multsă oaminj âl fac di soe, parei di tiniri shi ficiorljji di la sculii cu tut dascaljilj-a lor.

Anvãrliga di mini s-anvãrtea niscãntsă cãnj, a di pi cipita-a unlui chin mi mutrea ună njerlă. Tricură cu irushi doi picurari âncãlar pi calj, sh-doilji shi zburu pi-armãneashti. Nu bash cu chefî lu-ală sã m loclu-atsel di pi schinari. Dipusim Nevesca ta s-cãftãm loc ti durnjari.

Niveasca easti un loc monden iu-avutslji armãnj sh-au mări shi mushati casi. Yin cu-autumobilili-a lor scumpi, cu tuti tăifurli sh-ashi canda tsă si pari cã suntu italeanj.

Niveasca nu-ari un loc tu misihori iu pot sã-sh s-adună aushatslji. Nai ma multu s-shadi tu gârdina-a uteliljei, piningã shopatlu dit cari buceashti shulinarlu cãt bratslu cu ună aratsi apã di munti.

Tu vecljili shi modestili casi băneadză oaminj aush. Lj-avdzăi cã anamisa di elj shi zburu armãneashti. Lu ntribai unlu di-aushlji ti un udă, a el nj-apãndă si pi gãrtseashti ca s-mi duc la uteli, a ninti di-atsea cu nicuchira-lj shi zburu pi-armãneashti. Tuts cari lă zburai pi-armãneashti, tuts nj-apãndă siră pi gãrtseashti. Alutusii shi la uteli. Nicuchirlu-l ghiunui pi-armãneashti a ti udă, nj-si-apãndă si cu “ohi”. S-avea faptă amãnat, a udă nu-aveam aflată. Dip tu soni acãchisii cã aoatsi armãneashti nu sã zburu cu xenjlji, ma mash cu oaminjlji a lor. Mini, ca xinit, lipsea sã zburăscu ufitsial i inglizeashti i gãrtseashti. Mizi, cu interventsia-a niscãntsă lor oaminj cama vidzuts, di-armãnjli, nã si deadi udă tu dip goala uteli.

Bãrbat-nju armasi tu băhce shi baia chiro sh-featsi moubeti cu oaminjlji atselj. Mizi agãrshii di durnjii cu mari inati pi io insanj tsi spush ună soe di euforie natsiunală, ma sh-atsea di marea mirachi cã tsi ma multu si zburăscu pi limba-nj di dadă. Pãpãnjli a mei eara mintimenj sh-apuituits, armãneashti zburu mash până la usha di casă, a tu sucachi sh-ti tut tsi lipsea, pi turtseashti sh-arbinshashti piningã gãrtseasca cari ufitsial sã zburu.

Ti Florina nchisim agonja tahina shi cafelu-l biu tu nsurinatu chendru a cã sãbã lui. Sinurlu-l tricun arãhati shi mash noi. Agiumsîm Bituli ca pi la sãhatea 10.

Bitulea shi locurli deanvãrliga – Di Bituli s-trãdzea babă-mea. Di-aclo avea fudzitã tu anlu 1904, di ispetea cã s-mãrtă. Pi 16 di-anj s-dusi Sarajevo, iu paplu-a meu ghini s-avea ndreaptă cu cafineadzilji. Baba-a mea altăoară nu u vidzu Bitulea. Purta un caimo tu suflit shi daima u-adutsea aminti Pilistera.

Bitulea atumtsea eara mari cã sãbã. Zãnãtli shi comertsul s-avea ngrushatã ghini a yinea shi moda ivrupească. Lj-vizitãm mirmintsãlj shi bisearica Stã-Mãria. Tsicara cã di multili ori mi-aveam dusă Bituli, nica nu escu hãristusitã, cã ari multi locuri cari va s-voi s-li ved iara. Niscãntsă armãnj nã spusirã cã bisearica Stã-Mãria easti armãnească, shi cã pi 3-li di Cirishar, pi dzua di Custandin shi Elena s-fatsi lituryie pi-armãneashti, a easti tradusă shi Lituryia-al Yeani Gură di Malãmă (di Dina Cuvata sh-cu muzica-al Yeani Cogeabashia). Nj-aduc aminti cã babă-mea, multu di multu u fãtsea aestă sãrbãtoari, di ispetea-a dzuãljei a pap-njui.

Ti Crushuva nchisim agonja dupã prãndzu. Calea eara bună shi fãrã di-aglumiratsie. Tricum piningã mushata hoarã Crivogashtanjli, iu tu mesea di hoarã avea cama di 10 cuibairi di lelits cu pulj njits. Huryeatslji spunea cã lelitslji daima lă yin, sh-cara s-li surpã vecljilj, elj adarã nauă cuibairi pi nauă li casi, sh-atsea la ugeacuri.

Anifurlu nsus ti cãtã Crushuva dãnãsim pi ună padi. Shidzum pi earbã shi u mutream avuta shi ghini lucrata vali. Nã diznjirdam ocljilj pi-atsea ndzari. Mãnjlji-nj li ngrupai cu ună mnatã di pãpãdii. Adunai ândauă cãt ti-adutseari aminti. Stri noi, alghea Crushuva, nai ma mshatlu cã sãbã armãnescu di tuts cãts lj-aveam vidzută.

Crushuva-i tutã mirimeti faptă icã diznou adrată, ama tu vecljul stil. Pisti tut algheatsă sh-chischineatsă, mash cã utelea di pi schinari nu s-uidiseashti cu arhitectura-a cã sãbã lui. Atsea mari binae di cimentu cu citia băgatã, u frãndzi uidisita ligãtură a cã sãbã lui cu natura. Shi cãts fadz s-au tãljatã ti utelea-atsea.

Crushuva băneadză dunjae. Pit sucãchi s-ved tiniri, mash tu dzãlili di discurmari oaminjlji suntu ma multsă. Nji zburam mini armãneashti cu muljerli cari li-astăvãrseam piningã casi. Nã cãlisea sh-pi cafê, ama noi n-agunjiseam. Ună pree di tiniri, cari tricurã piningã noi shi zburu pi machiduneashti, a acasă cum shi zburăscu, atsea nu u shtiu.

Di Crushuva nã turnãm Bituli, cã vream io ca sh-aestă aradã s-li ved Tãrnuva shi Magarva, locurli di iu eara faptu pap-nju Cociu. Fensu-a lui, Steryea, fu adus ca ficior Bituli, di Lamia di ningã Larisa. S-featsi pãrmãteftu angrusistu, cu ciuchi. Sã nsurã cu Teofania di Magarva, iu-lj băna shi fumealja, până nu u-adrã casa di Bituli. Nai ma marea soră al pap Cociu, Chia, Magarva bitisi sculia comertsială.

Ea li lo lucrili tu firmă dicara muri fen-su. Să spuni că Magarva eara, ma ninti sh-di Bituli, ashtirnută cu gâdărmă, lucru tsi-nj lu spusi cusurinlu Ilciu, nipot-su-ali Chie.

Cara nchisim di Bituli ti Târnuva shi Magarva, u-alutusim calea că nu-avea nitsiun semnu n cali. Ânchisim ti cătă la utelea “Molica”, cătă Pilistera. Sh-pi-alatusea-atsea, intră m Nijopuli. Tihea-a noastră, am sh-atsea easti hoară-armănească. Tinirlji oaminj sh-li ndreapsiră casili-a pãpãnjlor shi yin di Bituli iu lucrează, cu fumelji sh-li treacă dzălili atseali adyi, la ună anăltsimi di 1200-1300 di metri. Nijopuli easti agno bănatic. Mulatsă-s oaminjlji di-a loclui shi oaspits. Tuts zburăscu armăneashti, ma iara, muljerli ma ghini u shtiu di bărbatslji.

Cu ună taifă tricum ca ună sãhati moubeti. Nã spusi că grupa di folclor s-avea turnată di Belgrad agno harauă shi cu buni impresii. Ună tiniră muljari cu ngãtan nã u-asculta moubetea. Nã dzăsi că-i agno harauă că tuti nã li-acăchisea, ma nu shtea s-toarnă pi-armăneashti. Nijopuli ari mari bisearică, ali Stă-Mărie, tu mesea di hoară. Dzua avea frãmtă shi noi nã ghiunuim cu oaminjlji shi nchisim ti Târnuva.

Cara eara Dumănica, shi Târnuva eara mplină di oaminj. Băgai ergu că s-avea adrată multi nauă casi, di-atsea cum u-aveam vidzută nãinti di dzatsi anj. La usha-a bisearicăljei Stă-Măria, avea nica multsă oaminj. Bisearica atsea, tu Protlu Polim Mondial eara surpată, shi ayiudima adrată tu lemnu eara mutată tu bisearica di Bituli cari u purta idyea numă.

Strimta sucachi eara ngrămădată cu-autumubili. Baba-a mea nj zburăcă, anda njică, cu mã-sa s-dutsea ti Târnuva priimnari. Cu mizi cum străbăteam mardzina-a muntelui, u lom ti Târnuva, a tu vali după noi agnanghea s-videa Bituli.

Shi Magarva avea multsă vinjits ti priimnari. Avdzătlu gâdărmă nica s-veadi. Intră m pit poarta-a bisearicăljei. Dip njică easti n comparatsie cu-atsea că cătă easti marea bisearică Ayiu-Dimitri. După bisearică s-ved njitslji mirmintsă, ti iu dinăoară nchisii. La poartă avea shidzută ună paree di oaminj chifladz, cari nã griră că sh-noi s-lă si fatsim sots.

Mini nj-earam cu minduerli-a meali. Alăgam di la groapă la groapă sh-li dyivăseam numili, canda vrea s-aflu vără di-a melj. Cu ivlavie intrai tu bisearică shi baia oară armash nã untru.

Clisarlu-a bisearicăljei mi pãshtea cu mutrita-lj. Canda shtea că nu him di oaspitslji diznjirdats. Pi bancul di dinintea-a bisearicăljei, shidea ună cãndilă asteasă. Mutrii pi clisarlu. Amutishalui nj-aprubă că s-u ljau cãndila. Multu-lj hãristo. Cãndila-atsea nj-easti ună amintiri scumpă. Nj-u jalı că a clisarlui nu lji zbură i pi-armăneashti. Tut ãnj pari că earam dip cãpãitã. Poati că nj-eara frică că s-nu s-arupă atsel

suptsãri hir anamisa di-amintirli-nj cu pãpãnjli. Ducheam canda ună soe di frică, ună tsi intră m Magarva.

Bisearica-al Ayiu-Dimitri di Magarva easti adrată tu anlu 1836. Di-atumtsea agonja eara dată cu azvestri, sh-di nã untru sh-di nafoară. Shtiu di ma ninti că pãradzljı ti-atsea-lj deida atselj tsi s-avea mutată di-aclo. Bisearica ari forma di-ună bazilică. Largă easti 25 di metri, a lungă di dauă ori ma multu. Nã untru ari stururli anvãrligushi, că ti trei di cafı ună parti. Tuti atseali spun că Magarva ari fută mari hoară, macă lj-eara lipsită ahtari nã bisearică.

Tu murgiu n-alinã m pi Pilistera, lutsită di-arãdzli a soarilui cari ascăpita. Cu-atsea lj-u feci mirachea-ali Babi.

Struga sh-di-aclo shi nclo ti fugă – Noaptea u tricum Struga, iu nãinti di dzatsi anj lu-aveam cunuscută domnul Vangheli Pana, tu ducheanea-a oaspilui a nostru Branco Pinto. Atumtsea zate sh-ti prota oară avdză i sã si zburască armăneashti nafoară di casa-a mea, shi cu elj ahurhii moubeti. Domnul Pana dishtiptă tu mini un intires ti-armãnj sh-ti tut tsi-i ligatã di elj. Di la el, pi shcurtu, nvitsai tsi pãnã atumtsea nu shteam. Domnul Pana nj-lu spusi “Zborlu a Nostru”, deapoea cadurlu cu hlambura armănească, sh-nji spusi nica sh-ti congresili di Freiburgu. Domnul Pana easti di Beala di Nsus, cari atumtsea nearsim di u vidzum di hãtãrea-a lui.

Ashi cum nji spunea domnul Pana shi domnul Pinto, Beala di Nsus multi avea pãtsãtã di Vurgari, nica tu Protlu Polim Mondial. Atumtsea multă mileti fudzi pit Sãrbie shi putsãnj s-turnarã nãpoi. Strãmbă shi lae cali cu multi shutsãturi dutsi dit Struga ti Beala di Nsus. Zburăscu ti-atsea cum u vidzum nãinti di dzatsi anj. Agiumsım tu ună hoară pãryisitã. S-videa mash fimealjili di casi. Tuti eara surpãturi purtati tu Beala di Nghios, iu s-curdisirã arbineshlji.

Loclu iu-i adrată hoara Beala di Nsus, easti tipic ti tuti horli armãneshtsã. Anãltsimea easti anamisa di 1200-1300 di metri. Fimealjili a casilor sun hipti ghini-ghini tu teasa hunie tsi sh-u-adutsi cu un amfiteatru. Di vinturi easti apãngshitã di analtılı shi strãmbili pishtirei di partea-a Albaniiljei, iu cuibairi sh-adra ornjili. Tora nu-ari, că nu li ari shi cupiili di oi.

Beala di Nsus easti ghini nsurinatã shi aerisitã. Atumtsea cãndu Struga bãhtãsea di hevri, oaminjlji di Beala di Nsus nu pãtsa tsiva.

Pãrmãteftsãlj shi chirageadzljı dipunea Struga tu pãzari, dauă, dauă sãhãts sh-giumitati imnari. Tu scutidi nchisea, tu scutidi yinea, tu sãnãtoasa-a lor hoară, Beala di Nsus.

Pi schinarea cari artiseashti stri Beala di Nsus, s-aflã bisearică, mari sh-ghini vigljatã. Baia oară shidzui cu Vesna Tanevsca, hilji-sa a dom-

nului Pinto, la poarta a bisearică ljei. Di-aclo s-veadi ună mushată panoramă ali Beala di Nsus ma sh-cu ntsă pãtã ljoasili shi strãmbili bãrtsiri, cari has ca Meteora s-analtsã stri ea. Vesna nji spusi cã dzã lili di sãrbãtori, miletea nica s-aduna anvãrliga di bisearică. Aestã aradã, domnul Pinto nji spusi cã sh-pãpãnjli a lui vinjirã dit Pindu, di iu-lj si tradzi shi numa-lj di fumealji. Ti jali mari, ficiorlji a lui nu shtiu armãneashti.

Cu domnul Pana am shi corespondentsã. Ānj pitricu ma multi caseti cu cãntits armãneshtsã.

Struga easti ghini ndreptu cãsãbã. Tu-anjlji dit soni multu-i faptu mirimeti, ama tu un veclju duh di cirshie. Firidzli a casilor shi duchenjli suntu dati cu bueauã murgã a stiznjili suntu albi. Pisti-apuntsã li-a Drimlui, urdinã giunamea.

Alantã dzuã, pit Dibra, iu nu dãnãsim, trapsim di Lazaropolea, pi muntili Bistra, locurli iu bãna Miatslji. Eara cunuscutã “sculia di Dibra”-a zugrahilor di pit atseali arãdzãmuri, cari cu dicãri di-anj li zugrãfsea biseritsli shi mãnãstirili pisti tutã Peninsula Balcanicã. “Sculia” aestã avea zugrahi, plichisitori tu lemnu shi hrisits di pit horli: Tresonce, Gari, Seltse, Osoi, Lazaropole shi Galicinic.

Calea ti cãtã Lazaropolea, stri laclu di Dibra tsi-i tora adrat, nica din cali ãl vidzum cubelu-a bisearică ljei. Atsea eara hoara Raicitsa... Ma nelo avdzãm cã shi mãnãstirlu Ayiu-Yeani Bigureanlu ãl zugrãfsirã Mihail shi hilj-su Daniil, dit hoara Samarina dit Ipir. Daniil s-featsi cãlugru shi bana sh-u triclu tu hoara Raicitsa...

Tu hoara Lazaropolea, tu bãhce, vidzui unã moashi cari-aduna niscãnti frãndzã, cã ti zãrzãvãts eara agonja. Lj-vinj ca dinapandica shi nu-avu multã oarã ti-apãndãseari la ghiunusearea-a mea cu unã “bunã-ts dzua”, shi nj-apãndãsi cu idyili zboarã, tsi s-cljamã pi-armãneashti. Avea cama di 80 di anj, di nu pistipseam cã u-avea agãrshitã limba-lj di dadã. Deapoea tãcu shi sh-li-aduna frãndzã li a ljei, a mini-nj tãcui.

Shidzui pi niscãnti scãri di lemnu shi-nj li notam lucrili aesti. Cum dipuneam cãtã tu mesea di hoarã, pi unã casã mari vidzui cã cu litirli latini eara ngrãpsitã “Costa Dracul”...

Nearsim di-l vidzum shi mãnãstirlu Ayiu-Yeani Nãinti Imnãtorlu, dzãs shi “Bigureanlu”, adrat tu chirolu 1830-1835, tu chirolu-a arhi-mandritlui Arsenie, cari eara dit hoara Galicinic. Freschili eara adrati di masturi di Corcea shi Elbasan.

Belgrad, Cirishar, 1995.

Mihaela Shutsu

PUIZII

DISPĂRTSĂRI

– “Mushata-a mea, ashcherea alargu va mi-aducã
Sh-ca vimtu-arã u, grea spidã, tu xeani va mi-arucã.
Nu-a s-tsã nã cã t laolu, va s-treacã diunã oarã
Sh-tu inimã va s-portu nã vreari tsi nu-a s-moarã.

Nu nj-am fricã di polim, tufechi i cã buri,
Ni cã va-nj easã n cali, pi ats di pirã, furlji.
Ma mi cutreambur daima anda mi miduescu
Cã oclj-a tã i di-amari nu-a s-pot sã -lj ma mutrescu.

S-mi cher tu a lor api, tu ahã ndamea-a lor
Shi s-beau dultsea lunjinã tsi-amintã -ahã ntu dor.
S-aveam atsea cuveti, s-aveam atseali mã yi
S-puteam ta s-ljau cu mini, tu-ashcheri, oclj-a tã i.

Alargu-aclo tut geanlu va s-doarmã tu pumoarã,
S-ti ved tu yis rigeae va s-fac oarã di oarã.
Ahã t ti pã lcã rrescu: anda va s-hiu tu xeani,
Un pilister pitreatsi cu vrearea pi-a lui peani!”

– “Va s-fudz mã ni tu-ashcheri, va s-fudz cu yisli-a meali,
Ma noaptea, fã rã tini, pi tser nu-a s-hibã steali,
Birbiljlu nu va s-cã ntã cã nu-avdi boatsea-aleaptã,
Tsi-adra munts s-vã iseascã: va s-tacã sh-va ti-ashteaptã!

Tut loclu va s-lã eascã, cã -a s-chargeã a tã u tor,
Pã durli va tsã greascã cu dultsi grailu-a lor
Shi apili di shopat nu-a s-vor s-ma curã n vali,
Cã nu-a li ma hã rreshtsã cu caldi mã njli-a tali.

Sh-tu isiha pã duri va s-shed cu dor tu gean,
Tut singurã cum sh-easti shainlu curbishan.
Va s-cã ntu-a tali cã ntits s-nj-agã lisescu dorlu
Sh-caimolu va-nj lu shtibã analtul tser sh-niorlu.

S-earam un anghil albu, dultseami-a s-aminam
Sh-atsea cali cu chetsrã arudã va ts-u-adram.
S-earam dultsi arhanghil, va dyivã seam tu steali
S-cunoscu a ta gramã tsi-u tsã n ascumtã eali.

Gilat s-mi-amintã vrearea, cu suflitlu di cã ni,
S-gilitipsesc chirolu tsi-a nã dispartã mã ni.
Vream s-hiu apunti-arcata anamisa di noi,
Ma-nj hiu inimã caldã sh-ahã ntu pot: s-ti voi!”

–“Mi-arup tora di hoarã sh-di tini, vrutã sinã.
Ma minduerli-a meali tut cã tã voi va s-yinã.
Nj-am cheptul cum i pomlu tsi-l talj-unã prioni,
Ma shopat i chirolu sh-va s-treacã pã n tu soni!”

NĂ CARTI TI TINI

Anyiliceshtsã tu-a meu suflit, cã nd caldã, cã nd aratsi steauã,
Voi s-azburã scu, boatsea s-cheari shi inima-nj si pari greauã.
Va si ngrã psescu unã carti, ashi va s-hibã nai ma ghini
Sh-anda s-citeshtsã -aesti zboarã, va s-vedz tsi multu tsã n la tini.

Caimolu tsi-nj lu am tu cheptu mash geanlu-a meu durut ã l shtii
Sh-mash Dumnidzã ã nj shtii vrearea, sh-tsi multu voi s-nã him uidii.
Cã t mi nyisedz cã -a s-him arada, cã -a s-him deadun ti bana tutã,
Cã tini va mi-aledz pi mini s-tsã hiu ti daima a ta vrutã.

Ma s-hibã s-aflitã featã, cu oclji di-ahã ndoasã -amari,
Tsã or s-ti va cum ti voi mini sh-a mi hã rsescu di-a ta vreari.
Ma s-hibã s-aflitã featã, cu perlu lai di sirmã moali,
Tsã or s-ai soari mult tu suflit anda nchiseshts pi-aestã cali.

S-dipisi cartea, vrearea-i mari, nu ncapi ea tu doauã zboarã
Nu ngrã psii multu, ma-nj plã ng ocljilj shi mã na ahurhi s-mi doarã.
Sh-cum cafioarã cartea ari un zbor mushat di dipiseari,
Tu loc di numã va s-armã nã : “nã featã tsi ti-ari tu vreari”.

CAMENA

Dupu pirde di ohturi, tu sirmji anviscuti,
Ca dit mushati cã ntits sh-pirmitili chiruti,
Va s-aflitã unã hoarã, di multu amintatã,
Cumata caldã, frã mtã dit Pind sh-aoa arcata.

Ma s-shedz pi pishtireaua tsi veaglji hoara tutã,
Va s-parã cã -i di-aradzã sh-di malã mã tsã sutã
Va s-vearsã nghios lunjina pi-apunti-albã di soari
Shi bairlu di casi va s-parã val di-amari.

Un cã ntic di-api s-avdi sh-fã r noimã -s a lui zboarã,
Ts-agã liseashti geanlu sh-ti-ascapã di pumoarã.
I-un shopat cu-apã dultsi sh-avroasã, la Frã nghie,
Ascumti nyilicioasi gigiuchi di yilie.

Adush di-avroslu izvur sh-di-a vimtului ad’ljari,
Pi hirlu di-apã, fituri dipun, dultsi bã shari,
Ca chicuti di soari, buei ahã t di yii,
Arupti dit lilici, arupti dit hã ryii.

Pi-alantu oht, sum chetri sh-flugar di earbã -arudã,
Tsi daima tahinã rli cu-aroauã va s-u udã,
I-apitrusit pirmitlu cu pã lj shi cu cã buri;
Di unã etã doarmi aclo Guva cu Furi.

Ma nclo, valea-al Mosh Shutu, cu bã rnu, veardi ncljisã,
Iu-i soari mash sh-lunjinã sh-nu-i canã oarã chisã,
Paradislu s-dishcljidi sh-pit suti di buei,
Ca njits nã vai di neauã s-agioacã alghilj njelj.

Astes mushatlu soari s-astindzi dupu dzeanã,
S-aprindi pi-alti tseruri, tu vã sã lie xeanã.
Tu hoarã va s-dipunã ca dultsi yis azaptea
Sh-ca shopat di-apã lae di-analtu curã noaptea.

Pi tser s-alinã luna, ca imir oclj’ di mae,
Flurie aminatã pi unã vlashcã lae.
Niorlji, di la steali, asimea tutã loarã
Shi nyilicioasã ploae va s-vearsã pisti hoarã.

Archiushiră di-analtu, dit tser, mushata lună
 Sh-lilicili di lipă lj-adară nă cã rună
 Njurizma dulsti-adutsi un somnu cald, lishor
 Shi anyisedz sum imir sh-avros ciuciurlu-a lor.

Ma ninti s-vedz pã durli, s-ti primni pi sucã chi,
 Va s-lj-aflı geanlu caldu, ascumtu tu lumã chi.
 Di Dumnidzã i-adratã; tut el ã lj deadi doarã
 Sh-ma s-caftsã deanvã rliga, nu-a s-aflı-ahtari hoarã.

VREARI AGĂRSHITĂ

Ahã t chiro di cã ndu, tu cheptu, a mea vreari,
 Tu chisã, fu lunjinã, zundani sh-iara soari,
 Cã rună ampilitã cu alghi trandafili sh-schinj,
 Umuli sh-arã deari cã -a s-pots vã roarã s-yinj.

Di-ahã ntã ashtiptari tut geanlu nj-aushashti,
 Ma inima nu-ascultã sh-pi numã tut tsã greashti.
 Cum surpã munts chirolu sh-limos angljiti-amarea
 Vã roarã va lj-aducã azaptea sh-agã rsharea.

Di vrearea-a mea ascumtã mash inima, ea shtii,
 Lj-adrã altar tu cheptu, lj-apreasi pirã yii.
 Chirolu-amintã steali sh-astindzi oclj' di stea
 Sh-a s-aflã -aestã pirã sh-va s-suflã el tu ea.

Tu ermul gean caimolu sh-durearea va s-adunã
 Sh-aclo, tu ahã ndami, suschirili-a s-asunã.
 Niori mã cã chirolu sh-adutsi tser fã r batã
 Sh-irnjjia va u-adarã vã loagã -anjurizmatã.

Durearea-a mea di azã nu-a sh-aflã noimã mã ni,
 Va s-chargeã shi caimolu tsi tora geanlu-l tsã ni
 Shi inima, sirinã, va s-shadã n ashtiptari
 Cã daima dupu ploae pi tser va s-easã soari.

AMARE, COHI AVROS DI TSER!

Un anghil prota steauã -aflã sh-lumbarda-a lui u-aprindi
 Sh-pi tser, cum easti sh-tu-alti seri, un imir oclj' s-dishcljidi.
 Mutreashti nghios pi albul loc, pi chimatli di-arinã,
 Pi-amarea tsi s-tradzi nã poi sh-pi mal iara s-alinã.

Cã dzutã canda dit pirit, nã featã i nã dzã nã,
 Cu mesea njicã ca un nel di pots s-u-acats tu mã nã,
 Tritsea ca isih torlu-a ljei, ma nu shtea a ljei cali
 Shi apa caldã ã lj hã rsea a ljei cicioari goali.

Pit oclj-a ljei tut verdzã sh-mã ri ca chicutli di-amari
 Viglja ahã t di greali sh-lã i aumbri di nvirnari
 Shi gura-a ljei, trandafilã, arã slu lu-agã rshashti
 Sh-dupu-un suschir s-dishcljidi ea sh-lishor, peanarga greashti:

– “Amare, cohi avros di tser, a mea durutã soatsã,
 Aspuni-nj, bunã, cum s-adar sã nj-aflu-a mea ghineatsã?
 Cã di-aushatic hitrã hii, di multu amintatã
 Sh-cu zborlu-a tã u va s-lunjinedz a mea minti di featã.

Io voi un gioni multu-avdzã t, analã i-a lui boi
 Sh-tu oclj-a mei pots s-vedz mash dor sh-cã t voi deadun s-him doilji
 Tsi-i njata? Soari di pi tser tsi-avinã lai niolru
 Shi-i hã idipsit loclu-atsel greu tsi-l calcã cu ciciorlu.

Pi dupu frã mtea di nã vai ã lj curã lã ili neali,
 Lji nyiliceashti-arudlu per cu nyiliciri di steali.
 Shi noaptea lae-anda-l videa murea di nchizmuseari
 Cã oclj-a lui ma lã i eara shi mplinj di dulsti vreari.

Ma nu shtiu gionli ma s-mi va, nu shtiu ts-lj-ascundi geanlu,
 Trec dzã li fã r ca io s-ul ved sh-va s-treacã iara anlu.
 Voi s-lu-agã rshescu, s-nu-l ma shtiu, s-lu-ascot didip dit minti
 Ma yislu daima-nj si turna shi-nj lu-adutsea aminti.

Ãnj hiu aoa s-mi nvets s-bã nedz tut singurã ca tini,
 Cã nu ma easti vreari, dor, ni yis, ni sots ti mini.
 Ca apa isihã voi s-hiu, sã -nj cher durearea shcretã,
 S-pot s-trec agonja pisti dor, ca tini pisti etã.”

Cum s-mută suflitul la tser dit trup tâ ljat di pală,
Dit ahâ ndami-ashi s-mută nă boatsi di cavală.
Nă boatsi-aratsi, cu nvirin, nă boatsi-avră hnă sită,
Ma dulsti cum nu ti-ashtiptai sh-ahâ ntu di pră psitâ.

– “Di-ahâ t chiro mi amintai, ma nu vidzui vâ roară
Un val tsi nu s-toarnă nă poi sh-nă vreari cari s-nu doară.
Că vrearea nu-i pi virise, s-tsă dai inima tută
Sh-nă poi s-lji caftsă tsi-lj dză sesh! Că poa’ s-ducă chirută.

Ma, ia, va s-vedz! Dupu niori va s-easă iara soari
Sh-nu easti ma ară u pilonj ca bana fără vreari!
Ănj dză ts că singură ă nj hiu, ca val tsi cură-agalea!
Mutrea-anvâ rliga shi va s-vedz că ts sots ă sh ari-amarea.

Vedz tahnă rli soarli-arosh bueaua cum sh-amină
Sh-dit apa-a mea ansari el cu steali di lunjină!
Vedz tserlu, puljlji, ponj avrosh, vedz noaptea mă yipsitâ
Ănj suntu sots sh-fără di elj nj-am bana că njisitâ.

Ma du-ti tora, feata-a mea, di caftă vrearea-ts mari
Va-nj dză că vimtul că u-aflash cu-a lui dulsti că ntari.”
Shi s-dusi feata. Dză li trec. Pă nă -anda-ausha-amari
Avdză un vimtu tsi că nta mushat pirit di vreari.

ANGHIL DI VREARI

Tsi boatsi di-analtu ă nj dză tsi s-ti voi?
Tsi zboară ngră pseashti tu steali ti noi?
Va s-va Dumnidză lu s-nji neljidă arana?
A mea gramă easti s-ti voi tută bana?

Blă stem easti vrearea tsi-u portu tu gean
I că ntic tsi lu-avdu mash io sh-altu can?
Nă spidă tsi-adutsi suschiri sh-plă ndzeari
I vimtu tsi bati avros pisti-amari?

Un anghil nj-arcă dulsti piră tu cheptu
Shi-nj deadi atumtsea sh-cuveti s-ashteptu.
S-ascumsi tu suflit sh-mi-adră s-ti-arisescu
Sh-tut el va mi nveatsă ta s-pot s-ti-agă rshescu!

NĂ PAREE DI OCLJI LĂI

Noaptea sh-vimtul sh-azbură ră yisili sâ-nj li-ară chească
Sh-cu un val amar di chisă inima s-nj-u anvă lească.
Tseara-arucă-aradză pali pi tifterea tsi-u-am dininti
Sh-iara va mi-aruc tu-amarea mplină di-adutseri aminti.

Aduteri aminti? Nu shtiu. Vahi că suntu zboară mă ri,
Ma ă nj caftă geanlu lă ndzit s-lu-ară d cu yitrii ahtă ri.
Ma s-disheljidz inima nuntru, pit suschiri greali va s-dai
Pisti-un tser iu nyiliceashti nă paree di-ocljii lai.

Mash ahâ t ma am tu suflit: ni hă rseari, ni lă ngoari,
Ni zundani-aratsi sh-greauă, ni lunjină di la soari.
Mash doi ocj’ tsi nu-au rihati, ahâ ndosh ca ună -amari
Sh-singuri elj ă nj da umuti,-nj da cuveti di-ashtiptari.

I-amă nat! Va s-moară luna sh-ocljilj nu pot s-lj-agă rshescu,
Ma hii multu-alargu sh-nu shtii. Io ti tsi s-ma angră psescu?
Un nior va s-tindă -analtu ca un alic pom, aleptu.
Anyie hă ryia iara! Spuni-nj, că t s-ti ma ashteptu?

ALTU SOARI...

Tu-aumbra-a anjlor tsi-au tricută, tu-arcoarea-a lor tsi s-agă rshi
S-asteasi mshat pirit di vreari tsi cană oară nu-ahurhi.
Nj-aveam tu gean pă duri veardi sh-ca spida pisti ea tricush
Sh-nj-armasi mash arină sh-chetsră; sh-ahâ ntu shtiu: că nu mi vrush!

Dză tseam, tu minti, cafioară, tu yisi mshati s-nu mi cher,
Ma vream, că inima nu-ascultă, mash ună steauă di pi tser.
Tricu chiro pisti dureari, ma tora anvitsai tsiva:
S-ascultu mintea, s-nu-avdu geanlu shi s-voi pi-atsel cari mi va!

Ca fuviroasă-amari-i vrearea, lishor ti tradzi cu-a ljei val
Sh-anda ducheshtsă că ti-ară di, hii multu-alargu di-albul mal.
Sh-a s-plă ndză multu tu-a ljei api, ma tserlu ari sh-altu soari!
Scă pată -a s-hii di-ună că ravi: di-atsel tsi ti-ari-ahâ t tu vreari!

ODISEEA-A ARMĂNJLOR

– “Cu tsi-astipsii pã n tora, voi s-aflu, voi s-duchescu
Mãrtia tsi mi calcã sh-a mea greauã cã bati.
Ma nu va s-pot ta s-aflu, cum nu pot s-dã nã sescu
Chirolu cari treatsi sh-sihatea cari bati.

Fãrmac ã nj easti bana, pilonj i tihea-a meuã
Sh-dushmanlj-a mei vor s-veadã tu lã schi cum nj-armã n.
Ma shtiu c-analtu daima va s-ardã unã steauã,
Nã steauã nyilicioasã, tsi-i steaua di armã n.”

Avurã -armã njlji bana un bair di-ohturi greali,
Dipusirã ,-alinarã sh-nu deadirã nã poi.
Sum taxiratea-asteasã cã dzurã multsã n cali
Ma-aumbra-a lor fu daima aoa, deadun cu noi.

Dipusirã armã njlji tu vã ljurli di banã
Sh-aclo-alã sarã sã ndzã sh-murmintsã sh-lã crã nj njilj.
Ma iara s-alinarã sh-agiumsirã pi dzeanã
Sh-al Dumnidzã -lj fu njilã sh-lã deadi sh-iftihii.

Shi doauã geanuri nuntru, tu cheptu s-amintarã :
Un gean ca di zãrcadi, ahã t di imir sh-bun,
Un gean sirinu-sh-caldu tsi-aushlji lu-alã sarã,
Tsi cãntã sh-tsi nã tsã ni ca fratslji, tuts deadun.

Ma-alantu gean lu-amintã caimolu lai sh-durearea
Shi-i ermu cumu-i loclu cu chetsrã sh-cu arinã
Ahã t lã it lu-adrarã gaileadzlj grei sh-plã ndzearea
Di canda canã oarã el nu vidzu lunjinã .

Tsi multu s-alumtarã ta s-tsã nã zborlu sh-numa!
La numtsã nu s-ma cãntã shi tiniri cã sã vyeari
Tsã n mã na pi cã buri sh-alasã mpadi suma,
Cã polimlu i-aproapea sh-atselj ehtsrã barbari!

Pit chimatli di banã, tu-amarea di plã ndzeari
Armã nlu fu cã ravea arcatã cãtã maluri.
Aptrusit di vimturi sh-niori di niagiundzeari
Avu atsea cuveti ta s-frã ngã -ahã nti valuri!

CÃNJINA DIT GEAN

Cu mã na-avin di pi-a mea frãmti a minduerlor greu nior,
Ma tut aumbri cãnjisiti nj-adutsi pondul sh-vecljul dor.
Apã nghiusit tu ahã ndami, sh-ar'tsimea sh-pira lj-u duchesc,
Sã -nj tsã nã mintea tu azapti eu daima pi-anghilj pãlcã rsec.

Ashteptu dorlu ta s-tuceascã tu-a anjlor lae cãtã hnie
Sh-a s-hibã iara tu-a meu cheptu lunjina dultsi dit hãryie.
Ligatã di-adutseri aminti, va s-pot s-ascap di-a tali mãyi,
S-ascap di vrearea nfãrmã catã shi s-agã rshescu oclj-a tã i.

Mi-arã d cu yisi tsi nu-au s-facã, mi-arã d cu zboarã sh-adã stãri
Ma shtiu cã nu-a s-pot canã oarã ta s-agã rshescu-a tali hãri.
Ascumtã daima tu-a meu suflit va s-treamburã icoana-a ta
Sh-pi iutsido io va s-agiungu, nu-a s-pot s-ascap vãroar' di ea.

Anastasia Mushi-Ciolacu

TSI LĂEATSĂ, TSI URYIE

Notă di la editor: To 22-li di Martsu, 1997, la adunarea-a sutsatiljei “Fratslji Manachia” di Bituli s-featsi promotia-a dictionarului machidunescu-armănescu al N. Popnicola. La aestă adunari lo parti, ca oas-pită, shi nijupuleana Anastasia Mushi-Ciolacu dit Australie. Aclo, tră prota oară, Anastasia dyivăsi ună puizii, gen popular, tsi u-avea ea scriată tu Australie. Puizia u lom la rivistă di la N. Popnicola.

Voi s-vă dză c tsi vidzui
Pit Balcanj că nd tricui.
Voi s-vă dză c tsi avdză i
Tu Balcanj că nd mi-aflai.

Nji nchisii dit Rumă nie
Aclo easti ti ciudie,
C-aclo-armă nlu s-tinjiseashti,
Sh-mults zbură sc pi armă neashti.
Ma sh-aclo aflai nă spă nă,
Tsi nu vrea s-dză că -i armă nă.

– Na, la-armă nă mini-lj grii,
Na la sor, fã -ti ncoa,
Nu bă neadză -armă nj aoa?

Cu inati mi mutri,
Sh-avdză ts tsi nj-apă ndisi:

– Ară mă nj? Cai suntu-atselj?
Nă sh nu sunt oaminjlj-a mei.
Atsea fară -u-am agă rshată,
Di mult chiro u-am ală sată,
Mini vream s-mi-adar rumă nă
Că-nj pă rea c-a s-esc ma bună!

Tsi lă eatsă, tsi uryii,
S-ts-alash fara sh-atsea tsi hii.

Dză lili di Stă mă rie
Mi-arucai tu Vurgă rie,
Să -nj ved soea di pă pă nj,
Cusurinj, teti sh-lă lă nj.

Tu hoara-a lor că nd mi-aprucheai
Di nă doamnă mi nchidicai.

– Na la-armă nă, mini-lj grii,
Na la sor fã -ti ncoa,
Nu bă neadză -armă nj aoa?

Ma ea cu-ară u mi mutri,
Sh-avdză ts tsi nj-apă ndisi:

– Pi-atsea limbă nu va-nj gresht,
U-agă rshai, nu pistuseshts!
Fă -ti nclo, ti pă rcă sesc,
Că nu hiu atsea tsi mindueshts.

– Iii... mini ti-am vidzută,
Nji pari că ti-am shi soe
Nu hii hilja ali Zoe?
Mini Zoea nj-u-am ca sor
Yin s-vă ved că v-am tu dor
Nu pistusesc s-nă agă rshash
Pi vurgar că ti mă rtash!

– Ni va-agă rshai, ma sh-nică voi
Cră shtină, ta s-esc ca voi!
Mini nji escu vurgară
Sh-nu va-nj gresht armă nă-altoară,
Mini nji escu vurgară,
Sh-nu-am tsiva cu-a voastră fară.

Tsi lă eatsă, tsi uryii
S-ts-alash limba sh-atsea tsi hii,
Tsi lă eatsă, tsi uryii
S-ts-alash fara sh-atsea tsi hii.

Cã nd agiumshu tu Gã rtsie
 Sora-a mea, nj-cã dzu milie.
 Tu multi hori armã neshts
 Sã zburã mash angã rtseshts.
 Sh-mults armã nj ditu Gã rtsii
 Dit pulitii shi dit hori,
 Nj-sã fã tsea grets di dau-ori,
 Sh-nã armã nã gricumã
 Tut mutrea s-n-aflã vã r manã .

– Na, la-armã nã mini-lj grii,
 Na, la sor, fã -ti ncoa,
 Nu bã neadzã -armã nj aoa?

Dado-a mea, cum mi mutri
 Sh-avdzã ts tsi nj-apã ndisi:

– Armã nj earam, armã nj nu him,
 Aoa tuts nã him elinj,
 N-avem “silogho ton vlahon”
 Ma noi him grets, nu him ca voi!

– Ma-avdu cã vã dzã c palju-vlahi
 Atsea nu lu-avets loatã ti mahi?

– Palju-vlahi nã sh nã dzã c,
 Ma noi him grets nu-avdz tsi tsã dzã c?
 Mini nj-escu elenidã
 Elenidã cu sfranyidã,
 Sh-nji zburã sc mono ngrã tseashti
 Nu mata shtiu armã neashti.

Fã -ti defí, fã -ti cumã ts
 Sh-cã tsã zburã i la vã r s-nu dzã ts!
 Fã -ti defí, fã -ti cumã ts,
 Cã sotslji pi-aoa ma s-treacã,
 Cum s-lã dzã ts cã nu hiu greacã ?

Tsi lã eatsã, tsi uryii
 S-ts-ash limba sh-atsea tsi hii.
 Tsi lã eatsã, tsi uryii
 S-ti-ascundz tu lumi di-atsea tsi hii.

Tsi lã eatsã, tsi uryii
 S-ts-ash fara sh-atsea tsi hii.

Cã nd agiumsh tu Albanie
 Mi-aduchii altã turlie,
 C-aclo-armã njlji bã rn pri bã rn
 Tuts dzã tsea cã sunt armã nj.
 Ma sh-atsea s-nu vã hã rseascã
 Cã nu shtim cã t va s-dã nã seascã,
 Vã r ã nj dzã si, luturyia,
 Taha va s-hibã ngã rtseascã .
 Aest la vã r s-nu u spunets
 Cã nã sh u-ar ti mistico,
 Ma mini-avdzã i di-aoa, di-aclo.
 Dit Gã rtsii prefts va s-yinã
 Prefts tsi s-ved ca Dummidzã
 Nã crishtinã -ashitsi-avdzã ,
 Prefts cu barba pã n di padi
 Di-atselj, tsi-arucã fara mpadi.
 Unã altã, avdzam dzã tsea,
 Cã nã sh ciudii di prefts eara,
 Cã taha zburã sc cu Dummidzã lu
 Sh-ar soe Papa Cuzmã lu.
 Mults, dzã si, mults va s-yinea,
 Psalts, dispots, prefts ã ngã rtseshts
 Cã nd s-lji vedz s-ti ciuduseshts
 Kirie-eleison unoarã s-greascã
 S-dusi fara armã neascã .

Tsi lã eatsã, tsi uryii,
 S-tsã cheri fara sh-atsea tsi hii.

Cã nd agiumsh tu Machidunii,
 Tut avdzam sculii, sculie,
 Radion, televizie.
 Frate, zori s-pistuseshts,
 Ma taha li-ar sh-pi-armã neshts.
 Litselu veclj' lu-adrarã nou,
 Sh-lu disfeatsirã diznou.
 Na sh-nã featã pi-agunjie
 Sh-avea nchisitã ti la sculie.

– Na, la hilje, mini-lj grii
Na la hilje, fã -ti ncoa
Tsi s-fatsi cu-armã njlj-aoa?

– Multi, doamnã , tsi s-dzã tsem,
Tuts la sculii nã nidzem,
Limba-a noastrã s-nã nvitsã m,
Limba-a noastrã pâ rinteascã
Limba-a noastrã armã neascã .

– Iii... pâ n tora tsi-ashtiptat
Limba tsi nu v-u nvitsat?

– Cai doamnã , cai s-nã nvitsa,
Mama sh-tati s-arushna
Pi-armã neashti sã zburã,
Sh-maea sh-paplu multi ori
Nu zburã pi limba-a lor.
Oaspits cã nd va s-nã yinea
Maea sh-paplu tut tã tsea,
Cã nã sh corghilj fã r ta s-vrea
Cã ti vã r zbor armã nesc va s-mintea.

– Ma cum di tora, di njits, di mã ri,
Tuts dzã tsets cã hits armã nj?

– Avdzã , doamnã , tsi va-ts dzã c
Tutã nchisi di la nvitsats,
Dascalj, yeatsrã , sh-advucats.
Di mult chiro nã sh aduchea
Cã fara-a noastrã va s-tuchea,
Sh-pi armã njlji adunarã
Un zbor mari lã zburarã .

Ti fara-a noastrã , pâ rinteascã ,
Fara-a noastrã -arã mã neascã
Fara-a noastrã -arã spã nditã ,
Di mults pimtã sh-agunitã .
Un zbor mari lã zburã rã
Sh-pi armã njlji cã ndã sea,
Cã di-aoa sh-ninti sh-tsi s-eara
Fara-a lor va s-dã nã sea.

Dumnidzale, tsi s-fã tsea,
Cã lumea nu pistusea,
Cã taha idyilj nã sh eara
Di armã nami tsi fudzea
Sh-ti-arã mã nj nu s-aspunea.

Ma dip nã sh corghilj nu stipsea,
Cã eta lae-avea-apucatã ,
Vrei di vreari i di nivreari
Lipsea s-tsã nea gura ligatã .

Ma dip nã sh corghilj nu stipsea,
Cã ndezmã greauã -avea ndisitã ,
Un zbor ti armã njlji s-grea,
Avea bana bitisitã .

Ma nã sh dip corghilj nu stipsea,
Ti-atsej tsi lj-achicã sea
Cã mash un yis tu banã -avea
Armã namea s-u-ascã pa.

Ma nã poi furã ljirtats,
Sh-tuts ljirtari lã cã fta
Cã cã tã zori elj avea
Pi fatsa-a lor pâ strit s-videa.

Dicara s-achicã sirã
Pi armã njlji pâ rcã sirã :

– Dã ruti surã ri sh-dã ruts frats,
Multi ntribã ri nu ntribats
Tuts pi-acasã s-vã nidzets,
Paturli s-li-arã sturnats,
Vã r semn di-armã nj naca-aflats!
Vã r hã rar, vã rã tisagã ,
I chilimi i flucatã ,
Videts iu li-avets bã gatã ?!

Na un corbu gri di-agnanghea:

– Vahi va s-aflã m sh-vã r cã rlig,
 I tã lã gan i tã mbari,
 Fustanela-al pap sh-al tati,
 Portu-ali mumi sh-ali dadi
 Tuti s-li scutem tu padi?!

– Tuti, tuti tsi s-avets
 Sh-cama-agonja cã t s-putets,
 Tu dunjauã s-li scutem,
 Ali lumi s-li spunem
 Cã di njilj di anj li-avem
 Sh-la vã r nu va li dã dem!
 Sh-atselj tsi nã li-ar furatã
 S-nã li toarnã fã r di altã!

Cã cu-atseali seamni vrem,
 Fara-a noastrã s-nã tsã nem,
 Cã cu-atseali seamni vrem
 Fara-a noastrã s-n-alidzem!
 Fara-a noastrã -atsea ma veaclja,
 Fara-a noastrã -atsea ma scumpa
 Fara-a noastrã -atsea hã rzita
 Sh-tu dunjae zã lipsita.

Duri hilje-agiung aesti,
 Neg s-lji dzã c ali vurgari,
 Sh-a atsiljei gricumani,
 Sh-atsea tsi-nj sã ftsea rumã nã :
 Cã nu-avea, nu-ari sh-nu va s-aibã
 Di fara-a noastrã cama bunã .
 Sh-cu boatsi-analtã voi ta s-gresc,
 Tutã lumea ta sã shtibã
 Cã fara-a noastrã armã neascã
 Pã nã tu soni-aoa va s-hibã .

Tsi harauã, tsi ciudii,
 S-tsã tsã nj fara sh-atsea tsi hii.

Tiberius Cunia

**Pripuniri trã un: ÂNDRIPTAR ORTOGRAFIC,
 ORTOEPIC SHI DI PUNCTUATSIE A
 SCRIRILJEI ARMÃNEASCÃ.
 Partea I: Vocalili shi Semivocalili**

PRIFATSÃ

La Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armã neascã tsi s-tsã nu Bituli, tu Machidunie, dit 24-li tu 31-lu di Avgustu 1997, s-lo apofasea ca si sã ndreagã, la Editura Cartea Aromã nã, un Ândriptar Ortografic, Ortoepic shi di Punctuatsie a Scriariljei Armã neascã. *Ortografia* easti definitã ca ansamblul di reguli tsi-aspun scrierea corectã a unei limbã; *ortoepia*, ca ansamblul di reguli tsi-aspun pronuntsarea corectã a zboarã lor; iarã *punctuatsia*, ca ansamblul di seamni (punctu, virgulã, seamni di ntribari icã njirari, etc.) cari aspun cum lipsescu pronuntsari shi intonari zboarã li, **cãndu s-avdu deadun** tu unã frazã icã unã propozitsie.

Eara zborlu ca tu-aestu ndriptar si s-aspunã normili di scriari ashi cum furã ndreapti la simpozion. Tu Tomlu VIII a Rivistã ljei di Litiraturã shi Studii Armãni, Anlu 4, Numirlu 2, Partea I (Sumedru 1997), featsim unã prishcurtari a discutiilor avuti shi a normilor di scriari astã siti. Meshlji tsi tricurã tora tu soni, lucrã m la aestu ndriptar shi ma nghios dãm unã pripuniri trã Partea I a ndriptarlui tu cari discutãm regulili di scriari shi pronuntsari a *vocalilor* shi a *semivocalilor*. Unã pripuniri trã Partea II a ndriptarlui, cari s-aspunã regulili di scriari shi pronuntsari a *consoanilor*, va s-hibã datã tu numãrlu di primuvearã 1999. Ma nelo, va s-fãtsem shi alti pripuniri, trã alti pãrtsã a ndriptarlui, cu regulili di *punctuatsie*, regulili di *gramaticã* (ashi cum lipsescu ndridzeari dupã normili dit protili dauã pãrtsã), di *standardizari a formãljei* a zboarã lor, tsi s-aflã zburãti ma multi soi, dit unã parti tu-alantã a Machiduniiljei, di *formari a neologhismilor*, etc.

Va s-ashtiptãm ca armã njlji tsi vor s-veadã unã standardizari a scriariljei armã neascã tra s-nã pitreacã la ridactsie, pãrerli-a lor, ashi cum li minduescu elj. Un comitet di la ridactsie va li discutã aesti pãreri shi, ma s-n-agiutã Dumnidzã, va s-fãtsem ma nelo un altu simpozion, tu

cari s-finalizã m normili di scriari trã unã formã finalã a ndriptarlui.
Sh-

unã oarã standardizat, va putem s-finalizã m shi forma cu cari lipseashti scriari cati zbor armãnescu, cu derivatili a lui, ashì ca s-putem s-fã tsem shi un dictsiunar standardu a limbãljei armãneascã, pi cari s-lu-adã vgã m tu bitisita-a ndriptarului.

Dupã cum va s-veadã dit Partea I di ma nghios, va s-ufilisim **definitii** boti dit "Dictionarul Explicativ a Limbii Romãne" publicat tu 1975 di un comitet di vãrã 15 filoloyi bãgat di "Academia Romãnã" di București shi di zboarã, tsi li scoasim noi, poati, tra s-putem s-n-aduchim. Tu-aestu dictsiunar aflã m definitiili di ma nghios:

(1) **Vocalã**: (i) son dit zburãrea-a omlui, faptu cu tritsearea sonorã, liberã sh-fãrã cheadicã, a vimtului prit canalu sonor (adrat di coardili vocali shi ntreaga gurã) shi (ii) semnu grafic cari aspuni un ahtari son. Ashi bunã oarã, avem shasili vocali: *a, ã, e, i, o, u* tsi s-fac cu vimtul tsi treatsi prit gurã, iu limba poati si s-aflã tu un loc icã altu shi budzã li pot si sta disheljsi unã soe icã altã. Vocalili pot s-hibã pronuntsati singuri icã deadun cu semivocali i consoani.

(2) **Consoanã**: (i) son dit zburãrea-a omlui, format di vronduri adratì pri-aoa sh-pri-aclo dealungului di canalu sonor (adrat di coardili vocali shi ntreaga gurã) cu strimtarea shi ncljidearea-disheljdearea-a canalui shi (ii) semnu grafic cari aspuni un ahtari son. Bunã oarã: *b, c, d*, etc. suntu consoani tsi nu pot si s-pronuntsã singuri, shi s-pronuntsã mash cã ndu suntu deadun cu unã vocalã.

(3) **Semivocalã/semiconsoanã**: son tsi s-aflã nolgica di vocalã shi consoanã, cu hãri tsi suntu trapti sh-di la unã sh-di la-alantã. Bunã oarã, tu sonlu *oa* dit zborlu *moarã*, *a* easti unã vocalã shi *o* unã semivocalã.

(4) **Diftongu**: (i) pronuntsarea tu idyea silabã a unei vocalã cu unã semivocalã shi (ii) grup di dauã sonuri facti dit unã vocalã sh-unã semivocalã tsi s-pronuntsã cu unã singurã disheljdeari di gurã (tu idyea silabã). Bunã oarã, ashì avem *oa*, tu zborlu *moarã*, icã *ai*, tu zborlu *plai*, etc. **Nu shùm cari easti aduchirea-a filoloyilor**, ma noi nu va dzã tsem cã unã semivocalã dispãrtsãtã (cu unã consoanã), di vocalã fatsi un diftongu. Bunã oarã tu silaba *vreri*, nu-avem un diftongu, cã semivocala *i* ari consoana *r* anamisa di ea sh-di vovala *e*. Ma silaba *vrei* ari diftongul *ei* cã vocala *e* shi semivocala *i* suntu ligati deadun, fãrã nitsiunã consoanã anamisa di eali.

(5) **Triftongu**: son adrat di unã vocalã shi dauã semivocali tsi s-avdu deadun tu idyea silabã, ca bunã oarã, zborlu *ceai*, iu *a* easti vocalã, iarã *e* shi *i* suntu semivocali.

(6) **Silabã**: Cumatã foneticã cari s-pronuntsã cu unã singurã disheljdeari di gurã, sh-cari ari tu ea un singur i ma multi "fonemi" (atseali ma njitsli unitãts sonori dit unã limbã); **silaba ãncljisa**

bitiseashti cu unã consoanã, iarã **silaba disheljsisã** bitiseashti cu unã vocalã.

Cã tivãrã oarã, tu locuri-locuri, aesti definitiili va s-hibã niheamã alãxiti cã va s-adã vgã m shi ndauã **definitii di-a noastri**, aclo iu va s-avem ananghi:

(1) Va dzã tsem **vocalã**, sh-trã vocalã sh-trã semivocalã, **vocalã lungã**, tu loc di vocalã, shi **vocalã shcurtã**, tu loc di semivocalã. Bunã oarã, a sonlui *i* (shcurtu, tsi va-l scriem cã tivãrã oarã shi *ı*) dit zboarã li *arachilor*, *mãri* shi *mãi*, icã a sonlui *u* (shcurtu, tsi va-l scriem cã tivãrã oarã *ı*) dit zboarã li *arãu* shi *ditı*, noi va-lj dzã tsem shi **semivocalã** shi **vocalã shcurtã**, dupã cum va nã si ndreagã lucrulu.

(2) Va dzã tsem **consoanã simplã**, cãndu easti scriatã cu unã singurã litirã, **consoanã compusã**, ma s-hibã scriatã cu dauã litiri shi **consoanã complexã** ma s-hibã scriatã ca unã litirã ma s-avdi ca dauã consoani. Bunã oarã, *c, g, l, n, d*, etc. suntu consoani simpli; *ch, dz, dh, gh, lj, nj, sh, ts* shi *th* suntu consoani compusi; shi litira *x* tsi s-pronuntsã, cãndu *cs* shi cãndu *gz*, easti unã consoanã complexã.

(3) Va dzã tsem **semisilabã**, trã unã parti (nu giunitati) di silabã tsi nu poati s-hibã pronuntsatã singurã, ca unã silabã sh-tr-atsea easti ligatã cu unã cratimã di altã silabã di dinãinti i di dinãpoi. Bunã oarã, particulili *nj* (parti dit silaba *nji/ãnj*) shi *lj* (dit silaba *lji/ãlj*), etc. dit expresiili: *nj-mi dush*, *dzã-nj*, *dzã-lj*, *lj-eara*, etc. va s-hibã cunuscute aoa ca semisilabi.

(4) Va dzã tsem **diftongu** icã **triftongu simplu**, cãndu s-aflã ntreg tu idyiul zbor shi **diftongu** icã **triftongu compus**, cãndu s-aflã mpãrtsãt du dauã i ma multi zboarã. Bunã oarã, tu expresiili: (a-li-)dzeai, *beau*, *iar(-nã)*, *ljau*, *oa(-minj)*, etc. avem diftondzã icã triftondzã simpli, iarã tu expresiili: *mi-a(-da-rã)*, *tsi-ai* (di ti duts), *ti-au* (pãtidzatã), etc. avem diftondzã icã triftondzã compush.

Nu shtiu cum u au filoloyilji, ma cãndu noi va sã zburã m di **diftongu** shi **triftongu**, lipseashti si s-aducheascã cã zburã m di cum suntu elj **scriats, nu pronuntsats**. Ma, cã tivãrã oarã, va si zburã m sh-di **diftondzã shi triftondzã ashì cum suntu pronuntsats**, ca s-lj-alidzem di atselj scriats. Bunã oarã, diftongul *au* (a vocalã, *u* semivocalã) poati s-yinã dupã consoana compusã *lj*, ca tu zborlu *ljau*, bunã oarã. Cum consoana *lj* s-avdi cu un *i*-shcurtu la coadã tsi nu si scrii, idyiul diftongu *au*, s-avdi ca triftongul *eau/iau*. Tr-atsea, cã tivãrã oarã, va dzã tsem cã diftongul *au*, s-avdi ca triftongul *eau/iau* cãndu yini dupã consoana *lj*. Bãgats oarã cã, la ndoi scriitori, zborlu *ljau* (tsi ari diftongul *au*), easti scriat *ljiau/ljeau*, va dzã cã, zborlu easti scriat cu triftongul *iau/eau*.

Multi zboarã tsi va li dãm ca exempli, va hibã dispãrtsãti tu silabi sh-cãtivãrãoarã va s-aspunem vocalili shcurti shi actsentul, tra si si shtibã cum s-pronuntsã. Cititorlu lipseashti s-aducheascã cãtse bãgãm cratima tu-aesti zboarã shi s-nu li minteascã cu zboarãli iu cratima fatsi parti di scrierea di-aradã a zborlui ca, bunãoarã, ashic cum s-fatsi cu zborlu xana-zburãscu.

Āndriptarlu aestu easti mult ma mari dicãt lipsea s-hibã, cã avem datã multi ditalii, multi exempli, shi avem aspusã lucrutsi nu sh-au loclu tu un āndriptar ma tu alti cãrtsã ca, bunãoarã, unã gramaticã i carti di aleadziri. Ma noi u featsim maxus; cã ndriptarlu nu easti faptu ahãntu trã filoloyi, cãt easti faptu trã oaminjlji di-aradã tsi vor sã nveatsã scrierea corectã a limbãljei armãneascã. Armãnjli nu au sculiili a lor iu s-poaã s-lji nveatsã njitslji si scrii shi sã dyivãseascã armãneashti, tsintsi dzãli pi stãmãnã, 5-6 oari di chiro tu dzuã, sh-anj cu-arada. Multu-multu, ficiorlji armãnj, cari nveatsã adzã carti tu sculii xeani, va s-aibã dauã-trei sãhãts pri siptãmãnã. Aclo va lã s-aspunã, priningã alti lucrutsi, shi sistemlu di scriari a limbãljei armãnã. Sh-multu chiro nu va poaã s-aibã dascalu tra s-lji nveatsã njitslji tuti regulili di scriari.

Tr-atsea, un ficior cari ari mirachea sã nveatsã ghini sã scrii armãneashti, lipseashti, ma s-nu-aibã un āndriptar, s-lucreadzã singur, s-citeascã singur cãrtsã scrisi cu soi-soi di reguli shi, dit citirea-a lor, s-aflã el singur regulili atseali buni tsi dascalu di la shcoalã nu-ari chiro s-lji li-aspunã. Tr-aestu ficior, avearea aproapea di mãnã a unei carti iu s-hibã aspusi normili di scriari, **cu multĩ ditalii shi exempli**, va-lj hibã di mari agiutor.

Tra si scriem sonurli icã zboarãli, nu-ari *alfabet āndreptu* sh-*alfabet strãmbu*, nu-ari unã turlie ndreaptã icã unã turlii strãmbã. Tsi easti āndreptu shi tsi easti strãmbu tsãni di regulili facti shi, aesti reguli hiindalui arbitrari, *scrierea dupã aesti reguli easti sh-ea arbitrarã*. Putem si zburãm di un alfabet bun icã di un alfabet slab, di unã regulã bunã i di unã regulã slabã, di unã scriari bunã i di unã scriari tsi nu easti sh-ahãntu bunã, mash dupã tsi mutrim la hãrli shi la cusurli ligati di alfabet, regulã, icã scriari, shi *caractirizarea di bun i slab easti unã caractirizari subiectivã*.

PARTEA I

VOCALILI shi SEMIVOCALILI

(1.1) LITIRA A

Litira *a* poati s-aibã, cãndu easti scriatã, ma multi sonuri:

- (i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, di vocalã *a*;
- (ii) poati si s-avdã muljat, ca vocalã, deadun cu unã semivocalã *e/i* ãn fatsã, va dzãcã, son tsi si scrii *a* ma cari s-avdi ca diftongul *ea/ia*;
- (iii) poati si s-avdã, ca vocalã, deadun cu unã semivocalã *o/u* ãn fatsã, va dzãcã, son tsi si scrii *a* ma s-avdi ca diftongul *oa/ua*; shi
- (iv) poati s-aibã niscãntiori sh-un son mut, va dzãcã, s-nu s-avdã dip.

SONLU 1 DI BAZÃ: VOCALA *a* (CÃNDU S-AVDI *a*, NU *ia*)

Vocala *a*, cãndu ari sonlu a ljei di bazã, poati si s-avdã:

- (i) singurã (shi, tu idyea silabã, s-nu-aibã ningã ea unã semivocalã) ca, bunãoarã, tu zboarãli: *a-bur, a-cats, ba-na, cal, sa-ri*, etc. icã
- (ii) deadun cu alti semivocali, tu idyea silabã, sh-ligatã di eali tu un diftongu icã triftongu, ca bunãoarã, tu zboarãli: *iar-nã, tsea-rã, oarã, moa-ri, ha-ra-ua, mu-reai*, etc.

Nu-avem probleme, tu scriari, cu zboarãli iu vocala *a* s-avdi singurã. Ma putem s-avem probleme cu scrierea, cãndu *a* easti unã vocalã tsi fatsi parti dit un diftongu icã triftongu *ea/ia, oa/ua, ai, au, eai/iai, eau/iau, oai/uai, eoa/ioa/iua* shi *oau/uau* (vocalã *a*, semivocali *e/i/o/u*).

Regulã – (1) Diftongul shi triftondzãlj (i) *ea/ia, eai/iai* shi *eau/iau* (vocalã *a*, semivocali *e/i/u*) **lipsescu scriari**, ãn general, cu *e* tu nchisitã, nu cu *i*; (ii) *oa/ua, oai/uai* shi *oau/uau* (vocalã *a*, semivocali *i/o/u*) **lipsescu scriari**, ãn general, cu *o* tu nchisitã, nu cu *u*; shi (iii) *eo/ia/ia* (vocalã *a*, semivocali *e/i/o/u*) **lipseshĩ scriari**, ãn general cu *oa* nu cu *ua*. **Exceptiili** pot s-u facã mash (i) ndauã zboarã tsi traditsiunar si scriu cu *ia, ua* shi *iua*, nu cu *ea, oa* shi *ioa*, shi eali suntu aspusi tu dictsiunar, (ii) formili articulati a zboarãlor fiminini cari bitisescu, la singular, cu diftongul *uã* shi (iii) diftondzãlj shi triftondzãlj compush di ma multi zboarã.

(2) Imperfectul a verbilor, persoana a treia plural, **lipseshĩ scriari**

shì pronuntsari cu diftongul *ea/a nu* cu trifongul *eau/au*.

(1) Ån general, cãndu au diftongul *ea/ia* icã trifondzãlj *eai/iai* shì *eau/iau* (vocalã *a*, semivocali *e/i/u*) zboarã li **lipsescu scriari** cu *ea*, nu cu *ia*, ca tu zboarã li: *a-li-dzeai*, *a-ma-rea*, *a-meas-tic*, *a-veai*, (elj) *bea*, (mini) *beau* (shì *a-pu-beau*, *pa-ra-beau*), *ceai* (la neutru, tsi s-avdi cu un *u*-shcurtu la coadã, cã la fiminin easti *cea-i/cea-e*), *cheai-me-ti*, *du-tseai/du-tseam*, *ea-ra* (*ea-rã*, verbul), *ea-si*, *eas-ti*, *hir-beai*, *ma-ea*, *ma-ea-uã*, *mea-sã*, *meash-ti*, *sea-tea*, *trã-dzeal/trã-dzeai*, *vrea-ri/vreai*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu vãrãoarã scriari** ca: *a-li-dziai*, *a-ma-ria*, *a-mias-tic*, *a-viai*, (elj) *bia*, (mini) *biau* (shì *a-pu-biau*, *pa-ra-biau*), *ciai* (neutru), *chiai-me-ti*, *du-tsiail/du-tsiam*, *ia-ra* (*ea-rã*, verbul, nu si scrii ca *iã-ra*, adverbul), *ia-si*, *ias-ti*, *hir-biai*, *ma-ia*, *ma-ia-uã*, *mia-sã*, *miash-ti*, *sia-tia*, *trã-dzial/trã-dziai*, *vria-ri/vriai*, etc.

(2) Ån general, zboarã li tsi au diftongul *oa/ua* shì trifondzãlj *ioa/iua*, *oai/uai* shì *oau/uau* (vocalã *a*, semivocali *i/o/u*) **lipsescu scriari cu oa**, nu cu *ua*, ca zboarã li: *a-oa/a-oa-tsi*, *a-oal-tadz/a-oal-tari/a-oar-tari*, *az-boai-rã*, *ca-fi-gioa-nji*, *ci-cioa-ri*, *cioa-li*, *cioa-min*, *cioa-rã*, *cioa-ric*, *coa-sã*, *gioa-cã*, *gioa-nã*, *loai*, *loa-rã*, *lu-crã-toa-ri*, *moa-rã*, *moar-ti*, *mus-tã-cioa-rã*, *ni-goai-dã*, *oa-rã*, *pa-ra-loai*, *pli-cioa-sã*, *plu-ioa-sã*, *poa-rtã*, *sã-nã-toa-sã*, *shi-cã-gioa-nji*, etc. zboarã tsi **nu lipsescu vãrãoarã scriari cu ua**: *a-ua/a-ua-tsi*, *a-ual-tadz/a-ual-tari/a-uar-tari*, *az-buai-rã*, *ca-fi-giua-nji*, *ci-ciua-ri*, *ciua-li*, *ciua-min*, *ciua-rã*, *ciua-ric*, *cua-sã*, *giua-cã*, *giua-nã*, *luai*, *lua-rã*, *lu-crã-tua-ri*, *mua-rã*, *muar-ti*, *mus-tã-ciua-rã*, *ni-guai-dã*, *ua-rã*, *pa-ra-luai*, *pli-ciua-sã*, *plu-iua-sã*, *pua-rtã*, *sã-nã-tua-sã*, *shi-cã-giua-nji*, etc.

(3) Vocala *a*, poati si s-aflã shì tu diftondzãlj *ai* shì *au* (vocalã *a*, semivocali *i/u*). Ashi avem zboarã li: *a-flai*, *ai-bã*, *ai-di*, *a-lã-sai*, *as-cã-pai*, *au*, *dai*, *dau*, *hai-man-li-i*, *grai-lu*, *lai-lji*, *mai-mun*, *pai-to-ni*, *stai*, *stau*, *tai-fã*, *zai-re*, etc.

(4) Zboarã li, di la imperfectul a verbilor, persoana a treia plural, **lipsescu scriari shì pronuntsari** ca: (elj/eali) *a-li-dzea*, *a-vea*, *du-tsea*, *hir-bea*, *trã-dzea*, *vrea*, etc. **nu lipsescu scriari shì pronuntsari** ca: (elj/eali) *a-li-dzeau*, *a-veau*, *du-tseau*, *hir-beau*, *trã-dzeau*, *vreau*, etc.

Pi di-altã parti avem shì **exceptsii**:

(i) Zboarã tsi traditsiunal **lipsescu scriari** cu *ia* shì cu *ua* ca: *ia-ra* (*iã-ra*, adverbul), *iar-nã*, (a) *tre-ia*, *mua-be-ti*, *mua-gir* (iu *ua* poati si s-pronuntsã sh-dispãrtsã t tu dauã silabi ca: *mu-a-be-ti*, *mu-a-gir*), etc. **nu lipsescu scriari**: *ea-ra* (*iã-ra*, adverbul, nu si scrii ca *ea-rã*, verbul), *ear-nã*, (a) *tre-ea*, *moa-be-ti*, *moa-gir*, etc.

(ii) Diftongu icã trifongu (cã tivãroarã silabi cu unã vocalã *a* shì

trei semivocali) tsi s-amintã dit sonuri tsi yin dit **dauã zboarã** cari s-avdu deadun ca un singur zbor, protlu tsi bitiseashti cu *i* icã cu *u* sh-andoilea tsi nchiseashti cu *a*, scriati ahoryea ma ligati cu unã cratimã, **lipsescu scriari** ca tu expresiili: (cã tsã-) *lu-a* (-tsel); (iu) *u-ai* (s-ti duts); *iu-ai* (s-ti duts); *iu-au* (s-ducã); *mi-a* (-darã); *tsi-ai* (s-fats); *ti-au* (bã gatã), etc.; **nu lipsescu scriari** ca: (cã tsã-) *lo-a* (-tsel); iu *o-ai* (s-ti duts); *io-ai* (s-ti duts); *io-au* (s-ducã); *me-a* (-darã); *tse-ai* (s-fats); *te-au* (bã gatã), etc.

(iii) Zboarã compusi dit particula nigativã *ni* tsi s-aflã nã intea-a unui altu zbor tsi nchiseashti cu *a*, shì si scrii deadun cu el, zboarã ca: *nia-drat*, *niar-su*, *nias-tes*, etc. **nu lipsescu scriari** ca: *nea-drat*, *near-su*, *neas-tes*, etc. Bã gats oarã cã aesti zboarã pot si s-avdã sh-cu *i*-lu tu unã altã silabã ca: *ni-a-drat*, *ni-ar-su*, *ni-as-tes*, etc.

(iv) Substantivi fiminini cari bitiseascu, la singular, cu diftongul *uã*, au forma articulatã cari **lipseashti scriari** ca zboarã li: *a-ra-ua/a-roa-ua*, *cu-ra-ua*, *da-ua/doa-ua*, *grea-ua*, *ha-ra-ua*, *ha-ua*, *na-ua/noa-ua*, *nea-ua*, *pã-tlja-ua*, *stea-ua*, etc. (cã formili niarticulati suntu: *a-ra-uã/a-roa-uã*, *cu-ra-uã*, *da-uã/doa-uã*, *grea-uã*, *ha-ra-uã*, *ha-uã*, *na-uã/noa-uã*, *nea-uã*, *pã-tlja-uã*, *stea-uã*, etc.).

Nota 1 – Cã tivãrã oarã, sonlu *a*, *oa*, *ai*, *au*, *oai/uai*, *oau/uau* poati si **s-pronuntsã ca sonlu** *ea/ia*, *ioa/eoa*, *eai/iai*, *eau/iau*, *ioai/iuai*, *ioau/iuau* (semivocalã *e/i* tsi s-avdi ma nu si scrii cãndu yini dupã litirli compusi *lj*, *nj* shì *sh*). Ashi avem zboarã tsi **lipsescu scriari** ca: *a-di-ljoa-sã*, *a-go-nja*, *a-rã-njoa-sã*, *bi-du-cljioa-sã*, *fã-n-tã-njoa-rã*, *fu-ljoa-ri*, *jgljioa-tã*, *li-shoa-rã*, *ljai*, *ljau*, *mu-lja-ri*, *nja-ri*, *nja-tã*, *scãn-ti-ljoa-sã*, *shai-dzãts*, *shai-tan*, *shcljioa-pã*, *shoa-ric*, *tã-ljai*, *tã-ljoa-sã*, etc. Zboarã li di nsus **nu lipsescu scriari vãrnãoarã** cu semivocala *i* ca: *a-di-ljioa-sã*, *a-go-njia*, *a-rã-njioa-sã*, *bi-du-cljioa-sã*, *fã-n-tã-njioa-rã*, *fu-ljioa-ri*, *jgljioa-tã*, *li-shioa-rã*, *ljiai*, *ljiau*, *mu-ljia-ri*, *njia-ri*, *njia-tã*, *scãn-ti-ljioa-sã*, *shiai-dzãts*, *shiai-tan*, *shcljioa-pã*, *shioa-ric*, *tã-ljiai*, *tã-ljioa-sã*, etc. **neccã vor scriari** cu semivocala *e*: *a-di-ljeoa-sã*, *a-go-njea*, *a-rã-njeoa-sã*, *bi-du-cljeoa-sã*, *fã-n-tã-njeoa-rã*, *fu-ljeoa-ri*, *jgljeoa-tã*, *li-sheoa-rã*, *ljeai*, *ljeau*, *mu-ljea-ri*, *njea-ri*, *njea-tã*, *scãn-ti-ljeoa-sã*, *sheai-dzãts*, *sheai-tan*, *shcljeoa-pã*, *sheoa-ric*, *tã-ljeai*, *tã-ljeoa-sã*, etc. Idyiul lucru lu-aflã m sh-tu zboarã compusi tsi **si scriu** ca tu expresiili: *nj-ai/nj-au* (faptã), *lj-ai/lj-u-ai/lj-u-au* (datã cartea), etc. cari **nu si scriu vãrnãoarã** *nji-ai/nji-au*, *lji-ai/lji-u-ai/lji-u-au*, etc.

Nota 2 – Cã tivãrã oarã, diftongul *ai* poati si s-pronuntsã ca un trifongu *aiu* (vocalã *a*, semivocali *i* tsi si scrii, shì *u* tsi nu si scrii). Bunã oarã, substantivili shì adjectivili masculini i neutri tsi bitiseascu cu trifongul *aiu* (semivocali *i* shì *u*) **vor scriari cu diftongul ai** ca: *a-*

mi-ra-lai/mi-ra-lai, bu-du-vai, bu-geai, cu-rai, grai, lai, Mai, plai, rai, nã-vai, su-mu-lai, ti-hi-lai, etc. Aesti zboarã **nu lipses-cu scriari**: a-mi-ra-laiu/mi-ra-laiu, bu-du-vaiu, bu-geaiu, cu-raiu, graiu, laiu, Maiu, plaiu, raiu, nã-vaiu, su-mu-laiu, ti-hi-laiu, etc.

Nota 3 – Cã tivãroarã diftongul *au* shi trifongul *oau* si scrii ca trifongul *auã*, i ca unã silabã cu patru vocali shi semivocali, *oauã* iu semivocala *ã* poati s-hibã mutã. Ashi avem zboarã ca: *dauã-li/doauã-li/doauã-lor*, *nauã-li/noauã-li/noauã-lor*, *oauã-li/oauã-lor*, etc. tsi suntu formili articulati di la zboarã ca: *dauã*, *nauã*, *oauã*, etc. (zboarã tsi pot si s-avdã sh-cu trei silabi ca: *da-uã-li/ doa-uã-li/doa-uã-lor*, *na-uã-li/ noa-uã-li/nea-uã-lor*, *oa-uã-li/oa-uã-lor*, etc.).

Notã 4 – Cã tivãroarã, traditsia nã caftã ca un zbor s-aibã unã noimã cã ndu easti scriat cu *ea* shi altã noimã cã ndu easti scriat cu *ia*. Ashi avem aspusã, ma nsus, verbul *ea-ra* (cu actsentul pi silaba *ra*) shi adverbul *ia-ra* (cu actsentul pi silaba *ia*).

SONLU 2: VOCALA a TSI S-AVDI (MULJATã) CA DIFTONGUL *ea/ia* (SEMIVOCALI *e/i*)

Regulã – Sonlu *ea/ia* (vocalã *a*, semivocalã *e/i*) tsi s-avdi (i) dupã unã vocalã *i* (tsi s-aflã tu silaba di nãinti); (ii) dupã consoana *j* (inclusiv litirili compusi *lj* shi *nj*); shi (iii) dupã litira compusã *sh* – cã aesti litiri (*i*, *nj*, *lj* shi *sh*) s-aflã tu idyiu zbor icã s-aflã tu dauã zboarã ligati cu unã cratimã – **lipseashti scriari** *a*, cu tuti cã s-avdi ca *ea/ia*; **nu lipseashti** scriari *ea/ia*.

Excepsie u fac zboarã li compusi di un prifixu ca: *ni*, *pri*, *stri*, etc. shi un zbor tsi nchiseashti cu *a*; aestu *a* s-avdi *a*, shi si scrii *a*, nu *ea*.

Bunã oarã, dupã regula di ma nsus, zboarã li tsi au sonlu *ea/ia* tsi yini dupã (i) vocala *i* icã (ii) consoanili (simpli i compusi) *j*, *lj*, *nj* shi *sh*, **lipseashti totna scriari cu a**, nu cu *ea*. Ashi avem zboarã li: *a-go-nja*, *a-ru-jam*, *a-ru-sha-tsã*, *a-u-sha-tic*, *a-vli-a*, *ãn-clji-am*, *bi-lja-uã*, *bu-ja-nã*, *clja-i*, *cljash-ti*, *di-cu-njar*, *dis-pu-lja-ri*, *du-nja-uã*, *dur-njam*, *gãr-gã-ljan*, *glja-mi*, *glja-tsã*, *ja-li*, *jar*, *lja-nu-rã*, *lu-jar*, *mu-lja-ri*, *mur-dã-ri-a*, *mu-shat*, *ni-sha-ni*, *nja-lã*, *nja-ri*, *nja-tã*, *pãr-ja-lã*, *pi-ru-sha-nã*, *prea-clja*, *scri-a-ri*, *sha-ca-i*, *sha-di*, *sha-in*, *shai-tan*, *shal-vari*, *sha-mi-i*, *shap-ti*, *shar-pi*, *sha-uã*, *shi-ac*, *ti-nji-a*, *un-glja*, *u-rea-clja*, etc. Aesti zboarã **nu lipseashti vãrãoarã scriari cu ea** (necã cu *ia*) ca: *a-go-njea*, *a-ru-jeam*, *a-ru-shea-tsã*, *a-u-shea-tic*, *a-vli-ia*, *ãn-clji-eam*, *bi-ljea-uã*, *bu-jea-nã*, *cljea-i*, *cljeash-ti*, *di-cu-njea*, *dis-pu-ljea-ri*, *du-njea-uã*, *dur-njeam*, *gãr-gã-ljean*, *gljea-mi*, *gljea-tsã*, *jea-li*,

jea, *ljea-nu-rã*, *lu-jea*, *mu-ljea-ri*, *mur-dã-ri-ia*, *mu-sheat*, *ni-sheani*, *njea-lã*, *njea-ri*, *njea-tã*, *pãr-jea-lã*, *pi-ru-shea-nã*, *prea-cljea*, *scri-ia-ri*, *shea-ca-i*, *shea-di*, *shea-in*, *sheai-tan*, *sheal-vari*, *shea-mi-i*, *sheap-ti*, *shear-pi*, *shea-uã*, *shi-eac*, *ti-nji-ia*, *un-gljea*, *u-rea-cljea*, etc.

Zboarã li di ma nsus pot s-hibã clasificati shi, prit aestã clasificari, si s-aducheascã ma ghini cum lipseashti scriari.

(1) Substantivili fiminini cari, niarticulati, bitisescu cu *i-e/i-i* (vocali *i* shi *e*), au forma articulată cari **lipseashti totna scriari** cu *i-a*, **nu lipseashti vãrãoarã scriari** cu *i-ia*. Ashi avem zboarã niarticulati ca: *a-rã-chi-e*, *a-vli-e*, *ciu-di-e*, *i-li-chi-e*, *ir-nji-e*, *i-ti-e*, *Ma-ri-e*, *Ma-chi-du-ni-e*, *mi-li-e*, *mur-dã-ri-e*, *nu-ti-e*, *ti-nji-e*, etc. (zboarã tsi s-avdu shi si scriu sh-cu *i-final* ca: *a-rã-chi-i*, *a-vli-i*, *ciu-di-i*, *i-li-chi-i*, *ir-nji-i*, *i-ti-i*, *Ma-ri-i*, *Ma-chi-du-ni-i*, *mi-li-i*, *mur-dã-ri-i*, *nu-ti-i*, *ti-nji-i*, etc.), cari **lipseashti totna scriari**, cã ndu s-articuleadzã, ca: *a-rã-chi-a*, *a-vli-a*, *ciu-di-a*, *i-li-chi-a*, *ir-nji-a*, *i-ti-a*, *Ma-ri-a*, *Ma-chi-du-ni-a*, *mi-li-a*, *mur-dã-ri-a*, *nu-ti-a*, *ti-nji-a*, etc. Eali **nu lipseashti vãrãoarã scriari** ca: *a-rã-chi-ia*, *a-vli-ia*, *ciu-di-ia*, *i-li-chi-ia*, *ir-nji-ia*, *i-ti-ia*, *Ma-ri-ia*, *Ma-chi-du-ni-ia*, *mi-li-ia*, *mur-dã-ri-ia*, *nu-ti-ia*, *ti-nji-ia*, etc.

(2) Sufixili a imperfectului (*-eam/-eai/-ea/-eam/-eats/-ea*, shi *-am/-ai/-a/-am/-ats/-a*), a partitsipiului tricuit (*-atã*), a infinitivului (*-eari/-ari*), etc. di la verbi, sh-u cher semivocala *e/i* tsi s-avdi, cã ndu yin dupã unã vocalã icã consoanili (simpli i compusi) *j*, *lj*, *nj* shi *sh*. Ashi, bunã oarã, imperfectul **lipseashti totna scriari** ca: *a-gãr-sham/a-gãr-sha-ri*, *a-ru-jam/a-ru-ja-tã/a-ru-ja-ri*, *a-ru-sham/a-ru-shari*, *a-u-sham/a-u-sha-ri*, *ãn-clji-am/ãn-clji-a-tã/ãn-clji-a-ri*, *bã-sham/bã-sha-tã/bã-sha-ri*, *ci-shi-am/ci-shi-a-ri*, *dis-pu-ljam/dis-pu-lja-tã/dis-pu-lja-ri*, *dur-njam/ dur-nja-ri*, *in-sham/in-sha-ri*, *ncu-ra-jam/ncu-ra-ja-tã/ncu-ra-ja-ri*, *ngru-sham/ngru-sha-tã/ngru-sha-ri*, *scri-am/scri-a-tã/scri-a-ri*, *shti-am/shti-a-ri*, etc. Aesti zboarã **nu lipseashti vãrãoarã scriari cu ea** (icã cu *ia*) ca: *a-gãr-sheam/a-gãr-shea-ri*, *a-ru-jeam/a-ru-jea-tã/a-ru-jea-ri*, *a-ru-sheam/a-ru-sheari*, *a-u-sheam/a-u-shea-ri*, *ãn-clji-eam/ãn-clji-ia-tã/ãn-clji-ia-ri*, *bã-sheam/bã-shea-tã/bã-shea-ri*, *ci-shi-eam/ci-shi-ia-ri*, *dis-pu-ljeam/dis-pu-ljea-tã/dis-pu-ljea-ri*, *dur-njeam/dur-njea-ri*, *in-sheam/in-shea-ri*, *ncu-ra-jeam/ncu-ra-jea-tã/ncu-ra-jea-ri*, *ngru-sheam/ngru-shea-tã/ngru-shea-ri*, *scri-eam/scri-ia-tã/scri-ia-ri*, *shti-eam/shti-ia-ri*, etc.

(3) Zboarã li fiminini tsi bitisescu cu *ji/je* (inclusiv *lji/lje* shi *nji/nje*) shi *shi/she*, zboarã ca: *a-rã-nji/a-rã-nje*, *a-yi-nji/a-yi-nje*, *cã-pu-lji/cã-pu-lje*, *cã-mea-shi/cã-mea-she*, *cãr-vea-lji/cãr-vea-lje*, *cã-tu-shi/cã-tu-she*, *ci-nu-shi/ci-nu-she*, *coa-ji/coa-je*, *fa-shi/fa-she*, *gu-shi/gu-she*, *hi-lji/hi-lje*, *lam-nji/lam-nje*, *mã-nu-shi/mã-nu-she*, *mãr-shi/mãr-she*, *moa-shi/moa-she*, *or-nji/or-nje*, *pea-ji/pea-je*, *prea-clji/prea-clje*, *stra-*

ji/stra-je, un-glji/un-glje, u-rea-clji/u-rea-clje, u-shi/u-she, vea-clji/vea-clje, etc. au forma-a lor articulată cari **lipseashti totna scriari cu a** (tu bitisitã) ca: *a-rã-nja, a-yi-nja, cã-pu-lja, cã-mea-sha, cãr-vea-lja, cã-tu-sha, ci-nu-sha, coa-ja, fa-sha, gu-sha, hi-lja, lam-nja, mã-nu-sha, mãr-sha, moa-sha, or-nja, pea-ja, prea-clja, stra-ja, un-glja, u-rea-clja, u-sha, vea-clja*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu vãrãoarã scriari cu ea** (necã cu ia) ca: *a-rã-njea, a-yi-njea, cã-pu-ljea, cã-mea-shea, cãr-vea-ljea, cã-tu-shea, ci-nu-shea, coa-jea, fa-shea, gu-shea, hi-ljea, lam-njea, mã-nu-shea, mãr-shea, moa-shea, or-njea, pea-jea, prea-cljea, stra-jea, un-gljea, u-rea-cljea, u-shea, vea-cljea*, etc.

(4) Un zbor tsi bitiseashti cu unã semivocalã *i*, poati si s-leagã (cu unã cratimã) di un altu zbor tsi yini dupã el sh-cari nchiseashti cu vocala *a*. Cãndu **si scrii**, semivocala *i* s-fatsi unã singurã silabã cu vocala *a* tra s-da diftongul *i-a* cu pronuntsarea *ea/ia* a lui. Ma cãndu semivocala *i* **nu si scrii**, vocala *a* (i) poati si sh-lu tsã nã sonlu di bazã *a*, ma (ii) poati si sh-lu-alã xeascã sonlu tu-atsel a diftongului *ea/ia*. Bunã oarã, cãndu pronumili *nji* (*ãnj, a njia*) shi *lji* (*lji, a lui/ljei*) shi monosilaba *shi* (pronomi icã pripozitsie) **s-leagã** di zboarã li tsi yin dupã eali, vocala *i* dit bitisitã s-transformã tu semivocalã *i* cari nu si scrii. Tu fraza: “*nj-arãdi mushat, ca s-mi facã s-lj-aspun tsi minduescu*“ avem silabili tsi **lipsescu scriari**: “*nj-a*”-rã-di shi “*s-lj-as*”-pun iu a s-pronuntsã *ea/ia*, silabi tsi **nu lipsescu scriari**: “*nji-a*”-rã-di shi “*s-lji-as*”-pun. Iarã tu fraza: “*cãndu-lj vinji sh-a lui arada tra si sh-aspunã tsi mindueashti*”, avem silabili cu pripozitsia *shi* tu “*sh-a*” lui shi cu pronomi *shi* tu “*sh-as*”-punã. Aesti silabi **lipsescu scriari** “*sh-a*”, **nu lipsescu scriari** “*shi-a*”.

(5) Tu zboarã li cari pot s-hibã lugursiti ca zboarã compusi di (i) pri-fixurli *ni, spri, stri* shi (ii) un zbor di bazã tsi nchiseashti cu *a*, vocala *a* s-pronuntsã ca sunitlu di bazã *a* shi nu ca diftongul *ea/ia*. Bunã oarã, **lipseashti scriari**: *ni-ar-su, ni-a-mis-ti-cat, ni-a-vea-ri, spri-a-lin-gu, stri-a-ush* (strã aush), etc. cã **nu s-pronuntsã** *ni-ear-su, ni-ea-mis-ti-cat, ni-ea-vea-ri, spri-ea-lin-gu, stri-ea-ush*, etc.

Nota 1 – Aestã regulã lipseashti ufilisiri shi la tuti neologhismili di idyea soi ca, bunã oarã, substantivili fiminini: *a-ten-tsi-i/a-ten-tsi-e, com-bi-na-tsi-i/com-bi-na-tsi-e, fi-lo-lo-yi-i/fi-lo-lo-yi-e, glo-ri-i/glo-ri-e*, etc. trã cari formili articulati **lipsescu scriari**: *a-ten-tsi-a, com-bi-na-tsi-a, fi-lo-lo-yi-a, glo-ri-a*, etc. pricum sh-la alti zboarã ca: *A-dri-an, co-mer-tsi-al, co-pi-am, di-a-lec-tu, di-a-log, va-ri-am, va-ri-an-tã*, etc. cari **nu lipsescu scriari vãrãoarã**: *A-dri-ean, co-mer-tsi-eal, co-pi-eam, di-ea-lec-tu, di-ea-log, va-ri-eam, va-ri-ean-tã*, etc.

Nota 2 – Zboarã cari, **traditsiunal s-au scriatã**: *a nji-a, a tsi-a, a tsi-a* (tsi va dzã cã *aclo*), *shi-ac*, etc. **nu lipsescu scriari**: *a nji-ea, a tsi-ea,*

a-tsi-ea (trã *aclo*), *shi-eac*, etc.

Nota 3 –Zborlu *giugia* (tsi va dzã cã sheurtabac), ari trei silabi, shi s-citeashti, cu tuti cã **nu si scrii**, *giu-gi -ea* (actsentul pi silaba dit mesi *gi*). Bãgats oarã cã, ma s-eara cu dauã silabi, zborlu lipsea scriari *giugea!*

SONLU 3: VOCALA a TSI S-AVDI CA DIFTONGUL oa/ua (SEMIVOCALĂ o/u)

Vocala *a* poati si s-pronuntsã (tu idyea silabã) cu unã semivocalã *o/u* dininti, **tsi s-avdi shcurtu ma nu si scrii**, va dzã cã, s-pronuntsã cu diftongul *oa/ua*.

Regulã – Shapti zboarã articulati iu sonlu *oa/ua* yini dupã unã vocalã *u* **lipsescu scriari** cu *a*, zboarã li: *au-a, cu-a, dzu-a, mai-mu-a, mi-du-a/mã-du-a, ve-du-a, u-ari/u-át* (shi derivatili *u-a-tã, u-ats, u-a-ti*). Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** cu *oa/ua*: *au-ua, cu-ua, dzu-ua, mai-mu-ua, mi-du-ua/mã-du-ua, ve-du-ua, u-uari/u-uát* (*u-ua-tã, u-uats, u-ua-ti*).

Nota 1 – Protili shasi zboarã suntu formili articulati a substantivilor fiminini tsi bitisescu (la forma-a lor niarticulatã) cu unã vocalã *ã* tsi s-avdi *uã* sh-tsi yini dupã unã vocalã *u*; suntu formili articulati a zboarã lor *a-u-ã, cu-ã, dzu-ã, mai-mu-ã, mi-du-ã/mã-du-ã* shi *ve-du-ã*. Zborlu dit soni, *u-ari/u-át*, yini di la substantivlu *ou*, ma ghini dzã s, di la un verbu, chirut tora, tsi va dzã cã “*fac oauã*”.

Nota 2 –Tu protili shasi zboarã, litira *a* tsi s-avdi *ua*, yini dupã unã silabã tsi bitiseashti cu *u*. Ma s-bitisea cu unã altã vocalã *ca*, bunã oarã, vocala *a* dit zboarã li *a-roa-ua, cu-ra-ua, ha-ra-ua, nea-ua, stea-ua*, etc. diftongul *ua* va si ngrãpsea ntreg.

Nota 3 –Verbul *aruedz* (tsi yini di la zborlu *arouã* sh-va dzã cã “*s-moalji di aroauã*” icã “*cadi aroaua pri*”), ari imperfectul *a-ru-am, a-ru-ai*, partitsiplu tricuit *a-ru-a-tã* shi infinitivlu, *a-ru-a-ri*. Aoa litira *a* s-pronuntsã cu sonlu a ljei di bazã, *a*, shi nu s-pronuntsã *oa/ua*.

SONLU 4: VOCALA a MUTĂ (TSI NU S-AVDI DIP)

Regulã – (1) Zboarã li tsi ahiursescu cu sonurli *an/n* shi *am/m* (cari, di multi ori, pot si s-avdã sh-cu *ãn/ãm* tu ahiursitã), trã cari litira *a* poati s-hibã pronuntsatã, ma poati shi s-nu hibã pronuntsatã, **lipsescu scriari** fãrã *a* shi fãrã *ca* si s-leagã (cu unã cratimã) di zborlu din fatsã. Unã **exceptsie** poati si s-facã cãndu: (i) zborlu s-aflã dupã unã

consoanã icã tu nchisita di frazã; shi (ii) autorlu va s-aspunã maxus cã *a* easti unã vocalã tsi lipseashti pronuntsari, ca bunã oarã, tu unã puizii iu ritmul a versului u caftã.

(2) Un zbor tsi bitiseashti cu *a*, shi un altu zbor tsi yini dupã el ã nchiseashti cu *a* (inclusiv particula-a genitivului, *a/al/ali*) **lipsescu scriari ntredz** ca dauã zboarã (i) fã rã s-hibã ligati cu unã cratimã, cã ndu s-avdu ahoryea, shi (ii) ligati cu unã cratimã cã ndu s-avdu deadun, ca un singur zbor. Dauã li vocali *a* lipsescu scriari. Ån particular, cã ndu protlu zbor easti (i) unã monosilabã ca: *la, va, ca, tra, ma*, etc. icã (ii) un prifixu ca: *para* shi *xana*, sh-andoilea zbor easti un zbor tsi nchiseashti cu *a*, dauã li zboarã **lipsescu scriari ntredz** (i) fã rã s-hibã ligati cu unã cratimã, cã ndu s-avdu ahoryea, shi (ii) ligati cu unã cratimã cã ndu s-avdu deadun, ca un singur zbor.

Bunã oarã:

(1) Zboarã li (polisilabi, cã ndu suntu pronuntsati cu *a* tu nchisitã), **lipsescu scriari** ca: *mbud-yi-ses-cu, mbu-nedz, ncã-nes-cu, nchea-dic, ndoa-pir, ndrip-ta-ti, ngrãp-ses-cu, ntsap, nvets, nvi-cljedz, nyi-li-ces-cu, nyi-sedz*, etc. **Afoarã di exceptsiili aspusi** tu regula di ma nsus, aesti zboarã (i) **nu lipsescu scriari**: *am-bud-yi-ses-cu, am-bu-nedz, an-cã-nes-cu, an-chea-dic, an-doa-pir, an-drip-ta-ti, an-grãp-ses-cu, an-tsap, an-vets, an-vi-cljedz, an-yi-li-ces-cu, an-yi-sedz*, etc. (ii) **necã scriari**: *ãm-bud-yi-ses-cu, ãm-bu-nedz, ãn-cã-nes-cu, ãn-chea-dic, ãn-doa-pir, ãn-drip-ta-ti, ãn-grãp-ses-cu, ãn-tsap, ãn-vets, ãn-vi-cljedz, ãn-yi-li-ces-cu, ãn-yi-sedz*, etc. shi (iii) **necã scriari** (shi ligari cu unã cratimã di zboarã li di dinintea-a lor), ca: *-mbud-yi-ses-cu, -mbu-nedz, -ncã-nes-cu, -nchea-dic, -ndoa-pir, -ndrip-ta-ti, -ngrãp-ses-cu, -ntsap, -nvets, -nvi-cljedz, -nyi-li-ces-cu, -nyi-sedz*, etc.

(2) Un zbor cari nchiseashti cu vocala *a* shi yini dupã un altu zbor tsi bitiseashti cu vocala *a*, **lipseashti scriari** ca tu expresiili: (i) *casa aestã, narea aroshi, capela atsea arosha*, etc. cã ndu zboarã li s-avdu ahoryea; shi (ii) *casa-aestã, narea-aroshi, capela-atsea-arosha*, etc. cã ndu s-avdu deadun, ca un singur zbor. Aesti expresii **nu lipsescu vãmã oarã scriari**: *cas-aestã, casa-estã, casa estã, nare-aroshi, narea-roshi, narea roshi, capel-atsea-rosha, capela-tsea-rosha, capela tsea rosha*, etc.

(3) Particula *a/al/ali* a genitivului **lipseashti scriari** ca tu expresiili: (i) *stizma a noastrã, capela a ljei, casa ali Marie, narea al Cola*, etc. cã ndu particula *a/al/ali* s-avdi ca un zbor ahoryea; shi (ii) *stizma-a noastrã, capela-a ljei, casa-ali Marie, narea-al Cola* etc. cã ndu, tu

zburã ri, particula s-avdi alichitã di zborlu din fatsã. Aesti expresii **nu lipsescu vãmã oarã scriari**: *stizma noastrã, capela ljei, casa-li Marie, narea-l Cola*, etc.

(4) Cã ndu zborlu din fatsã easti (i) unã monosilabã ca: *la, va, ca, tra, ma*, etc. icã (ii) un prifixu ca: *para, xana*, etc. shi zborlu di dinã poi nchiseashti cu vocala *a*, dauã li zboarã **lipsescu scriari** ca tu expresiili: (i) *la-atsel, va-aduts, ca-alantu, la-aveari, ma-aratsi, para-adar, para-aduc, xana-adar, xana-aduc*, etc. cã ndu s-avdu deadun, ca un singur zbor, shi (ii) *la atsel, va aduts, ca alantu, la aveari, ma aratsi, para adar, para aduc, xana adar, xana aduc*, etc. cã ndu s-avdu ahoryea ca dauã zboarã. Eali **nu lipsescu scriari**, cã ndu s-avdu deadun, ca: *l-atsel, v-aduts, c-alantu, l-aveari, m-aratsi, paraadar/paradar, paraaduc/paraduc, xanaadar/xanadar, xanaaduc/xanaduc*, etc.

(1.2) LITIRA Å

Litira *ã* poati s-aibã ma multi sonuri:

- (i) poati s-aibã, ca vocalã, dauã sonuri di bazã;
- (ii) poati si s-avdã cu unã semivocalã *u* ãn fatsã (tsi nu si scrii), va dzã cã, un son tsi si scrii *ã* ma s-avdi ca diftongul *uã*; shi
- (iii) poati si s-avdã ca unã semivocalã icã s-nu s-avdã dip (dupã cum easti grailu a omlui), son cari nu lipseashti scriari.

SONURLI 1 SHI 2 DI BAZÅ: VOCALA Å TSI S-AVDI CA SONURLI RUMÅNESHTI Î/Â SHI Å.

Litira *ã* ari, ca vocalã, dauã sonuri-timelj, un son ma ncljis, ca sonlu rumã nescu, *î/â*, shi un son ma dishcljis, ca sonlu rumã nescu, *ã*.

Regulã – Dauã li sonuri, rumã nescul *î/â* (ã ncljis) shi rumã nescul *ã* (dishcljis) **lipsescu scriari** cu idyea litirã *ã*. Pronuntsarea-a litirã ljei *ã*, va si s-facã dupã cum easti grailu di-acasã a cititorlui.

Nu-ari vã rã regulã generalã cari s-n-aspunã cã ndu *ã*-lu s-pronuntsã *î/â* sh-cã ndu s-pronuntsã *ã*; sh-avem multi zboarã cari s-pronuntsã sh-cu *î/â*, sh-cu *ã*, dupã cum easti grailu-a omlui. Bunã oarã, fã rshirotslji au mash sonlu dishcljis *ã*, pindenjlji au dauã li sonuri *î/â*, shi *ã*. Zboarã li *pãni* shi *cãntic* suntu pronuntsati sh-cu sonlu dishcljis *ã*, di fã rshirots, ma suntu pronuntsati sh-cu sonlu ã ncljis *î/â*, di-armã njlji dit Pindu. Cã (i) pronuntsarea-al *ã* s-fatsi cu dauã li sonuri di bazã shi (ii) multi zboarã pot si sã ngrã pseascã sh-cu *î/â* sh-cu *ã*, s-

featsi regula di ma nsus ca (i) dauã li sonuri *i /ã* shi *ã* s-hibã scriati cu idyea litirã *ã* shi, (ii) catiun s-lu pronuntsã zborlu ashî cum lj-easti grailu-a lui di-acasã.

Notã – Aflãm mash åndauã zboarã iu, tu graiurli tsi au dauã li sonuri *i /ã* shi *ã*, omlu poati s-nu shtibã ghini cari easti noima bunã a zborlui. Ashi aflãm, bunã oarã, tu graiurli dit Pindu, zborlu *arãu*, adjectivlu, tsi va dzã cã *slab*, *nibun*, shi zborlu *arãu*, substantivlu, tsi va dzã cã *apã tsi curã tu-unã vali*. Idyiul lucru lu-avem la ndauã verbi, iu (*i*) formili di tricuit bitisescu cu sonlu, dishcljîs shi actsintuat, *ã*, shi (ii) formili di prizentu bitisescu cu sonlu, ã ncljîs shi niactsintuat, *i /ã*. Ashi avem bunã oarã, la pindenj, zborlu *cãntã* (actsentul pri silaba dit soni), la tricuit, shi *cãntã* (actsentul pri prota silabã), la prizentu. Dauã li formi **lipsecu scriari** *cãntã*.

Vocala *ã* **poati si s-aflã singurã** (tu idyea silabã), dispãrtsã tã di alti vocali (dit alti silabi), ca tu zboarã li *cãn-du*, *cã-ni*, *mã-rat*, etc. Poati si s-aflã tu nchisita-a unui zbor, tu mesi i tu bitisita-a lui. Di multi ori poati s-hibã pronuntsat shi ncljîs shi dishcljîs, (*i /ã* icã *ã*), ca vocalã i ca unã semivocalã, icã s-nu hibã pronuntsat dip, dupã cum u va zburã torlu. Ma, vocala *ã* poati si s-avdã **pronuntsatã deadun sh-cu alti vocali tu idyea silabã**, ca un singur son, va dzã cã, si s-aflã ca unã parti dit un **diftongu** icã **triftongu**.

Cãndu s-pronuntsã mash ca unã vocalã, nu-ari vãrã problemã: *ã*-lu lipsecashti totna scriari. Ma, cãndu tu idyiul zbor, sonlu *ã* poati s-hibã pronuntsat ca unã vocalã, semivocalã icã s-nu hibã pronuntsat dip, atumtsea *ã*-lu poati (i) si sã ngrãpseascã cu tuti cã nu s-pronuntsã, icã (ii) s-nu sã ngrãpseascã, cã easti i cã nu easti ligat (cu unã cratimã), di zborlu di dinãinti i di-atsel di dinãpoi. Tr-atsea s-featsirã ndauã reguli, **cati regulã faptã trã unã clasã ahoryea** di zboarã.

Clasa 1: cu zboarã cari ãnchisescu cu sonlu ã tsi poati s-hibã vocalã, semivocalã, icã s-nu s-avdã dip.

Regulã – (1) Zborlu monosilabic *ãn/ãm* **lipsecashti scriari** (i) ãntreg, *ãn/ãm*, cãndu vocala *ã* s-pronuntsã, shi (ii) *n/m*, cãndu *ã*-lu nu s-avdi. Cu tuti cã s-pronuntsã deadun cu zborlu di dininti i cu-atsel di dinãpoi, particula *n/m* **nu lipsecashti scriari** *-n/-m* icã *n/-m* sh-**necã ligari** di-aestu zbor.

(2) Zboarã li monosilabi *ãnj*, *ãl*, *ãlj*, *ãsh*, *ãts* (i) **lipsecu scriari** ãntredz, *ãnj*, *ãl*, *ãlj*, *ãsh*, *ãts*, cãndu vocala *ã* s-pronuntsã, shi (ii) cãndu *ã*-lu nu s-avdi, **lipsecu scriari** *-nj/-nj-*, *-l/-*, *-lj/lj-*, *-sh/sh-*, shi *-ts/ts-* shi **ligari** di zborlu di dininti i di-atsel di dinãpoi.

(3) Zboarã li (fãrã monosilabili *ãn/ãm*, *ãnj*, *ãl*, *ãlj*, *ãsh*, *ãts*) tsi ahiursescu cu sonurli *ãn/n* shi *ãm/m* (cari pot si s-avdã sh-cu *an/am* tu ahiursitã, di multi ori), trã cari litira *ã* poati s-hibã pronuntsatã, ma poati shi s-nu hibã pronuntsatã, **lipsecu scriari** fãrã *ã/a* shi fãrã ca si s-leagã (cu unã cratimã icã apustrof) di zborlu di nãinti. Va dzã cã, eali **nu lipsecu scriari** cu *-ãn/-n* shi *-ãm/-m*, **necã ligari** di zborlu di nãinti. Singurli **exceptsii** suntu: (i) cãndu zborlu s-aflã dupã unã consoanã icã tu nchisita di frazã; shi (ii) cãndu autorlu va s-aspunã maxus cã *ã*-lu easti unã vocalã tsi lipsecashti pronuntsari, ca bunã oarã tu unã puizii iu ritmul a versului u caftã.

Bunã oarã:

(1) Zborlu monosilabic *ãm/ãn*, **lipsecashti scriari** ntreg, ca tu expresia: “*s-dusi ãm pãzari sh-trapsi ãn casã*”, cãndu *ã*-lu easti unã vocalã shi, “*s-dusi m pãzari sh-trapsi n casã*” cãndu *ã*-lu easti semivocalã icã nu s-avdi; aestã expresie **nu lipsecashti vãrã oarã scriari**: “*s-dusi-m pãzari sh-trapsi-n casã*” **necã lipsecashti vãrã oarã scriari**: “*s-dusi mpãzari sh-trapsi ncasã*”. Iarã zborlu monosilabic *ãnj*, **lipsecashti scriari** ntreg, ca tu expresia: “*ea ãnj adrã un lucru*”, cãndu *ã*-lu s-avdi ca unã vocalã shi “*ea-nj adrã un lucru*” icã “*ea nj-adrã un lucru*”, cãndu *ã*-lu nu s-avdi.

(2) Zboarã li tsi ahiursescu cu sonurli *ãn/n* shi *ãm/m* (polisilabi, cãndu suntu pronuntsati shi scriati cu *ã* tu nchisitã), **lipsecu scriari** ca: *nchi-ses-cu*, *nghios*, *ngrãp-ses-cu*, *nsus*, *nvets*, *nvi-cljedz*, *nyi-li-ces-cu*, *nyi-sedz*, etc. Cu **exceptsia**-a atsilor tsi s-aflã dupã unã consoanã icã tu nchisita-a unei frazã, aesti zboarã **nu lipsecu scriari**: (i) *ãn-chi-ses-cu*, *ãn-ghios*, *ãn-grãp-ses-cu*, *ãn-sus*, *ãn-vets*, *ãn-vi-cljedz*, *ãn-yi-li-ces-cu*, *ãn-yi-sedz*, etc. **necã scriari** (ii) *an-chi-ses-cu*, *an-ghios*, *an-grãp-ses-cu*, *an-sus*, *an-vets*, *an-vi-cljedz*, *an-yi-li-ces-cu*, *an-yi-sedz*, etc. sh-**necã scriari** (iii) cu unã cratimã tra s-hibã ligati di zboarã li di dinintea-a lor, ca: *-nchi-ses-cu*, *-nghios*, *-ngrãp-ses-cu*, *-nsus*, *-nvets*, *-nvi-cljedz*, *-nyi-li-ces-cu*, *-nyi-sedz*, etc.

Nota 1 – Di tuti zboarã li tsi s-aflã tu dictsiunarlu al T. Papahagi shi nchisescu cu litira *ã*, mash patru, pronumili *ãl*, *ãlj*, *ãsh*, *ãts*, nu nchisescu cu litirli *ãm* shi *ãn/ãnj*. Sh-aproapea tuti aesti zboarã tsi nchisescu cu *ãm* shi *ãn/ãnj*, fãrã *ã*-lu dítu nchisitã, s-aflã sh-tu arada di zboarã (dit dictsiunar) tsi nchisescu cu *m* shi *n*. Mash cã, la litirli *m* shi *n*, avem ninga, multu di multu, sh-alti zboarã tsi lipsea bã gari (ma nu suntu bã gati) sh-tu-arada-a zboarã lor tsi nchisescu cu *ã* (icã *a*)

Nota 2 – Tu rivistili armã neshti di-aoa sh-vãrã sutã di anj, particulili semisilabi ca *l*, *lj*, *sh*, *ts*, *nj*, s-ved, di multi ori, scriati fãrã cratimã sh-ahoryea di alti zboarã.

Nota 3 – Pronumili *ãl, ãlj, ãsh, ãts* shi *ãnj* au sh-unã a doua formã, *lu, lji, shi, tsi, nji* tsi fatsi ca prublema-a lor s-hibã ligatã sh-di prublema cama mari a altor zboarã monosilabi tsi pot si s-leagã, cu unã cratimã, di zborlu di dinãinti, ma pot si s-leagã sh-di zborlu di dinãpoi.

Nota 4 – Suntu armãnj cari pronuntsã shi scriu monosilabi ca: *ãts, ãs*, etc. tu loc di: *tsã, sã*, etc. Aesti varianti nu suntu aprucheatu di noi.

Clasa 2: cu zboarãli iu vocala ã easti tu mesea di zboarã shi poati si s-avdã sh-ca unã semivocalã icã s-nu s-avdã dip.

Suntu zboarã iu sonlu *ã* dit mesea-a unui zbor poati si s-avdã ca vocalã i semivocalã icã poati s-nu s-avdã dip. Bunã oarã, zboarãli: *a-dã-ram, al-tã-oa-rã, bu-nã-oa-rã, fã-tseam, hã-rã-sit, mã-ca-ri, pã-rea-sinj, pã-rã-mit, sã-lã-ghes-cu, u-nã-oa-rã, vãr-nã-oa-rã* etc. pot si sh-lu chearã *ã*-lu tu zburãrea di-aradã, shi si s-avdã ca: *a-dram, al-toa-rã, bu-noa-rã, fãseam, hãr-sit, mca-ri, prea-sinj, pãr-mit, sãl-ghes-cu, u-noa-rã, vãr-noa-rã* etc.

Nu-ari vãrã regulã generalã cari s-n-aspunã cãndu si sã ngrãpseascã sh-cãndu s-nu si ngrãpseascã aestu *ã*. Scriarea-a catiunui zbor, cu vocalã icã semivocalã *ã* (tsi nu si scrii) easti aspusã tu dictsiunar. Mash ti vãrã dzatsi zboarã, atseali trã cari *ã*-lu s-aflã nãntea-a zborlui *oarã*, s-featsi regula ca *ã*-lu si sã scrii.

Regulã – Zboarãli: *u-nã-oa-rã/nã-oa-rã, al-tã-oa-rã, di-u-nã-oa-rã/di-nã-oa-rã, vãr-nã-oa-rã/vã-rã-oa-rã, cã-ti-vãr-nã-oa-rã/cã-ti-vã-rã-oa-rã, bu-nã-oa-rã*, sh-alti ca eali, iu vocala icã semivocala *ã* s-aflã dinintea-a sufixului *oarã*, **lipseashti scriari**. Trã tuti alanti zboarã, iu *ã*-lu poati s-hibã vocalã i semivocalã, scriarea lipseashti si s-facã ashì cum easti aspusã tu dictsiunar. **Excepsie** cu scriarea (cãndu easti vocalã) icã niscriarea (cãndu easti semivocalã) a sonlui *ã* va si facã mash la puizii, ashì cum u caftã ritmul a versului.

Nota 1– Zboarã ca: *unãoarã, nãoarã, bunãoarã*, etc. suntu compusi, ma si scriu ca un singur zbor. Eali pot si sã scrii sh-ca dauã zboarã, *unã oarã, nã oarã, bunã oarã*, etc. cãndu zborlu *oarã* va s-dzã cã “*unã oarã di chiro*”, ca tu frazili: “*dupã unã bunã oarã di chiro mi dush la el*”, “*va-lj lja vãrnã oarã (di chiro) ca si s-ducã pãnã la el*”, etc.

Nota 2– Aoa nu zburãm di zboarãli iu dauãli sonuri *ã* shi *oa* nu s-pronuntsã deadun, cã s-aflã tu dauã silabi ahoryea. Ashì avem, bunã oarã, zboarãli, *sil-nã-oa-sã, nji-lã-oa-sã, gã-oaci, gã-oa-lji, nã-*

or, gã-rã-or, etc. iu *ã*-lu nu s-pronuntsã vãrnã oarã sheurtu.

Clasa 3: cu zboarã tsi bitisescu cu unã vocalã, tsi poati s-hibã shi semivocalã icã s-nu s-avdã dip, shi ari unã i ma multì consoani nãntea-a ljei.

Regulã – (1) Vocala *ã* dit bitisita-a zboarãlor, **lipseashti scriari totna**, (i) cãndu *ã*-lu yini dupã unã consoanã shi *ã*-lu nu s-avdi vãrã oarã ca unã semivocalã, shi (ii) cãndu *ã*-lu yini dupã dauã i ma multì consoani, cã s-pronuntsã ca unã vocalã, ca unã semivocalã icã s-nu s-pronuntsã dip. Litirli compusi suntu lugursiti ca unã consoanã, iarã litira complexã *x*, ca dauã consoani.

(2) Zboarãli monosilabi (iu *ã*-lu easti vocalã): *cã, lã, nã, sã, trã, tsã*, shi *vã*, (i) **lipseacu scriari** ntredz, cãndu zboarãli s-avdu ahoryea di zboarãli tsi yin dupã eali, ma (ii) **lipseacu scriari** *c-, l-, n-, s-, tr-, ts-*, shi *v-* (shi **ligari** cu unã cratimã di zborlu di dinãpoi), cãndu **dauãli zboarã s-avdu deadun** ca un singur zbor.

(3) Zboarãli tsi bitisescu cu vocala *ã* (alti dicãt monosilabili *cã, lã, nã, sã, trã, tsã*, shi *vã*), cari au dupã eali un altu zbor tsi nchiseashti cu unã vocalã, **lipseacu scriari ntredz**: (i) fãrã cratimã, cãndu *ã*-lu easti vocalã shi dauãli zboarã s-avdu ahoryea, ma (ii) ligati cu unã cratimã, cãndu **dauãli zboarã s-avdu deadun** ca un singur zbor. Dauãli vocali, *ã*-lu dit bitisita-a protlui zbor shi vocala dit ãnchisita-a andoilui zbor, armãn scriati.

Bunã oarã:

(1) Zboarãli tsi bitisescu cu sonlu *ã* tsi yini dupã **unã singurã consoanã** (simplã i compusã, ma nu complexã) sh-iu *ã*-lu nu s-avdi vãrã oarã ca unã semivocalã, **lipseacu scriari** totna cu *ã*, ca tu zboarãli: *bra-tsã, cã-ru-tsã, cã-tu-shã, dzea-nã, pea-nã, u-shã*, etc. **nu lipseacu scriari** fãrã *ã*, ca: *brats* (plural), *cã-ruts, cã-tush* (singular fiminin), *dzean, pean, ush* (singular), etc. Cãndu *ã*-lu (i) yini dupã **dauã i ma multì consoani** (simpli i compusi) icã unã consoanã complexã shi (ii) poati si s-pronuntsã ca unã vocalã, ca unã semivocalã icã s-nu s-pronuntsã dip, zboarãli **lipseacu scriari** ca tu: *av-dzã, mun-tsã, pã-rin-tsã, pun-tsã*, etc. Aesti zboarã **nu lipseacu scriari** (cu tuti cã poati si s-pronuntsã) ca: *avdz, munts, pã-rints, punts*, etc. **Excepsie** poati si s-facã la puizii cãndu ritmul a versului va s-u caftã.

(2) Monosilabili dit expresii ca: “**cã** avea multsã”, “**lã** ari datã sh-a lor paradz”, “**sã** arcã tu-amari”, “**trã** atsea cã nu ti cunushtea”, “**tsã**

avea dzãsã cã **vã** avea datã paradz”, **lipsescu scriari** ahoryea, cã ndu nu s-avdu ligati di zboarã li tsi yin dupã eali. Ma cã ndu monosilabili s-avdu ligati di zboarã li tsi yin dupã eali, expresiili **lipsescu scriari**: “**c**-avea multsã”, “**l**-ari datã sh-a lor paradz”, “**s**-arcã tu-amari”, “**tr**-atsea cã nu ti cumushtea”, “**ts**-avea dzãsã cã **v**-avea datã paradz”. Aesti expresii **nu lipsescu vãrã oarã scriari**: “**cã**-avea multsã”, “**lã**-ari datã sh-a lor paradz”, “**sã**-arcã tu-amari”, “**trã**-atsea cã nu ti cumushtea”, “**tsã**-avea dzãsã cã **vã**-avea datã paradz”.

(3) Dauã zboarã, protlu tsi bitiseashti cu *ã* shi andoilu tsi nchiseashti cu unã vocalã, **lipsescu scriari** ca tu expresiili: (i) “*putsãnã aveari*”, “*multã urãteatsã*”, “*pãnã earam*”, etc. cã ndu s-avdu ahoryea, ca dauã zboarã, ma (ii) “*putsãnã-aveari*”, “*multã-urãteatsã*”, “*pãnã-earam*”, etc. cã ndu s-avdu deadun, ca un singur zbor. Idylii expresii **nu lipsescu vãrã oarã scriari** ca: *putsãn-aveari* (*putsãn aveari*), *mult-urãteatsã* (*mult urãteatsã*), *pãn-earam* (*pãn earam*), etc.

Nota 1 – Aoa nu zburãm di zboarã iu (i) sonlu *ã* easti unã semivocalã (tsi poati si s-avdã icã s-nu s-avdã dip) shi (ii) *ã*-lu ari unã singurã consoanã (simplã i compusã) dinã intea-a lui. Ahtã ri suntu zboarã cari si scriu fãrã sonlu *ã* ca: *bradz*, *frats*, *ni-pots*, *pã-radz*, etc. Di-aesti zboarã va zburãm ma nghios, cã ndu va discutã m Sonlu 3.

Nota 2 – Multi di zboarã li tsi bitiseacu cu *ã* la coadã, pot s-bitiseascã, dupã cum easti zborlu a omlui, sh-cu *i*. Bunã oarã, zboarã ca: *bratsã*, *cã-tu-shã*, *mun-tsã*, *pã-rin-tsã*, *pun-tsã*, *sã*, *trã*, *u-shã*, etc. pot si s-pronuntsã shi si sã scrii cu *i*, ca: *bra-tsi*, *cã-tu-shi*, *mun-tsi*, *pã-rin-tsi*, *pun-tsi*, *si*, *tri*, *u-shi*, etc. Idyliul lucru lu-avem sh-cu zboarã tsi bitiseacu cu semivocala *ã* (tsi nu si scrii) ca: *bradz*, *frats*, *ni-pots*, *pã-radz*, etc. cari pot s-hibã pronuntsati sh-cu unã semivocalã *i* tu coadã. Di-aestã problemã va zburãm ma multu tu sectsia-a sonlui *i*.

Clasa 4: cu zboarã iu vocala *ã* fatsi parti dit diftondzãlj *ã* i shi *ã* u.

Diftondzãlj *ã* i shi *ã* u s-aflã tu zboarã ca: *a-rãi*, *a-rãu*, *cã-i-mac*, *cu-rãi*, *hã-i-dip-ses-cu*, *gãi*, *gã-i-tani*, *hãu*, *lãi*, *mãi*, *zbu-rãi*, sh-multi alti tsi nu prezintã vãrnã problemã. Singura problemã easti cu shaptili zboarã tsi pot s-bitiseascã, sh-**lipsescu scriari** cu *ã*-actsintuat: *a-mi-rã*, *bã-cã-lã*, *cã-trã-mã*, *Dum-ni-dzã*, *hãz-nã*, *tã-m-bã-rã*, *tãr-hã-nã*, ma pot shi s-bitiseascã, ma **nu lipsescu scriari**, cu *ã* u, ca: *a-mi-rãu*, *bã-cã-lãu*, *cã-trã-mãu*, *Dum-ni-dzãu*, *hãz-nãu*, *tã-m-bã-rãu*, *tãr-hã-nãu*.

Regulã – Zboarã li masculini cari, la singular niarticulat, au **dauã varianti**, unã variantã tsi bitiseashti cu vocala *ã* actsintuatã, shi alantã

variantã cari bitiseashti cu diftongul *ãu* (vocalã *ã*, semivocalã *u*), **lipsescu scriari** mash cu forma-a protã ljei variantã.

Notã – Avem shi zboarã ca: *a-rãu/rãu*, *fã-lã-cãu/ã-lãn-gãu*, *hãu*, *nãu/diz-nãu*, *tãr-dzãu*, *tãu*, sh-poati sh-alti, cari **nu au forma cu *ã*** tu bitisitã. Aesti zboarã **lipsescu scriari** mash cu diftongul *ãu* tu soni.

Clasa 5: cu zboarã iu sonlu *ã* fatsi parti dit diftongul uã (vocalã *ã*, semivocalã *u*)

Regulã – Zboarã li cari bitiseacu cu diftongul *uã* (sh-cari pot si s-avdã sh-cu vocala *u*), **lipsescu scriari** cu *uã*; **nu lipsescu scriari** cu *u*. Formili articulati di la genitiv shi dativ, sh-cã tivã rã oarã atseali di la pluralu articulat, **lipsescu scriari** sh-eali tut cu *uã*. **Exceptsie** u fac mash shasili zboarã iu diftongul *uã* yini dupã vocala *u*, zboarã li: *a-u-ã*, *cu-ã*, *dzu-ã*, *mai-mu-ã*, *mi-du-ã/mã-du-ã* shi *ve-du-ã*.

Zboarã li fiminini tsi bitiseacu cu diftongul *uã* (vocalã *ã*, semivocalã *u*), **lipsescu scriari** ca zboarã li: *a-ra-uã/a-roa-uã*, *cã-tsa-uã*, *cu-ra-uã*, *da-uã/doa-uã*, *du-nja-uã*, *fu-lja-uã*, *grea-uã*, *ha-ra-uã*, *ha-uã*, *mã-sea-uã*, *na-uã/noa-uã*, *nea-uã*, *oa-uã* (pluralu di la *ou*), *pã-tlja-uã*, *stea-uã*, *u-hea-uã*, *u-vrea-uã*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** ca: *a-ra-u/a-roa-u*, *cã-tsa-u*, *cu-ra-u*, *da-u/doa-u*, *du-nja-u*, *fu-lja-u*, *grea-u*, *ha-ra-u*, *ha-u*, *mã-sea-u*, *na-u/noa-u*, *nea-u*, *oa-u* (pluralu di la *ou*), *pã-tlja-u*, *stea-u*, *u-hea-u*, *u-vrea-u*, etc.

Diftongul *uã* armã ni scriat sh-tu dicljinarea-a zboarã lor. Ashi:

(i) Genitivlu shi dativlu singular a zboarã lor di ma nsus, **lipseashti scriari** ca: *a-ra-uã-ljei/a-roa-uã-ljei*, *cã-tsa-uã-ljei*, *cu-ra-uã-ljei*, *da-uã-ljei/doa-uã-ljei*, *du-nja-uã-ljei*, *fu-lja-uã-ljei*, *grea-uã-ljei*, *ha-ra-uã-ljei*, *ha-uã-ljei*, *mã-sea-uã-ljei*, *na-uã-ljei/noa-uã-ljei*, *nea-uã-ljei*, *pã-tlja-uã-ljei*, *stea-uã-ljei*, *u-hea-uã-ljei*, *u-vrea-uã-ljei*, etc. **nu lipseashti scriari**: *a-rau-ljei/a-roau-ljei*, *cã-tsau-ljei*, *cu-rau-ljei*, *dau-ljei/daou-ljei*, *du-njau-ljei*, *fu-ljau-ljei*, *greau-ljei*, *ha-rau-ljei*, *hau-ljei*, *mã-seau-ljei*, *nau-ljei/noau-ljei*, *neau-ljei*, *pã-tljau-ljei*, *steau-ljei*, *u-heau-ljei*, *u-vreau-ljei*, etc.

(ii) Formili di plural articulat, cã ndu sufixul *li* icã sufixul *lor* s-adavgã (la atseali zboarã trã cari forma niarticulatã nu sh-lu cheari *ã-lu*), **lipsescu scriari** ca: *a-ra-uã-li/a-roa-uã-li*, *da-uã-li/doa-uã-li*, *na-uã-li/noa-uã-li*, *oa-uã-li*, etc. la numinativ shi acuzativ, icã *a-ra-uã-lor/a-roa-uã-lor*, *da-uã-lor/ doa-uã-lor*, *na-uã-lor/noa-uã-lor*, *oa-uã-lor*, etc. la genitiv shi dativ. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** ca: *a-rau-li/a-roau-li*, *dau-li/daou-li*, *nau-li/noau-li*, *oau-li*, etc. la numinativ shi acuzativ, icã *a-rau-lor/a-roau-lor*, *dau-lor/daou-lor*, *nau-lor/noau-lor*,

oau-lor, etc. la genitiv shi dativ.

Notã – Trã multi zboarã, pluralu sh-alã xeasti forma niarticulatã di la singular, shi *ã*-lu cheari la plural; ca bunã oarã, tu zboarã li articulati: *cã-tsa-li-li/cã-tsa-li-lor*, *cu-rã-i-li/cu-rã-i-lor*, *du-njei-li/du-njei-lor*, *dzã-li-li/dzã-li-lor*, *fu-ljei-li/fu-ljei-lor*, *grea-li-li/grea-li-lor*, *ha-rã-i-li/ha-rã-i-lor*, *mã-sei-li/mã-sei-lor*, *na-li-li/na-li-lor*, *ne-ur-li/ne-ur-lor*, *pã-tljei-li/pã-tljei-lor*, *stea-li-li/stea-li-lor*, *u-hei-li/u-hei-lor*, *u-vrea-li-li/u-vrea-li-lor*, etc. Alti zboarã, ca *ha-uã*, bunã oarã, nu-au plural.

SONLU 3: VOCALA *ã*, CARI S-AVDI CA DIFTONGUL *uã* (VOCALĂ *ã*, SEMIVOCALĂ *u*)

Regulã – Diftongul *uã* (dit bitisita-a unui zbor) cari yini dupã vocala *u* (tsi s-aflã tu silaba di nã inti), ***lipseshți scriari*** *ã*, nu *uã* (cu tuti cã s-avdi *uã*). Formili articulati a aishtor zboarã, la genitiv shi dativ singular, ***lipsescu scriari*** sh-eali mash cu *ã*, ***nu lipsescu scriari*** cu *uã*.

Shasili zboarã trã cari easti adratã aestã regulã suntu, shi ***lipsescu scriari***: *a-u-ã*, *cu-ã*, *dzu-ã*, *mi-du-ã/mã-du-ã*, *mai-mu-ã* shi *ve-du-ã*. Sonlu *ã* dit soni s-avdi ca diftongul *uã* (semivocalã *u*, vocalã *ã*). Aesti zboarã ***nu lipsescu scriari***: *a-u-uã*, *cu-uã*, *dzu-uã*, *mi-du-uã/mã-du-uã*, *mai-mu-uã* shi *ve-du-uã*.

Formili articulati a aishtor zboarã, cã ndu nu sh-alã xescu arã dã tsina la plural (ca pluralili *dzã-li*, *mã-dui*, *ve-du-i*), ***lipsescu scriari*** ca: *a-u-ã-ljei/a-u-ã-li/a-u-ã-lor*, *cu-ã-ljei/cu-ã-li/cu-ã-lor*, *dzu-ã-ljei*, *mi-du-ã-ljei/mã-du-ã-ljei*, *mai-mu-ã-ljei/mai-mu-ã-li/mai-mu-ã-lor* shi *ve-du-ã-ljei*; ***nu lipsescu scriari***: *a-u-uã-ljei/a-u-uã-li/a-u-uã-lor*, *cu-uã-ljei/cu-uã-li/cu-uã-lor*, *dzu-uã-ljei*, *mi-du-uã-ljei/mã-du-uã-ljei*, *mai-mu-uã-ljei/mai-mu-uã-li/mai-mu-uã-lor* shi *ve-du-uã-ljei*.

Nota 1 – Forma articulată, la singular, a aishtor zboarã va scriari cu *a*, nu cu *ua*, cu tuti cã s-pronuntsã cu *ua*, nu cu *a*, va dzã cã, zboarã li di ma nsus, articulati, ***lipsescu scriari***: *dzu-a*, *mi-du-a/mã-du-a*, *a-u-a*, *cu-a*, *ve-du-a* shi *mai-mu-a*.

Nota 2 – Shasili zboarã di ma nsus suntu pronuntsati, tu ndauã graiuri, mash cu *u*, tu bitisitã, nu cu diftongul *uã*. Ma aesti zboarã ***nu lipsescu scriari***: *a-u-u*, *cu-u*, *dzu-u*, *mai-mu-u*, *mi-du-u/mã-du-u*, shi *ve-du-u*.

Nota 3 – Tachi Papahagi, tu dictsiunarlu a lui, li ngrãpseashti aesti zboarã cu diftongul *uã*, nu cu *ã*, dupã cum u caftã regula di ma nsus, va dzã cã, li ngrãpseashti, ca tuti alanti zboarã tsi bitisescu cu diftongul *uã*: *a-u-uã*, *cu-uã*, *dzu-uã*, *mai-mu-uã*, *mi-du-uã* shi *ve-du-uã*.

SONLU 4: SEMIVOCALA *ã* DIT BITISITA DI ZBOR (TSI NU SI SCRII)

Regulã – Semivocala *ã* dit bitisita-a zboarã lor, ***nu lipseshți scriari vãrã oarã***, cã ndu yini dupã unã singurã consoanã (simplã i compusã, ma nu consoana complexã x). Singura ***exceptsii*** va s-hibã mash atumtsea cã ndu scriitorlu va s-u va ***maxus*** ca zborlu s-hibã pronuntsat cu vocala *ã* ca bunã oarã tu puiziili iu va u caftã ritmul a versului.

Zboarã li tsi bitisescu cu litirli compusi *dz*, *sh*, shi *ts* (tsi yin dupã unã vocalã), s-avdu di multi ori (i) cu unã semivocalã *ã*, (ii) cu unã semivocalã *i*, icã (iii) cu unã semivocalã *u* tu coadã shi, cã tivã rã oarã, (iv) cu unã semivocalã *ã/i* (va dzã cã, cã ndu cu *ã*, sh-cã ndu cu *i*, dupã cum easti grailu-a omlui). Aesti ***semivocali***, ***nu lipsescu scriari***.

Bunã oarã, avem zboarã li tsi ***lipsescu scriari***: (mini) *a-cats*, (tini) *a-cats*, *a-rãdz* (substantivlu), *ãn-tredz*, (mini) *bash*, (tini) *bash*, (mini) *bã-nedz*, (tini) *bã-nedz*, *cã-dzush*, (un) *ci-resh*, (doi) *ci-resh*, *frats*, *fudz*, (mini) *lu-credz*, (tini) *lu-credz*, *mi-lets*, *mut*, *pã-radz*, *pu-tush*, *u-dadz*, etc. Aesti zboarã ***nu lipsescu scriari***: (mini) *a-catsu*, (tini) *a-catsã/a-catsi*, *a-rãdzã/a-rãdzi*, *ãn-tredzã/ãn-tredzi*, (mini) *bashu*, (tini) *bashi/bashã*, (mini) *bã-nedzu*, (tini) *bã-nedzã/bã-nedzi*, *cã-dzushi*, (un) *ci-reshu*, (doi) *ci-reshi*, *fratsã/fratsi*, *fudzã/fudzi*, (mini) *lu-credzu*, (tini) *lu-credzã/lu-credzi*, *mi-letsã/mi-letsi*, *mutã/mutsi*, *pã-radzã/pã-radzi*, *pu-tushu*, *u-dadzã/u-dadzi*, etc.

Nota 1 – Shi s-li scriem unã soe, (i) prota persoanã a verbului s-avdi cu semivocala *u* la coadã: (mini) *a-cats*, (mini) *bã-nedz*, (mini) *bash*, (mini) *lu-credz*, ma a daua persoanã s-avdi cu semivocala *ã/i*: (tini) *a-cats*, (tini) *bã-nedz*, (tini) *bash*, (tini) *lu-credz*, shi (ii) singularlu s-avdi cu semivocala *u*: (un) *ci-resh*, ma pluralu s-avdi cu semivocala *ã/i*: (doi) *ci-resh*.

Nota 2 – Bãgats oarã cã: (i) ma sã si scrii cu semivocala *ã*, forma: (tini) *a-catsã*, va sã scrii unã soe cu forma (el) *a-ca-tsã*, iu *ã*-lu easti vocalã, (ii) forma: (tini) *bashã/bashi*, iu *ã/i*-lu easti semivocalã, easti unã soe scriat cu forma: (el) *ba-shã/ba-shi*, iu *ã/i*-lu easti vocalã, etc.

(1.3) LITIRA E

Litira *e* poati s-aibã ma multi sonuri:

- (i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, di vocalã *e*;
 (ii) poati si s-avdã muljat, ca vocalã (cu unã semivocalã *i* ãn fatsã tsi s-avdi ma nu si scrii); un son tsi si scrii *e* ma s-avdi ca diftongul *ie*;
 (iii) poati si s-pronuntsã ca unã semivocalã, ca tu diftongul *ea/ia*; shi
 (iv) cã ndu s-aflã ca unã vocalã *e*, niactsintuatã, tu bitisita-a multor zboarã (*e*-lu final), poati s-aibã dauã li sonuri *e* shi *i*, dupã cum easti grailu-a omlui.

SONLU 1 DI BAZÃ: VOCALA *e* (CÃNDU S-AVDI *e*, NU *ie*)

Vocala *e* poatã s-aibã sonlu a ljei di bazã, shi si s-aflã :

- (i) ca unã vocalã ahoryea, fãrã alti semivocali tu idyca silabã, ca tu zboarã li: *me-si, me-tru, ne-gu-rã, per, tser*, etc. icã
 (ii) deadun cu semivocalili *i* shi *u* shi s-facã parti dit un **diftongu**, *ie*, *ei*, shi *eu*, ca tu zboarã li, *a-reu, bei, ca-ra-beu/ca-ra-bei, cu-leu/cu-lei, cur-cu-beu/cur-cu-bei, di-pis-ta-neu, gãb-jeu/gãb-jei, meu/mei, pish-ti-rei, seu, trei, u-vreu/u-vrei, vrei*, etc. Trã diftongul *ie* vedz regula di ma nghios, la sonlu 2.

SONLU 2: VOCALA *e* (TSI S-AVDI MULJATÃ *ie*, NU *e*)

Tu nchisita di zboarã, sh-cã tivãrã oarã sh-tu mesea i tu sonea-a lor, *e*-lu poati si s-pronuntsã muljat, cu unã semivocalã *i* dininti, **tsi s-avdi ma nu si scrii**, va dzã cã, *e*-lu s-pronuntsã ca diftongul *ie*.

Regula generalã easti ca – cu ndauã exceptsii iu traditsia va s-u caftã scriarea cu *ie* – diftongul *ie* si sã scri *e*. Mash cã, cã tivãroarã, tu ndauã clasi di zboarã, sonlu *e* poati si s-avdã, sh-ca sonlu di bazã *e*, ma sh-ca sonlu muljat *ie*.

Regulã – (1) Scriarea-a diftongului *ie* s-fatsi totna cu litira *e*; singurili exceptsii va s-hibã zboarã ca *ier-ni/ier-nuri, le-ru-sa-lim* (icã *I-e-ru-sa-lim*), etc. tsi traditsiunal s-au scriatã ash. Ån particular, (i) litira *e* tsi yini dupã *nj* shi *lj*, shi (ii) litira *e* di la nominativlu shi vocativlu a zboarã lor fiminini tsi bitisescu cu vocalili *ai/ae, ai/ãe, ei/ee, ie, oi/oe, ui/ue*, (iu vocala dit soni **nu easti actsintuatã** shi dauã li vocali, s-aflã tu dauã silabi ahoryea), **poati si sã scrii e ma s-avdi totna ie**.

(2) Dupã consoanili *c, g, j* (ma nu *nj* shi *lj*), *h* (inclusiv *ch, gh* shi *sh*), *y* (sonlu gãrtsescu gamma, nã inti di *e*), shi dupã vocalili *ã, i, u*, **sonlu ie lipseashti scriari e (nu ie)**, cu tuti cã poati s-aibã dauã li sonuri, shi sonlu di bazã *e*, shi sonlu-a diftongului *ie*.

Bunã oarã :

- (1) Cã ndu au diftongul *ie* dupã litirli compusi *nj* shi *lj*, zboarã li **lip-**

sescu scriari ca: *lje-pur, ljer-tu, njedz, njel, Njer-curi, njer-gu, njer-lã, njer-su*, (a) *njeu*, etc. **nu lipseacu vãrã oarã scriari** ca: *lje-pur, ljer-tu, njiedz, njiel, Njier-curi, njier-gu, njier-lã, njier-su*, (a) *njieu*, etc.

(2) Nominativlu shi vocativlu-a zboarã lor fiminini tsi bitisescu cu *ai/ae, ai/ãe, ei/ee, ii/ie, oi/oe, ui/ue*, (iu vocala din fatsã *a/ã/e/i/o/u* shi vocala *i/e* dit soni, **niactsintuatã** s-aflã tu dauã silabi ahoryea), **lipseashti scriari** la **nominativ**, ca: *bo-i/bo-e, ca-fe-i/ca-fe-e, ca-fi-ne-i/ca-fi-ne-e, chi-ma-ne-i/chi-ma-ne-e, ciu-di-i/ciu-di-e, clja-i/clja-e, du-di-i/du-di-e, du-nja-i/du-nja-e, ga-i/ga-e, ha-re-i/ha-re-e, hu-i/hu-e, i-ti-i/i-ti-e, la-i/la-e, ma-i/ma-e, na-i/na-e, oa-i/oa-e, pa-i/pa-e, pa-re-i/pa-re-e, ploa-i/ploa-e, so-i/so-e, ti-nji-i/ti-nji-e, u-i/u-e*, etc. shi la **vocativ** ca: *bo-e, ca-fe-e, ca-fi-ne-e, chi-ma-ne-e, ciu-di-e, clja-e, du-di-e, du-nja-e, ga-e, ha-re-e, hu-e, i-ti-e, la-e, ma-e, na-e, oa-e, pa-e, pa-re-e, ploa-e, so-e, ti-nji-e, u-e*, etc. Aesti zboarã **nu lipseacu scriari**, la **nominativ** shi **vocativ** ca: *bo-ie, ca-fe-ie, ca-fi-ne-ie, chi-ma-ne-ie, ciu-di-ie, clja-ie, du-di-ie, du-nja-ie, ga-ie, ha-re-ie, hu-ie, i-ti-ie, la-ie, ma-ie, na-ie, oa-ie, pa-ie, pa-re-ie, ploa-ie, so-ie, ti-nji-ie, u-ie*, etc.

(3) Zboarã li iu sonlu *ie* si ngrã pseashti cu *e* shi poati si s-avdã sh-ca sonlu di bazã a vocalã ljei *e*, **lipseacu scriari totna** cu *e*, ca bunã oarã, zboarã li: *a-hiur-hes-cu, a-lãn-ces-cu, an-gu-ces-cu, ãn-shi-edz, a-rã-es-cu, a-ru-shes-cu, a-yeas-pi/a-yes-chi/yes-par, az-gher, cã-pã-es-cu, ce-ti, che-fi, chen-dru, chep-tu, che-tri, cher, clu-ces-cu, da-mi-genj, dish-clji-edz, ed, ef-tin, es, fi-li-genj, flu-eri, ge-pi, ghe-lã, hãr-ches-cu, hãr-ges-cu, hã-rgiu-es-cu, her, her-bu, je-ljuri, lã-es-cu, ma-tu-yeli, min-du-es-cu, nã-rã-es-cu, ncã-cheri, ngru-shedz, sclã-vu-es-cu, shed, ta-bi-e-ti, trun-du-es-cu, u-gechi, u-helj, vi-er, vur-ye-lã, ye-nos, yer-rac, yer-mu, zãp-ti-e* etc. Aesti zboarã **nu lipseacu vãrã oarã** scriari ca: *a-hiur-hies-cu, a-lãn-cies-cu, an-gu-cies-cu, ãn-shi-iedz, a-rã-ies-cu, a-ru-shies-cu, a-yieas-pi/a-yies-chi/yies-par, az-ghier, cã-pã-ies-cu, cie-ti, chie-fi, chien-dru, chiep-tu, chie-tri, chier, clu-cies-cu, da-mi-gienj, dish-clji-iedz, ied, ief-tin, ies, fi-li-gienj, flu-ieri, gie-pi, ghie-lã, hãr-chies-cu, hãr-gies-cu, hã-rgiu-ies-cu, hier, hier-bu, jie-ljuri, lã-ies-cu, ma-tu-yieli, min-du-ies-cu, nã-rã-ies-cu, ncã-cieri, ngru-shiedz, sclã-vu-ies-cu, shied, ta-bi-ie-ti, trun-du-ies-cu, u-giechi, u-hielj, vi-ier, vur-yie-lã, yie-nos, yie-rac, yier-mu, zãp-ti-ie* etc.

Notã 1 – Tu regulã aspunem mash dauã exceptsii iu, traditsiunal, diftongul *ie* nu si scrii *e*. Ma suntu shi zboarã cari, dupã regula di ma nsus, **lipseacu scriari** cu *e*, nu cu *ie*, zboarã ca: *ed, e-hlã, eri, es, prep*, shi *bu-ei, er-buri/er-ghi, es-chi, mã-ei*, (pluralu a zboarã lor *bu-ea-uã, iar-bã, ias-cã, mã-ea-uã*), etc. cari traditsiunal s-au scriatã sh-cu *ie* ma sh-cu *e*. Aesti zboarã **nu lipseacu scriari** ca: *ied, ie-hlã, ieri, ies, priep*, shi *bu-ie, ier-buri/ier-ghi, ies-chi, mã-ie*, (pluralu a zboarã lor *bu-ea-*

uã/bu-ia-uã, ear-bã/iar-bã, eas-cã/ias-cã, mã-ea-uã/mã-ia-uã), etc.

Notã 2 – Aoa zburãm di sonlu-a diftongului *ie*, nu sonlu iu vocalili *i* shi *e* s-aflã tu dauã silabi ahoryea, ca bunã oarã, tu zboarã li: *a-fi-e-ru-mã*, *ãn-shi-edz*, *di-e-tã*, *dish-clji-edz*, *hu-ri-e-ti*, *ni-e-ti*, *scri-es-cu*, *ta-bi-e-ti*, *vi-er*, *zãp-ti-e*, etc.

SONLU 3: SEMIVOCALA *e*

Semivocala *e* poati si s-aflã tu **diftongul** icã **triftongul** *ea/ia*, *eo/io*, *ea/ia/ia*, *ea/iau* shi *eo/ia/ia* (vocali *a/o*, semivocali *e/i/o/u*). Trã diftongul *ea/ia*, shi triftondzã lj *ea/ia/ia*, *ea/iau* shi *eo/ia/ia* dzã sim, tu sectsia-a sonlui *a*, cã: diftongul *ea/ia*, si scrii di ma multili ori *ea*, cã tivã rã oarã *ia*, triftondzã lj *ea/ia/ia*, *ea/iau* si scriu totna cu *ea*, vã rã oarã cu *ia*, iarã triftongul *eo/ia/ia* si scrii totna cu *ioa*, nu cu *eo/ia/ia*. Iarã discutsia trã *eo/io*, s-aflã tu unã sectsie ma nghios, iu va sã zburãm trã litira *o*.

SONLU 4: VOCALA *e* (e-FINAL CU PRONUNTSAREA *e/i*)

Problema-a vocalã ljei *e*, **niactsintuatã**, dit bitisita-a numilor masculini shi fiminini (substantivi, adjectivi, pronumi shi numirali) shi a formilor verbali, cari **s-avdi** tu ma multili graiuri shi ca **vocalã** *i*, va s-hibã discutatã tu sectsia-a sonlui *i*. Agiundzi s-dzã tsem aoatsi cã, zboarã li cu aestu *i*-final va poatã sã si scrii shi sã si pronuntsã dauã li soi, sh-cu *i*-final sh-cu *e*-final, dupã cum easti grailu-a omlui.

(1.4) LITIRA *I*

Litira *i* poati s-aibã ma multi sonuri:

(i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, di vocalã *i*;

(ii) poati s-aibã sonlu di semivocalã *i* care s-avdi cu unã **semivocalã** **u dupã ea, cari nu si scrii**;

(iii) poati si s-avdã ca unã semivocalã *i* (pronuntsat simplu, fã rã ca s-aibã unã vocalã *u* ningã ea, icã pronuntsat deadun cu alti vocali tu un diftongu icã triftongu), cari **poati si sã scrii**, ma **poati shi s-nu sã scrii**;

(iv) poati si s-avdã, sh-ca unã vocalã *i*, sh-ca sonlu *gãrtsescu yi/ye* (gamma); shi

(v) cã ndu s-aflã ca vocalã *i*, niactsintuatã, tu bitisita-a ma multor zboarã (*i*-lu final), poati s-aibã dauã li sonuri *i* shi *e*, dupã cum easti grailu-a omlui.

SONLU 1 DI BAZÃ: VOCALA *i*

Cã ndu s-avdi, vocala *i* **lipseashti scriari** ca *i* (tu ndauã zboarã sh-ca *e*). Ea poati si s-avdã:

(i) **ahoryea sh-fãrã altã semivocalã** tu idyea silabã, ca tu zboarã li: *cã-ni*, *cu-pi-i/cu-pi-e*, *ghi-ni*, *if-cu-li-i/if-cu-li-e*, *i-mir*, *im-nu*, *min-ti*, *ni-or*, etc. icã

(ii) **deadun cu unã semivocalã tu idyea silabã**, parti dit **diftondzã lj** *iu* (vocalã *i*, semivocalã *u*) shi *ii* (protlu *i* vocalã, andoilea *i* semivocalã) ca tu zboarã li: *ar-niu*, *cãr-ci-liu*, *cãr-di-liu*, *cu-pii* (pluralu di la *cu-pi-i/cu-pi-e*), *hiu*, *ir-njiu*, *ir-njii* (pluralu di la *ir-nji-i/ir-nji-e*), *scriu*, *scrii*, *shtiu*, *sti-hiu*, *sti-hii*, *ti-riu*, *ti-rii*, *u-ra-niu*, *u-ra-nii*, etc.

Vocala *i* cu sonlu-lj di bazã nu prezintã, tu scriari, dicã t unã singurã problemã: aclo iu, vocala *i* poati si s-avdã sh-ca unã vocalã sh-ca unã semivocalã *i*, sh-omlu nu shtii tsi s-facã, s-u scrii i s-nu u scrii.

Regulã – (1) Cã ndu yini (i) dupã dauã i ma multi consoani, simpli i compusi, icã (ii) dupã consoana complexã *x*, vocala *i* dit bitisita-a unui zbor, cari s-avdi di multi ori sh-ca unã semivocalã, **lipseashti totna scriari**, cã s-avdi i cã nu s-avdi.

(2) Cã ndu vocala *i* s-aflã, **fãrã actsentu**, tu bitisita-a unui zbor **masculin** shi neutru singular, sh-cã ndu zborlu s-**articuleadzã**, *i*-lu din fãtsa-a articolui (i) **poati** si s-facã semivocalã shi **s-nu si scrii**, cã ndu zborlu bitiseashti cu *ri* shi *ni* tsi yini dupã unã **vocalã**, ma (ii) armã ni vocalã icã s-fatsi semivocalã, ma **lipseashti totna scriari**, trã tuti alanti zboarã, inclusiv zboarã li cari bitisescu cu *ri* shi *ni* tsi yini dupã unã **consoanã**.

(3) Trã tuti alanti zboarã, scriarea icã niscriarea-a sonlui *i* va si s-facã dupã cum suntu aspusi zboarã li tu dictsiunar.

Bunã oarã:

(1) Cã ndu bitisescu cu vocala *i* tsi yini dupã dauã consoani, zboarã li **lipseashti totna scriari cu i** ca: *cor-ghi*, *lim-bi*, *o-clji*, *por-tsi* (prã vdzã), *sher-chi*, *tser-ghi*, *tum-bi*, etc. Ma zboarã li di ma nsus pot s-hibã pronuntsati, cã tivã rã oarã, sh-cu unã semivocalã *i* tu bitisitã tsi lipseashti scriari; zboarã li **nu lipseashti scriari fãrã i** ca: *corgh*, *limb*, *oclj*, *ports*, *sherch*, *tsergh*, *tumb*, etc.

(2) Cã ndu s-**articuleadzã**, zboarã li **masculini** (shi neutri singular) tsi bitisescu cu *ri* shi *ni* (vocalã *i*) tsi **yini dupã unã vocalã**, ca: *cã-ni*, *cãr-bu-ni*, *cheap-ti-ni*, *dzi-ni-ri*, *gio-ni*, *ma-ri*, *sfrea-di-ni*, *soa-ri*, *tã-ciu-ni*, etc. pot ca si sh-u-alã xeascã vocala *i* (dit *ri* shi *ni*) tu

semivocalã. Tr-atsea, zboarã li di ma nsus **va poatã s-hibã scriati** ca: (i) la nominativ shi acuzativ, *cã-ni-li, cãr-bu-ni-li, cheap-ti-ni-li, dzi-ni-ri-li, gio-ni-li, ma-ri-li, sfrea-di-ni-li, soa-ri-li, tã-ciu-ni-li*, etc. shi (ii) la genitiv shi dativ, *cã-ni-lui, cãr-bu-ni-lui, cheap-ti-ni-lui, dzi-ni-ri-lui, gio-ni-lui, ma-ri-lui, sfrea-di-ni-lui, soa-ri-lui, tã-ciu-ni-lui*, etc. ma **va poatã s-hibã pronuntsati shi scriati** sh-ca: (i) la nominativ singular, *cãn-li, cãr-bun-li, cheap-tin-li, dzi-nir-li, gion-li, mar-li, sfrea-din-li, soar-li, tã-ciun-li*, etc. shi (ii) la genitiv singular, *cãn-lui, cãr-bun-lui, cheap-tin-lui, dzi-nir-lui, gion-lui, mar-lui, sfrea-din-lui, soar-lui, tã-ciun-lui*, etc.

(3) Cã ndu s-articuleadzã, zboarã li **masculini** (shi neutri singular) tsi nu bitisescu cu *ri* shi *ni* (vocalã *i*) tsi yini dupã unã vocalã (cazlu (2) dit regula di ma nsus), zboarã ca: *a-ra-tsi, a-rea-ti, cljash-ti, giu-nea-li, oas-pi, veard-di*, etc. sh-lu tsãn *i*-lu ca vocalã (sh-cã s-avdi i nu s-avdi ca unã semivocalã *i*), **lipsescu totna scriari** (i) la nominativ shi acuzativ ca: *a-ra-tsi-li, a-rea-ti-li, cljash-ti-li, giu-nea-li-li, oas-pi-li, veard-di-li*, etc. shi (ii) la genitiv shi dativ ca: *a-ra-tsi-lui, a-rea-ti-lui, cljash-ti-lui, giu-nea-li-lui, oas-pi-lui, veard-di-lui*, etc. Tu ndauã zboarã, vocala *i* poati si s-avdã sh-ca unã semivocalã ma aesti zboarã **nu lipsescu scriari** (i) la nominativ shi acuzativ ca: *a-rats-li, a-reat-li, cljasht-li, giu-neal-li, oas-pli, veard-li*, etc. shi (ii) la genitiv shi dativ ca: *a-rats-lui, a-reat-lui, cljasht-lui, giu-neal-lui, oas-plui, veard-lui*, etc.

(4) Zboarã ca priimnari poati si s-avdã tu zburãrea di-aradã primnari. Scriarea-a aishtor zboari va si s-facã dupã cum va s-hibã aspusã tu dictsiunar.

Nota 1 – Aoa zburã m mash trã zboarã li tsi armã n idyili zboarã, cu idyea noimã, cã ndu vocala *i* s-pronuntsã ca unã semivocalã. Nu zburã m di zboarã tsi sh-alã xescu noima, zboarã ca: *a-pan-di-si, dur-nji-ri, fe-si, mu-tri-ri, ti-hi, tim-bi-hi*, etc. cari au singularlu cu vocala *i*, shi pluralu lu-au cu semivocala *i*: *a-pan-disi, dur-njiri, fesi, mu-triri, tih, tim-bihi*, etc.

Nota 2 – Aoa zburã m mash trã zboarã li tsi bitisescu cu *i* tsi nu ari actsentu. Zboarã li tsi bitisescu cu vocala *i* pri cari cadì actsentul, zboarã ca: *chi-ra-gi, hãn-gi, shi-cã-gi, va-li*, etc. cã ndu s-articuleadzã, nu sh-lu cher aestu *i*, armã ni totna ngrã psit.

Nota 3 – Tu-aesti zboarã di ma nsus, **diftongul iu** (vocalã *i*, semivocalã *u*) nu easti (i) idyiul lucru cu **diftongul iu** (semivocalã *i*, vocalã *u*) tsi lu-aflã m tu zboarã ca: *a-pan-ghiu, chi-mi-tir-yiu, cuf-chiu, id-yiu, is-chiu, mis-tir-yiu, scljin-ciu, zmel-ciu*, etc. necã easti (ii) idyiul lucru cu **combinatsia di litiri, semivocala iu**, (iu dauã li sonuri, *i* shi *u* suntu semivocali), sh-iu mash **semivocala i si scrii, semivocala u nu si scrii**.

Tr-aestu lucru va si zburã m tu alti sectsie ma nghios.

Nota 4 – Suntu multi zboarã cari, la plural, bitisescu tu ndauã grai cu *ã*, tu alti grai cu *i*. Ahtã ri suntu zboarã li tsi bitisescu, la plural, cu consoanili compusi *ts* shi *dz*, la cari zboarã s-advãgã shi zborlu “zboarã”. Aesti zboarã va si scrii cu *ã*, nu cu *i*. Bunã oarã, zboarã li tsi **lipsescu scriari** cu *ã*, suntu zboarã ca: *bratsã, budzã, cãrtsã, gãrnutsã, multsã, muntsã, pãrintsã, puntsã, zboarã*, etc. zboarã tsi **nu lipsescu scriari** (cu tuti cã s-avdu, tu multi grai, cu *i*) ca: *bratsi, budzi, cãrtsi, gãrnutsi, multsi, muntsi, pãrintsi, puntsi, zboari*, etc. Alti zboarã ca aesti di ma nsus va si s-aspunã tu dictsiunar.

SONLU 2: SEMIVOCALĂ *i* (TOTNA SCRITĂ), TSI S-AVDI DEADUN CU UNĂ SEMIVOCALĂ *u* (NISCRITĂ) DUPĂ EA

Regulã – Substantivili (masculini shi neutri), adjectivili (masculini) shi verbili (la prezentu, persoana 1), tsi bitisescu cu unã combinatsie di dauã semivocali *iu*, tsi yin dupã (i) unã consoanã: *c, ch, g, gh, h*, shi *y*, icã (ii) unã vocalã *a* shi *o*, icã un diftongu *oa* shi *ea/ia* (vocalã *a*, semivocali *i/e/o*), **lipsescu scriari** mash cu semivocala *i* dit bitisitã; sh-cu tuti cã s-avdi, semivocala *u* nu si ngrã pseashti.

Bunã oarã:

(i) Cã ndu s-avdu cu combinatsia (di dauã semivocali) *iu* tu coadã tsi **yini dupã consoanili** (simpli shi compusi): *c, ch, g, gh, h*, shi *y*, zboarã li **lipsescu scriari** ca: *ayi* (singular masculin), (mini) *a-prochi* (la prota persoanã), *a-rici* (singular masculin), *as-cum-tici* (singular neutru), *a-vlachi* (singular neutru, cã la singular fiminin s-pronuntsã *a-vla-chi*, cu vocala *i*), (mini) *ãn-caci* (la prota persoanã), *ba-ljaci* (singular masculin), *cãr-paci* (singular masculin), *cochi* (singular masculin), *cohi* (singular neutru), *cu-cu-lici* (singular neutru), *cu-cu-tici* (singular masculin), *cu-paci* (singular masculin), *cu-ragi*, (mini) *dis-caci* (la prota persoanã), *feci, gãr-baci* (singular neutru), *ghiu-maci* (singular neutru), *ghiu-veci* (singular neutru), *li-cu-rici* (singular masculin), *mi-ru-loyi* (singular, neutru), *poci, psohi* (singular masculin), *stãn-gaci* (singular masculin), *tãl-maci, tuci, u-raci* (singular masculin), *zvici* (singular neutru), etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** ca: *ayiu, a-prochiu, a-riciu, as-cum-ticiu, a-vlachiu, ãn-caciu, ba-ljaciu, cãr-paciu, cochiu, cohiu, cu-cu-liciu, cu-cu-ticiu, cu-paciu, cu-ragiu, dis-caciu, feciu, gãr-baciu, ghiu-maciu, ghi-veciu, li-cu-riciu, mi-ru-loyiu, pociu, psohiu, stãn-gaciu, tãl-maciu, tuciu, u-raciu, zviciu*, etc.

(ii) Cã ndu s-avdu cu combinatsia (di dauã semivocali) *iu* tu coadã tsi

yini dupã vocalili a shi o icã diftondzã lj oa shi ea (ca parti dit diftondzã lj icã triftondzã lj ai, oi, oai shi eai, cu vocali a/o, semivocali i/e/o), zboarã li **lipsescu scriari** ca: bu-du-vai, bu-geai, ceai (la neutru, cã la fiminin si scrii cea-i/cea-e), grai, lai, loai, Mai, mir-yiu-loi, plai, su-mu-lai, ti-hi-lai, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari** ca: bu-du-vaiu, bu-geaiu, ceaiu, graiu, laiu, loaiu, Maiu, mir-yiu-loiu, plaiu, su-mu-laiu, ti-hi-laiu, etc.

Nota 1 – Di multi ori (ma nu totãna), **pluralu** di la zboarã li di ma nsus, si scriu idyia soe cu singularu, mash cã s-avdu fãrã semivocala u dit bitisitã; s-avdu mash cu i. Ma s-hibã **masculini**, semivocala i armãni semivocalã, sh-ma s-hibã **neutri**, semivocala i s-fatsi vocalã. Ashi avem zboarã li: (i) masculini, ayi, a-rici, ba-ljaci, bu-geai, cãr-paci, cochi, cu-cu-tici, cu-paci, li-cu-rici, mi-ru-lo-yi, psohi, stãn-gaci, u-raci, etc. shi (ii) neutri, as-cum-ti-ci, bu-du-va-i, co-hi, cu-cu-li-ci, gãr-ba-ci, ghiu-ma-ci, ghiu-ve-ci, gra-i, zvi-ci, etc. Idyiu lucrul s-fatsi sh-cu formili verbali cari si scriu unã soe la persoana-a 1-a (iu semivocala u s-avdi) shi la persoana-a 2-a (iu semivocala u nu s-avdi) Ashi avem zboarã li: (tini) a-prochi, (tini) ãn-caci, (tini) dis-caci, etc. tsi s-avdu fãrã u.

Nota 2 –Diftondzãlj (scriats) ai shi oi (vocala a/o, semivocalã i), cari s-avdu cu un u-shcurtu la coadã, suntu dealihealui **triftondzãlj** (pronuntsats ma niscriats) aiu shi oi (vocala a/o, semivocali i shi u); iarã triftondzãlj (scriats) oai shi eai (vocalã a, semivocali i/e/o), suntu dealihealui **silabi cu unã vocalã shi trei semivocali** (pronuntsatsi ma niscriati) oaiu shi eaiu (vocalã a, semivocali i/e/o/u).

Nota 3 – Ari graiuri iu semivocala u dit bitisita-a semivocalã ljei iu nu s-avdi dip. Aestu easti unã hari a scriariljei, ca diftongu, al ai shi oi, shi triftongu oai shi eai.

Nota 4 – Diftongul ai/oi di cari zburãm aoa, nu easti idyiu cu grupuri di litiri ai shi oi, iu vocalili a shi o s-aflã tu unã silabã altã dicã t vocala (nu semivocala) i. Ashi avem, bunã oarã, zborlu va-iu, iu grupulu di litiri ai nu easti un diftongu cã easti mpãrtsã t tu dauã silabi.

SONLU 3: SEMIVOCALĂ i, TSI S-AVDI MASH i (NU S-AVDI CU UNĂ SEMIVOCALĂ u, NISCRITĂ, DUPĂ EA)

Regulã – (1) Semivocala i, dit **bitisita** a zboarã lor, tsi ari **mash unã consoanã**, simplã i compusã, **dinã intea-a ljei** (consoanã tsi yini dupã unã vocalã) (i) **lipseashți scriari**, cãndu yini dupã tuti consoanili simpli shi patruli consoani compusi ch, dh, gh shi th, shi (ii) **nu lipseashți scriari**, cãndu yini dupã consoanili compusi dz, lj, nj, sh, shi

ts.

(2) Semivocala i tsi s-aflã **tu nchisita i bitisita-a diftondzãlor** icã **triftondzãlor** ia/ai, ãi, ie/ei, io/oi, ii, iu/ui, ioa/oi, eai, **lipseashți totna scriari**. **Exceptsiili** va s-hibã mash atseali aspasi la vocalili a, e, o shi u, va dzã cã, cãndu aesti vocali yin dupã unã silabã tsi bitiseashti cu: (i) vocala i, icã (ii) litira j (inclusiv nj shi lj) shi litira compusã sh.

(3) Cãndu s-articuleadzã, zboarã li tsi bitisescu la **plural** cu unã semivocalã i, (i) **lipsescu scriari fãrã i** nã intea-a articolui, cãndu bitisescu cu ri shi (ii) **lipsescu scriari cu i** nã intea-a articolui, cãndu bitisescu cu ci, gi, hi (inclusiv chi shi ghi), ji, vi shi yi.

Exceptsii la scriarea i niscriarea-a semivocalã ljei i va si s-facã mash atumtsea cãndu va s-u va maxus scriitorlu ca, bunã oarã, cãndu tu-unã puizii, ritmul a versului u caftã.

Bunã oarã:

(1) Zboarã li iu semivocala i s-aflã tu bitisitã sh-yini dupã **unã singurã consoanã simplã** (inclusiv consoana y cãndu s-avdi ca sonlu gamma gãrtsescu) icã unã singurã consoanã compusã ch, dh, gh shi th, (ma nu consoana complexã x) **lipsescu scriari cu i**, ca zboarã li: a-buri, a-di-ljeri, a-du-tseri, a-lu-mãchi, a-mãyi, a-nemi, ãn-tregghi, a-po-fasi (plural), a-rachi, a-raghi, a-rici (plural), a-roghi/roghi, a-vlãchi (pluralu di la zborlu fiminin a-vla-chi), ayi, azi, (tini) ãn-caci, ba-gayi, bã-buchi (plural), bighi, bi-li-gichi (plural), bu-havi, bu-luchi (plural), car-tofi, ca-ta-fro-nisi (plural), ca-tas-hasi (plural), cã-liyi, cã-pãchi, chi-ver-nisi (plural), coa-cãji, co-ciuyi, coji, co-luyi, co-shavi, cu-ciughi, cu-paci (plural), dis-caci, dis-poti, dur-njiri (plural), fi-ciori, ftohi, fu-shechi (plural), gãr-buyi, gayi, griyi, i-po-tisi (plural), i-sihi, lo-curi, Luni, mi-rãchi, mi-so-trivi, mo-lavi, mu-liyi, mur-dari (masculin plural), pã-duri (plural), peji, pezi, pis-chesi (plural), poci (tsi va dzã cã nats, sãrmãnitsi, nu poaci, tsi va dzã cã, oali, stamni), pohi, presh-cayi, psohi, pur-tãri, scãn-duri, sclayi, sin-duchi (plural), siyi, slaghi, strãji, strehi, stu-mãhi, thesi (plural), tihi (plural), tim-bihi (plural), tu-fechi (plural), u-raci (plural), vlahi, etc.

(2) Zboarã li iu semivocala i s-avdi tu bitisitã sh-yini dupã **unã singurã consoanã compusã** dz, lj, nj, sh, shi ts, **lipsescu scriari fãrã i**, ca zboarã li: a-linj, a-mi-radz, a-mi-ridz, anj, a-rãdz, a-rãts, a-rosh, as-tãdz, a-sudz, a-ush, a-vuts, badz, bã-lidz, blãs-ti-mats, bur-lidz, calj, car-ca-lets, cãs-tãnj, cã-tush, cea-calj, chi-rã-midz, chi-ruts, ci-resh (plural), cu-mãts, di-punj, fadz, frats, fudz, fu-melj, fus-tãnj, gã-linj, i-conj, lã-crinj, lã-ludz, ledz, lum-bãdz, mash, mã-nush, mãnj, mã-rats, mi-lets, min-ghiush (plural masculin, nu fimininlu min-ghiush), mi-

nuts, njelj, noa-tinj, oa-minj, pa-radz, pãnj, prash (plural), *prots, tuts, ush, vedz, vrun-didz, xenj*, etc. shi verbili (la persoana-a daua, cã la prota persoanã, poati si s-avdã cu un *u*-shcurtu tsi nu si scrii): *a-dilj, a-pi-rits, as-pelj, a-vets, ãn-fash, ãn-grosh, bash, cãn-tats, chish, dats, dis-polj, diz-golj, fats, molj, pots, scots, shi-dets, talj*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari cu i** ca: *a-linji, a-mi-radzi, a-mi-ridzi, anji, a-rãdzi, a-rãtsi, a-roshi, as-tãdzi, a-sudzi, a-ushi, a-vutsi, badzi, bã-lidzi, blãs-ti-matsi, bur-lidzi, calji, car-ca-lets, cãs-tãnji, cã-tushi, cea-calji, chi-rã-midzi, chi-rutsi, ci-reshi, cu-mãtsi, di-punji, fãdzi, fratsi, fudzi, fu-melj, fus-tãnji, gã-linji, i-conji, lã-crinji, lã-ludzi, ledzi, lum-bãdzi, mashi, mã-nushi, mãnji, mã-ratsi, mi-lets, min-ghiushi* (plural masculin, nu fimininlu *min-ghiushi*), *mi-nutsi, njelji, noa-tinji, oa-minji, pa-radzi, pãnji, prashi, protsi, tutsi, ushi, vedzi, vrun-didzi, xenji*, etc. shi verbili (la persoana-a daua, cã la prota persoanã, poati si s-avdã cu un *u*-shcurtu tsi nu si scrii): *a-dilji, a-pi-ritsi, as-pelji, a-vetsi, ãn-fashi, ãn-groshi, bashi, cãn-tatsi, chishi, datsi, dis-polji, diz-golji, fatsi, molji, potsi, scotsi, shi-detsi, talji*, etc.

Notã – (i) Formili *adilji, ãnfashi, bashi, talji*, nu suntu formi trã a daua persoanã (nu si scrii: *tini a-dilji, tini ãn-fashi, tini bashi, tini talji*), ma trã a treia persoanã iu *i*-lu easti unã vocalã (shi si scrii: *el/ea a-di-lji, el/ea ãn-fa-shi, el/ea ba-shi, el/ea ta-lji*); (ii) forma *aroshi*, nu easti forma di la masculin plural (*a-rosh*), ma easti fimininlu la singular, (*a-ro-shi*), iu *i*-lu easti unã vocalã; (iii) forma *aushi*, nu easti forma di la masculin plural (*a-ush*), ma easti unã derivatã di-a verbului *aushescu* (exemplu: *el a-u-shi multu*); (iv) *calji*, easti unã formã (nibunã trã scriari) la plural (*ca-lji*), a zborlui *cal*; (v) zborlu *cãs-tãnji*, easti fruhtul di la pomlu *cãs-tãnj* (la singular, tsi s-avdi cu un *u*-shcurtu tu soni); (vi) *mashi*, adutsi cunfuzii cu zborlu *ma-shi/mã-she*, hã latea cu cari s-acatsã jarlu-a foclui; shi (vii) zboarã li *ush, cã-tush, mã-nush*: suntu formili (di la plural) cari, ma s-hibã scriati cu semivocala *i* tu bitisitã ca: *ushi, cã-tushi, mã-nushi*, pot s-hibã confundati cu singularlu: *u-shi, cã-tu-shi, mã-nu-shi*, iu *i*-lu easti unã vocalã, ash cum s-avdu tu multi graiuri armãneshti (cã tu alti graiuri aesti zboarã pot si s-pronuntsã la singular shi *u-shã, cã-tu-shã, mã-nu-shã*).

(3) Zboarã li tsi au diftondzãlj icã trifondzãlj: *ia/ai, ai, ie/ei, io/oi, ii, iu/ui, ioa/oai, eai, lipsescu scriari* ca zboarã li: *a-giun-gu, ãn-ghios, chiosh-cu, ci-cior, cioc, ciu-di-i/ciu-di-e, ciu-mag, fi-cior, fi-ciu-ric, ghiun, gio-ni, ia-ra, ear-bã, iar-nã, iu-va, min-ciu-nã, a-drai, a-rãi* (pluralu di la adjectivlu *arãu*, nu derivata *a-rã-i* di la verbul *arãescu*), *bi-lii, boi* (prãvdzã, nu *bo-i/bo-e!*), *fu-dzii, fui, mã-cai, mã-rã-cui, pish-ti-rei, ui-di-ses-cu, vi-dzui, beai, bu-geai, ceai, ci-cioa-ri, cioa-rã,*

cu-reai, dzã-tseai, greai, loai, ncioa-mir, etc.

Exceptsiili va s-hibã mash atseali aspusi tu sectsiili iu zburãm trã vocalili *a, e, o* shi *u*, va dzã cã, ts zboarã cari **lipsescu scriari** ca: *ac-shu, a-rã-chi-e, a-rã-es-cu, a-rã-njos, a-yeas-pi, a-yi-nja, bu-ja-nã, cã-tu-sha, chep-tu, ciu-di-e, coa-ja, fu-ljor, ge-pi, gu-sha, hã-njuri, her, ed, es, i-ti-a, ja-li, lam-nja, ljer-tu, li-shor, Ma-ri-a, min-du-es-cu, moa-sha, mush-clju, nja-ri, njel, oa-e, pea-ja, ploa-e, preac-lja, scu-ljo, ti-nji-a, un-glja, u-sha, vã-lju-ri*, etc. zboarã tsi **nu lipsescu scriari** ca: *ac-shiu, a-rã-chi-ie, a-rã-ies-cu, a-rã-njios, a-yias-pi, a-yi-njia, bu-jia-nã, cã-tu-shia, chiep-tu, ciu-di-ie, coa-jia, fu-ljior, gie-pi, gu-shia, hã-njiuri, hier, ied, ies, i-ti-ia, jia-li, lam-njia, ljer-tu, li-shior, Ma-ri-ia, min-du-ies-cu, moa-shia, mush-cljiu, njia-ri, njiel, oa-ie, pea-jia, ploa-ie, preac-ljia, scu-ljio, ti-nji-ia, un-glja, u-shia, vã-ljiu-ri*, etc.

Nota 1 – Trã **difondzãlj** icã **trifondzãlj** *ia, ie, ioa/oai*, shi *eai*, avem zburãtã tu sectsiili-a sonurlor *a* shi *e*, trã **difondzãlj** *io/oi* shi *iu/ui* va zburãm tu sectsiili-a sonurlor *o* shi *u*, iarã trã **difongul** *ii*, nu-avem tsiva trã spuneari, cã nu prizintã vãrnã problemã.

Nota 2 – Tu difondzãlj shi trifondzãlj dit regula di ma nsus, **i-lu easti semivocalã**, nu ca tu zboarã li *ar-niu, cãr-ci-liu, cãr-di-liu, hiu, ir-njiu, shtiu, sti-hiu, sti-hii, yiu*, etc. iu avem unã vocalã *i*.

Nota 3 – Aoa zburãm di sonuri dit un **difongu**, nu sonuri tsi s-aflã mpãrtsãti tu dauã silabi; ca bunã oarã tu zboarã li: *di-pri-u-nã, hã-ri-os, hu-e/hu-i, i-ti-a, Ma-ri-a, ni-or, ni-oas-pi, pri-o-ni, ti-nji-a, tsi-ur*, etc.

Nota 4 – Cãndu yin dupã combinatsiili di litiri: *lj, nj, sh* (ca tu zboarã li: *ljai, ljau*, etc. *e*-lu shcurtu dit trifongul *eai*, nu si scrii (ashi cã trifongul s-transformã tu difongul *ai*).

(3) Avem zboarã (**masculini** shi **fiminini**) tsi bitisescu la **plural** cu *ri* (semivocalã *i*), ca: *a-buri, a-huri, a-rã-uri, ar-buri, bã-sheri, cã-ljuri, cã-rãri, ci-dãri, dze-nuri, dzi-niri, fi-ciori, guri, lje-puri, lo-curi, mã-cãri, mur-dari, Njer-curi, nu-rãri, mori, pã-duri, pra-guri, seri, si-nuri, su-dori, su-rãri, tif-teri, scãri, vã-ljuri, vim-turi*, etc. Cãndu suntu articulati, aesti zboarã **lipsescu scriari fãrã semivocala i** ca: (i) la **nominativ shi acuzativ**, *a-bur-lji, a-hur-li, a-rã-ur-li, ar-bur-lji, bã-she-li, cã-ljur-li, cã-rãr-li, ci-dãr-li, dze-nur-li, dzi-nir-lji, fi-cior-lji, gur-li, lje-pur-lji, lo-cur-li, mã-cãr-li, mur-dar-lji, Njer-cur-li, nu-rãr-li, mor-li, pã-dur-li, pra-gur-li, ser-li, si-nur-li, su-dor-li, su-rãr-li, tif-ter-li, scãr-li, vã-ljur-li, vim-turli*, etc. shi (ii) la **genitiv shi dativ**, *a-bur-lor, a-hur-lor, a-rã-ur-lor, ar-bur-lor, bã-she-lor, cã-ljur-lor, cã-rãr-lor, ci-dãr-lor, dze-nur-lor, dzi-nir-lor, fi-cior-lor, gur-lor, lje-pur-lor, lo-cur-lor, mã-cãr-lor, mur-dar-lor, Njer-cur-lor, nu-rãr-lor, mor-lor, pã-dur-lor, pra-gur-lor, ser-lor, si-nur-lor, su-dor-lor, su-rãr-lor,*

tif-ter-lor, scãr-lor, vã-ljur-lor, vim-tur-lor, etc.

(4) Avem zboarã (masculini shi fiminini), tsi bitisescu la **plural** cu *ci*, *hi*, *chi*, *gi*, *ghi*, *ji*, *vi* shi *yi* (semivocalã *i*), ca: *a-mãhi*, *a-mãyi*, *a-vlãchi*, *ayi*, *a-rachi*, *a-raghi*, *bã-buchi*, *bãr-gãci*, *bi-li-gichi*, *bu-havi*, *bu-luchi*, *cã-lãhi*, *cã-mi-lãhi*, *cãm-cichi*, *cã-rãyi*, *cã-pãchi*, *cu-nãyi*, *cir-cehi*, *coji*, *du-lãchi*, *ftohi*, *fu-shechi*, *gãgi*, *gechi*, *hri-sãhi*, *i-sãchi*, *i-sihi*, *is-nãhi*, *lãhi*, *longi*, *lu-mãchi*, *mi-rãchi*, *nichi*, *peji*, *ploci*, *presh-cayi*, *psohi*, *sclayi*, *slaghi*, *strehi*, *stu-mãhi*, *su-cãchi*, *tihi*, *tim-bihi*, *vlahi*, *zeghi*, *zu-lãchi*, etc. Cãndu suntu articulati, aesti zboarã **lipsescu scriari cu semivocala i** ca: (i) la **nominativ shi acuzativ**, *a-mãhi-li*, *a-mãyi-li*, *a-vlãchi-li*, *ayi-lji*, *a-rachi-lji*, *a-raghi-lji*, *bã-buchi-li*, *bãr-gãci-li*, *bi-li-gichi-li*, *bu-havi-lji*, *bu-luchi-li*, *cã-lãhi-li*, *cã-mi-lãhi-li*, *cãm-cichi-li*, *cã-rãyi-li*, *cã-pãchi-li*, *cu-nãyi-li*, *cir-cehi-li*, *coji-li*, *du-lãchi-li*, *ftohi-lji*, *fu-shechi-li*, *gãgi-li*, *gechi-li*, *hri-sãhi-li*, *i-sãchi-li*, *i-sihi-lji*, *is-nãhi-li*, *lãhi-li*, *longi-li*, *lu-mãchi-li*, *mi-rãchi-li*, *nichi-li*, *peji-li*, *ploci-li*, *presh-cayi-lji*, *psohi-lji*, *sclayi-lji*, *slaghi-lji*, *strehi-li*, *stu-mãhi-li*, *su-cãchi-li*, *tihi-li*, *tim-bihi-li*, *vlahi-lji*, *zeghi-li*, *zu-lãchi-li*, etc. shi (ii) la **genitiv shi dativ**, *a-mãhi-lor*, *a-mãyi-lor*, *a-vlãchi-lor*, *ayi-lor*, *a-rachi-lor*, *a-raghi-lor*, *bã-buchi-lor*, *bãr-gãci-lor*, *bi-li-gichi-lor*, *bu-havi-lor*, *bu-luchi-lor*, *cã-lãhi-lor*, *cã-mi-lãhi-lor*, *cãm-cichi-lor*, *cã-rãyi-lor*, *cã-pãchi-lor*, *cu-nãyi-lor*, *cir-cehi-lor*, *coji-lor*, *du-lãchi-lor*, *ftohi-lor*, *fu-shechi-lor*, *gãgi-lor*, *gechi-lor*, *hri-sãhi-lor*, *i-sãchi-lor*, *i-sihi-lor*, *is-nãhi-lor*, *lãhi-lor*, *longi-lor*, *lu-mãchi-lor*, *mi-rãchi-lor*, *nichi-lor*, *peji-lor*, *ploci-lor*, *presh-cayi-lor*, *psohi-lor*, *sclayi-lor*, *slaghi-lor*, *strehi-lor*, *stu-mãhi-lor*, *su-cãchi-lor*, *tihi-lor*, *tim-bihi-lor*, *vlahi-lor*, *zeghi-lor*, *zu-lãchi-lor*, etc.

(5) Avem zboarã, tsi bitisescu la **plural** cu unã semivocalã *i* tsi yini dupã unã vocalã, ca: *cea-rei*, *ciu-dii*, *cljei*, *cu-prii*, *gãi*, *Gioi*, *hui*, *ir-njii*, *i-si-hii*, *i-tii*, *mãi*, *pa-rei*, *ploi*, *pus-ti-lii*, *soi*, *yii*, *znjii*, etc. Cãndu suntu articulati, aesti zboarã **lipsescu scriari cu semivocala i** ca: (i) la **nominativ shi acuzativ**, *cea-rei-li*, *ciu-dii-li*, *cljei-li*, *cu-prii-li*, *gãi-li*, *Gioi-li*, *hui-li*, *ir-njii-li*, *i-si-hii-li*, *i-tii-li*, *mãi-li*, *pa-rei-li*, *ploi-li*, *pus-ti-lii-li*, *soi-li*, *yii-li*, *znjii-li*, etc. shi (ii) la **genitiv shi dativ**, *cea-rei-lor*, *ciu-dii-lor*, *cljei-lor*, *cu-prii-lor*, *gãi-lor*, *Gioi-lor*, *hui-lor*, *ir-njii-lor*, *i-si-hii-lor*, *i-tii-lor*, *mãi-lor*, *pa-rei-lor*, *ploi-lor*, *pus-ti-lii-lor*, *soi-lor*, *yii-lor*, *znjii-lor*, etc.

SONLU 4: VOCALA ICÃ SEMIVOCALA *i* TSI POATI SI S-AVDÃ SH-CU UN SON GAMMA GÃRTSESCU NÃINTI.

Suntu zboarã iu sonlu *i* poati si s-avdã curat, ca tuti alanti sonuri *i*, ma poati si s-avdã sh-cu sonlu gãrtsescu *gamma* nãinti. Aestu son

gamma si scrii, di multi ori, ma sh-multi ori nu easti pronuntsat shi nu si scrii.

Bunã oarã, avem zboarã tsi pot si s-avdã (shi s-hibã **scriati**) **cu i**, ca: *iah-ni-i/iah-ni-e*, *iam-bu-lã*, *Iani*, *ia-ni-tsar*, *ia-ur-ti*, *Ior-gu*, *I-nar*, *i-na-ti/i-na-te*, *iz-mã*, *mã-i-i/mã-i-e*, *Ster-riu*, *Tu-ria*, *Ve-ria*, *vlu-i-i/vlu-i-e*, etc. icã zboarã li, tsi s-avdu shi pot s-hibã **scriati** **cu y** ca: *yea-tru*, *yea-nu-rã*, *yi-li-i/yi-li-e*, *yi-mi-shi*, *yi-tri-i/yi-tri-e*, *yiur-ti-i/yiur-ti-e*, *id-yiu*, *yin*, *yis*, *yer-mu*, *yi-neam*, *Yiz-mã-ciunj*, etc.

Aesti zboarã, pot si s-avdã shi s-hibã **scriati sh-cu y** ca: *yiah-ni-i/yiah-ni-e*, *yeam-bu-lã*, *Yeani*, *yia-ni-tsar*, *yia-ur-ti*, *Yior-gu*, *Yi-nar*, *yi-na-ti/yi-na-te*, *yiz-mã*, *mã-yi-i/mã-yi-e*, *Ster-yiu*, *Tur-yea*, *Ver-yea*, *vlu-yi-i/vlu-yi-e*, etc. icã zboarã li, si s-avdã shi s-hibã **scriati** **cu i**: *ia-tru*, *ia-nu-rã*, *i-li-i/i-li-e*, *i-mi-shi*, *i-tri-i/i-tri-e*, *iur-ti-i/iur-ti-e*, *id-iu*, *in*, *is*, *er-mu*, *i-neam*, *Iz-mã-ciunj*, etc.

Nu putem s-dãm vãrã regulã generalã. Noi va cãftãm ca, scriarea corectã a catiunui zbor, cu unã singurã *i* cu dauã variante, s-hibã aspusã tu dictsiunar.

SONLU 5: VOCALA *i* NIACTSINTUATÃ DIT BITISITA-A UNUI ZBOR CARI POATI SI S-AVDÃ SHI SÃ SI SCRII SH-CA UNÃ VOCALÃ *e*.

Regulã – (1) Numili **polisilabi**, masculini shi fiminini (substantivi, adjectivi, pronumi shi numirali) shi formili verbali tsi bitisescu la singular icã la plural cu vocala *i*, **niactsintuatã**, pot s-hibã scriati shi pronuntsati, tu bitisitã, dupã traditsie shi grai, shi cu *e*.

(2) Adverbili, articulili (cu exceptsia-a articolui *li*), pripozitsiili shi congiunctsiili cari bitisescu cu vocala *i*, (i) **lipsescu scriari totna cu i**, cãndu suntu **monosilabi**, shi (ii) **pot s-hibã scriati, sh-cu i sh-cu e** tu bitisitã, cãndu suntu **polisilabi** shi vocala *i* dit soni **nu easti actsintuatã**, dupã cum easti traditsia shi grailu a omlui.

(3) Zboarã li **masculini** (shi neutri) tsi bitisescu la singular cu unã semivocalã *i* tsi s-avdi cu unã semivocalã *u* (tsi nu si ngrãpseashti) dupã ea, **lipsescu scriari totna** cu *i*, vãrã oarã cu *e*.

(4) Cãndu zboarã li suntu scriati cu *e*-final, la articulari, (i) *e*-lu final dinãntea-a articolui s-fatsi *i*, shi (ii) articulu *li* poati s-hibã scriat shi *le*.

Bunã oarã :

(1) Formili verbali shi numili (substantivi, adjectivi, pronumi shi numirali), **polisilabi**, la singular shi la plural cari bitisescu cu vocala *i*,

fãrã actsentu, tsi yini dupã unã consoanã, zboarã ca: *al-ti, aum-bri, av-di, a-yi-nji, bo-i, ca-fe-i, ca-li, cãr-vea-lji, co-la-si, cu-ri-i, cu-ti-i, du-tsi, dza-tsi, dzã-si, fa-tsi, foa-mi, fu-mea-lji, ha-re-i, hu-i, i-si-hi-i, i-ti-i, lu-gu-ri-i, ma-i, ma-ri, mur-da-ri, mi-ni, nã-si, pã-du-ri, pi-tã-roa-nji, poa-ti, pur-ta-ri, scu-ti-di, so-i, ti-ni, shap-ti, ta-tsi, tea-si, ti-nji-i, vã-si-li-i, yi-i, yi-ni, znji-i, zo-ri*, etc. **pot si s-avdã shi s-hibã scriati** sh-cu *e*, dupã cum easti grailu a omlui, ca: *al-te, aum-bre, av-de, a-yi-nje, bo-e, ca-fe-e, ca-le, cãr-vea-lje, co-la-se, cu-ri-e, cu-ti-e, du-tse, dza-tse, dzã-se, fa-tse, foa-me, fu-mea-lje, ha-re-e, hu-e, i-si-hi-e, i-ti-e, lu-gu-ri-e, ma-e, ma-re, mur-da-re, mi-ne, nã-se, pã-du-re, pi-tã-roa-nje, poa-te, pur-ta-re, scu-ti-de, so-e, ti-ne, shap-te, ta-tse, tea-se, ti-nji-e, vã-si-li-e, yi-e, yi-ne, znji-e, zo-re*, etc.¹

(2) Zboarã li **monosilabi** ca: *di, mi, pi/pri, shi, ti/tri, tsi*, etc. **lipsescu totna scriari** cu *i*-final; **nu lipsescu vãrã oarã scriari** cu *e*-final. Ma adverbili **polisilabi** ca: *a-clo-tsi, a-shi, di-nin-ti, mã-ni, na-par-ti, poi-mã-ni*, etc. **pot s-hibã scriati** sh-cu *e*-final ca: *a-clo-tse, a-she, di-nin-te, mã-ne, na-par-te, poi-mã-ne*, etc.

(3) Substantivili shi adjectivili (i) masculini (shi neutri) la singular shi (ii) fiminini (shi neutri) la **plural** ca: *a-du-si, a-fi-ri-ti, a-ra-tsi, ba-bi, ca-si, cã-ni, cu-ra-ti, cljash-ti, dzi-ni-ri, fea-ti, gio-ni, jgljoa-ti, ma-ri, mur-da-ri, nja-ti, oas-pi, pi-ru-sha-ni, sclavi, soa-ri, u-ru-ti, va-sa-ni, va-si, veard-di, zvel-ti*, etc. bitisescu cu vocala *i*, **niactshintuatã**, suntu **polisilabi**, sh-pot ca s-hibã scriati shi cu *i*-final shi cu *e*-final. Niarticulati shi scriati cu *e*-final aesti zboari aspun ca: *a-du-se, a-fi-ri-te, a-ra-tse, ba-be, ca-se, cã-ne, cu-ra-te, cljash-te, dzi-ni-re, fea-te, gio-ne, jgljoa-te, ma-re, mur-da-re, nja-te, oas-pe, pi-ru-sha-ne, sclave, soa-re, u-ru-te, va-sa-ne, va-se, veard-de, zvel-te*, etc. Cã ndu suntu articulati, articulu di la numili (i) masculini la singular shi (ii) fiminini la plural

¹ La Simpozionlu di Standardizari a Scriariljei Armãneascã di Bituli, dit 1997, s-astãsirã dauã normi contradictorii. Protã s-astãsi regula ca zboarãli tsi bitisescu cu dauã vocali *i* si sã ngrãpseascã cu vocalili *i* shi *e*. Bunãoarã, zboarã ca: *ciu-di-i, i-ti-i, ti-nji-i*, etc. *s-nu si scrii ashi ma si sã scrii ciu-di-e, i-ti-e, ti-nji-e*, etc. Ma nclo, s-tsãnurã sh-alti discuti, cama apreasi, shi s-agiumsi la regula, ma generalã, trã tuti zboarãli tsi bitisescu cu vocala *i*, ca si sã scrii sh-cu *i* sh-cu *e*, dupã cum easti grailu a omlui, regulã tsi *u* deadim ma nsus; nu s-mata zburã tra si s-facã unã exceptsie trã zboarãli tsi bitisescu cu dauã vocali *i*. Cum avem ninga multsã scriitori armãni tsi continuã si scrii cu dauãli vocali *i* tu bitisitã, noi va lucrãm aoatsi mash cu regula generalã.

easti *li*, cari tu sistemlu di scriari cu *e*, si scrii *le*. Tr-atsea, zboarã li di ma nsus **pot s-hibã scriati sh-cu i-final** ca: *a-du-si-li, a-fi-ri-ti-li, a-ra-tsi-li, ba-bi-li, ca-si-li, cã-ni-li, cu-ra-ti-li, cljash-ti-li, dzi-nir-li, fea-ti-li, gio-ni-li, jgljoa-ti-li, mar-li, mur-da-ri-li, nja-ti-li, oas-pi-li, pi-ru-sha-ni-li, sclavi-li, soar-li, u-ru-ti-li, va-sa-ni-li, va-si-li, veard-di-li, zvel-ti-li*, etc. ma **pot s-hibã scriati sh-cu e-final** ca: *a-du-si-le, a-fi-ri-ti-le, a-ra-tsi-le, ba-bi-le, ca-si-le, cã-ni-le, cu-ra-ti-le, cljash-ti-le, dzi-nir-le, fea-ti-le, gio-ni-le, jgljoa-ti-le, mar-le, mur-da-ri-le, nja-ti-le, oas-pi-le, pi-ru-sha-ni-le, sclavi-le, soar-le, u-ru-ti-le, va-sa-ni-le, va-si-le, veard-di-le, zvel-ti-le*, etc.

(4) Zboarã li **masculini** (shi neutri) tsi bitisescu la singular cu unã semivocalã *i* tsi s-avdi cu unã semivocalã *u* (tsi nu si ngrãpseashti) dupã ea, **lipsescu scriari** mash cu *i*, vãrãoarã cu *e*. Ashi avem, bunãoarã, zboarã ca: *bu-du-vai, bu-geai, ceai* (la neutru, cã la fiminini si scrii *cea-i/cea-e*), *grai, lai, loai, Mai, mir-yiu-loi, plai, su-mu-lai, ti-hi-lai*, etc. cari si ngrãpseasu mash cu *i*.

Notã 1 – Zboarã li tsi bitisescu cu vocala *i*, **actsintuatã**, nu urmeadzã aestã regulã; **lipsescu totna scriari** cu *i*, vãrãoarã cu *e*. Aesti zboarã, loati dit dictiunarlu al T. Papahagi, suntu: *a-gea-mi, ah-ci, a-ma-ne-ci, a-ra-ba-gi, as-cher-li, av-yiul-gi, ban-di, bã-tãh-ci, bi-di-vi, ca-ti, cã-i-di-gi, cãr-ji-li, cãv-gã-gi, chi-ma-ni-gi, chi-ra-gi, chi-sã-gi, ci-li-bi, ciur-ba-gi, cu-mi-ta-gi, cu-shu-ri, fi-lun-di, fur-ni-gi, gã-i-dã-gi, hai-ma-li, hãn-gi, ma-thi-ti, mi-ra-cli, mush-mur-li, mush-ti-ri, ni-shan-li, pã-pu-gi, pish-li, ri-va-ni, shi-cã-gi, so-ba-gi, spa-ti, su-fa-ri, va-li*, shi alti poati tsi n-ascã parã.

Notã 2 – Zboarã li cari bitisescu cu unã vocala *e* pi cari cadu actsentul; **nu lipsescu vãrãoarã scriari** cu *i*. Aeste zboarã, ca bunãoarã: *ca-fe, cea-re, chi-ma-ne, cu-be, gã-i-le, gij-ve, ha-le, ha-re, ma-de, pir-chin-de, ti-mi-ne, ti-ni-che, tis-chi-re*, etc. sã ngrãpseasu totna cu *e*.

(1.5) LITIRA O

Litira *o* ari trei sonuri:

(i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, di vocalã *o*,

(ii) poati si s-avdã muljat, ca vocalã, cu unã semivocalã *i* dininti (tsi s-avdi ma nu si scrii), va dzã cã, un son tsi si scrii *o* shi s-avdi ca un diftongu *io* (semivocalã *i*), shi

(iii) poati si s-pronunsã ca unã semivocalã, parti dit un diftongu icã un trifongu, *oa/ua, oai/uai*, shi *iou*.

SONLU 1 DI BAZÃ: VOCALA o (CÃNDU S-AVDI o, NU io)

Vocala o poati s-aibã sonlu a ljei timelj, shi si s-aflã :

(i) ca unã vocalã pronuntsatã ahoryea, fã rã alti semivocale tu idyea silabã, ca tu zboarã li: *cai-mo, chi-ro, cu-nos-cu, i-ca-no, o-clju, of-ti-cã/oh-ti-cã, oh-tu, o-lug/u-log, om, op-si, op-tu, or, or-bu, or-din, or-dzu, o-ri-xi, or-nji, os, pi-raz-mo, por-tu, tot-na, su-ro, va-sil-co, zbor,* etc. icã

(ii) ca unã vocalã pronuntsatã deadun, tu idyea silabã, cu alti semivocali (*i* shi *u*), cã ndu fatsi parti dit **diftondzãlj** icã **trifondzãlj** *io, oi, ou, ioi* shi *iou*, ca tu zboarã li: *ã-n-ghios, boi* (prã vdzã), *bou, ci-cior, diz-nou, fi-cior, Gioi, gio-ni, iou, nou, ploi, voi,* etc. Zborlu *iou* (tsi va dzã cã, *io, mini*) easti singurlu zbor cu trifongul *iou* tsi putum s-lu-aflã m tu dictsiunarlu-al Papahagi.

Regulã – Diftongul *io* shi trifondzãlj *ioi* shi *iou*, **nu lipsescu vãrãoarã scriari** ca: *eo, eoi,* shi *eou*.

Notã – Aoatsi zburã m di diftondzã shi trifondzã, nu di grupuri di litiri tsi tsã n di dauã i ma multi silabi. Bunã oarã, gruplu di litiri *io, oi,* icã *ou* dit zboarã li *a-mãr-ti-os, bo-i, ciu-di-os, hã-ri-os, ni-oas-pi, ni-or, pa-tri-ot, pri-o-ni, pro-ur,* etc. nu easti diftongu; cã vocala (nu semivocala) *i/u* s-aflã tu unã, shi vocala *o* tu alantã silabã.

SONLU 2: VOCALA o (CÃNDU S-AVDI MULJATÃ io NU o)

Cã ndu litira *o* s-aflã dupã consoanili compusi *sh, lj,* shi *nj,* cari s-avdu cu unã semivocalã *i* tu bitisitã tsi nu si scrii, litira *o* s-moalji shi, cu tuti cã si scrii *o,* s-pronuntsã ca diftongul *io*.

Regulã – Sonlu *io* tsi yini dupã consoanili simpli i compusi *j, nj, lj* shi *sh, lipseashti totna scriari o, nu va vãrãoarã scriari io.*

Bunã oarã, zboarã li di ma nghios **lipsescu totna scriari** ca: *a-cri-shor, a-di-ljos, a-rã-njos, bu-su-ljoc, cã-mi-sho-tã, cã-s-trã-njot, fu-ljor, fljon-gu, gãr-ni-shor, li-shor, mã-jo-tã/mã-sho-tã, mush-cljos, njic-shor, pljop, pu-lji-shor, sheljop, shoa-ric, shonj, sho-put, sta-njo, sta-sho-ni, tã-ljos,* etc. **nu lipsescu vãrãoarã scriari** ca: *a-cri-shior, a-di-ljios, a-rã-njios, bu-su-ljioc, cã-mi-shio-tã, cã-s-trã-njiot, fu-ljior, fljion-gu, gãr-ni-shior, li-shior, mã-jio-tã/mã-shio-tã, mush-cljios, njic-shior, pljiop, pu-lji-shior, sheljiop, shioa-ric, shionj, shio-put, stanjio, sta-shio-ni, tã-ljios,* etc.

SONLU 3: SEMIVOCALA o (TSI S-AVDI SH-CA u)

Sonlu *o* s-avdi ca unã semivocalã tu **diftongul** icã **trifondzãlj** *oa/ua, oai/uai, oau/uau,* shi *ioa* (vocalã *a,* semivocali *i, o* shi *u*). Tu sectsia-a sonlui *a,* avem zburã tã tr-aeshti diftondzã shi trifondzã; ashi cã nu easti ananghi si zburã m diznou sh-aoa.

Notã – Dzãtsem diftondzã shi trifondzã, nu dzãtsem grupuri di litiri, cã tuti vocalili shi semivocalili s-aflã tu idyea silabã. Tr-atsea, dzãtsem cã tu zboarã li: *a-rãz-boa-i/a-rãz-boa-e, a-roa-uã, ploa-i/ploa-e, oa-i/oa-e,* avem diftondzãlj *oa,* nu trifondzãlj *oai, oau.*

(1.6) LITIRA U

Litira *u* ari trei sonuri:

- (i) poati s-aibã sonlu a ljei di bazã, di vocalã *u;*
 (ii) poati si s-avdã muljat, ca vocalã *u,* cu unã semivocalã *i* dininti (tsi s-avdi ma nu si scrii), va dzã cã, un son tsi si scrii *u* shi s-avdi ca un diftongu *iu* (semivocalã *i*), shi
 (iii) poati si s-avdã (*i* s-nu s-avdã) ca unã semivocalã *u,* cari poati si sã scrii (ma poati shi s-nu si scrii), tu mesea icã tu bitisita di zboarã, singurã i ca parti dit un diftongu i trifongu.

SONLU 1 DI BAZÃ: VOCALA u (CÃNDU S-AVDI u, NU iu)

Vocala *u* poati si s-aflã :

- (i) ca unã vocalã pronuntsatã **ahoryea,** fãrã altã semivocalã tu idyea silabã ningã ea, ca bunã oarã, tu zboarã li: *a-sud, cãn-du, co-dru, lun-gu, or-dzu, por-tu, pu-tea-ri, u-dã, u-lóg/ó-lug, sful-gu,* etc. icã
 (ii) ca unã vocalã tsi fatsi parti dit un **diftongu** *iu, ui* (vocalã *u,* semivocalã *i*), shi *uu* (protlu *u* vocalã, al doilea semivocalã) ca tu zboarã li: *a-pan-ghiu, chi-ru, ciu-mag, cu-ra-iuri, fui, giul-giu, hiu-mu-ses-cu, id-yiu, is-chiu, iu-va, mis-tir-yiu, pla-iuri, scljin-ciu, ui-di-ses-cu, ve-duu, vi-dzui, zmel-ciu,* etc. icã fatsi parti dit **trifongul** *iu* (vocalã *u,* semivocali *i*) tsi lu-aflã m mash tu zboarã compusi ca *iu-i* (= *iu* easti), etc.

Regulã – (i) Vocala *u* dit **bitisita**-a zboarã lor, cari yini dupã dauã icã ma multi consoani, simpli i compusi, icã consoana complexã *x,* shi (ii) vocala *u* cari s-aflã tu **mesea**-a zboarã lor, **lipsescu totna scriari,** sh-cã ndu s-avdu ca unã semivocalã shi cã ndu nu s-avdu dip.

Excepsie va s-hibã mash atumtsea cã ndu scriitorlu va s-u-aspunã maxus cã *u*-lu nu si scrii; ca, bunã oarã, tu versuri cã ndu ritmul va s-caftã unã silabã ma putsã n.

Bunã oarã :

(1) Zboarã li tsi bitisescu cu vocala *u* tsi yini (i) dupã dauã consoani simpli i compusi icã (ii) dupã unã consoanã complexã *x*, ***lipsescu totna scriari*** ashi cum s-fatsi cu zboarã li: *an-dar-tu, ar-hun-du, ar-mã-nes-cu, as-pru, cãn-du, chi-pru, cor-bu, lu-xu, or-bu, pi-xu, plãn-gu, por-tu, prãn-dzu, sfun-gu, shtum-bu, tser-bu, tu-ches-cu, tur-cu, um-plu, ur-ghes-cu, vlãn-gu*, etc. zboarã cari ***nu lipsescu vãrãoarã scriari*** ca: *an-dart, ar-hund, ar-mã-nesc, aspr, cãnd, chipr, corb, lux, orb, pix, plãng, port, prãndz, sfung, shtumb, tserb, tu-chesc, turc, umpl, urghesc, vlãng*, etc. Bãgats oarã cã, atumtsea cãndu semivocala *u* yini dupã sonlu *l/r*, pronuntsarea-a zboarã lor nu easti lishoarã.

(2) Zboarã li cari au unã vocalã *u* tu mesi tsi poati si s-avdã sh-ca unã semivocalã icã s-nu s-avdã dip ***lipsescu scriari*** cu *u*, ca tu zboarã li: *cu-ru-nã, mu-lja-ri, pu-tsãn*, etc. Eali ***nu lipsescu scriari*** ca: *cru-nã, mlja-ri, ptsãn*, etc. diper atumtsea cãndu scriitorlu va s-u facã maxus. Bunã oarã, fraza: “*easti mushatã sh-dupã putsãn chiro va-lj bagã curuna...*” nu va scriari: “*easti mshatã sh-dupã ptsãn chiro va-lj bagã cruna...*” cu tuti cã tu zburãri, semivocala *u* poati shi s-nu s-avdã.

Nota 1 – Vocala *u* va s-avdã ca unã semivocalã sh-***lipseashtı totna criari***, cãndu zborlu s-leagã cu-unã cratimã di zborlu di dupã el, cãndu aestu zbor dit soni nchiseashti cu unã vocalã (ma multu *a* shi *u*). Bunã oarã, vocala *u* dit bitisita-a zborlui *prãndzu*, cãndu s-avdi ca unã semivocalã *u* shi s-aflã ligatã di zborlu di dupã el, poati s-hibã scriatã ca tu expresiili: “*mi dush tri prãndzu-acasã la el*”, icã “*mi-aveam dusã-acasã la el tri prãndzu-unã searã*”.

Nota 2 – Tu zboarã li dit aestã sectsie, diftongul *iu* (vocalã *u*, semivocalã *i*) nu easti idyiul diftongu *iu* (vocalã *i*, semivocalã *u*) tsi lu-aflã m tu zboarã ca: *ar-niu, cãr-ci-liu, cãr-di-liu, hiu, ir-njiu, scriu, shtiu, sti-hiu, ti-riu, u-ra-niu*, etc. Necã easti idyiul cu combinatsia di litiri *iu* (semivocali *i* shi *u*). Dupã cum aspusim sh-tu sectsia-a vocalã-ljei *i*, semivocala *u* (vedz sonlu 3 di ma nghios) nu lipseashti scriari.

SONLU 2: VOCALA u (CÄNDU S-AVDI MULJATÄ iu)

Cãndu litira *u* s-aflã dupã consoanili compusi *sh, lj, shi nj*, cari s-avdu cu unã semivocalã *i* tu bitisitã tsi nu si scrii, litira *u* s-moalji shi, cu tuti cã si scrii *u*, s-pronuntsã ca diftongul *iu*.

Regulã – Sonlu *iu* tsi yini dupã consoanili compusi *sh, lj* shi *nj*, ***lipseashtı totna scriari*** *u*, vãrã oarã nu va scriari *iu*.

Bunã oarã, zboarã li di ma nghios ***lipsescu totna scriari*** ca: *ac-shu, a-lep-shu, a-lju-rea, a-ljum-trea, a-nju-riz-mã, cã-ljuri, cu-shu-ri, dzi-nu-clju, hã-njuri, li-shu-redz, mi-tã-nju-si-ri, mush-clju, pap-nju, o-clju, or-nju, shu-be-i, shu-mu-ronj, shu-ri-chits, shuts, te-ljuri, vã-ljuri, znju-rã*, etc. ***nu lipsescu vãrãoarã scriari*** ca: *ac-shiu, a-lep-shiu, a-ljiu-rea, a-ljiu-trea, a-njiu-riz-mã, cã-ljiuri, cu-shiu-ri, dzi-nu-cljiu, hã-njiuri, li-shiu-redz, mi-tã-njiu-si-ri, mush-cljiu, pap-njiu, o-cljiu, or-njiu, shiu-be-i, shiu-mu-ronj, shiu-ri-chits, shiuts, te-ljiuri, vã-ljiuri, znjiu-rã*, etc.

SONLU 3: SEMIVOCALA u (TSI S-AVDI ICÄ SI SCRII MA POATI SHI S-NU S-AVDÄ ICÄ S-NU SI SCRII)

Regulã – (1) Zboarã li ***masculini*** (shi neutri) tsi bitisescu la ***singular*** cu un diftongu *au, ãu, eu, iu, ou* shi *uu*, (vocalã *a/ã/e/i/o/u* tu nchisitã, semivocalã *u* tu bitisitã), ***lipsescu scriari cu semivocala u***. Singura ***excepsie*** easti cu zboarã li cari au dauã varianti: unã variantã tsi bitiseashti cu diftongul *au/ãu/eu/iu/ou* (vocalã *a/ã/e/i/o*, semivocalã *u*) shi altã variantã cari bitiseashti cu unã vocalã *a/ã/e/i/o* actsintuatã. Aesti zboarã, ***lipsescu scriari*** fãrã semivocala *u*, va dzã cã, mash tu forma-a dauã ljei variantã.

(2) Semivocala *u* cari (i) s-avdi (ma cari, tu ndauã grai s-poati shi s-nu s-avdã) tu coada-a substantivilor ***masculini*** (shi neutri) la ***singular***, a adjectivilor, a formilor verbali, etc. sh-cari (ii) yini dupã diftongul icã trifongul *ai, oi*, shi *eai* (vocalã *a/o* shi semivocalã *e/i*), shi sonurli *ci, gi, hi, chi, ghi* shi *yi* (semivocalã *i*), ***nu lipseashtı scriari***.

(3) Semivocala *u* cari (i) poati si s-avdã di multi ori (ma nu totna) tu coada-a substantivilor ***masculini*** (shi neutri) la ***singular***, a adjectivilor, a formilor verbali, etc. sh-cari (ii) yini dupã unã ***singular*** consoanã (nu dauã *i* ma multi), simplã i compusã (ma nu consoanili *lj/nj*, necã consoana complexã *x*), ***nu lipseashtı scriari***.

(4) Substantivili (masculini shi neutri), adjectivili (masculini) shi formili verbali tsi bitisescu cu *lj* shi *nj* shi s-avdu cu un son *iu* (semivocali *i* shi *u*) tu bitisitã, ***lipsescu scriari fãrã semivocalili i shi u***.

Excepsii pot si s-facã atumtsea (i) cãndu scriitorlu va s-u va maxus ca zborlu si s-pronuntsã cu unã vocalã sh-nu cu unã semivocalã *u* shi (ii) cãndu semivocala *u* si scrii cã s-leagã cu unã cratimã di zborlu tsi yini dupã ea.

Bunã oarã

(1) Zboarã li tsi bitisescu cu un diftongu *au, ãu, eu, iu, ou* shi *uu*, (vo-

calã *a/ã/e/i/o/u* tu nchisitã, semivocalã *u* tu soni), **lipsescu scriari cu semivocala u** tu bitisitã. Ashi avem zboarã ca: *a-rãu, a-reu, as-chi-tiu, beu, ca-ra-beu, cu-leu, cur-cu-beu, di-pis-ta-neu, gãb-jeu, greu, ir-njiu, li-mu-njeu, meu, diz-nou, seu, sil-viu, siv-da-liu, sti-hiu, ti-riu, u-vreau, va-iu, ve-duu, viu, zmeu*, etc. Aesti zboarã nu s-avdu vãrã oarã fãrã semivocala *u*. Ma zboarã li cari au sh-unã variantã cu semivocala *u* tsi nu s-avdi, zboarã ca: *a-gea-miu/a-gea-mi, bã-cã-lãu/bã-cã-lã, chi-rou/chi-ro, hãz-nãu/hãz-nã, i-na-ciu/i-na-ci, sa-deu/sa-de, zã-nãt-ciu/zã-nãt-ci*, etc. **lipsescu totna scriari shi pronuntsari fãrã u**, ca: *a-gea-mi, bã-cã-lã, chi-ro, hãz-nã, i-na-ci, sa-de, zã-nãt-ci*, etc. **nu lipsescu vãrã oarã scriari cu u**, ca: *a-gea-miu, bã-cã-lãu, chi-rou, hãz-nãu, i-na-ciu, sa-deu, zã-nãt-ciu*, etc.

(2) Substantivili **masculini** (shi neutri) la **singular**, adjectivili, formili verbali, etc. cari bitisescu cu unã semivocalã *u* tsi yini dupã diftongul icã triftongul *ai, oi*, shi *eai* (vocalã *a/o* shi semivocalã *e/i*), **lipsescu scriari fãrã semivocala u**, ca zboarã li: (mini) *a-cã-tsai*, (mini) *a-drai*, *a-mi-ra-lai/mi-ra-lai, a-rãz-boi, a-roi, bu-du-vai, bu-geai, cu-rai, fi-teai, gã-dzã-moi, grai, ha-ra-mu-fai, lai, Mai, ma-ra-doi, mir-yiu-loi, nã-vai*, (mini) *pur-tai, rai/a-rai, plai, proi, sa-ra-cu-fai, su-mu-lai, ti-hi-lai, ti-ru-fai*, etc. Aesti zboarã nu lipsescu vãrã oarã scriari: (mini) *a-cã-tsaiu*, (mini) *a-draiu, a-mi-ra-laiu/mi-ra-laiu, a-rãz-boiu, a-roiu, bu-du-vaiu, bu-geaiu, cu-raiu, fi-teaiu, gã-dzã-moiu, graiu, ha-ra-mu-faiu, lai, Maiu, ma-ra-doiu, mir-yiu-loiu, nã-vaiu*, (mini) *pur-taiu, raiu/a-raiu, plaiu, proiu, sa-ra-cu-faiu, su-mu-laiu, ti-hi-laiu, ti-ru-faiu*, etc.

Nota 1 – Cãndu suntu **masculini**, ndauã zboarã di ma nsus fac **pluralu** idyee soe; mash cã semivocala *u* dit bitisitã nu s-mata avdi. Pluralu-a aishtor zboarã si ngrã pseashti unã soe cu **singularlu**, va dzã cã, si scrii ca tu zboarã li: *bu-geai, ma-ra-doi*, etc. Tut unã soe poati si sã ngrã pseascã shi pluralu di la ndauã zboarã **neutri**. Mash cã eali nu s-pronuntsã idyee soi: semivocala *i* dit soni, s-fatsi vocalã. Bunã oarã, ashii avem zboarã neutri la plural ca: *bu-du-va-i, gra-i* (gra-iuri), *nã-va-i* (nã-va-iuri), *ti-ru-fa-i*, etc.

Nota 2 – Avem shi zboarã tsi bitisescu cu *ai/oi*, trã cari sonlu *i* dit soni easti vocalã shi s-avdi fãrã *u*-shcurtu tu coadã. Mash cã, aesti zboarã (i) suntu **fiminini** la singular, nu masculini, zboarã ca: *ca-to-i/ca-to-yi, cum-bu-lo-i/cum-bu-lo-yi*, etc. (ii) suntu substantivi la plural, nu la singular ca: *boi, oi*, etc. (iii) formi verbali la persoana-a daua, nu la prota persoanã ca: (tini) *a-cã-tsai*, (tini) *a-drai*, (tini) *shi-deai*, (tini) *vreati*, etc. shi (iv) alti zboarã ca *nã-poi, voi, a-poi*, etc.

(3) Substantivili **masculini** (shi **neutri**) la **singular**, adjectivili, formi verbali, etc. cari bitisescu cu unã semivocalã *u* tsi yini dupã sonurli *ci*,

shi *gi* (semivocalã *i*), **lipsescu scriari fãrã semivocala u**, ca zboarã li: *a-rici* (prici), *a-rici* (gãrnuts), *as-cum-tici, ba-ljaci, cãr-nici, cãr-ni-coci, cãr-paci, cu-cu-lici, cu-paci, cu-ragi, feci, gãr-baci, ghiu-mici, ghiu-veci, li-cu-rici, pi-ti-cuci, poci* (stamnã), *poci* (njic), *stãn-gaci, tãl-maci, tuci, tungi, u-raci, zvici*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari cu semivocala u**, ca: *a-riciu* (prici), *a-riciu* (gãrnuts), *as-cum-ticiu, ba-ljaci, cãr-niciu, cãr-ni-cociu, cãr-paciu, cu-cu-liciu, cu-paciu, cu-ragiu, feciu, gãr-baciu, ghiu-miciu, ghiu-veciu, li-cu-riciu, pi-ti-cuciu, pociu* (stamnã), *pociu* (njic), *stãn-gaciu, tãl-maciu, tuciu, tungiu, u-raciu, zviciu*, etc.

Nota 1 – Cãndu suntu **masculini, pluralu** di la ndauã zboarã si scrii idyee soe cu singularlu; mash cã pluralu nu s-avdi cu unã semivocalã *u* tu bitisitã. Ashii avem zboarã li masculini la plural: *a-rici* (prici), *ba-ljaci, cãr-paci, cu-paci, li-cu-rici, poci* (njic), *stãn-gaci, tãl-maci, u-raci*, etc. Zborlu *tuci*, nu ari plural. Tut unã soe **poati** si sã ngrã pseascã shi pluralu di la ndauã zboarã **neutri**. Mash cã eali nu s-pronuntsã idyee soi: semivocala *i* dit soni, s-fatsi vocalã. Bunã oarã, ashii avem zboarã li neutri la plural ca: *a-ri-ci* (gãrnutsã), *as-cum-ti-ci, cãr-ni-ci, cãr-ni-coa-ci, cu-cu-li-ci, gãr-ba-ci, ghiu-mi-ci, ghiu-ve-ci, pi-ti-cu-ci, poa-ci, tun-giuri, zvi-ci*, etc. Zborlu *cu-ragi* nu-ari plural.

Nota 2 – Tu-aestã clasã di zboarã, masculini shi neutri, sonlu *iu* easti faptu di **dauã semivocali**, *i* shi *u*. Avem shi altã soe di (i) zboarã tsi bitisescu cu **diftongul iu** (vocala *i*, semivocala *u*, ca tu zborlu *cãrciliu*) icã (semivocala *i*, vocala *u*, ca tu zboarã li *giulgiu* shi *zmelciu*), (ii) zboarã masculini tsi bitisescu cu vocala *i*, cu actsentu (ca zboarã li *chi-ragi* shi *zãnãtci*), shi (iii) zboarã fiminini tsi bitisescu cu vocala *i* fãrã actsentu (ca tu zborlu *borgi*).

(4) Substantivili masculini (shi neutri) la **singular**, adjectivili, formili verbali, etc. cari bitisescu cu unã semivocalã *u* tsi yini dupã sonurli *hi, chi, ghi* shi *yi*, (semivocalã *i*), **lipsescu scriari fãrã semivocala u**, ashii cum si scriu zboarã li: (mini) *a-prochi*, (mini) *as-cuchi, a-vlachi, a-xayi, ayi, cã-lãm-bu-chi, cochi, cohi, prochi, psohi, vã-rachi*, etc. Aesti zboarã **nu lipsescu scriari cu semivocala u** ca: (mini) *a-prochiu*, (mini) *as-cuchi, a-vlachi, a-xayiu, ayiu, cã-lãm-bu-chiu, cochiu, cohiu, prochiu, psohiu, vã-rachiu*, etc.

Nota 1 – Aesti zboarã au pluralu, di multi ori ma nu totna, cu sonlu *i* tu bitisitã (semivocalã cãndu zborlu easti masculin shi vocalã cãndu easti neutru) un *i* tsi s-pronuntsã mash *i*, nu s-pronuntsã *iu*. Ashii, trã ndauã zboarã di ma nsus, pluralu sã ngrã pseashti idyee soe cu singularlu: *ayi, cã-lãm-bu-chi, cochi, prochi, psohi, stri-prochi, vã-rãchi*, etc. Bã gats oarã cã zboarã li *avlachi* shi *vãrachi* si scriu (ma nu s-pronuntsã) unã soi la neutru singular (*a-vlachi, vã-rachi*) shi la fiminin

singular (*a-vla-chi, vã-ra-chi*).

Nota 2 – La persoana 2, formili verbali di ma nsus fac: (tini) *a-prochi*, (tini) *as-cuchi*, etc. iu semivocala *i* dit soni s-avdi fãrã semivocalã *u* dupã ea.

(5) Substantivili **masculini** (shi **neutri**) la **singular**, adjectivili, formili verbali, etc. cari bitisescu cu unã semivocalã *u* tsi yini dupã unã **singurã** consoanã (nu dauã i ma multi), simplã i compusã (ma nu consoanili *lj/nj*, necã consoana complexã *x*), **lipsecu scriari fãrã semivocala u**. Ashi avem zboarã ca: (mini) *a-vredz, a-crish, a-crit, a-di-ljat, a-gra-mat, a-rar, ar-mãn, a-rosh, a-ush, az-gher,ãn-fash,ãn-gljets,ãn-grash,ãn-vets,ba-ba-gean,ba-gav,bã-nedz,bãr-bat,bash,brats,bu-its,bush,cã-pos,ca-ra-ghios,cãr-vã-nar,cash,cãs-trã-vets,cã-tush,cã-tu-shits,chis-chin,chi-trish,ci-li-par,ci-resh* (pomlu), *co-luv, cu-cosh* (pomlu), *diz-gljets, dur-njit, dush-man, fu-dul, fu-dzit, gãr-nuts, giu-dets, glar, gru-madz, hã-ri-os, ha-rish, hãr-sit, i-ni-mos, lu-credz, mãr-cat, min-ghiush, min-ti-men, mi-xos, mur-dar, mut, muts, ni-pot, njedz, num-tar, pi-cu-rar, pi-ri-fan, prash, prot, puts, sclav, scos, shed, shush, slab, sots, su-flit, tri-cut, us-pets, u-vedz, vrut, xen, zlot*, etc. cari **nu lipsecu vãrãoarã scriari cu semivocala u** ca: *a-vredzu, a-crishu, a-critu, a-di-ljatu, a-gra-matu, a-raru, ar-mãnu, a-roshu, a-ushu, az-gheru,ãn-fashu,ãn-gljetsu,ãn-grashu,ãn-vetsu,ba-ba-geanu,ba-gavu,bã-nedzu,bãr-batu,bashu,bratsu,bu-itsu,bushu,cã-posu,ca-ra-ghiosu,cãr-vã-naru,cashu,cãs-trã-vetsu,cã-tushu,cã-tu-shitsu,chis-chinu,chi-trishu,ci-li-paru,ci-reshu* (pomlu), *co-luvu, cu-coshu* (pomlu), *diz-gljetsu, dur-njitu, dush-manu, fu-dulu, fu-dzitu, gãr-nutsu, giu-detsu, glaru, gru-madzu, hã-ri-osu, ha-rishu, hãr-situ, i-ni-mosu, lu-credzu, mãr-catu, min-ghiushu, min-ti-menu, mi-xosu, mur-daru, mutu, mutsu, ni-potu, njedzu, num-taru, pi-cu-raru, pi-ri-fanu, prashu, protu, putsu, sclavu, scosu, shedu, shushu, slabu, sotsu, su-flitu, tri-cutu, us-petsu, u-vedzu, vrutu, xenu, zlotu*, etc.

(6) Substantivili (masculini shi neutri), adjectivili (masculini) shi formili verbali tsi (i) bitisescu cu *lj* shi *nj* shi (ii) s-avdu cu un son *iu* (semivocali *i* shi *u*) tu bitisitã, **lipsecu scriari fãrã semivocalili i shi u**. Ashi avem zboarã ca: (mini) *a-dilj, a-molj*, (mini) *as-talj*, (mini) *ãn-cur-pilj,ãn-tãnj, bir-bilj, brus-conj, cãl-cãnj, cã-pi-tunj, cãs-tãnj* (pomlu), *cin-ghelj*, (mini) *dis-polj*, (mini) *diz-malj, fi-talj, fi-sulj, gã-dzã-molj, gã-tunj* (pomlu), *grunj, gur-gulj, hilj, mã-chelj*, (mini) *molj, mush-conj, nã-malj, palj, pi-ponj, pronj, pulj, schi-ponj, shonj, shu-mu-ronj, sir-vilj*, (mini) *talj, tilj, tsir-bonj, vã-n-ghelj, vi-tulj, vul-ponj*, etc. Aesti zboarã **nu lipsecu vãrãoarã scriari cu semivocalili i shi u** ca: *a-diljiu, a-moljiu, as-taljiu,ãn-cur-piljiu,ãn-tãnjiu, bir-biljiu, brus-conjiu, cãl-cãnjiu, cã-pi-tunjiu, cãs-tãnj* (pomlu), *cin-gheljiu,*

dis-poljiu, diz-maljiu, fi-taljiu, fi-suljiu, gã-dzã-moljiu, gã-tunjiu (pomlu), *grunjiu, gur-guljiu, hiljiu, mã-cheljiu, moljiu, mush-conjiu, nã-maljiu, paljiu, pi-ponjiu, pronjiu, puljiu, schi-ponjiu, shonjiu, shu-mu-ronjiu, sir-viljiu, taljiu, tiljiu, tsir-bonjiu, vã-n-gheljiu, vi-tuljiu, vul-ponjiu*, etc. **necã lipsecu vãrãoarã scriari mash cu semivocala u** ca: (mini) *a-dilju, a-molju, as-talju,ãn-cur-pilju,ãn-tãnju, bir-bilju, brus-conju, cãl-cãnju, cã-pi-tunju, cãs-tãnj* (pomlu), *cin-ghelju, dis-polju, diz-malju, fi-talju, fi-sulju, gã-dzã-molju, gã-tunju* (pomlu), *grunju, gur-gulju, hilju, mã-chelju, molju, mush-conju, nã-malju, palju, pi-ponju, pronju, pulju, schi-ponju, shonju, shu-mu-ronju, sir-vilju, talju, tilju, tsir-bonju, vã-n-ghelju, vi-tulju, vul-ponju*, etc.

Nota 1 – Di multi ori, zboarã li di ma nsus au pluralu cu sonlu *i* tu bitisitã (**semivocalã** tsi nu si scrii, cãndu zborlu easti **masculin** shi **vocalã** tsi si scrii, cãndu easti **neutru**), son *i* tsi s-pronuntsã mash *i*, nu s-pronuntsã *iu*. Ashi avem zboarã li trã cari **pluralu** sã ngrã pseashti: *bir-bilj, brus-conj, cãl-cãnji, cã-pi-tunji, cãs-tãnj* (pomlu), *fi-ta-lji, fi-su-lji, gã-tunj* (pomlu), *gru-nji, gur-gulj/gur-gu-lji, hilj, mush-conj, nã-ma-lji, pa-lji, pi-ponj, pronj/proa-nji, pulj, schi-ponj, shonj, shu-mu-ronj, sir-vilj, tilj, tsir-bonj, vi-tulj, vul-ponj*, etc.

Nota 2 – La persoana 2, formili verbali di ma nsus fac: (tini) *a-dilj*, (tini) *as-talj*, (tini) *ãn-cur-pilj*, (tini) *dis-polj*, (tini) *diz-malj*, (tini) *molj*, (tini) *talj*, etc. zboarã cari s-avdu cu semivocala *i* tu soni ma fãrã semivocalã *u*.

Exceptsii – (i) Cã tivãrã oarã, *u*-lu shcurtu dit un zbor, poati si s-alã-xeascã tu un *u*-lungu. Aestã poati si s-facã tu unã puizii, iu ritmul a versului poati s-caftã unã silabã ma nsus, i tu zburãri shi scriari, cãndu scriitorlu va maxus ca zborlu si s-pronuntsã cu un *u*-lungu, tu loc di un *u*-shcurtu. Tr-atsea, niscriarea-a *u*-lui shcurtu shi scriarea-a *u*-lui lungu, agiutã la dyivã sirea, cum lipseashti, a zborlui.

(ii) Cu tuti cã va cã ftã m, tu regula-a noastrã, ca *u*-lu shcurtu dit bitisitã s-nu si scrii, va lj-alã sã m scriarea, atumtsea cãndu un zbor tsi bitiseashti cu *u*-shcurtu s-leagã cu unã cratimã di zborlu tsi yini dupã el, cãndu aestu zbor dit soni nchiseashti cu unã vocalã (ma multu *a* shi *u*). Bunã oarã, *u*-lu dit sonea-a zboarã lor *arãzboi, aprochi* shi *cupaci*, tsi s-avdi shcurtu shi nu sã scrii, **poati** si sã scrii cãndu s-aflã ligat, cu unã cratimã, di zborlu di dinã poi, tu expresii ca: “*am un arãzboiu-arosh*”, “*mini aprochiu-atsel om*” icã “*vidzui un cupaciu-analtu*”.

George Perdichi

IL RITORNO DALL'ESTERO

Traduzione di George Perdichi dal macedonoromeno "Dit Xeani" di Nacu Scrima; ambedue poeti sono oriundi dal magnifico villaggio – Pirivoli.

Spaccando l'aria in fretta, ansante
Qual aquila di monte
Correva un giovane brillante
Su d'un corsier, col busto avanti
Col riciol suo capel volante
Sull'orlo di sua fronte.

Vestito ben e ben armato
Col don degli immortali
Qual Santo Giorgio rinomato,
Si bello in tutto e tanto amato,
Sembrava un angiol aureolato,
Un angiole senz'ali.

Girava nella destra mano
Coll'aureo serpeggiare
La frusta con cui'l Baglio sano
Sferzava per non ire piano,
Ma per portarlo in su lontano
Piú presto al focolare.

"Mi senti, o Baglio, mio desio,
Su, vola come il vento
E portami al paese mio
Perché lo sa soltanto Iddio
Son anni ed anni da quand'io
L'amor di patria sento.

"Son anni ed anni da quando, guai!
Lasciai la patria estiva,
Da quando gli ultimi miei rai
Dai monti splendidi levai
E da quell'occhio dolce assai
Che allora m'impazziva..."

Sentendo si il corsier soffiava,
Volea spaccar la terra,
Nitrendo a lungo in su saltava,
Coi denti il freno morsicava
Su ripe poi s'indirizzava
Qual fulmine di guerra.

Attraversaron fiumi, erti,
Montagne dei paesi,
Bei campi fertili e deserti
Cogli occhi svegli e sempre aperti
Ai bei miracoli che avverti
Davanti a te distesi.

Per tempo arriva su alla fonte
Del suo paese gaio...
Scavalca stanco, sembra un monte
Si asciuga di sudor la fronte
Poi s'indirizza verso il ponte
Per dissetare il Baio.

Ma come l'esule discese,
Ben presto scorge in fondo:
L-aromena del suo paese
Oppure Diana si palese?
Ad un istante non intese
Se vive in questo mondo!

Portava sul capello sciolto
Bel scelto fazzoletto...
Ma chi può pingere'l suo volto
Che avea a quel giovane rivolto?
E l'una e l'altro danno ascolto
Al cor che balza in petto.

Con acqua fresca il vaso adorno
Riempiva in quella festa.
Ei diede l'augur di bon giorno,
Ed essa, del suo bon ritorno...
Le ardea il cuore in sen qual forno
Ed inchinó sua testa.

Mi dia, o cor di Perivole,
Tre gocce d'acqua fresca
Perché da tre giornate sole
Io bevvi l'aria e i rai del sole
E per di piú l'odor di viole,
Ma'l mio palato é d'esca.”

Essa alza subito l'orciuolo
E, allegra, l'acqua gli offre.
Poi col cantar, dell'ussignuolo:
“Tre gocce d'acqua fresca solo?
Quest'acqua santa spegne il duolo
E calma il cor che soffre.”

Il giovane assorbi con sete
Da quell'orciuolo adorno,
Ad essa poi guardó in quiete,
Ma tosto, per istinto diede
Un passo indietro perché vede
Qualcosa all'occhio attorno:

Sull'arco delle ciglia nere
Le lagrime d'argento
Danzavan – di stelline schiere
Che scivolavan sulle mere
Sue gote – candide bandiere
Che sventolavan al vento.

– “Perché ti sboccian tanti fiori
Dagli occhi tuoi piangenti?
Perché tu piangi? Piangi amori?
Moriron forse i genitori?
Cessar dei tuoi fratelli i cuori,
O forse i tuoi parenti?”

– “No giovane, no... Madre e padre
Stan ben tirando avanti...
E i miei fratelli nelle squadre
Dei “celnici” del Pind – loggiadre
Combatton contro le alme ladre
Dei perfidi mercanti.

“Se vedi poi che piang, non piango
Per le anime serene,
Ma per la mia sorte languo
Ché nello stesso affan rimango
Da tanti anni sin da quando
Mio giovane dabbene.

“Dagli occhi neri e affascinanti
Col canto di giullare,
Da piccola mi esci davanti
Qual albero piú altier di tanti,
Bel, bello – un angiole fra i santi
Che adornano l'altare...”

Appen lo vidi cosi integro
In me si accose il lume.
Capii che senza amore, negro
Per me sarebbe il mondo allegro...
Perció fei forte'l mio cor egro
Per vincere quel nume.

“Ci siam uniti e fummo assieme
Felici solo un anno...
Parti al estero con speme
Di ritornare al cor che freme
E spesse volte, affranto, geme...
Dieci anni e piú d'affanno.”

– “Stia attenta, o bella, a ciò che dico:
Connobbi'l tuo bon sire,
Gli stetti sempre un bon amico
E l'ho difeso dal nemico,
Ma dalla sorte é stato scritto
Al estero per morire.

“Nel gran delir (che cosa l'uom'è)
 Lo tenni nelle braccia,
 Parlava invocando un nome,
 Per te piangeva assai, ma come?
 Con lagrime, fluir di chiome
 Coprendo la sua faccia.

“Mori ... Gli feci il rito brutto:
 Mortuario vel, candella...
 E come si usa dappertutto,
 Gli alzai sepolcro avvolto in lutto
 Perché morendo. Disse: “Tutto
 Lo scambierà mia bella.”

Le blande e roride parole
 Son fulmini al racconto,
 L'infranto cor di Perivole,
 Perché quel detto assai la duole,
 S'inclina come un girasole
 Per piangere'l tramonto.

Il ciel pareva che crollasse
 Per atterrarla apposto
 E che la terra si staccasse
 Per inghiotirla giù in collasse...
 Tant' avida paura dasse
 Quel senso si nascosto.

Traviata appieno dal dolore
 Sta zitta e soffre molto,
 Tacitamente come un fiore
 Parla con lagrime dal cuore
 Ed egli legge il suo candore
 Dipinto sul suo volto.

– “Per tutto ciò che l'hai prestato
 Io ti ringrazio... Pensa:
 Perché il destino ti ha portato
 Lei dove, come lui, sei nato,
 Io devo darti ciò che hai dato
 Qual giusta ricompensa.”

– “Nel ultimo dolente adio
 Mi chiese per sollevo
 Un bacio... e mormorò con brio:
 “Se parti... incontra lei, per Dio!
 A chiederle, nel nome mio,
 Per darti che ti devo...”

– “Un bacio, giovane, d'afetto?
 Ritorna a te lo prendi!”
 – “Gli anni cambiano l'aspetto...
 O, bella, io son l'eletto
 Del tuo cor che batte in petto
 Per quel che sempre attendi.

– Mi dica ciò che assai c'importa:
 Di casa certe cose.
 – “Due prugni vigilan la porta
 E presso il muro non sta storta
 Girante, se ti sei accorta,
 Bandiera di tre rose?”

– “Puo darsi come un viandante
 Passasti... Ma confessa:
 Se tu davvero sei'l fiammante
 Marito, vespero brillante,
 Mi dica un altro rillevante,
 Un segno di me stessa.”

– “Sul petto dove un nascondiglio
 Trovavo per sognare,
 Fra i seni candidi qual giglio,
 Lasciando il labbro tuo vermiglio
 Che prometteva con periglio
 Bel bacio da rubare.

Che credi, non saprei l'arcano?
 Io leggo ormai sul viso!
 Sull'uno e l'altro seno sano,
 Dipinto avevo con la mano,
 Accanto al simbolo romano,
 L'uccel del paradiso...!?”:

Sua sposa l'anima si allaccia
All'intimo mistero...
Perché l'eliso in rai si affaccia,
Con lagrime di gioia in faccia,
Si slancia nelle sue braccia
Per beberlo davvero.

Ed egli, ratto d'alte sfere,
Le da il dovuto amplesso.
L'innalza poi a ben volere
Sul suo amabile corsiere
Che nitra, al massimo godere
Partecipando anch'esso.

Ed ora il Baglio mosso in fretta
Innalza in su la fronte
Poi prende in su la via retta
Portando l'aurea coppia stretta
Al bel paese che li aspetta
Sul culmine del monte.

SUPLIMENTU
CĂRTSĂ VECLJI ARMĂNESHTI

BIBLIOTECA AROMĂNEASCĂ
Anlu 1, No. 1

CĂNTITSI shi NDOAUĂ
ISTURII ALEPTI
di
Ioan Foti

BUCUREȘTI
Institutul de Arte Grafice shi Editură "MINERVA"
B-dul Academiei 8 – Str. Edgar Quinet 4
1912

I. Foti

CĂTRI ARMĂNJ

Sh-la noi si scrisi tsiva: ndauă cântitsi, ndauă isturii, niscănti mushati, niscănti buni sh-alti slabi. Avum sh-vărnă tsintsi-shasi rivisti, iu citeam câtivărnăoară lucrî aleapti shi spusi tu-ună limbă curat armănească. Ma rivistili a noastri nu-avură bană. Tră tse? Că lă etsli-a atsilor tsi vrură s-hibă capitili-a noastri fură ahăntu mări, ahăntu urăti fapți featsiră năsh, că vărănă lugurie mushată nu putea s-acatsă arădătsinj. Năsh s-afirea di lunjină, sh-ca luchilji iarna, căfta negură, scutidi, ca s-poață s-arăchească, sã mpradă avearea tsi lă si deadi ca s-dishteaptă un popul, cari nu shtia di-iu s-tradzî, cari nu shtia tsi nveatsă sh-ti cari nveatsă, cari nu shtia tsi lj-easti dat di tihi ca s-facă sti loc. Ghini ma, lucrili s-alăxiră di ndoi anj, atselj fără di inimă fură agunits, shi oaminj cu dor di soea-a lor, vinjiră ca s-lă lja loclu, si spăstrească agrul mplin di erghi nfărănă coasi.

Cu tuti lăetsli, cu tută cheametea aestă tsi nă tsănu calea di-ahăntsă anj, suflitlu armănescu armasi limpid ca yearyirlu, dushmanjlji a lui nu putură s-lu pângănească, sh-di eti ashteaptă s-easă sh-năs tu videală, s-lu mutrească lumea că ari sh-năs bană, sh-că nu muriră tu năs niastimtili ghinets a străaushlor a lui. Suflitlu-a nostru easti limba sh-adetsli a noastri sh-năsi li-avem di la romanj. Di la năsh nă tradzim noi, sh-aclo, tu Roma atsea mari shi niazvintă, lipseashti s-nă căftăm ahirsita-a istoriiljei a noastră.

Călătorlji di soe romană tsi tricură la noi sh-nă vidzură, n-alavdă buneatsa, n-alavdă hărli a noastri, n-alavdă triclutlu a nostru, că nu-i cheatră tu Mureauă, nu-i cornu tu Epir sh-nu-i munti tu Machidunie cari s-nu aducă mărturilji ti mărlî fapți a tătănjlor sh-a străaushlor a noshtri. Ahăntu mari, ahăntu mushată lutseashti steaua-a soiljei armănească că nitsi chirutslji di grets, aestă adunătură di tuti miletsli, ni vărnu dascal cu mintea shutsătă di nvitsătură arudzinată nu va s-poață s-lji scadă aneama sh-mărilja. Shi-i lucrû shtiut di tută lumea că, tsi-au gretslji asăndză cama bun sh-cama aleptu, lu-au di la noi, sh-libertatea-a lor (elefteria) shi statlu a lor (kratoslu) li amintară ma multu cu agiutorlu a nostru, a armănjlor! Shi-i dure ca s-adutsem aminti trei numi, priningă multi alti: Coletti, Valaoriti, Zalacosta, ca s-

veadă pănă iu s-duc cu hutsamea-a lor, gărăgunjlji tsi nu vor s-nă cunoască miletea-a noastră. Noi lă lji deadim tuti, sh-tut năsh, hăshotslji cu caplu nsus, hăshotslji, tsi lă dzătsea a ianitsarlor: “Kopse-me, aga’m, n-ayiaso!”

Tu cartea aestă tsi u scriai shi u-alepshu ti compatriotslji a noshtri armănj, adunai ndauă cântitsi di atseali cama bunili a puetslor a noshtri shi ndauă isturii adrati di mini sh-tipusiti prit ma multi rivisti.

“Bibliuteca Armănească” tsi u scoatim cu agiutorlu a fratslor a noshtri dit Rumănie va si scoată sh-alti cărtsă cari si zburască di istoria-a noastră, giuneatsa-a noastră prit eti sh-tut tsi lipseashti ti mintea shi suflitlu armănescu. Mash ashi pistipsim că va s-lunjineadză fratslji a noshtri di tut loclu, că noi nu avinăm altutsiva diper s-dishcljidem calea a tutulor atsilor tsi vor ndriptatea shi bunlu a lor. S-lă spunem că sh-noi ca oaminj, armănjlji, avem ndreptu s-bănăm sum soari ca lumea, ashi cum him bunj ică arăi; sh-noi avem un suflit, avem sh-noi cripări sh-doruri tsi lipsescu lishurari! Sh-vărănă altă vindicari nu nă lishureadză cama ghini ca litiratura (cântitsi, isturii mushati, teatrul, etc.).

Suflitlu-a nostru easti tu litiratura-a noastră sh-tsiva nu va s-putem s-fatsim fără di năsă: cănticlu n-aprindi cheptul, cănticlu nă dishteaptă dit somnul a nishtiriljei, cănticlu va nă facă s-treamură inima-a noastră di harauă, cănticlu va si spună faptili mări a pârintsălor shi a străaushlor a noshtri sh-atumtsea cama putsăn va nă hibă frică di moarti diper di dushmanj.

Apoea, avem sh-noi fratslji a noshtri dit Vlăhie, dit Măghirie, Bucovina shi Basarabie sh-dit alti pârtsă cari, căndu va nă veadă lunjinats, va l-arsară cheptul di ghineatsă sh-totună va s-aflăm ndoapir la năsh tu-ananghi.

Dishtiptats-vă, armănj, pănă oara nu easti ningă amănată ca s-nu nă află dauă sprădzatsli tricuti, cum dzătși Văngheljlu, că va s-hibă atumtsea cavai di noi sh-di ficiorlji a noshtri, cari va nă blastimă că lă chirum atsea cama scumpă doară a lor: suflitlu. Că iu s-ducă shi tsi s-facă, avuts ică oarfănj, va lă si pară că suntu singuri aclo iu va s-hibă, sh-vărănă harauă nu va s-lă facă budza s-arădă; sh-nu va s-veadă altutsiva deavărliga di năsh diper colasi shi jali.

București, tu meslu Martsu, 1912

I. Foti

APRINDU CRĂCIUN

Să ntunearică. Ună noapti scutidoasă, cum i chisa-a colasă ljei, ângljiti tut loclu. Dit niorlji grei tsearnă neauă nicurmat, sh-nafoară-i vimtu, ună azvimturari, ună cheameti cum nu s-avea vidzută altă oară. Seavirlu aurlă, pădurli aurlă, s-cutreamură tserlu sh-loclu di-aurlari. Tută lumea dzătsea că semnu s-fatsi, canda Dumnidză sh-avea discărcată tută inatea-a lui pisti măratslji di oaminj sh-vrea s-lji cheară ti urătetsli-a lor, tamam aprindu-Crăciun, cându s-featsi Ascăpătorlu-a lumiljei. Sh-vimtul sufla tut cama multu, cama vărtoș shi strigarea-a lui s-amistica cu plângul a loclui, a oaminjlor, a lumiljei ântreagă.

Hoara eara ngrupată tu oahti di neauă sh-casili isha nafoară ca niscănti cruts di murmintsă. Nitsi un zghic nu s-avdza, mash cănjlji alătra di oară-oară, cu boatsea-a lor jiloasă ca ti cubilji. Lunjina tsi isha dit firdz s-nica tu negura ntunicată.

Tu mardzini eara nă casă mari sh-vimtul, cu tută putearea-a lui, arcă undi di neauă, trundui ugeaclu sh-bumbunidză nafoară canda vrea si surpă casa dit timealji. Sh-nuntru eara un suflit dinjicat, astimtu di-arali, ună muljari ca di tsindzâts di anj, cu fatsa suptă di cănjînă, analță sh-mushată, după seamni, tu tinireatsă. Cândila ardea n casă la icoana-a Hristolui sh-al Ayiu-Nicola, nviscut tu asimi. Si neljina cu lăcrinj tu oclji, mărata, sh-fătsea mitânj pisti mitânj. Pă lă cărsea ti hilj-su cari eara tu xeani dipărtoasi – sh-lu-avea un a măr-sai – sh-lu-ashtipta s-yină că eara singură cuc, fără vărănă pâr gurii. Seavirlu intră pit ushi, pit ugeac, pit tsilari, deadi nă voltă pit casă sh-fudzi turbat. Că dzu lishinată lă ita muljari di pon, di-ahă tă jali – sh-u acă tsă ashi somnul... Vidzu un yis: Ayiu-Nicola vinji tu somnu shi-lj dză si că scumpul a ljei nchisi ti-acasă sh-va sh-veadă sh-nă să di tora sh-ninti dză li albi.

Vimtul, ficior zdurdit, s-dusi cama diparti suflândalui vărtoș tu-ună casă apusă shi, cu zvimtură ri nfricushati, vrea s-u ngroapă tu neauă.

Nuntru ardea nă lambă cu lunjina slabă. Un bărbat veduu, tă cut, cu fumealji multă, shidea minduit. Naturli, arucutiti pri-aoa sh-pri-aclo, durnja somnul a lor di anghilj – sh-nă s plândzea c-aramasi fără nicuchiră sh-oarfă n – oarfă n! Vimtul jili nafoară angusa-a măr ratlui veduu, pitrumsi n casă, lă deadi că ti ună băshari a njitslor shi s-dusi s-

priimnă cama nelo.

Deadi di ună grădină cu ponj multsă sh-cu lumă chili nghios ca nveasti tsi plângu cu perlu dispăltit. Intră pit culughios â n casă iu shidea nă mamă cănjisită la caplu-a ficiorlui a ljei cari trădzea ti-a moarti. Â lo di oclju cu mărnochirlu, sh-cărbunjli spunea că nu-i lăndzid di oclju. Mutrea nafoară ca n yis, cu ocljilj a ljei mărri, iu scăntilja nă mushuteatsă astimță di-arali. Băshe făteli aprimti ca jarlu a vrutlui a ljei hilj, canda vrea s-lji soarbă lăngoarea tsi-avea shi s-moară nă să tu loclu a lui. Vimtul pimsi usha, diznjirdă frămtea-ali niveastă, a ficiorlui shi-sh deadi alaga nafoară. Tricu pit ponj, cari s-cutrimurară di nă s sh-acă tsară s-plângă dorlu-a lor...

Sh-căti sufliti astimti nu vidzu vimtul? Căts oaminj hărriosh nu-agiumsi, di căti feati mushati nu sh-arăsi, mash s-lu videai cum urdina sh-vrea li-aducheshti tuti...

S-află dină cali tu-alantă mardzini-a hoară ljei, năr măr cat sh-nă s di-atseali tsi-avea vidzută. Dzimea di dor shi sufla cama-agalea tora.

Intră pit-ună criptătură di geam tu-ună casă mari sh-irnjii. Ună udai eara lunjinată cu-ună cândilă di-asimi, tsi-ardea la icoana-ali Stă Mărie di-amalamă, la icoana afumată al Ayiu-Ghiorgi, sh-văsiljaclu uscat di cu veara arăspăndea nă njurizmă dultsi. Ună feată tu stranji lăi, cu per di hrisafă, cu oclji mushats di scafă, cu frămtea albă, cu trupu ca di ghirghină s-minduea, arădzimată di cot. Iu s-minduea?...

Dauă lăcrinj mărri ca di yearyir lji nyiliciră pi fatsa-a ljei di tseară albă. U băshe vimtul, lj-uscă lăcrinjli shi u-adună aclo pit văr luri, cari bumbunidza di furtună. La treatsirea-a lui s-cutrimurară fadzljji, pădurea ntreagă s-cutrimură ca nă lumi pondă tsi plândzi. Shi vimtul cu-adiyie adilja ca un om tsi va sh-da suflitlu...

Avea tricută njadză noapti sh-cămbănjli cu boatsi avrăhnjisită, ca nă pălăcărre cătră tser, didea tu shtiri a crishtinjlor că s-featsi Hristolu. Biseritslji s-lunjinară di lumbărdză, di njilj di tseri sh-loclu ntreg părea că să nveashti ti nauă sār bār toari. Furtuna tricuu. Munsă lj, văr lurlu ca dishtiptati dit somnu greu ascultă boatsea-a cămbănjlor di la tuti biseritsli sh-noutatea tsi l-aduc cu nă si.

C. Belemace

DIMĂNDAREA PĂRINTEASCĂ

Părinteasca dimăndari
Nă sprigiură cu foc mari,

Frats di mumă shi di tată
Noi armă nj di eta toată !

Di sum plocili di murmintsă
Strigă -a noshtri bunj pă rinsă :
– Blă stem mari s-aibă n casă
Cari di limba-a lui s-alasă .

Cari sh-alasă limba-a lui
S-lu-ardă pira-a focului,
Si s-dirină yiu pri loc,
S-lji si frigă limba n foc.

El ă n vatra-lj pă rintească
Fumealja s-nu-sh hă risească ;
Di fumelj curunj s-nu bashă ,
Natu n leagă n si nu nflashă !

Cari fudzi di-a lui mumă
Shi di pă rinteasca-lj numă ,
Fugă -lj doara-a Domnului
Shi dultseamea-a somnului!

G. Murnu

VĂRCULACLU

– Tsi ts-easti budza galbină
Ca tseara di murmintu
Shi treambură ca fră ndză li
Tsi treambură di vimtu?

Ia spuni-nj, hilje, că pri trup
Mi treatsi gljets di frică
Ma ved pi albi mastea-a ta
Cum lacrima tsă chică .

– O, mamă , cum si-ts spun, nu shtiu;
Ma ghini s-plă ngu-nj yini,

Că nits di-ară u nu pot si-ts spun,
Nitsi cutedz di-arshini.

Sunt mesh di dză li di-anda eu
Duceam că tivă rmoară
Cum pisti mesi nj-angrica
Nă cheatră di pumoară .

Shi dzada că ti ori nj-apresh
Sh-mutrii tu casa tută :
Ma nu putui cu oclji s-dau
Di-aumbra nividzută !

Shi nu-am durnjită noptsă ntredz,
Nu nj-am durnjită , mamă ,
Shi tută oda nj-afumam
Cu fumlu di timnjamă .

Ma ună seară nj-agă rshii
Shi-nj mi chirui tu yisi;
Ca un paradis di mă yii
Nă padi nj-si dishcljisi.

Vidzui un brats di gioni vrut
Că mi-apucă di mesi
Sh-ashi cu jali-nj mi mutri
Shi dultsi-ahă t mi streasi!

Shi-nj ciuciura un grai durut
Sh-un grai di vreami multă ,
Tra s-nu lu-ascultu nj-eara greu,
Shi cama greu s-mi-ascultă .

Eu-nj mi-anvileam cu cerga-a ta
Di lă nă groasă faptă ;
Dimneatsa goală tut mi-aflam
Shi cerga tut astraptă .

Shi truflu ntreg nj-eara curmat,
Duceam un dor di tini,
Sh-aoa videam arupt un per

Sh-aclo arupti cljini.

Tricurã mesh shi siptã mã nj
Cã nd s-alinci nã searã
Aproapea-nj tsiniva. Mi scol
Shi troarã -aprind nã tsearã .

Tsi laea-nj s-ved? O, dada-a mea,
Vidzui cum caplu scoasi
Un om di lut, nã fandazmã ,
Un bair alb di oasi.

Yiu vã rculac, shi el ã ntreg,
El Chita mortu, dadã ,
Cu oclj-ahã ndusits ã n cap
Shi galbin ca di dzadã .

Mi shirpitai shi ded un zghic
Shi vrui s-nji fug diparti,
Milie-nj vinji shi duchii
Tu cheptu-un her di moarti.

Nã noapti lishinatã -armash,
Murii nã noapti ntreagã ...
Ah, yinu-aproapi-nj, dada-a mea,
Shi brã nlu-a meu dizleagã .

Cã nj-easti greu shi fatsa-ascund,
Ma ghini s-plã ngu-nj yini,
Cã nits di-arã u nu pot si-ts spun,
Nitsi cutedz di-arshini.

Shi muma tutã ngã lbini,
Sta agrã ca zulapi
Cum veadi brã nlu-a featã ljei
Cã mesea nu-lj ã ncapi.

.....

I. Foti

VITSINILI

Nu shtiu tsi-avea tsal Ghiorghii al Tot cã nu-sh tsã nea dip gura. Zbura di-arã u pri tutã lumea: cã taha Tinca al Nesi shi ncaci cu bã rbat-su, cã feata al Cota Dini easti urã tã, cã Oani al Pichi easti un ficior

diprisupră, sh-ahă ti alti hutsă nj.

Ca s-ti loai după gura-a ljei, vărnu din hoară nu-armănea fără di mână. Ma, di multi ori, un lucru ca dealihea lu-aflji tu cornul a saclui cu minciuni: ashi easti lumea-a noastră, sidefea u afli aclo iu-i amarea cama ahă ndoasă sh-cama nispă strită.

Tsal Ghiorgi al Tot eara vitsină cu Tinca al Nesi shi shtia tsi s-fatsi tu casă-lj: ngrănja sh-mă că tura avea intrată nuntru. Mitlu al Nesi isha totună nără it din casă sh-astredza cu inati usha după năs, shi s-avdza deapoea boatsea astă ljtă di plăngu ali Tincă:

– Lai Mit, alasă-ti di beari, nu vedz iu agiumsîm? Avem feată ti-amărtari shi mi ngroapă loclu di-arushini, căndu mi minduescu că nu-lj am tsiva ti prică.

Tsal Ghiorgi eara veduă. Bărbat-su, Dumnidză s-lu ljtă, avea murită di multu chiro sh-lj-avea ală sată tsiva tutipută sh-ună ducheani mplină cu prămătie. Eară anală, cu narea plicioasă, cu ocljilj njits ca dauă furnits sh-cu gura mari tsi nu-lj păpsea vărnoară. Tu bana-lj nu-avea faptă altu lucru dicăt si s-tsănă di urma-a lumiljei, si zburască tsi nu shtia shi si neaci cu cari afla ă n cali, căndu nu eară tu-a ljei. Ma avea nă inimă bună sh-agiuta oarfă njlji.

Singurlu-a ljei ficior, Simlu, lu-avea pitricută n Poli ca să nveatsă ti yeatru. Cu Tinca al Nesi nu para băna ghini. Vitsina eară nă muljari tă cută, mintimenă sh-mushată cu tut patrudză tsli di-anj tsi lj-avea dinanumirea. Sh-di-aoa yinea criparea al tsal Ghiorgi, cănjina-a ljei că nu-i ca năsă ni mushată, ni di soe.

Căndu isha Dumănica si s-ducă la biserică s-andă musea di multi ori ă n cali, ală xea că ti un zbor, dauă sh-apoea tă tsea.

– Tsi tsă fatsi Veta? u ntriba că tivărnă oară tsal Ghiorgi.

– Easti ghini sh-năsă.

– Criscu tora ca nă baltotă, anală, mushată, albă, aroshi.

– Am tsi altu lucru au featili! S-crească, si s-facă mushati. Nu pot s-acăchisească tsi cripări li-ashteaptă ma nă poi...

Ocljilj scăntilja sh-pit frămti ă lj tritsea că ti un sfulgu di nără iri, cari s-chirdea tu mardzinea-a budză ljei mushată.

Ashi băna vitsinili, căndu ghini, căndu-ară u.

Nă seară, Tinca al Nesi eară nfărmă cată dicutut. Ahăntă angusă lj-avea frămtă inima agalea-agalea, ca-ară ulu tsi aroadi mardzinea...

Iu s-ducă? La cusurină-sa, la sor-sa? Ma nă si vrea sh-ară dă! Căndu veadu lumea că eshti tu-ară u, s-hă riseashti, simtashti nă turlie di ghi-neatsă că eshti atsea tsi nu pistipsea nă sh-s-hii vărnoară.

S-minduea.

– Va-nj crep, Doamne, di-ară u! S-mi duc la tsal Ghiorgi! Nu! Năsă va s-umplă hoara... Ma, tsi s-fac?

Sh-caplu-lj shi trunduea, mintea-lj yinea deavnărliga, sh-loclu, muntsă lj fudzea ca agunits di blăstem.

Mitlu eară lăndzit di ndauă dză li. S-avea mbitată ahăntu ară u, că nu putea si s-mină di mpadi.

– Ma tsi-ari omnu aestu, sh-dzătsea Tinca? Va s-aibă tu inimă tsiva, vărnu dor ascumtu, că lăeatsa mash di bun nu u fatsi!

Ălj gri ali Vetii.

– Tsi fatsi tat-tu, nu mi dush s-lu ved dicutut. Tsi-ari, easti ghini?

– Tushadză, dză si feata.

Apoea s-ashtearnă ningă năsă, u mutri, cu ocljilj a ljei lă i shi ahăndosh, canda vrea s-u ntreată tsiva.

– Avdză, mamă, tata-nj dză si că măgăzia-a noastră din Sărună s-asparsi!

Ali Tincă-lj tricun hir aratsi pisti tut truplu; tora lji si lunjina mintea, acă tsă s-acăchisească că tse bea bărbat-su shi... sugljitsă nă oară, di dauă ori shi s-băgă s-plăngă.

Feata u mutrea cu njilă, apoea sh-năsă azvimtă di dorlu a mă-sai, u lo plăngul shi s-dipira dauă li ca zurli.

Mitlu avdză, si sculă preanarga, ară dză mat di băstuni, shi mprustat, cu fatsa galbină, cu narea traptă, cu budză li viniti, li mutrea sh-nu shtia tsi s-dză că, di iu s-acatsă, cum s-li părgurisească.

Ălj yinea s-tushadză, ma s-tsănea. Truplu-lj trimura ca frăndza, apoea apărni: *Guh, guh*, di tsi să părea că va sh-voamă hicatili. Nă si sh-turnară caplu, cu ocljilj nicats di plăngu, sh-el tusha di tsă s-arupea inima căndu-l videai cum s-cănjiseashti.

Veta sh-deadi alaga s-ducă nă scafă di apă sh-Tinca s-apruche di năs:

– Că tse beai, bre Mit? Nu vedz că eshti lăndzit? Udă-ts niheamă gura cu apă s-ti lishuredz...

Năs nu gri tsiva. Mina caplu sh-ciuciura:

– Cara si shtiat dorlu-a meu că v-alas oarfăni, că va s-mor, că nu pot s-lucredz!...

Tăcu.

Muljerli s-mutriră, ă l loară că ti un di brats shi-l dusiră s-culcă.

Dinafoară s-avdza bots. Tsi eară?

Boatsea ali tsal Ghiorgi ară suna tufechi...

– Si-nj bănedz, lai hilj. A, si shtiai cum ti-ashtiptam!

Shi alăga aoa, sh-alăga nclo fără s-facă tsiva, shishtisită di harauă. Striga, dimănda sh-tu soni ălj ticni ca s-cljamă Tinca s-lji veadă ficiorlu.

Pimsi usha sh-ia-u!

– Aoă hits! Yini Simlu! A, s-lu videts! i, tsi ghineatsă! Calotihă di

mini. Lai Tincă, him vitsini, sh-vitsinlu i ma multu ca frati.

Gura lji si dutsea ca cicrichea. Tinca lj-u turnă după niheamă :

– Noi, tsi cripati him! Mash ti ishiri nu n-acatsă !

– Lasă, sor, că va s-fatsim nuntă. Tsi va lu-alas eu Simlu ninsurat?
Ashi de! Ficior mintimen, nvitsat, prăxit, ă lj lipseashti nă nveastă ca Veta. Hilja-ali mami, ti fitsesh ca trandafilă !

Si sã lã ghi sh-u bã shã pi Veta sh-apoea u-adună acasă.

Dzua alantă, tută hoara shtia că tsal Ghiorghii al Tot sã mbună cu Tinca al Nesi sh-că Simlu al Tot vrea s-isusească cu Veta al Nesi.

C. Belemace

MURGUL

O, lai murgu, frati bun,
Pã nã tora fum deadun.
Di-aoa sh-ninti nu va s-him
C-amã ndoilji aushim.

Aushaticlu i greu,
O, lai murgu, frati-a njeu:
Tuti oasisi mi dor
Shi duchescu că va s-mor.

Aidi murgu, aidi frate,
Aidi sh-voi lilici toati,
Aidi s-njardzim tu-eta-alantă
Ca s-află m nã bană altă.

Zicu Araia

TOAMNA N PINDU

Pã rjilit di veară -i loclu!
Nu vedz earbã, mash chingheri.
Zboarã frã ndzã li di meri –
Pisti nã si-arucã brumã
Lundzi seri.

Seatsiră dimneatsa vimtul,
Nu pots s-vedz nafoarã om,
Nitsiun pulj nu vedz pri pom,
Mash fã ntã njli abureadzã
Cã ndu-azvom!

Negura prit muntsã s-primnã,
Tserlu-i pestru di niori,
Soarli slab lu-arup sudori
Pã n s-tucească gljetslu marmar
Di la mori.

Yini toamna! Nu s-ma shadi...
Fug armã njlji tuts tu-arniu.
Shadi muntili irnjiu
Mash cu cionili tsi caftã
Neaua-anyiu.

Yini,-agiumsi sh-nã sã neaua,
Hilja-a brumã ljei sh-al vimt.
Ea va ngroapã lailu Pind
Ca un mort – aclo s-lji hibã –
Tu murmint.

I. Foti

APRINDU PASHTI

Soarli-atsel mushatlu a primã veară ljei sh-arucã zã vonlu-lj di hrisafi pisti tut loclu, sh-muntsã lj, arã urlu, loclu ntreg si nveashti ca nã niveastă, ncãrcatã di virdeatsã, di lilici sh-di-asimea nyilicioasã a apilor zdurditi tsi dipun dit pishtirei...

Tsi zbor dulsti i Pashtili! Tsã si umpli budza di njari că ndu-l dzã ts!
Cã tã harauã, că tã mushuteatsã nu-adutsi cu nã s! Niorlji grei a iarnã ljei s-arã spã ndirã că trã tu chiritã, neaua cari nvã lea livã dzli sh-pã durea s-tuchi ca un yis urã t!

Ia-li sh-arã ndurli. Hã rã coapi ca feati njits, si ncaci unã cu-alantã. Alti shi spun că njina, alti s-bashã, sh-njiclu-a lor cheptu i mplin di banã, harauã sh-di vreari.

Di diparti s-avdu chipuri di oi, s-avdu botsli di cloputi a mã narlor, s-avdu că njlji cari alatrã că-sh vidzurã scumpul a lor loc, sh-picurarlji

shuiră, vâljurli s-trunduescu, muntsălj arăd, niazvimtsălj calacandză a loclui, sh-tuti lucrili di sti loc s-hărisescu, lăsi umpli inima di dor că s-vidzurătuti unăningă alantă: picurarlu ningămunti sh-muntili ningăpicurar, sotsnidispārtsāts di eti.

Ma tsi-i vreava aestătu tuti pārtsăli? Muljerli frimintă, ungu casili, ndreg grădina shi scuturăstranjili nali sh-nipuratitutăiarna, ncljisi tu sinduchi, căyini Pashtili, mushata sārbbătoari a primăvearăljei.

Dzua di Pashti, Hristolu dipuni sti loc, dzua di Pashti, Dumnidzălu ivluyiseashti pri tuts, pri bunj sh-pri-arăi, pri oarfănj sh-pri-avuts, că Pashtili i dzua cāndu s-lja n bratsă tserlu sh-loclu, sh-oaminjlji, agărshindalui lăetsli a lor, s-alinā nsus, nsus, cătră Atsel cari nă deadi lunjină sh-nă featsi domnji a loclui!

Lumbărdzăli ardu tu tuti biseritsli, crishtinjlji cu gurguljili di tseară es năintea-a tserlui shi preftsălj cu stranjili hrisusiti, cu caplu gol, spun a lumiljei, dit-ună mardzini tu-alantă a loclui, că Hristolu nye, sh-atumtsea tserlu s-dishcljidi tu mesea-a noaptiljei, anghiljlji gioacă sh-oaminjlji, njirats di-ahăntă mǎreatsă, sh-pleacă dzinucljilj sh-cu boatsi shuptirată spun marea ciudie al Dumnidză:

– Hristolu nye!

N. Tulliu

CĂNTIC

Nsus tu munti-aurlă cānjli
Picurarlji plāng acasă;
Vor si s-ducă tra s-lj-angană,
Ma muljerli nu lj-alasă:
Căchirdură oili tuti
Shi nu pot tra s-lji hrănească –
S-mută perlu cāndu li-avdză,
Mintea sta si s-alăcească.

Nsus pri dzeană-ashteaptă bacilji
Cu sfārlicili tu mǎnă,
Ma nu ved iuva mǎratslji
Ni cupie, nică stǎnă;
Shi cānd fug bǎtuts di jali
Muntsălj golj di oi mutrescu:
După năsh di foami cānjli
Pisti dzenuri ma zghilescu.

Petru Vulcan

LA SHOPUT

U vidzui, tritsea la shoput
Shi ishii dinintea-a ljei.
– Feată, dǎ-nj nǎ chică di-apă,
S-tsă bǎneadză tuts a tǎi...

Mintimenă-nj deadi stamna,
Mini tr-ocljii u mutrii,
Ma di-arshini vruta feată
Ca mǎrdzeaua arushi.

Cāndu-lj ded deapoea stamna,
Pi sum grunj u chipirai,
Feata s-deadi nană parti,
Eu di nǎsǎ mi-apruchei:

– Nu nǎ veadi vǎrnu, vrutǎ,
Că tse-ashi-nj ti-arushinedz?
Nǎsǎ-nj ciuciurǎ: – Bre gione,
Lasă-mi, ashi s-bǎnedz!

Vru atumtsea s-aibǎ stamna,
Ma s-lj-u dau mini nu vrui;
Ma cum trapsi nǎsǎ, s-freadzi,
Eu armash cu-a ljei gurgulj.

Shi di-atumtsea nji-i nǎiritǎ,
Vruta-a mea cu ocljul lai;
Cum mi veadi ningăshoput,
Nu-nj da apă, nitsi grai.

I. Foti

CUM MI-DRAI ARUGUCEAR

Nu mi-acătsa loclu di harauă. Sh-tsi nu fǎtseam sh-iu nu njirdzeam, arsăream tutădzua! Di-acasă mi cǎfta tu tuti pǎrtsăli, fǎrǎ s-mi află iuva. Iu alǎgam, iu mi-ascundeam, după ahăntsǎ anj nitsi eu nu nj-

aduc aminti. Mă cam pri la oaspits, durnjam pri la cusurinj ma acasă nu putea s-mi-acatsă.

S-apruchea Ayiu-Vasili. Chirolu eara aspartu. Didea că ti niheamă di neauă shi ngljetslu tsi-avea alăsată tsicna, ti pitrundea pân tu oasi. Tserlu eara vinjit dzua, shi seara ntunicat, ma oaminlji eara hârîosh. Că tse? Ashi him noi, că tivărnă oară cându altsă s-că rtescu sh-plângu, noi arădem, giucăm sh-dutsim bană!... Cu multu, cu putsă n, vârnă oară nu n-armăni casa goală. Poati că mi-arăd sh-io, ma tu chirolu-atsel eara ashî. Gaileili nu-avea dipusă cu-ahântă zurleatsă pisti noi sh-aralili s-arăvda cama lishor.

– Ia, mutrea sh-cupilacilu-atsel, nu lu-acatsă loclu, canda imnă pri jar! Va s-adară arugecear! ălj dză tsea ună vitsină-a alăntei.

– Apoea ved sh-io, lj-u turnă a alăntei, oarfăna di Mie alagă după nă s, lj-u frică s-nu-ară tsească, ma iu poati s-lji da di tor!

Io li-avdzam aesti, mi fitseam că nu li avdu sh-tritseam dinintea-a lor, canda earam un pashă.

Anlu atsel vrea mi-adar arugecear – mari lucru! Aveam aflată fustanelă sh-că meashi furească sh-fishechi; nj-avea adusă sh-tsiniva nă sfunghie di Mureauă, apoea nj-adrai cioarits alghi, tsăruhi cu fundili mări ca nă tufă di lilici, flanelă di-atsea hasa – sh-tsi s-ma s-vă spun – nu-nj lipsea dică t fatsa di-arugecear cu mustăts mări ca s-escu fur-yiu. Că t ti partea tu cari lipsea s-intru nu mi cãnjisii multu ca s-u aflu cã tuts mi vrea sh-tuts sh-arădea di mini cã earam njic – sh-cripari, cripari, canda njic s-avea nicatã cãră yili. Aprindu Ayiu-Vasili lipsea s-yinã tãmpã nlu: mi dush di lj-ashtiptai diparti di hoarã. Lj-u hirbea shcretlji di ghiftsă cu surlili di-ansăream pãnã tu niori. Nu shtiu macă s-giucai ma multu sh-ma zurleashti altă oară. Fudzea loclu cu mini di harauă.

Yini seara. Mă cãm tuts deadun sh-acătsă m s-n-andridzem. Dă-lj-u, bre frate, dă-lj-u, ma nu njardzi! Cându ti-acatsă taxiratea nu-ai tsi s-fats. Tut tsi loai s-bag pri mini-nj yinea mari: fustanela, că measha, cioaritslji... Vinjiră ndoi sots sh-mi punduxiră, cum putură sh-nă sh, nj-adunară niheam că measha cu atsi, cioaritslji ălj cusură di mini, sh-mi feci hãzãri.

Apoea acătsă m s-giucăm shi s-cãntãm. Niscãntsă dit taifă eara tu mantsadz, altsă adrats circheji, altsă gheganj, altsă madami, altsă cavaji... sh-di tuti, ma cama multsă lj eara adrats furi.

Tu soni, niscãntsă lj-u intrarã tu biuturã, altsă cãdea di somnu sh-io mi sculai mushat atumtsea sh-u-adunai acasă. Shtiam cã vârnũ nu doarmi aprindu Ayiu-Vasili, shtiam cã suntu la noi feati sh-vream s-mi spun, cã pirifanea io u-avui di totunã.

Cându mi vidzură acasă cu fishechili atseali, cu sfunghia atsea, cu

camomatli atseali, apãrnjiră s-mi ntreabă:

– Tsi-i aestă di tini, bre, di-iu li aflash stranjili, dză tsea un!

– More, drac di ficior! dză tsea alantu.

Ghini ma, ciudie mari! Ved cã tsiniva mi tradzi di cioaric, ănj tradzi cã measha sh-tutã lumea acătsă s-arădã. Sh-arădea, sh-arădea – ca la teatru nu altutsiva. Tsi mi-avea aflată! Un cioaric njic s-avea sãlghitã di cum eara acătsat cu atsili – sh-tradzi-mi un di unã parti, tradzi-mi altu di-alantã, dinã oară stranjili di-arugecear njic si featsirã mări. Sh-tsănti tora! Aveam armasă ca măsăcãrã. Sh-lumea arădea... arădea di s-cãpãea di-arădeari.

Cripam di inati sh-ni unã ni dauă, ălj trag nã pliscutã a sorã-meai cari si strãmba ningã mini – shi acătsai s-plângu, s-plângu ca ishit di minti. Vinjiră s-mi pãlãcãrsească s-tac, ma tuti furã ncot, mi-avea ngljitatã loclu di-arushini shi nu shtiam cum s-nji scol caplu.

Un cãti un, tutã lumea mbãirã s-fugã. Lã u-aveam ca aspartã chefea. Apoea mi loarã, mi dizviscurã sh-mi culcarã. Earã scutidi sh-nu-ardea diper cãndila di la iconã. Io mi mindueam.

Ma iu mi mindueam?

La arushinea tsi-aveam pãtsãtã shi-nj yinea s-turbu. Nji si pãrea cã alantã dzuã tutã hoara vrea si shtibã di taxiratea-a mea sh-nu mi-acătsa ni somnul sh-minduirli nj-ardea caplu ca heari arushiti di foc...

Mi ded di-unã parti, mi ded di-alantã, sh-tamam cãtrã tahina mi lo somnul, un somnu greu ca nã ornji cu arichi di pljumbu tsi dipuni s-ti-apitruseascã. Mîntea njic si trunduea shi pi mur videam fandazmi aroshi sh-cãndila plãscãnea di oară-oară, sh-io sãmtseam cã cheptul njic si frãndzi... Lunjina-a apiritãljei pitrundea ăncasã, sh-duceam cã sh-nã sã i-aroshi, ca sãndzi, ca foc – sh-nj-ardea ocljilj nidurnjits, mortsã di cãnjinã – sh-cãdzui ca lishinat.

Yini sor-mea, yini mama s-mi dishteaptã, s-mi-andreagã ti-arugecear, vinjirã sotslji, ma tuti furã ncot. Dzãtseam cã arizilja di-asearã nu va s-ashteargã vârnã oară, sh-armash lãndzit ăncergã... fãrã s-mi-adar arugecear.

C. Belemace

UN CĂNTIC

Un cãntic ca di jali
Cãntam nã oară eu
Shi dipuneam la vali
Dintru-un lai munti greu.

Shi valea-nj turna grailu,
Cu shcljimur suschiro
Di-ară suna tut plailu
Shi muntili jilos:

– Iu hits, bre gionj, cu-anami,
Fumelj di fă rshirot,
Iu eshti armă nami
Shi gră musteanj cu tots!

Armasiră că ră rli
Ca pondi fă r di voi,
Shi s-dusiră fă lcă rli
Cu turmili di oi.

Di la că sheri flueara
Ma nu s-avdi prit munts,
Ni pravdă ca si zgheară,
Di jali him pitrumts!

G. Murnu

MIHA SH-FURLU

Di treidzâ ts di anj tru xeani
S-toarnă Miha-ali Sultani
Cu că rvă nj tsi trag furtii
Sh-disă dz greali di flurii.

Mesh ă ntredz yin, cali lungă,
Sh-mă ni n hoară va s-agiungă,
Narga n vali trec mulă rli,
Sh-umplu chipri sh-bots că ră rli.

Ma că nd nă sh agiung la shoput
Prit cupaci si avdi troput;
Tu-aumbroasa-aripidină
Sună chetri, fră ndza s-mină,
Sh-vedz cum es ă nyilicioasi

Agri capiti bă rboasi,
Tufechi sh-cordză scot nă inti...
Miha s-cildisi di minti.

“Disi tsi-ai tră bană jali,
Adu ncoa fluriili-a tali.”

Avdi Miha zboarli griti,
Nu-lj sunt zboară, ma cutsiti.
Sta pi minduiri greauă:
Bana-i dulsti, moartea-arauă.
Tra sh-da scumpa-a lui aveari
Cama-ară u di moarti-lj pari;
Cu tufechea tra s-amină?
Ma sunt multsă shi-l dirină.

Capitanlu strigă iară:
“Dă disă dzli cama troară
S-nu-amin moartea-aclo sti tini!”

Miha lailu veadu ghini,
Di piriclju nu-i scă pari.
Sh-mushcă budza-lj di cripari.
Ma di-iu sta ncă lar pi ghioclu,
Ia iu-l ardi n coasti foclu,
Sh-că ndu mpadi lo tra s-cadă,
Strigă suschiră nd “oh, dadă!”

Furlu-avdză shi yini nyie
Shi-l ă ntreabă cu ciudie:

“Cari ts-easti vruta mamă?
Cum ă lj dză c shi cum ti-acljamă?”

Gri nă s zbor astimt di bană:
“Miha-nj dză c sh-a ljei Sultană.”

Cum el dză si, troară furlu
Pristi nă s s-arucă zurlu;
Plă ndzi, s-deapiră shi s-bati:
“O lai, Miha, o lai, frate!”...

I. Foti

PICURARLU

S-ashtearnă pisti muntsă neguri,
 Prit vâ ljuri nicurmat s-ashtearnă
 Uscati fră ndză, sh-tserlu ntsearnă
 Minută ploae. S-dusi veara
 Sh-cu nă sâ s-duc tu xeani iara
 Cupiili tuti, puljlji sh-gionjlji;
 Sh-ca lailji guljishanj sunt ponjlji
 Că-i iarnă.

S-aproache iarna greauă, pondă,
 S-aproachi... tserlu tut sâ ngreacă
 Cu niori ca lă mnji, sh-cum va s-dzacă
 Ahă ntsă mesh sum neauă loclu
 Ca mort, sh-un dor – s-lu-ardeari foclu –
 Ănj mi pitrundi shi-nj mi-azvindzi;
 Sh-tu cheptu suflitu-nj s-astindzi,
 Shi-nj seacă!

.....Tu vatră foclu bumbuneadză ...
 Shi-i ghini-acasă sh-arhati...
 Si-nj dats sh-amalamă sh-pă lati,
 Si-nj dats amiră rilji ntreagă
 Sh-tsi vor s-nji da, sh-iu vor s-mi bagă :
 Di tuti-aesti, nu-nj dau veara,
 Livă dzli, muntsă lj, ni flueara
 Tsi bati!

Ah, Mailu, cuclu si-nj vineari
 S-nj-alas tă mbarea udă, greauă,
 S-nji scot sugarlji slaghi di neauă :
 Sh-ascumtu s-că ntu sum cupaci,
 Si-nj umplu bră nlu cu ligoaci;
 Cu cuclu yini primă veara
 Sh-atumtsea-ascapă muntsă lj iara
 Di neauă!

C. Belemace

BLĂSTEMLU A CUCOTLUI

Cucoate, s-tsă cadă creasta
 Că nu-nj dishtiptash niveasta,
 Cucoate s-armă nj agiun
 Sh-fă r di peani la Cră ciun.

Ală sash boatsea-a cuclui
 Di pri dă rma-a nuclui,
 Vruta-nj s-fră ngă tu-ashtirnut,
 Tu cucoate nishtiut!

Va s-tsă talj gâ ljinlji toati
 Ca s-ti fac cu cuclu frati.

Anonim (G.)

GIUDICATA AL ALI-PĂSHĂ

Tu chirolu-al Ali-Păshă, băna Ianina un uvreu, Mushon Cofina, avdzăt tu-aveari sh-tu scljinceami. Oaspi cu aestu uvreu eara un crishtin, cari s-uidisea multu tu tabieti cu nă s. Avut sh-un, avut sh-alantu, scljinciu un, scljinciu sh-alantu.

A crishtinlui â lj vinji chefea si s-facă hagi deadun cu tută fumealja-lui sh-ună dzuă adună asimicadzlji sh-giuvaricadzlji, tsi lj-avea loată ca amaneti di la atsely la cari avea mprumutată păradz cu toc multu mari, lji bă gâ tu un trastu, iu arucă sh-tuts păradzljji cari lj-avea di primansus, cusu ghini trastul, â l vulusi cu vula-a lui shi lu-alăsă la Mushon Cofina ca s-lu află cându va s-toarnă di la hă gilă chi – sh-cu tuts di-acasă trapsi tră Ierusalim.

Doi anj lipsi crishtinlu di Ianina. Cu duca sh-cu turnarea, cu shidearea-lj la Ierusalim pă nă s-lji si ljartă amărtiili ca si s-facă hagi di tamam, chirolu tricu ca nă dzuă.

Cându s-turnă el Ianina, ună siptă mână ntreagă ashtiptă oaspits, cari yinea s-lji oară, că tora, de! el nu eara om ca tută lumea, eara hagi. Nu va dză tseari că Mushon fu di protslji tsi vinjiră s-lu veadă.

După tsi-ască pă di viziti, hagilu-a nostru s-dusi ună shună s-lja amanetea. Trastul lj-eara vulusit cum lu-alăsă, s-dusi acasă cu el, ma cându-l dishcljisi, tsi s-lji veadă ocljlj? Pă radzljji di nuntru eara calchi, sh-tu loc di giuvaricadz avea lucru di bă că ri. S-creapă crishtinlu – ha-

gilu, s-lji dzâ tsem tora – sh-nu altutsiva. Sh-ni una, ni dauă, sh-lja cicioarili dinanumirea sh-la mă gâ zia al Mushon!

– Bre, mă scă ră, bre pã ngã ne, tsi nj-adrash?

Sh-dzã -lj-u, hagilu, sh-dzã -lj-u, di nu lu-alã sã di tsiva.

– Dã-nj pã radzljii cum tsi-lj ded cã fã nico va s-fac cu tini.

Ma, ts-aflash! Mushon hã bã rachi nu sh-avea, mina caplu sh-dzã tsea mash un zbor:

– Ănj didesh trastul vulusit, tsi-l ded ashii nã poi. Tsi-avea nuntru, tini shtii.

Cãndu vidzu hagilu cã nu poati s-u scoatã n cap cu uvreulu sh-cã va-sh chearã tamam tu-aushatic tut tsi-avea amintatã, si scoalã shi s-dutsi la Ali-Pã shã lu shi-lj spusi tut tsi-l durea shi-lj bã she mã njli sh-cicioarli ca s-lji facã vã rnã cearei s-poață shi scoatã pã radzljii di la Mushon.

Ali-Pã shã lu acljimã unã shunã un zaptie shi-lj spuni si-sh da alaga ca s-aducã pi Mushon Cofina. Dupã niheamã, ia-ts-lu sh-uvreulu tu-udaea-a pã shã lui. Cum ã l vidzu, vizirlu-lj dzã si nã rã it:

– Avdzã, Mushon, crishtinlu-a nostru nji sã plãndzi cã ts-alã sã a tsia un trastu cu paradz bunj, cu-asimicadz sh-cu giuvaricadz. Easti dealihea cã tu loc di-asimi ã lj bã gash cã lai sh-tu loc di-amalamã, halcumã? Mutrea ghini s-nu spunj minciunj, cã mi shtii tini cari escu: ti spindzur ca un cã ni.

– Ca dealihea, lunjinate pã shã, acã tsã s-treamurã uvreulu, cã-nj deadi afindilja-lj un trastu vulusit. Tsi-avea nuntru, nu shtiu – sh-cara vream s-lu tsã n, ã l tsã neam, cã nu lj-aveam datã tsiva tu mã nã ca s-poață s-nji-l lja cu giudicatã nã poi. Dupã cum vedz, avdzã te domnu, omlu aestu easti un minciunos, un bã tã cci tsi va s-hearã un om nistipsit.

Cãndu avdzã pã shã lu aesti zboarã, nu shtia tsi s-pistipseascã. Cari lu-arã di tora? Mushon i crishtinlu?

Intrã tu-unã mari mindueari shi-sh featsi planlu s-aflã cari di nã sh easti minciunos. Lo trastul, lo sh-vula-a crishtinlui sh-lj-aguni shamishdoilji di la sã rae. Acljimã deapoea un sã iz di-a lui, cari eara ma dishteptu, shi-lj dzã si:

– Mi lipseashti nã vulã, sh-unã sigeadee nj-easti ca tã ljatã. S-ti duts s-aflii un mastur sh-ti vulã sh-ti sigeadee. Ma s-mutreshti s-hibã di ma bunjlji di-aoa.

Huzmichearlu ishi tu cirshie sh-dupã vã rnã sã hati, adusi la pã shã lu pri doilji masturi.

– Cari di voi fatsi vuli? dzã si pã shã lu.

– Io, dzã si un di masturi.

– Atumtsea s-nji fats nã vulã ca aestã tsi am eu, cã altã turlie tsã talj

caplu.

– Ghini, lã mbrusite, va u fac ashii cum dzã ts.

Masturlu lo vula sh-fudzi.

– Tini tsi lucredz? lj-u turnã pã shã lu-a alã ntui.

– Io fac mutã hi, vilendzã, trasti, sats sh-alti lucri ahtã ri.

– Ma-i ashii, du-ti tu oda alantã sh-vedz cã easti nã chioshi di sigeadee tã ljatã. S-u fats chiosha ashii ca s-nu s-duceascã cã easti adaptã.

– Ghini, dzã si sh-aestu.

Sh-dupã tsi vidzu sigeadeea, di la cari pã shã lu avea tã ljatã nã cumatã, fudzi sh-nã s.

Alantã dzuã, unlu-adusi vula. U mutri ghini Ali-Pã shã lu, ma canda nu eara unã cu vula-a crishtinlui. Lilicea di deavnã rliga-a numã ljei alã xea niheamã. Pã shã lu tsã nu vula sh-deadi calea-a masturlui.

Dupã putsã nã oarã vinji sh-atsel cu sigeadeea. U-avea adratã ahã ntu ghini cã vã rnã oarã nu puteai s-acã chiseshti iu easti mpiticatã.

– Multu ghini lucredz, ã lj dzã si pã shã lu. Tora s-nji fats sh-un trastu ca aestu, shi-lj spusi trastul a crishtinlui.

– Lishor lucru, lj-u turnã masturlu.

– Cum ashii lishor! Ai faptã sh-altã oarã?

– Cum nu. Tora nyie lj-am faptã un trastu, ca aestu ntreg, al Mushon Cofina.

– Ghini, masture, ghini. Ia trets niheamã tu-aestã odã sh-ashteaptã nã minutã.

Pã shã lu ncljisi tru odã masturlu sh-pitricu s-lu cljamã pri Mushon.

– Spuni dealihea, bre om, lj-ai loatã pã radzljii a crishtinlui i nu?

– Nu, pã she, nu lã mbrusite, nu lj-am loatã dip tsiva.

Ali-Pã shã lu fatsi un semnu shi ia-ts-lu cã easi di tru odã masturlu cu trastul.

– Aestu easti uvreulu, masture?

– Aestu, Doamne.

– Tsi dzã ts tora, Mushon!

– Tsi s-dzã c, stipsii, feci trastu sh-vulã altã shi-lj loai pã radzljii a omlui, ma ljartã -mi cã va-lj dau tuts sh-cu toc.

– Ai, du-ti, dã -lj a omlui tsi-lj loash sh-toarnã -ti apoea atsia ca s-ti spindzur, ca s-veadã lumea shi s-nu facã vã rnu atsea tsi featsish tini.

Mushon s-dusi acasã, lo lucrili a hagilui shi-lj li deadi pã n di unã. Ma shtia nã s cã zborlu a pã shã lui eara zbor, shtia cã nu va s-ascapã di spindzurari, sh-tr-atsea, di fricã, nu s-dusi la pã shã lu, ma trapsi ndreptu la balta di Ianina shi s-nicã.

Cãndu-lj spusirã al Ali-Pã shã, tsi pã tsã uvreulu, nã s minã caplu dzã cã ndalui:

– Ghini că mi-ască pă di ună bileauă.

C. Belemace

MESLU-AL MAI

Feci un njic, mushat cundilj
Di-ună peană di birbilj
Ca si scriu un cântic bun
S-lu că ntă m cu tuts deadun.

S-că ntă m dorlu-a Mailui
Cu dultseamea-a grailui
Ca sã ntreatsim puljlji tots
Shi s-nă fatsim doilji sots.

Masti albă di nă vai,
Trandafilă ditru Mai,
Cu lutseafiri lunjinosh
Ditru-a tserlui fră mti scosh.

Mushuteatsa-a Mailui mes,
Că nd lilicili-a lui es
Nu si scrii cu cundiljlu
Cum nu s-că ntă ca birbiljlu.

I. Foti

PLĂNGU DI CLOPUT

Ma s-tindi noaptea pisti vă ljuri
Shi nvirinati bots di cloput
Arsună suschiroș prit că ljuri.

Tsi-au cloputli, ah, tsi-au la noi
Di plă ngu, plă ngu-ashi că rtiti
Sh-tut jali, suschir vearsă, moi!

Că nd muntsă lj lă i dit greulu somnu
Ma tut sã ntreabă dishtiptats:

“Nu-au, lele, oili poati dormu,

Tr-atsea ahă t jilos s-dirină
Tru noaptea lae cloputlu!
Sh-pă durea hurhuteashti, s-mină !

Sh-ahă ntă jali i la noi
Că tră sh dit xeana-nj dipă rtoasă
Eu avdu plă ngu di la oi.

G. Murnu

ARMĂNLUI

Jilos ti plă ngu, soe vrută,
Armă nlu-a njeu mă rate,
Că tru că rarea-a ta chirdută,
Furtuna greu ti bate.

Au nă pă dită pristi tini
Ahă ts dushmanj ară i!
Shi făr di frică sh-făr di-arshini
S-fac domnji selayili-a tă i.

Cu crutsea di crishtin tu mă nă
Shi mă yipsitlu zbor
Ti-ară siră ... cicior s-nu-armă nă
Shi per di soea-a lor.

Tu patru pă rts di loc diparti,
Ficiorlji-ts cherdu tor
Shi xinitia ma-lj disparti
Di limbă sh-hoara-a lor.

Shi cheatră -alunică di cheatră
Shi-ts cadu murlu tot
Shi oaspits niacljimats la vatră
Dit casa-a ta ti scot.

Mă rilji sh-nami caftsă -aljurea,
Ficior di soe-amiră rească,

Shi-ts easti-arshini di pâ durea
Shi sarica-armă nească .

Di nji-lă mbratsă voi s-ti stră ngu
Si-ts dau di suflit hrană ,
Si-nj curmu lacrima tsi plă ngu
Di anj pi moarta-ts bană .

I. Foti

CUCUTSĂL DITU LIVADEA...

(populară)

Cucutsăl dit livadea vinită .
Cucutsăl dit livadea galbină :
Vimtu zurlu ma-nj ti bati
Sh-fră ndză li lj-usucă toati.

Cucutsăl dit livadea vinită .
Cucutsăl dit livadea galbină :
Nu yin feati ca s-ti bagă
Tu-a lor sin, nă veară ntregă !

Cucutsăl dit livadea galbină :
Cucutsăl dit livadea vinită .
Singur sh-agă rshit â nj stai
Tu livadi, sots nu-nj ts-ai!

Cucutsăl dit livadea galbină :
Cucutsăl dit livadea vinită .
Sh-noi ca tini nu-avem ghini
Agă rshits di tuts ca tini!

Lev Tolstoi (transpuniri I. Foti)

CUM AGIUNDZI LA GHINEATSĂ

La amiricanj s-avdi pâ rmitlu di ma nghios.

Dumnidză lu, dză c nă sh, adră pri oaminj â ntă nja oară ca s-nu-aibă zori s-lucrează . Nu tră dzea gailee ni di stranji, ni di casă , ni di hrană sh-tuts bă na pâ nă la ună sută di anj fără s-tragă văr nă lă ngoari.

S-mindui s-dipună pri loc, ca s-veadă cum bă neadză oaminjlji. Sh-

tsi s-veadă ? Tu loc si s-hă risească di bană , si ncă cea un cu-alantu, si ngră nja sh-agiumsiră ahă t ară i că blă stima bana sh-pi-atsel cari lă u deadi.

Atumtsea Dumnidză lu dză si: “Elj fac aestă că bă neadză catiun tră nă s.” Sh-ca s-lj-afirească di-ară u, Dumnidză lu sh-bă gă tu minti tra s-facă pri oaminj s-lucrează – shi s-nu poată s-facă aljuntrea diper s-lucrează .

Ca s-nu tragă di foami sh-di-arcoari, elj fură ană ngă sâ its si shi nvă -lească truplu cu stranji, si sapă loclu, si seamină shi s-adună poamili sh-yiptul. “Lucrul va lă bagă mintsă li n cap”, sh-dză si Dumnidză lu. “Mash un nu poati s-ducă grendză li shi s-adară casă , mash un singur nu poati si-sh adară ergaliili di lucru, si seamină , si seatsiră , s-tsasă shi s-coasă stranjili. Poati ashi va s-duchească nă sh că , lucră ndalui ma multsă la un loc, va s-lă si ducă cama ghini shi bana va lă si pară cama lishoară – sh-va s-bă neadză acă chisits.”

Tricură ma multsă anj. Dumnidză yini iara s-veadă cum s-duc oaminjlji. Ma oaminjlji bă na cama ară u ca nă inti. Lucra deadun, că nu avea tsi s-facă , ma nu tuts tru-un loc. S-avea mpă rtsă tă tu njits parei, sh-cati paree vrea s-lja loclu-a ală ntei, sh-ashi s-ambudyisea un cu-alantu ca s-lucrează , shi-sh chirdea chirolu, sh-lucrul nu lă si dutsea cama mbar.

Vidzu Dumnidză că sh-ashi nu-i ghini. Tsi s-facă atumtsea? Apufusi s-lji tsă nă pri oaminj ca s-nu cunoască dzua că ndu va s-moară . Shi lă u spusi fora. “Că ndu va să shtibă ”, â sh dză tsea tu minti Dumnidză lu, “că poati catiun s-moară tu itsi minută , va s-agă rshască greatsa-a bană ljei shi va lă si pară bana cama dultsi.”

Ma nitsi tora nu s-aleapsiră cama ghini. Dumnidză lu dipusi diznou ca s-veadă cum trec oaminjlji, sh-mă rmă risi că ndu vidzu că nu-i yitrie si s-facă ma bunj.

Cama avutslji sh-ficiorlj-a lor tsi bă ga mă na pri-avearea-a tă tă njlor-lă , că lca pri-atselj cama oarfă njlji shi, shtiindalui că oaminjlji pot ca s-moară tu itsi minută , nu lucra dicutot sh-lă s-aura bana di shideari; niavutslji lucra cama multu dică t putea sh-lă s-aura sh-a lor di bană că nu putea s-ară pâ seadză . Sh-tuts s-afirea un di-alantu.

Tora bana lă eara cama tersă , cama lae dică t nă inte.

Dumnidză lu, că ndu vidzu tuti-aesti, s-mindui că nu-lj armă ni dică t mash un singur trop tra să mbuneadză pri oaminj; sh-lă pitricu tuti lă ngorli di sti loc. Ashi lj-u loa mintea-a Dumnidză lui că , dicara oaminjlji eara s-lă ndzidzască , avutslji vrea s-aibă njilă di oarfă nj, va lă ndultsească durerli, minduindalui că sh-elj că ndu va s-lă ndzidzască va s-aibă agiutorlu-a ală ntor.

Sh-Dumnidză ală să iara lumea tra si-sh veadă singură di hală .

Ghini ma, cându vru si s-toarnă ca s-veadă cum bănează lumea tora cându easti bătută di lăngori, duchi că bana lă easti cu multu cama greauă.

Lăngorli, tu loc si mbunează pri oaminj, cum lji sã pãrea al Dumnidzã, nã si adusirã ma multã nivreari shi ngrãnji. Agiumsirã lucrili pãnã aclo că, atselj tsi altã oarã băga cu zorea pri oarfãnj tra s-lucrează, tora-lj băga tut cu zori tra s-mutrească lăndzitslji, sh-ashitsi avutslji nu-sh mutrea nãsh singuri pri lăndzitslj-a lor. Sh-atsej cari eara anãngã sãits ca s-lucrează trã domnjilj a lor, s-lji mutrească lăndzitslji, avea ahãntu lucru că nu l-armãnea chiro tra si-sh veadă di lăndzitslj-a lor di-acasã, tsi armãnea fãrã-agiutor, cavai di nãsh!

Sh-ca lăndzitslji a oarfãnjlor s-nu mbudyiseascã ziafetsli a avutslor, ãlj pitritsea tu niscãnti casi dipãrtoasi, iu cãnjisea, trãdzea, murea, fãrã s-aibã pãrguria ca s-hibã plãmtsã di soea-a lor, eara alãsats pri mãnj xeani, anamisa di oaminj plãtits tra s-lji mutrească, oaminj cari sh-fac borgea fãrã njilã. Sh-di frica-a lăngorlor tsi s-acatsã nyie, oaminjlji fudzea sh-di lăndzits sh-di atselj tsi s-aprucea di nãsh.

Dumnidzã lu dzã si atumtsea: “Macã oaminjlji nu pot s-acãchiseascã nitsi cu-aestu trop, cari poati s-l-aducã ghineatsã, atumtsea las s-bãnează cum lã talji caplu, cu ghiderli a lor.

Sh-Dumnidzã alã sã lumea.

Singuri, oaminjlji bănarã multu chiro fãrã s-ducheascã tsi lã lipseashti tra s-da di ghineatsã. Cu-adiyie tora ma nãpoi lã intrã tu minti la niscãntsã că lucrul nu prindi s-hibã unã ngrãnji, tsiva di cari s-ti-aspari, ma prindi s-hibã sutsata tsi-adutsi frãtsilja tu lumi. Aduchirã că moartea nu-aleadzi pri vãrnu sh-cã, atsel cama bunlu lucru di pristi loc easti ca s-bãnează tu vreari sh-bunã acãchisiri anjlji, siptãmãnjli, sãhãtsli sh-minutili tsi lã suntu ahãrziti di Dumnidzã.

Aduchirã că lăngorli nu va s-hibã di aoa sh-nãinti unã itie trã ngrãnja-a oaminjlor, ma unã itie trã frãtsilja sh-trã vrearea-a lor.

I. Foti

PRIMĂVEARA

Arsunã muntsãlj di harauã
Sh-di cloputi mash s-trunduescu,
Cã azi s-astimsi iarna greauã,
Cã ponjlji cu bubuchi sã nvescu.

Lilicili disheljid agalea:
Culeastrandul, ligoacea albã,
Nichitlu pangu, pãndza-lj, jalea
Tu casa-a noastrã lja s-u nvoalbã.

Sh-di-ahãntã banã sh-mushuteatsã
Nu shtiu cum s-facã njeljlji, vrutslji,
S-alagã cãmpul i s-acatsã
Di vreari tserlu... sh-mea durutslji.

Bichearlji cuts tut sh-cãntã dorlu,
Sh-di earbã veardi loclu s-frãndzi
Sh-dit sin sh-astradzi cã litorlu,
Zdurditlu izvur tsi sh-ma plãndzi.

Shi-nj mi pitrundi-ahãntã banã,
Cã-i primã vearã sh-mushuteatsã.
Cum nu-am di-amalãmã nã peanã,
Si scriu tsi inima mi nveatsã!

C. Belemace

ARNIULU

Yini toamna shi cu ploili,
Tuts armãnjli fug cu oili,
Fug diparti ca s-arnează
Cã ma multu nu s-bãnează.

Di lã i neguri, neguri groasi
Shi di vimturi furtunoasi
Earba tutã lã i mpadi
Shi cu frunzda cari cadu.

Prit vulodzili mushati
Vearsã niorlji cu gãleati,
Dzua ploae, noaptea-arcoari
Di mãrata pravdã moari.

Zgheară oili,-aurlă că njlji;
Fug mă ratslji, fug armă njlji
Cu fumelji pitu că ljuri
Pisti că mpuri, dzenj shi vâ ljuri.

– Să nă tate, munte frate,
Ts-las a tsia oili toati
Cari n tini au bă nată .
S-ti-află ghini tu turnată
Ditu-arniului amar
– Oară bună sh-cali-ambar!

I. Foti

IO U CHIRDUI...

Lă etsli tuti di sti loc,
Cu greu, ma io putui s-li-aravdu
Lă etsli tuti di sti loc
Sh-blă steamili tsi fu s-li avdu
Sh-a nă ră itslor oclji foc
Putui s-lu-aravdu.

Ma tini nu-nj ishish la-agioc,
Di plă ngu ocljilj tsi s-umflară ,
Di dor nu vrush ca s-yinj la-agioc,
Cu cari nu vrush ti mă ritară –
Sh-di-atumtsea io nu nj-aflu loc,
Că nji ngrupară ,

Duruti yisi... sh-ti chirdui
Sh-pri tini sh-ponda-a mea nă die,
Sh-ma dultsea bană u chirdui!
Mushatslji anj nu va sã nyie
C-atsea ma scumpa-a mea flurie
Io u chirdui!

I. Foti

MAMA

Ănghios la mandră plă ndzi-un cloput

Sh-nafoară suflă vimtu-aratsi.
Sh-nu shtiu di-iu yini, di la shoput
Ahă ntă jali? A, nă boatsi!
A, tini eshti! Itsi troput
S-tsă tornji caplu lai ti fatsi.

Sh-tut dzenj, sh-tut plă ndzi nfă rmă cată ,
Tu că pită nj ts-ascundzi fatsa,
Mă rate, vedz că bana-ts toată
Nu-avush nă dzuă albă sh-greatsa
Ts-fu fã ră mardzinj sh-acă tsatã .
Iu-s anjlji bunj sh-iu-i tinireatsa?...

Fush sh-tini-unoară hã ricoapă ,
Sh-mushat eara ca s-ti mutrească
Un anghil bun sh-di-ară u s-ti-ascapă !
Fudzi... sh-di-atumtsea s-hã risească
Nu poati inima-ts – sh-ti creapă !
O, sfulgul xeana s-u-agudească !

Sh-cum treatsi anlu ca minută
Sh-ti-alasă singură plă ngă nda
Sh-cum anjlji trec sh-ti-alasă mută ...
Angusa mari n cheptu vră nda
S-u vatsinj, treamburi noaptea tută ,
Shi-l vedz tu somnu, ă nyisă nda.
Tră tse nu yini? S-pots, lae mamă ,
S-lu-aduts, s-lji spunj tsi mari jali
Lu-ashteaptă -acasă cum lu-acljamă
Nă scumpă boatsi, dină cali
Va s-deapiră sh-nă s mash va s-dzeamă ,
Sh-va sã nchisească lunga cali.

Ma nu-i iuva. Chiru tu-amari,
I furlji-l vã tă mară , lailu!
O, tats, si shtibă , tsi cripari!...
Eara mushat atumtsea Mailu
Ca vã rnă oară , sh-tsi lă gari
Cura la shoput apa sh-plailu,
Lu-alghea ligoacili ca neauă !
Shi sã ntritsea tu că ntic cutslji,
Shi shtiai tsi-adutsi xeana greauă

Shi-l pitricush – atumtsea vrutslji
 S-bã sha cu vrutili – sh-nã steauã
 Lutsea di canda vrea chirutslji
 Sh-lji facã yii... Apoea deapir
 Sh-angusã, cã ndu fush aproapi
 S-lu bash pri-atsel tsi-eara andoapir.

Ghineatsa-ts, tsã cura ca api
 Dit oclji lã crinj – Vrush s-lu apiri,
 S-lu tsã nj la cheptu – sh-canda groapi
 Pã reai cã trets cã nd fu s-lu cherdzã ...

Cã dzush ã mpadi lishinatã,
 Sh-videai cã -s lã i pã durli verdzã,
 Sh-videai cã -i hoara-arã sturnatã!
 Nu s-toarnã ningã s-lu diznjerdzã,
 Cã ai un hilj sh-cã nu-ai sutsatã,
 Sh-cã eshti singurã!... Tricurã
 Ca toamna anljji sh-tut nu yini.
 Fã ntã na plã ndzi sh-tut ma curã.

Shi-i pondã casa-ts fã r di ghini
 Sh-astimtã -i bana, laea gurã
 S-putea si spunã tsi-i cu tini!

I. Foti

GARELA

Cari nu-ari-avdzã tã di Garela
 Tsi-u poartã lae fustanela?
 Sh-cari nu s-aspari cã ndu-l vead
 Cu iataganlu pã n di padi?
 I celnic mari sh-capidan
 Tsi muntsã lj lj-alã sã di-un an.

S-cutrimburã di-a lui giunami
 Sh-Ali Pã shã lu¹-atsel cu-anami:

¹ Ali Pãshãlu, avdzãtlu vizir a Ianinãljei, fu un mari dushman a crishtinilor. Muri tu anlu 1822, vãtãmat di oaminjlji a Sultanlui Mahmud, cã vrea s-agiungã vãsilje a Epirului sh-a Mureauãljei. Nãs

Cã di-iu yinea lj-isha dininti
 Sh-vizirlu ca s-chirea di minti.
 Ma tora ã lj cã fta cã vgã,
 Cã nu-agã rshashti-Ali-Pã shã.

Ãlj pitricu mushati doarã
 Shi-lj scrisi mã yipsiti zboarã
 Cã -l ljartã ma si s-facã unã.
 Si shtia mã ratlu, tsi minciunã!
 Garela hã rios sh-dzã tsea
 “Ashi nj-ascap avearea-a mea!”

C-avu tu minti ca s-bã neadzã
 Ca lumea tora, s-nu uhteadzã,
 Tu muntsã cheri di seati sh-pã ni!
 Sh-dzã tsea: “cum mi ljirtash, pã ngã ne!
 Shtiu cã di fricã mi ljirtash,
 S-puteam s-adar tsi tini-adrash!”

Garela, gione fã r di preaclji!
 Nu tsã tã cni cuvenda veaclji:
 Dushmanlu tut dushman armã ni.
 Sh-va s-vedz aestã, poati, mã ni
 Cã oaminj pitricu Ali
 S-ti leagã shi s-ti chearã-ashi...

***

Avdzã t tsi Niculitsa s-featsi?
 Un hir di gljets tut trupu-ts treatsi!
 Mushata featã al Garela,
 Tsi-u poartã lae fustanela
 U arã chirã arbinesh.
 Garela plã ndzi cu-oclj-astesh!

Shi-l duc ligat stres capidanlu.
 Sh-cã nd strigã canda strigã-aslanlu;
 Trã sh Ianina-l pitrec tra s-hearã!
 – Di tora s-dusi primã vearã

mprãdã sh-arsi cu arbineshlj-a lui mushatili hoari armãneshti:
 Niculitsa, Gramustea, Muscopulea, etc.

Sh-pã duri,-ahã nti mushutets! –
Va s-mori, Garela, tu lã ets.

Ma tsi-i cu-a capidanlui featã
Cu perlu galbin, mavrumatã ?
Pã shã lu tu haremi-ashteaptã
S-lji yinã ca nã dzã nã ndreaptã !...
– Tsi ti mã reshti-ore pã shã ,
Sh-cu cari ti afli vrei cã vgã ?

Un sots ma gioni di-al Garela
Tsi-u poartã albã fustanela
Tsi vã tã mã a ta sutsatã ,
Sh-di-arshini ascã pã nã featã ,
Sh-di moarti pirlu capidan,
Garela fuviros ca-aslan.

Sh-adunj ã nyie-a ta nizami
Sh-adunj mash capidanj cu-anami,
Cã mintea-a ta-atsea blã stimatã
Di colasi sh-di-arã u i-adratã !
S-aspardzi Niculitsa vrei
Di-ai s-trets sh-prit foc, sh-prit pishtirei!...

– Garela, muntsã lj lã i lj-alasã ,
Sh-ia toarnã -ti ma nyie-acasã ;
Sh-ampatruea las s-fugã ghioclu,
C-Ali iu treatsi, ardi loclu!
Sh-pã shã lu-adutsi tut tã buri,
Iu, cheri, Garela, prit pã duri!

Ma ia-lj da caplu nsus sti dzeanã .
Garela easti? oasti xeanã ?
Ma mbã irarã -armã tuladzljji
Sh-di vrondu s-trunduirã fadzljji.
Shi-s hiumusirã sti-arbinesh,
Sh-acatsã -alumta tut ma-apresh.

Chirdutã pari pã ngã namea,
Sh-azvimdzi gionã , armã namea –
Ma cum s-alumtã , unã boatsi
Prit oasti bumbuneadzã sh-treatsi;

– Iu eshti, erme-Ali Pã shã ,
S-alumtsã cu-un armã tulã ?

Vizirlu avdi shi s-nã ireashti,
Sh-di-arshini ftunusirea-lj creashti,
– Vrione, nyie dã -nj cã rã lu,
Ca s-veadã cari i-Ali Pã shã lu!
Sh-Garela cum vidzu ashi
Sti nã s ca zurlu si sã lghi.

Scã ntelj scutea dit iatagani.
– Di voi cari cadi azi curbani?
Sh-dit oclji aruca mash pirã !
– Tsi stai, Vrione, mi tuchirã
Arã njli tsi gheaurlu-adrã .
– O, nu ti-aspari, yin, pã shã .

Ca sfulgul s-himusi Vrione.
– Tsã vedz astimtã bana, gione.
Garela, sã ndzili tsã curã !
Armatuladzljji, lailji, vrurã ,
S-ti-ascapã , ma-alumtarã ncot!...
Muri Garela sh-oastea-lj tot.

Di-asearã Niculitsa ardi
Sh-avearea-ts tu cinushi s-cheardi –
Tsi-u vrei c-avush giunami-ahtari,
Tsi-u vrei c-avush anami mari.
Cã nd voi s-ti cã ntu soea-a mea,
Tsi-ai traptã , dor niazvimt mi lja!

I. Foti

ARMĂNLU

Di vimturi agudit sh-di neauã ,
Tu muntsã stai sh-duts banã greauã ,
Vedz neguri yin ca s-ti-aguneascã ,
Vedz ploili cad tra s-ti-agudeascã ,
Sh-di sfulgu sh-di bumbunidzari
S-cutreamburã nã urlji ã n dzari
Shain, tsi stai sti cheatrã nsus,

Sh-aclo stai di chiro adus?

S-aproachi, yini primă veara,
Va s-avdză pi tu goljinj iara
Cum bat fluerli,-aurlă că njlji,
Sh-cum yin parei-parei armă njlji.
Că iarna s-dusi shi-i diparti,
Yin dit arniu tsi-i lungă moarti.
Vă zescu fadzljji, cutslji bat
Sh-tu muntsă -i bană, shi-i mushat.

Criscură njeljlji, iedzljji zgheară
Shi-sh cljamă sotslji ca s-adară
Un cor shi s-gioacă tu livadi:
Că -i veardi loclu sh-veardi s-veadi.
Vuloaga nclo, sh-au ti-a mă cari
Sh-aratsi apă au ti-a beari,
Sh-lj-aveaglji că njlji bunj di-ară u,
Sh-dit tser l-ară di Dumnidză u.

Ma treatsi veara sh-toamna yini,
Chirolu-i tersu sh-nu-i ti ghini,
Că neguri, neguri tut s-alasă
Sh-ti bană nu-i la noi acasă.
Ca lă mnji vedz cum neguri s-tindu
Sh-lu-acoapiră analtul Pindu?
Videts cum fră ndză cadu-sh-mor,
Cum plă ngu izvurli di dor?

Fumeljli loară nhima valea,
S-u vedz mash hoara, ti lja jalea;
Sh-că rvă nj-că rvă nj s-ară dă psescu,
Că nd imnă turmili zghilescu;
Că nd cloapă ti dipun ca plă ngu
Tu vă ljuri, că nd lumă chili s-fră ngu
Di vimtu nu-i ti noi aoa:
Nu vă turnats că pon vă lja!

Bat caplu, lă crinj tut lă cură,
Aushlji s-toarnă, s-veadă vrură
Nă oară muntsă lj, mash nă oară
Că poati-arniulu va s-lji cheară –

Sh-cum sta ncalar ca n yis lă easi
Pă durea, hoara, sh-a ljei casi,
Shi nclo fug muntsă lj ca stihii,
Sh-tu cheptu mor njlji di nă dii.

Tu xeană altsă ă nchiescu –
S-duc nă sh dit loclu armă nescu,
Tu xeană lae nclo ca s-moară
Shi-i zghicut, plă ngu, jali-amară ;
Niveasti plă ngu, plă ngu mami,
Că azi i deapirlu cu-anami.
Zghilescu după -atselj tsi cher,
S-usucă fă tsi ca di mer.

Iu njerdză, iu ti duts, armă ne,
Ni soe ai, ni hoară -armă ne!
Sh-la noi s-duc ună că ti ună
Di jali tsi nu-i grai s-u spună
Adetsli, mushutetsli toati;
Nă suntu casili-ală sati,
Di-angusă mamili nă mor,
Sh-tu xeană n-astindzem di dor!

Di vimturi agudit sh-di neauă,
Tu muntsă stai sh-duts bană greauă,
Vedz neguri yin ca s-ti-agunească,
Vedz ploili cad tra s-ti-agudească,
Sh-di sfulgu sh-di bumbunidzari
S-cutreambură nă urlji ă n dzari
Shain, tsi stai sti cheatră nsus,
Sh-aclo stai di chiro adus.

I. Foti

ARDIREA-A MUSCOPULILJE²

² *Muscopulea fu arsă tu 1788. Avea ma multu ca shasi njlji di casi. Aoa s-tipusea cărtsă di bisearică sh-ti shcoală. Părmăteftsălj avea ligături cu Beshli, Venetsia, Vlăhia, etc. Ti-avearea-a ljei, Ali Păshelu u mprădă sh-u arsi.*

Tu muntsă bati turumbeta –
 I mari deapir tu armă nj
 Că yin sti nă sh njilj di pâ ngă nj
 Tsi nu lâ da di eti-arasti.
 Sh-tr-atsea armă njlj-adună oasti
 Sh-tu muntsă bati turumbeta.
 – Ashteaptă, tora va s-arsară
 Dit chetri, vâ ljuri ca s-ti cheară
 Giunamea-a noastră, -ore vizir,
 S-nu-l vedz di azi a tâ u Epir.

Că hoară nu-ală sash niarsă,
 Sh-cu gheganljji că tră -Armiro
 U-adunj ca s-vedz tsi cură -aclo,
 Să mpradz sh-amalamă sh-asimi
 Tsi dai alagă ca n agrimi.
 Nă hoară nu-ală sash niarsă
 Nu-ai inimă sh-nu-ai nitsi jali
 Sh-talj naturi ca s-li-aruts ă n cali.
 Nă vatsă nj sh-tut nă vrei că vgă,
 Sh-vrei ca s-nă cheri, Ali-Pă shă !

Di dauă dză li s-himusiră
 Tă buri-tă buri di arbinesh,
 Di pots ă n calea-a lor lâ esh
 S-vedz di tsă s-aură di bană !
 Sh-biserits, crutslu di că mbană
 Li dirinară, s-himusiră
 Ca luchilj-agiunj turbats urlă nda,
 Muscopulea s-u-aspargă vră nda –
 Mutrea-lj cum ohtul lja ă nghios,
 Tufechi cum creapă lâ htă ros!

Sh-cum fug ară nduri lumea fudzi
 Furtuna yini, sh-yini-aoa.
 – Sculats, ficiori, că nu si sta.
 Umplets tufechili cu bă ruti,
 Sh-curshumi lâ i bă gats tu tuti...
 Giunarljji sta că nd lumea fudzi,
 Giunarljji sta ca s-agudească
 Atselj tsi soea armă nească

S-u calcă sum cicioari vor –
 Tu vâ ljuri s-avdu bots tsi mor...

Aushlji alinciră oastea.
 Sh-plă ndzea ca zurlji, s-dipira,
 Sh-fumelj ă nclo-ă nclo tră dzea
 Tru xinitie sh-află hoară,
 Tu xenj s-bă neadză nă si, s-moară !
 Aushlji alinciră oastea,
 Sh-giunarljji u vidzură troară,
 Sh-tu foc niastimtu s-arucară
 Ma-ară i sh-ma gionj ca liundari –
 Ali Pă she, vidzush giunari!

S-dă dea nă poi cutrimurată
 Dushmana oasti, ma hirbea
 Sh-inatea mintea lj-u scutea,
 Hirbea tu nă s Ali Pă shă lu,
 Sh-bă ga diznou ca s-lja că vgă lu.
 S-dă dea nă poi cutrimurată,
 Sh-di oara-aestă oastea tută ;
 Ma-alumta fu că t nă minută
 Că multsă ca furnits eara
 Nizanljji tsi yinea-yinea.

Sh-un că ti un muriră gionljji,
 S-asteasiră tu sâ mtul loc
 Iu fură s-facă – sh-hoara foc,
 Lumbă rdză s-featsi, că nd dushmanljji,
 Că lea sti-a noshtri gionj ca-aslanljji –
 Sh-un că ti un muriră gionljji;
 Sh-un mes aproapi u mpră dară
 Muscopulea, avdză ta hoară ...
 – Amalamă s-ti saturi loash,
 Pă shă gilat sh-pă ngă n tsi-adrash!

I. Foti

AMIRĂRILJA-A NOASTRĂ³

³ Aproapi di anlu 1200 dH, armănjli di Emus (Balcanj) si sculară că Isac, amirălu bizantin din Poli, lâ băgă gilepi greauă. Pitricură doi

Armă njlji iara si sculară –
 Shi n Poli s-dutsi shtiri-amară
 C-amiră rilja ntreagă cheardi,
 Sh-pri-iu trec armă njlji loclu ardi.
 Ca s-tsă nă zbor, ă lj vedz s-adună
 Tuts generaljlji dipriună
 Cu vâ siljelu-a lor Isac,
 Sh-cu caplu nghios mutrescu sh-tac.

Sh-ashi că nd veadi amiră lu:
 – Tsi v-agă rshit c-avem că vgă lu
 Cu-atselj turbats tsi vlahi s-acljamă
 Di mă ni s-umplă di timnjamă
 Biseritsli shi s-da că mbă njli,
 Sh-ligati voi nu tsă nets mă njli.
 Di mă ni oastea s-u nchisim
 Sh-dushmanjlji-a noshtri s-lji tuchim.

Sevastocratorlu adună
 Di-iu află oasti cama bună ,
 Sh-va s-treacă asă ndză Balcanjlji
 Iu sta ascumtsă capidanjlji,
 Armă nj cari nu shtiu tsi-easti frica.
 – O, ti-ară sesh că nu shtiai nica
 C-ashi nu s-lja a noastră -aveari,
 Fudule amiră , vedz cheari
 Tu muntsă oasti-ts, cheari-anamea,
 Sh-ca sfulgul treatsi armă namea
 S-ts-astingă fara, eshti chirdut;
 S-astimsi yislu-a tă u durut.

Tră tse dipun ca liundarlji
 Dit munts tu vâ ljuri picurarlji

---

frats, Petru shi Asan ca si s-plângă la oaminjlji a vâsiljelui, ma aeshti fură pliscutits sh-dats nafoară, fără s-hibă ascultats. Atumtsea, Asan shi Petru featsiră revolutsie (epanastasi) deadun cu vurgarlji. Agiumsiră s-bată oastea bizantină shi s-facă nă amirărilji armănească. Isac eara un vâsilje slab; vrea sã nsoară cu feata al Bella, vâsiljelu ali Ungarie. Ti-atsea băgă dosismati greali ca s-facă numtă mari. Isac fu agunit dit tron sh-muri urghit tu ăncljisoari.

Sh-turbats alumtă , foc arucă
 Aprimtsă lj oclji? – pri-iu va s-ducă .
 Cavai di-atselj tsi-lj află n cali
 Cu trom va s-hibă , plă ngu, jali,
 Sh-di nă sh, cari easti capidan?
 Atsel ma gionli, easti-Asan.

A vâ siljelui Bela feată
 Vrush ca s-u ljai că -i ma mushată ,
 Mă rate amiră , ma planlu
 Anapuda tsi-ishi – c-Asanlu
 Di pliscuti nu vru s-aspară .
 Că pitricush pã nă s-adară ,
 S-dispolj armă njlji, sh-taxidarlji
 U loară isa, nu shtia glarlji
 C-avearea nu s-adară -ashi
 Si shtii că yislu-a tă u muri!

Sh-Asan agiumsî pã n Sã rună –
 Sh-di tuti pã rtsă li s-adună
 Mushati doari ca sh-adară
 Curună di-amiră – va s-heară
 Di tora sh-ninti tut anamea,
 Isac, ti-astindzi armă namea;
 Sh-uhthedz tu-udaea-a ta ă ncljis,
 Sh-uhthedz că s-dusi pondul yis.

Vedz isusita-a ta s-mă rită
 Că numta-a ta-i nibitisită .
 Pã radz nu-adrash s-u fats cu fară –
 Tr-atsea armă njlji si sculară ,
 Că oaminjlji tsi-lj pitricură
 Ca s-plă ngă , agudits nă sh fură
 Cu pliscuti – si shtiai tsi-adrash!
 Gilepea tsi-u că fflash nu-u loash.

Că -lj dispuljai di ntreaga-aveari –
 Vrush turmili s-ljai dit cutari,
 Ma că rlibani-ară zburară
 Sh-cinushi oaminjlji-lj adrară –
 Sh-adoazi s-featsi adunari,
 Iu vinjiră tuts njicu-sh-mari –

Cã vgã si s-facã -apufusi
Tut aushaticlu, sh-fu-ashi.

Tupoari loarã picurarlji,
Giridz sh-cã tsuti cama marlji,
Sh-Asanlu,-atsel tsi-l pliscutirã
I capidan shi-l vedz tu pirã
Cum intrã protlu sh-cum s-alumtã!
Nits nu nyisash ahtari numtã,
Ahtari chefi,-ore-amirã,
Cã fflash cũ vgã, ts-aflash cũ vgã ...

Ma cari, cari tora lu neurunã
Trã sh Tã rnova sh-trã tse s-adunã
Ahã ntã oasti? Azi lu-adarã
Asanlu amirã – tsi farã
Sta-armã njlj-a noshtri, tsi ghineatsã!
Au amirã sh-azi di lã eatsã
Ascapã nã sh, sh-haraua-a lor
U da deadun sh-a vurgã rlor.

Iu s-dusi oastea bizantinã?
Sevastocratorlu ca s-yinã
Nu s-veadi. – Oarfã nlu lu-urghirã!
Cã -lj fu sh-a lui scriat di mirã
Bã tut s-alasã, cũ dushmanjlji
Ãlj dinjicarã ca aslanjlji
Ascherea-a lui, – sh-dit tron cũ dzut
Isac tut plã ndzi yislu vrut...

Sh-ashi cũ nd scriu aesti zboarã
Un dor mi frã ndzi, sh-va s-mi moarã.
Zã mani-ahtari sh-tsi anami
Avush atumtsea armã nami!
Cutrimurash ditu timeali
Bizantsul tsi s-chirea di-arali.
Cã t dipã rtos i-atsel chiro
Sh-un dor mi lja, sh-mi lja caimo!

Fu doauã eti-amirã rilji,
Ma canda nã sã ti cubilji
Nã fu, a tserlui fu nishani,
Di-atumtsea ti chirush tu xeani,
Di-atumtsea popul fã r di ghini
Nã dzuã albã nu tsã yini –
O, cum nu yinj, mushat chiro,
S-nu-avem ni jali, ni caimo!

I. Foti

YISLU-A PICURARLUI

Mushatā masti ca di dzā nā
 Ānyie yinu, nu mi-amā nā,
 Cā sotslj-a njei fudzirā nclo,
 Cā -nj zghearā oili di caimo.

Nu-armasi prici nsus tu munti,
 Shi-nj trec ca neguri pri sum frunti
 Urā ti minduiri di dor –
 Sh-cum stau ashi, s-mi frā ngā vor.

Durnjam chirut shi n yis asearā
 Dit neguri s-alā sā lishoarā
 Nā dzā nā albā – sh-cum mi lja
 Un ermu pon ti dzā nā -atsea!

Sh-mi diznjirda cu shuptir dulsi:
 – Di cā ti ori va s-vrei s-ti cultsi,
 Io va-nj tsā es tu somnul greu
 S-tsā spun a tsia dorlu-a njeu.

Cā singurā nj-armash di eti
 S-v-aveglju-aoa cupiili shcreti,
 S-v-ascap di-arā u, ghinets s-v-aduc
 Ca nā garofilā mi-usuc.

Cā soatsili-nj fudzirā toati
 Si-s hā riseascā tu pā lati.
 Tu-alantā lumi avem sh-noi
 Bunets sh-nu n-astindzem ca voi.

Sh-voi mash plā ndzets sh-la voi i deapir,
 Sh-tu tserlu-a vostru-i mash ascapir
 Sh-bumbunidzā ri, sh-di moarti zgħic;
 La voi nu creashti vrutlu schic.

Mash plā ngu avdu, mash angusā,
 Cā -s hoarli moarti, fara-i dusā.
 Sh-mutrescu casili irnjii,
 Sh-cum sta mumā njli ca stihii.

Shi n prag es unā cā ti unā,
 Mushati cochili s-adunā,
 Ca s-plā ngā mortsā lj isusits,
 S-ashteaptā totā na xinits.

Di jali moari mushuteatsa,
 Sh-mā rā nghiseahsti tinireatsa.
 Tsiva di banā nu duchits,
 Sh-vā fatsits pondzā ca s-murits.

Nu-arsunā cloputi tu vā ljuri,
 Nu trec cā rvā njli pitu cā ljuri,
 Sh-nu-i suflit ca s-nji parā yiu,
 Cā nd picurarlji fug tu-arniu...

Sh-di ohtu-ohtu neaua cadī,
 Di tora nu va s-vedz livadi.
 Va s-batā seavirlu turbat
 Urā ti vinturi iarna sh-bat!

Sh-va s-yinā dultsea primā vearā,
 Si-nj ved giunarlji tuts ā n hoarā
 Sh-pā durea veardi sh-loclu lai,
 S-vineari nyie meslu Mai!

C-atumtsea nyii armā namea
 Sh-dit xeani s-toarnā ncoa giunamea.
 S-pot gionj s-vā ved ca un chiro,
 Si-nj fugā pondul di caimo!

I. Foti

HĂNGIOANJA

Harauă că tă s-vrei di-aseară,
 Sh-tsi chefî, că ntitsi, sh-tsi joc –
 Sh-iu voi s-mi duc nu nj-aflu loc:
 Sh-bă gâ tu minti tra s-mi cheară
 Hă ngioanja tsi-nj da di cu veară
 Ca s-beau shi s-voi cu foc.

Ca s-creapă -lj yini-ali sutsatâ,
 Că vâ rnu nu-i cu oclju lai,
 Că vâ rnu nu-i cu dultsi grai
 Si-l va hă ngioanji ma mushatâ
 Sh-amura nu-i tu meslu Mai
 Ca nă sâ mavrumatâ .

Di-angusă , mori, va-nj beau tuts pradzljî
 Sh-va-nj beau tu soni ghioclu-a njeu,
 Ma vrut di nă s armă n tut eu.
 Shi-s gioacâ di vor chirageadzljî
 Shi s-lj-agudească somnu greu
 Yeanchisigeadzljî!

Aduc dit xeani nă că rvani
 Sh-mă tă suri am, asinj, flurii.
 Sh-am mushutets turlîi-turlîi,
 Tsi nu li ncapi vâ rnă hani,
 Sh-mi-au vrutâ cochili dailjani
 Ânclo prit xinitii;

Ma yin c-aoa, sh-ahtari chefî,
 Hă ngioanj-ahtari,-ahtâ ri giunari,
 S-aladz tut loclu, mă ri s-arsari,
 Nu-lj afli s-vrei s-ti fats tilefî,
 – Ma dă -nj nă pungă dit silefî,
 Hă ngioanji, cu-ocljî mari!

Că rvanea tora sâ nchisească,
 Di tora armili li-umplets,
 Sh-cu ocljlj patru voi s-videts
 Di-iu furlji yin ca s-n-agudească –
 Tu buclji yin bă gats că ts vrets,
 Că t poati s-v-arisească .

Calotihă di-acari ti featsi
 Ahă t mushatâ , vruta-a mea,
 Că nu-am avdză tă io iuva
 Ma dultsi grai sh-ma dultsi boatsi –
 Lipseashti s-fug shi ngljets mi treatsi
 Că fug sh-ti-alas aoa.

G. Murnu

SOE ARMĂNEASCĂ!

Soe armă nească -arâ spă nditâ
 Pă n tu Mureaua di că trani,
 Ved truplu-a tă u arupt di-arani
 Shi fatsa-ts galbină , tuchitâ,
 Shi ts-avdu boatsi ndă că nitâ
 Shi nicurmata-a ta plă ndzeari;
 Shi inima-nj fâ rmac jilitâ
 Mi sâ ndzineadzâ di-a ta vreati.

Dishteaptâ -ti, scoală -a ta frunti!
 Pi-a Romă ljei stră veaclji culă
 Nu dornji, gioni că ră ulă,
 Nu dornji, amiră di muntii!

Ca ornji lă i, tsi ca un sfulgu,
 Adush di-anjurizmă dit dzari
 Să rghecu di pi-a tserlui mari
 Shi pisti mă rshi cad shi zmulgu,
 Ashi sh-pri tini xeană fară
 Tsi nu-ari Dumnidzâ ni-imani
 Să rghe tu casa-a ta s-ti cheară .
 Sh-ti featsi dultsea-a ljei curbani.

Ma tini, soea-a mea, mutreshti
 Cu-ară s pri budză shi aratsi
 Avdză tlu-a tă u giunatic tatsi,
 Canda eshti moartă -un zbor nu greshti;
 Shi tini tats, o, Dumnidzale,
 Tac muntsă lj tuts, pã durli tuti,
 Shi inima-a vã rnui nu bati
 Shi nu s-cutreambură di jali?

I. Foti

STRIAUSHLJI

(Ti-atselj tsi muriră tu 1821 ti-ascăparea-a Mureauăljei)

Iu hits, iu vã chirdets aleapti,
 Mushati-aumbri cati noapti?
 Vã ved ca fandazmi tsi-azboară
 Cã nd lja hã ryia tra s-arsară,
 Sh-nu-avets ni bană, nitsi-arasti,
 Sh-fudzits ca tihilaea oasti.

Mi ntreb, tsi-avets, di-ahã ntã jali
 Ară spã ndits tu-a voastră cali?
 I plã ngu greu la voi, cã njină .
 Striaushlj-a njei sh-nu va s-vã yinã
 Nã dzã nã albã, di ghineatsã,
 S-vã fugã ponda di lã eatsã !

Videts cã -s moarti-a voastri hoari,
 Videts c-anamea-a voastră cheari!
 Shi, sti murmintsă fãr di crutsi
 Armasit – vã rnu nu v-adutsi
 Ti suflit tsearã ca s-aprindã
 Sh-nivolja-acatsă nelo si s-tindã !

Ti cari murit sh-vã deadit bana?
 Nã bană-avut shi shtiut, dailjana,
 S-u dats ca liundari niazvimtsã ;
 Ti crutsi alumtat aprimtsã :
 Hristolu vru s-vã dats curbani,
 Sh-giuneatsa-a voastră fu nishani...

Cã nd si sculară capidanljji,
 Nu shtia pri-iu s-fugă nelo nizanljji.
 Sh-Mureaua sclavă sti cicioari
 Fu cã ndu plã scã ni tu cheari
 Āntã njlu foc tsi semnu deadi
 Ca pã ngã namea s-cadã mpadi.

Atumtsea s-featsi tavmã mari,
 Ishirã ornji s-da hã bari
 Cã lumea va si s-alã xeascã ;
 Ca oaminj prã vdzã loarã s-greascã ;
 Eara s-ascapã cristinamea
 Sh-ascã pitor i-armã tulamea!

Biserits ardu, hori, pã ngã njlji,
 Sh-murmintsă lj iu durnja pã pã njlji
 Li pã ngã nirã sh-nu-alã sarã
 Ni chetri, nitsi-aushlji s-moarã
 Di moarti bunã, shi s-astindzi
 Pri-iu trec nã sh bană ,-arã ulu-azvindzi.

Atumtsea vã sculat ti crutsi,
 Ti ndreptul tsi ghineatsă -adutsi;
 Ca s-ascã pats di moarti nveasti
 Voi v-adunat niazvimtã oasti.
 Trã tsi murit sh-trã tsi v-astimsit?
 Striaushlj-a mei, trã tsi azvimsit?

V-arã sit ti *ideea mari*,
 Sclã via tsi imani nu-ari
 Vã ncljisi ocljilj – sh-deadit bana
 Ti altsã – s-u tsã neats daljana –
 Ca fandazmi nu-avets arasti,
 Sh-fudzits ca tihilaea oasti!

Nu shtiats cã hits di soe-ahtari,
 Striaushlj-a voshtri loc sh-amari
 Li-avea a lor, – voi nu-avut parti
 Ti cari lipsea s-avets nã moarti.
 Shainj, tsi cristinamea ntreagã
 Priningã ayilj-a ljei vã bagã !...

I. Foti

CÂNTIC DI VREARI

Nj-u voi cã -i pirushanã ,
 Io gioni picurar!
 Nj-u voi si-nj njargã mbar,
 Cã -i featã ca fidanã .
 Sh-di hoarã tuts arsar
 S-u-arapã cari di-acari
 A mea daljanã !

La shoput cã ndu s-dutsi
 Nji ngljatsã trupu tut
 Shi s-nu-aibã altu vrut
 ãnj fac di-acasã crutsi.
 U ved shi stau chirut,
 Sh-un dor ahã t durut
 Cu ea nj-adutsi!

Cã nd ocljilj mi mutrescu
 Mi-acatsã njilj di drats!
 Tats inimã , ã nj tats
 C-ahã nti am s-lji grescu!
 Cã nd vrei nu shtii tsi fats,
 S-lji spun tsi tini pats
 Cum sã nchisescu!

Cã somnul nj-easti greatsã
 Sh-cã njina mi tuchi
 Si shtiam, cum nu duchi
 Cã vrearea-i mash lã eatsã !
 Sh-di-iu ved, nu shtiu ashi,
 Di-angusã mi-agã rshi:
 Tsi ghiniteatsã !

Ni furlji dit curie,
 Ni luchilji nu mi-aspar
 Cã nd intrã tu cutar,
 Nu-ascapã ti yitrie.

Cã nd plã ng mash – tsi lã htar! –
 Doi oclji, njel mi-adar,
 Om ti milie.

ã n tser, sti loc tã tseari,
 Dipuni luna nghios,
 Lutseafirlu jilos
 S-astindzi dupã cheari.
 Sh-un vimtu-ahã t avros
 Mi fatsi hã rios
 Sh-arã ulu-nj cheari!

Di-nj fu di tihea vrutã
 Scriat tra s-hibã -a mea,
 S-u voi sh-ea tut s-mi va,
 Lu-alas di turma tutã
 S-aleagã tsi va s-lja,
 Atsel tsi va nj-u da,
 Mushata vrutã !

I. Foti

ARAFUL

Tsi cã ntsã tini! Altu-araftu!
 Alagã s-afla cara s-pots,
 Cã vã rnu nu-i aoa di tuts
 Si shtibã cã ti shtiu – sh-lu caftu –
 Shi-nj gioacã inima ca-araftu
 Ca mini nu-ari sots.

Sh-am mushtiradz, cã ts vrei, dumani
 Arafte-aoa, arafte-aclo –
 Ma s-creapã , nu mi duc aclo
 S-fac chefi-ali dushmani –
 Shi-nj yini troarã s-beau dumani
 Nã buclã di caimo!

Lj-adrai fustanea di atlazi,
 Shi s-u videai cum s-cã rmusea
 Sh-tut trupu cum ã lj trimura!

Sh-io tsã ni-ti, sh-io dã -lj cu hazi:
Ma buni stranji di atlazi
Ca mini cari lj-adra!

Sh-ma nj-arã dea – a, tsi-arã deari!
Sh-adoazi canda s-isusea –
Si shtiu cã mor sh-ea tut a mea
Va s-hibã – di va s-plã scã neari!
Cã zborlu-i dat sh-nu-i ti-arã deari,
Cã -i pirã vrearea-a mea.

Disi s-nu va – cu-ahã t ma ghini!
Di mã ni cã ntic va lji scot.
Sh-di va-alas s-plã ngã, plã ndzi ncot,
Cã nu s-agioacã ea cu mini!
Sh-di va s-mi lja cu-ahã t ma ghini:
Atumtsea-lj ljertu tot.

Va s-dzã ts cã -i featã ca mushatã,
Cã nu-i ti mini, oarfã n io,
Avutã ea, va s-va grambo
Un tsi-ari fortuma ligatã –
Shtiu cã mi va, shtiu cã -i mushatã
Sh-tut dau s-nji fac caimo!

Tsi cã ntsã tini! Altu-araftu!
Alagã s-aflì cara s-pots,
Cã vã rnu nu-i aoa di tuts
Si shtibã cã ti shtiu – sh-lu caftu –
Shi-nj gioacã inima ca-araftu
Ca mini nu-ari sots.

THEODOR ZUCA

**TINDILINI shi
ALTI PUIZII**

Editsie Ndreaptă di Sutiri Galani

Frândzâ Trapti dit:

*Rivista di Litiratură shi Studii Armăni
Anlu 5, Numirlu 2 (Tom XI), Sumedru 1998*

1998

EDITURA CARTEA AROMĂNĂ

Tu Editura Cartea Aromână

tu limba armână

- Nicolae Batzaria – Pără vulii – 1989
Dina Cuvata – Zghic di Moarti – 1989
Nushi Tulliu – Puizii – 1989
George Murnu – Bair di Cântic Armănesc – 1989
Constantin Belemace – Dimăndarea Părintescă – 1990
Dina Cuvata – Sărmă nitsa – 1990
Ilie A. Ceara – Nihita Turnari – 1991
N. C. Velo – Shana shi Ardirea-a Gramostiljei – 1991
Cola Caratana – Ashteptu Soarili – 1991
George M. Merca – Livădzli – Vatră Armănescă – 1991
Thiuhari Mihadashlu – Botsli di Didindi – 1992
Dumitru S. Garofil – Cântitsi di-a Paplui Mita – 1992
Nico Ogeaclu – Chisă shi Colise – 1992
Vanghea Mihanj-Sterghiu – Trădzeri – 1992
E. Stere & M. Bara – Frămturi di Bană – 1993
Tulliu Carafoli – Pirushana shi Furlji – 1993
Zicu A. Araia – Fudzi Haraua di la Noi – 1993
Nushi Tulliu – Murmintsă fără Crutsi – 1993
Andreilu-al Bagav – Carti di Aleadziri – 1994
L. Blaga (transpuniri: I. Zeana) – Puizii Aleapti – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Poemi Armăni – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Transpuniri – 1995
Ed. Cartea Aromână – Dicts. Rumân-Armân (Papahagi) – 1995
P. Vulcan (transpuniri: D. Cuvata) – Armăna – 1996
Dimu Tarusha – Lilicea Săndzinată – 1996
Constantin I. Cosmescu – Teatru – 1996
Spiru Fuchi – Soarli Disicat – 1996
Marcu Beza – Proză shi Puizii – 1997
Ilie A. Ceara – Aharistul – 1997
C. Fudulea – Aeshtsă Armănj – Oaminj dit Pirmiti –
Tom I – Pirmituseri dit Balcanj – 1998
Tom II – Pirmituseri dit Rumănie – 1998

tu editsie paralelă: armână-rumână

Costa Guli – Soneti – 1990

Ionel Zeana – Cântitsi tră Armăni – 1992

N. Guli, C. Guli, I. Zeana – Balada Livezilor – 1994

tu limba rumână

Nicolae Caratană – Pod peste Legende – 1992

Vetuşa Pop – Poeme, Ed. II – 1993

Justin Tambozi – Originea Aromână a Unor Domnitori – 1995

T. Bujduveanu – Romănitătea Balcanică şi Civ. Aromănilor – 1997

tu editsie paralelă: armână-ingleză

Marcu Beza – Doda (transpuniri: I. A. Ceara & L. Byng) – 1998

tu editsie paralelă: rumână-frăntescă

Vetuşa Pop – Poeme * Poemes, Ed. III – 1995

Tu Editura Cartea Aromână

tu limba armână

- Nicolae Batzaria – Părăvulii – 1989
Dina Cuvata – Zghic di Moarti – 1989
Nushi Tulliu – Puizii – 1989
George Murnu – Bair di Cântic Armănesc – 1989
Constantin Belemace – Dimândarea Părintească – 1990
Dina Cuvata – Sărmanitsa – 1990
Ilie A. Ceara – Nihita Turnari – 1991
N. C. Velo – Shana shi Ardirea-a Gramostiljei – 1991
Cola Caratana – Ashteptu Soarili – 1991
George M. Merca – Livădzli – Vatră Armănescă – 1991
Thiuhari Mihadashlu – Botsli di Didindi – 1992
Dumitru S. Garofil – Cântitsi di-a Paplui Mita – 1992
Nico Ogeaclu – Chisă shi Colise – 1992
Vanghea Mihanj-Sterghiu – Trădzeri – 1992
E. Stere & M. Bara – Frămturi di Bană – 1993
Tulliu Carafoli – Pirushana shi Furlji – 1993
Zicu A. Araia – Fudzi Haraua di la Noi – 1993
Nushi Tulliu – Murmintsă fără Crutsi – 1993
Andreilu-al Bagav – Carti di Aleadziri – 1994
L. Blaga (transpuniri: I. Zeana) – Puizii Aleapti – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Poemi Armăni – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Transpuniri – 1995
Ed. Cartea Aromână – Dicts. Rumână-Armână (Papahagi) – 1995
P. Vulcan (transpuniri: D. Cuvata) – Armăna – 1996
Dimu Tarusha – Lilicea Săndzinată – 1996
Constantin I. Cosmescu – Teatru – 1996
Spiru Fuchi – Soarli Disicat – 1996
Marcu Beza – Proză shi Puizii – 1997
Ilie A. Ceara – Aharistul – 1997
C. Fudulea – Aeshtsă Armănj – Oaminj dit Pirmiti –
Tom I – Pirmituseri dit Balcanj – 1998
Tom II – Pirmituseri dit Rumănie – 1998
tu editsie paralelă: armână-rumână
Costa Guli – Soneti – 1990
Ionel Zeana – Cântitsi tră Armănami – 1992
N. Guli, C. Guli, I. Zeana – Balada Livezilor – 1994
tu limba rumână
Nicolae Caratană – Pod peste Legende – 1992
Vetuța Pop – Poeme, Ed. II – 1993
Justin Tambozi – Originea Aromână a Unor Domnitori – 1995
T. Bujduveanu – Romănitătea Balcanică și Civ. Aromănilor – 1997
tu editsie paralelă: armână-ingleză
Marcu Beza – Doda (transpuniri: I. A. Ceara & L. Byng) – 1998
tu editsie paralelă: rumână-frântsească
Vetuța Pop – Poeme * Poemes, Ed. III – 1995

Rivista di Litiratură shi Studii Armăni

- Anlu 1, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1994 – Tomlu I
Anlu 1, Numirlu 2 – 1-lu di Sumedru 1994 – Tomlu II

Anlu 2, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1995 – Tomlu III
Anlu 2, Numirlu 2 – 1-lu di Sumedru 1995 – Tomlu IV

Anlu 3, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1996 – Tomlu V
Anlu 3, Numirlu 1 – 1-lu di Sumedru 1996 – Tomlu VI

Anlu 4, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1997 – Tomlu VII
Anlu 4, Numirlu 2, Partea 1 – 1-lu di Sumedru 1997 – Tomlu VIII
Anlu 4, Numirlu 2, Partea 2 – 1-lu di Sumedru 1997 – Tomlu IX

Anlu 5, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1998 – Tomlu X
Anlu 5, Numirlu 2 – 1-lu di Sumedru 1998 – Tomlu XI

Frândză Trapti dit Rivista di Litiratură shi Studii Armăni
C. I. Cosmescu – Biografia-a Ānvnțsă torlui Dimitri Gou Ianci
Cosmescu (Tomlu 1)
L. T. Boga – Cu Obdză tsli Anj pi-Anumiri, Ia-mi (Tomlu II)
Thiuhari Mihadash – Catreni (Tomlu III)
George Ghitsea – Dit Tricutlu-a Armănjlor (Tomlu IV)
Pericle Papahagi – Ditseuri ică Isturii Shcurti (Tomlu IV)
Cola Caraiscu – Iconj Armăneshti (Tomlu V)
George Perdichi – Shula Picurarlu (Tomlu V)
S. Galani – Un Mari Puet Elino-Armăni: Kosta Kristalli (Tomlu VI)
L. D. Scrima – Munugrafia-a Hoarăljei Pirivoli (Tomlu VII)
Nacu D. Scrima – Baladi (Tomlu VII)
T. Varduli – Cărtsă tră Soea-a Mea (Tomlu VII)
D. Caranica-Olariu – Scăntealji tu Colasi (Tomlu VIII)
T. Cunia – Bituli 1997 – Un Simpozion tră Standardizari
a Scriariljei Armănescă (Tomlu VIII)
Ioan Cutova – Curuna-a Toamnăljei (Tomurli III, IV, VIII)
Marcu Beza (transpuniri: I. A. Ceara) – Doda (Tomlu X)
Aura Pasha – Zboară fără Boatsi (Tomlu X)
C. Cosmescu – Părmiti Armăneshti (Tomlu X)
Thiuhari Mihadash – Oară di Hari shi Alti Puizii (Tomurli I, IV, X)
Theodor Zuca – Tindilini shi Alti Puizii (Tomlu XI)
Ioan Foti – Cântitsi shi Ndoauă Isturii Aleapti (Tomlu XI)

THEODOR ZUCA

TINDILINI shi
ALTI PUIZII
Editsie Ndreaptă di Sutiri Galani

Frândzã Trapti dit:
Rivista di Litiratură shi Studii Armăni
Anlu 5, Numirlu 2 (Tom XI), Sumedru 1998

1998
EDITURA CARTEA AROMĂNĂ

SUMAR

Partea I – Adutseri Aminti...

<i>Galani – Todi Zuca: Bardul a Pindului</i>	11
<i>D. Bacu – Nândauă Zboară ti Theodor Zuca (I)</i>	15
<i>D. Bacu – Nândauă Zboară ti Theodor Zuca (II)</i>	16

Partea II – Tindilini: Puizii

<i>La Moartea-al Toni Ciumetti</i>	20
<i>Zboară sh-tră Mini sh-tră Voi</i>	20
<i>A Tată-njui</i>	22
<i>Tiyiula Teguyeani cătră Mă-sa</i>	23
<i>A Lală-njui dit Xeani</i>	24
<i>Dit Xeani</i>	25
<i>Cundiljaua</i>	26
<i>Toamna n Pindu</i>	26
<i>Videari din Casă</i>	27
<i>Primăveara-a Mea</i>	27
<i>Dor di Primăveară</i>	28
<i>Tsi Vream tra s-Hiu</i>	28
<i>Anăltsari</i>	29
<i>La Cunachea-al Hagibira</i>	30
<i>Moartea-a Celnichui</i>	31
<i>Tră Vruta Nyisată</i>	33
<i>Tră Atselj tsi s-Alumtară</i>	34

Partea III – Alti Puizii

<i>Ia Spuni-nj Gione Picurar</i>	35
<i>Prumuveara</i>	35
<i>Picurarlu</i>	36
<i>Limba Dulsi Armănească</i>	36
<i>Pindul sh-Plândzi Soartea!</i>	37
<i>Loară Giuglu</i>	37
<i>Floarea dit Pindu</i>	38

Partea IV – Transpuniri

<i>Adixits Puetlu</i>	39
<i>Miserere (I)</i>	39
<i>Easti Toamnă Daima</i>	40
<i>Shi Easti Chirolu</i>	40
<i>Zboară li tsi nu Pot s-li Dzăc</i>	40
<i>Shi Naparti di Andzari</i>	41
<i>Aoa</i>	41
<i>Adutsirli Aminti duc cătră Moarti</i>	42
<i>Aestăljei Tătseari</i>	43
<i>S-Asasă Bruma</i>	43
<i>Miserere (II)</i>	44
<i>Tu Calea-a Noastră cătră Betleem</i>	44
<i>Mi Nvets cu Idyea-a Mea Moarti</i>	45
<i>Dorlu a Dzenurlor di Zământj</i>	46
<i>Prohod (Miryiuloi)</i>	46
<i>Singur cu Pontul Euxin</i>	47
<i>Ashteptu pri Meal</i>	47
<i>Pontul Euxin</i>	48
<i>Anabasi</i>	48
<i>Singurătăts di Vulturi</i>	49

IOAN FOTI

**CÂNTITSI shi NDOAUĂ
ISTURII ALEPTI**

Frândzã Trapti dit:

*Rivista di Litiraturã shi Studii Armãni
Anlu 5, Numirlu 2 (Tom XI), Sumedru 1998*

1998

EDITURA CARTEA AROMÂNĂ

Tu Editura Cartea Aromână

tu limba armână

- Nicolae Batzaria – Părăvulii – 1989
Dina Cuvata – Zghic di Moarti – 1989
Nushi Tulliu – Puizii – 1989
George Murnu – Bair di Cântic Armănesc – 1989
Constantin Belemace – Dimăndarea Părintescă – 1990
Dina Cuvata – Sărmănița – 1990
Ilie A. Ceara – Nihita Turnari – 1991
N. C. Velo – Shana shi Ardirea-a Gramostiljei – 1991
Cola Caratana – Ashteptu Soarili – 1991
George M. Merca – Livădzli – Vatră Armănescă – 1991
Thiuhari Mihadashlu – Botsli di Didindi – 1992
Dumitru S. Garofil – Cântitsi di-a Paplui Mita – 1992
Nico Ogeaclu – Chisă shi Colise – 1992
Vanghea Mihanj-Sterghiu – Trădzeri – 1992
E. Stere & M. Bara – Frământuri di Bană – 1993
Tulliu Carafoli – Pirushana shi Furlji – 1993
Zicu A. Araia – Fudzi Haraua di la Noi – 1993
Nushi Tulliu – Murmintsă fărã Crutsi – 1993
Andreilu-al Bagav – Carti di Aleadziri – 1994
L. Blaga (transpuniri: I. Zeana) – Puizii Aleapti – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Poemi Armăni – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Transpuniri – 1995
Ed. Cartea Aromână – Dicts. Rumân-Armân (Papahagi) – 1995
P. Vulcan (transpuniri: D. Cuvata) – Armăna – 1996
Dimu Tarusha – Lilicea Săndzinată – 1996
Constantin I. Cosmescu – Teatru – 1996
Spiru Fuchi – Soarli Disicat – 1996
Marcu Beza – Proză shi Puizii – 1997
Ilie A. Ceara – Aharistul – 1997
C. Fudulea – Aeshtsă Armănj – Oaminj dit Pirmiti –
Tom I – Pirmituseri dit Balcanj – 1998
Tom II – Pirmituseri dit Rumănie – 1998

tu editsie paralelă: armână-rumână

Costa Guli – Soneti – 1990

Ionel Zeana – Cântitsi trã Armăni – 1992

N. Guli, C. Guli, I. Zeana – Balada Livezilor – 1994

tu limba rumână

Nicolae Caratană – Pod peste Legende – 1992

Vetățu Pop – Poeme, Ed. II – 1993

Justin Tambozi – Originea Aromână a Unor Domnitori – 1995

T. Bujduveanu – Romănitătea Balcanică și Civ. Aromănilor – 1997

tu editsie paralelă: armână-ingleză

Marcu Beza – Doda (transpuniri: I. A. Ceara & L. Byng) – 1998

tu editsie paralelă: rumână-frântescă

Vetățu Pop – Poeme * Poemes, Ed. III – 1995

Tu Editura Cartea Aromână

tu limba armână

- Nicolae Batzaria – Părâvulii – 1989
Dina Cuvata – Zghic di Moarti – 1989
Nushi Tulliu – Puizii – 1989
George Murnu – Bair di Cântic Armănesc – 1989
Constantin Belemace – Dimândarea Părintească – 1990
Dina Cuvata – Sărmanitsa – 1990
Ilie A. Ceara – Nihita Turnari – 1991
N. C. Velo – Shana shi Ardirea-a Gramostiljei – 1991
Cola Caratana – Ashteptu Soarili – 1991
George M. Merca – Livădzli – Vatră Armănescă – 1991
Thiuhari Mihadashlu – Botsli di Didindi – 1992
Dumitru S. Garofil – Cântitsi di-a Paplui Mita – 1992
Nico Ogeaclu – Chisă shi Colise – 1992
Vanghea Mihanj-Sterghiu – Trădzeri – 1992
E. Stere & M. Bara – Frămturi di Bană – 1993
Tulliu Carafoli – Pirushana shi Furlji – 1993
Zicu A. Araia – Fudzi Haraua di la Noi – 1993
Nushi Tulliu – Murmintsă fără Crutsi – 1993
Andreilu-al Bagav – Carti di Aleadziri – 1994
L. Blaga (transpuniri: I. Zeana) – Puizii Aleapti – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Poemi Armăni – 1995
D. A. Pariza – Fucurina Neasteasă: Transpuniri – 1995
Ed. Cartea Aromână – Dicts. Rumână-Armână (Papahagi) – 1995
P. Vulcan (transpuniri: D. Cuvata) – Armăna – 1996
Dimu Tarusha – Lilicea Săndzinată – 1996
Constantin I. Cosmescu – Teatru – 1996
Spiru Fuchi – Soarli Disicat – 1996
Marcu Beza – Proză shi Puizii – 1997
Ilie A. Ceara – Aharistul – 1997
C. Fudulea – Aeshtsă Armănj – Oaminj dit Pirmiti –
Tom I – Pirmituseri dit Balcanj – 1998
Tom II – Pirmituseri dit Rumănie – 1998
tu editsie paralelă: armână-rumână
Costa Guli – Soneti – 1990
Ionel Zeana – Cântitsi tră Armănami – 1992
N. Guli, C. Guli, I. Zeana – Balada Livezilor – 1994
tu limba rumână
Nicolae Caratană – Pod peste Legende – 1992
Vetuța Pop – Poeme, Ed. II – 1993
Justin Tambozi – Originea Aromână a Unor Domnitori – 1995
T. Bujduveanu – Romănitătea Balcanică și Civ. Aromănilor – 1997
tu editsie paralelă: armână-ingleză
Marcu Beza – Doda (transpuniri: I. A. Ceara & L. Byng) – 1998
tu editsie paralelă: rumână-frântsească
Vetuța Pop – Poeme * Poemes, Ed. III – 1995

Rivista di Litiratură shi Studii Armăni

- Anlu 1, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1994 – Tomlu I
Anlu 1, Numirlu 2 – 1-lu di Sumedru 1994 – Tomlu II

Anlu 2, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1995 – Tomlu III
Anlu 2, Numirlu 2 – 1-lu di Sumedru 1995 – Tomlu IV

Anlu 3, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1996 – Tomlu V
Anlu 3, Numirlu 1 – 1-lu di Sumedru 1996 – Tomlu VI

Anlu 4, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1997 – Tomlu VII
Anlu 4, Numirlu 2, Partea 1 – 1-lu di Sumedru 1997 – Tomlu VIII
Anlu 4, Numirlu 2, Partea 2 – 1-lu di Sumedru 1997 – Tomlu IX

Anlu 5, Numirlu 1 – 1-lu di-April 1998 – Tomlu X
Anlu 5, Numirlu 2 – 1-lu di Sumedru 1998 – Tomlu XI

Frândză Trapti dit Rivista di Litiratură shi Studii Armăni

C. I. Cosmescu – Biografia-a Ānvtisă torlui Dimitri Gou Ianci
Cosmescu (Tomlu I)
L. T. Boga – Cu Obdză tsli Anj pi-Anumiri, Ia-mi (Tomlu II)
Thiuhari Mihadash – Catreni (Tomlu III)
George Ghitsea – Dit Tricutlu-a Armănjlor (Tomlu IV)
Pericle Papahagi – Ditseuri ică Isturii Shcurti (Tomlu IV)
Cola Caraiscu – Iconj Armăneshti (Tomlu V)
George Perdichi – Shula Picurarlu (Tomlu V)
S. Galani – Un Mari Puet Elino-Armână: Kosta Kristalli (Tomlu VI)
L. D. Scrima – Munugrafia-a Hoară ljei Pirivoli (Tomlu VII)
Nacu D. Scrima – Baladi (Tomlu VII)
T. Varduli – Cărtsă tră Soea-a Mea (Tomlu VII)
D. Caranica-Olariu – Scăntealji tu Colasi (Tomlu VIII)
T. Cunia – Bituli 1997 – Un Simpozion tră Standardizari
a Scriariljei Armănescă (Tomlu VIII)
Ioan Cutova – Curuna-a Toamnă ljei (Tomurli III, IV, VIII)
Marcu Beza (transpuniri: I. A. Ceara) – Doda (Tomlu X)
Aura Pasha – Zboară fără Boatsi (Tomlu X)
C. Cosmescu – Părmity Armăneshti (Tomlu X)
Thiuhari Mihadash – Oară di Hari shi Altii Puizii (Tomurli I, IV, X)
Theodor Zuca – Tindilini shi Altii Puizii (Tomlu XI)
Ioan Foti – Cântitsi shi Ndoauă Isturii Aleapti (Tomlu XI)

IOAN FOTI

***CĂNTITSI shi NDOAUĂ
ISTURII ALEPTI***

Frândzã Trapti dit:

*Rivista di Litiraturã shi Studii Armãni
Anlu 5, Numirlu 2 (Tom XI), Sumedru 1998*

***1998
EDITURA CARTEA AROMÂNĂ***

SUMAR

<i>Ioan Foti – Cătră Armănj</i>	149
<i>Ioan Foti – Aprindu Crăciun</i>	151
<i>C. Belemace – Dimăndarea Părintească</i>	152
<i>George Murnu – Vărculaclu</i>	153
<i>Ioan Foti – Vitsinili</i>	155
<i>C. Belemace – Murgul</i>	158
<i>Zicu Araia – Toamna n Pindu</i>	158
<i>Ioan Foti – Aprindu Pashti</i>	159
<i>Nushi Tulliu – Cântic</i>	160
<i>Petru Vulcan – La Shoput</i>	161
<i>Ioan Foti – Cum mi-Adrai Arugucear</i>	161
<i>C. Belemace – Un Cântic</i>	163
<i>George Murnu – Miha sh-Furlu</i>	164
<i>Ioan Foti – Picurarlu</i>	166
<i>C. Belemace – Blăstemlu a Cucothui</i>	167
<i>Anonim (G.) – Giudicata al Ali-Păshă</i>	167
<i>C. Belemace – Meshu-al Mai</i>	170
<i>Ioan Foti – Plăngu di Cloput</i>	170
<i>George Murnu – Armănlui</i>	171
<i>Ioan Foti – Cucutsă l ditu Livadi</i>	172
<i>Lev Tolstoi – Cum Agiundzi la Giuneatsă</i>	172
<i>Ioan Foti – Primăveara</i>	174
<i>C. Belemace – Arniulu</i>	175
<i>Ioan Foti – Io u Chirdui</i>	176
<i>Ioan Foti – Mama</i>	176
<i>Ioan Foti – Garela</i>	178
<i>Ioan Foti – Armănlui</i>	181
<i>Ioan Foti – Ardirea-a Muscopuliljei</i>	183
<i>Ioan Foti – Amirărilja-a Noastră</i>	185
<i>Ioan Foti – Yislu-a Picurarlui</i>	189
<i>Ioan Foti – Hăngioanja</i>	191
<i>George Murnu – Soe Armănească!</i>	192
<i>Ioan Foti – Striaushlji</i>	193
<i>Ioan Foti – Cântic di Vreari</i>	195
<i>Ioan Foti – Araftul</i>	196

